Aristophane

HÀI KỊCH HI LẠP

(Théâtre complet)



NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC

Aristophane

(Hoàng Hữu Đản biên dịch)

HÀI KỊCH HY LẠP

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC

Theo Aristophane - *Théâtre complet,* par V.H - Éditions Gallimard et Librairie Générale francaise - 1965.

8(N)
———— 167/35 – 05
GD - 05

Mã số : 8V569m5 - TTS

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Hướng tới kỉ niệm 50 năm thành lập Nhà xuất bản Giáo dục và thực hiện chiến lược mở rộng, phát triển sản phẩm mới, trong những năm gần đây, bên cạnh việc xuất bản, phát hành kịp thời, đồng bộ sách giáo khoa và các loại sách tham khảo phục vụ giáo dục phổ thông, Nhà xuất bản Giáo dục còn rất chú trọng tổ chức biên soạn, xuất bản các bộ sách tham khảo lớn, có giá trị khoa học và thực tiễn cao, mang ý nghĩa chính trị, văn hoá, giáo dục sâu sắc, được trình bày và in ấn đẹp, gọi là ***sách tham khảo đặc biệt****, nhằm đáp ứng nhu cầu học tập, nghiên cứu, giảng dạy của học sinh, sinh viên, nghiên cứu sinh, giáo viên phổ thông, giảng viên đại học, cao đẳng, dạy nghề, cán bộ nghiên cứu, cán bộ quản lí giáo dục và đông đảo bạn đọc, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục, dân trí xã hội trong thời kì mới, giữ gìn, "xây dựng và phát triển nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc" theo tinh thần Nghị quyết Hội nghị Trung ương 5 của Ban chấp hành Trung ương Đảng khoá IX, từng bước đưa giáo dục Việt Nam hoà nhập với thế giới. Đây là những cuốn sách nghiên cứu chủ trương, đường lối của Đảng, của Chủ tịch Hồ Chí Minh về văn hoá, giáo dục ; các chuyên khảo ; các sách tuyển tập những công trình nghiên cứu về khoa học xã hội và nhân văn, khoa học tự nhiên và công nghệ, ... của các nhà khoa học, Nhà giáo Nhân dân đã được tặng Giải thưởng Nhà nước, Giải thưởng Hồ Chí Minh ; các sách về danh nhân văn hoá Việt Nam và thế giới ; những bộ tư liệu, thư tịch và những pho sử cổ có giá trị lịch sử, văn hoá cao ; các sách tra cứu và những bộ từ điển tiếng Việt, từ điển đối dịch tiếng nước ngoài với tiếng Việt và tiếng Việt với tiếng nước ngoài hoặc với các tiếng dân tộc anh em ; các bộ sách dịch có giá trị văn hoá, khoa học của nước ngoài.*

Tham gia biên soạn mảng sách tham khảo đặc biệt là các nhà khoa học đầu ngành, các nhà giáo, nhà quản lí giỏi, nhiều kinh nghiệm thuộc các lĩnh vực khác nhau, có uy tín đối với độc giả trong và ngoài nước.

*Cuốn sách **HÀI KỊCH HI LẠP** là công trình biên dịch của Hoàng Hữu Đản – một trong những dịch giả tài hoa và tâm huyết với nền văn học cổ điển thế giới. **HÀI KỊCH HI LẠP** giới thiệu với bạn đọc 4 vở hài kịch đặc sắc (**Những người Acharnes, Những kị binh, Những đám mây, Hoà bình)** trong tổng số 33 vở của nhà viết kịch Hi Lạp nổi tiếng* **ARISTOPHANE**. *Đọc cuốn sách này, bạn đọc sẽ biết thêm nhiều điều thú vị về cuộc sống thôn dã của người Hi Lạp xưa với những cảnh sắc, những điệu múa, lời ca, những phong tục hội hè diễn ra quanh năm suốt tháng. Ngoài ra, **HÀI KỊCH HI LẠP** còn cung cấp cho độc giả một loạt những bức tranh xã hội nối tiếp nhau, những nhân vật đương thời dưới những chiếc mặt nạ nhiều khi giống hệt nhau ... Tất cả những nội dung đó được thể hiện qua một tiếng nói bình dân đa dạng, phong phú và một tiếng nói thơ ca ý vị ngọt ngào trong trẻo nhất trong thang âm của ngôn ngữ thơ ca.*

*Xin trân trọng giới thiệu **HÀI KỊCH HI LẠP** với quý bạn đọc.*

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC

LỜI GIỚI THIỆU

A. VÀI NÉT VỀ HÀI KỊCH CỔ HI LẠP

Cũng như bi kịch, hài kịch Hi Lạp bắt nguồn từ những cuộc *rước Tửu Thần* (Dionysos) *Nông thôn*, gọi là *comos*. Buổi lễ tế Thần gồm ba phần : nghi thức dâng cúng vật lễ hi sinh, bữa tiệc công cộng và lễ rước. Đám rước đi quanh làng, vừa hát múa ca ngợi Thần vừa trêu ghẹo, chế giễu khách qua đường và những nhân vật đương thời thật là náo động và nhộn nhịp.

Hài kịch chính là sự phát triển có tính chất văn học và bác học của lễ rước thần ấy. Những người dự lễ rước này không đóng một vai như vai satyre (thần dê) trong các Đội Đồng Ca *dithyrambe* của bi kịch. Họ vẫn là họ, không hư cấu, không giả tạo chút nào. Tính hiện thực và tính quần chúng bộc lộ đến mức tối đa. Họ rước Tửu Thần nhưng họ lại chế giễu Thần một cách thoải mái, nhất là tính say sưa hưởng lạc, tiệc tùng. Trong hài kịch của Epicharmos (chết trước khi Aristophane sinh), lần đầu tiên trên sân khấu đã xuất hiện hạng người ăn bám điển hình.

Hài kịch hình thành ở Sicile[1] nhưng đạt tới đỉnh cao lại là ở Athènes. Hai xu hướng chính chi phối nó : *xu hướng thần thoại* và *xu hướng chính trị*. Xu hướng thứ hai này chẳng bao lâu đã chiếm ưu thế (thế kỉ X trước Công nguyên[2]) tạo nên nền *hài kịch cổ*, nhưng rồi cũng chuyển nhanh sang xu hướng châm biếm những thói hư muôn thuở của con người, mở đường sang nền *hài kịch mới*. Năm 460 tr. CN, hài kịch mới được chính thức tham gia hội diễn.

Công chúng là tất cả mọi người, từ tầng lớp bình dân cho đến các uỷ viên *Hội đồng Năm Trăm*[3], các quan toà, những công dân có công lao với Tổ quốc được vinh dự ngồi ở ghế hàng đầu (proédria) ; người nước

---

1 Một đảo nhỏ ở nước Ý.

2 Từ đây viết tắt là tr. CN.

3 Năm trăm đại biểu, tương đương với Quốc hội, cai trị thành Hi Lạp lúc bấy giờ.

ngoài cũng được vào xem. Vào cửa phải trả tiền mỗi người hai oboles[1] ; đối với người nghèo, vé vào cửa được Nhà nước thanh toán tính vào một khoản trợ cấp đặc biệt : *luật pháp Hi Lạp bảo đảm cho mọi công dân bất kể giàu hay nghèo đều có điều kiện để được bình đẳng về quyền hưởng thụ văn hoá như nhau.* Các buổi diễn đều long trọng, bắt đầu là nghi thức tế thần Dionysos và kết thúc là trao vương miện cho người chiến thắng, nhưng cũng rất là ồn ào và thoải mái. Âm nhạc khá giản dị, nhưng ban nhạc chơi như điên, khán giả thì gặm quả ôliu, ném hạt vào người xung quanh mà đùa giỡn thân mật ; họ la hét, reo hò sung sướng ngay dưới con mắt đồng tình của các nhân viên cảnh sát tay cầm gậy sẵn sàng thân mật lập lại trật tự khi cần.

Với một công chúng như vậy, với những điều kiện như vậy, Aristophane phải có những tài năng như thế nào mới chinh phục được họ, gây được tiếng cười đồng tình và qua tiếng cười ấy làm cho họ thấy rõ, chấp nhận và đồng tình với những điều tế nhị, sâu sắc chứa đựng trong từng câu từng chữ của hài kịch đang diễn.

Về nội dung, *hài kịch Hi Lạp chấp nhận sự gây cười không giới hạn, kể cả những động tác, những lời nói sỗ sàng, trắng trợn, thô tục.* Nhưng sàng lọc qua tâm hồn tế nhị của con người Attique, mà đặc điểm là luôn luôn biết giữ sự cân bằng, nó đã sáng tạo ra những tình huống, những sự kiện phi lí ngoài sức tưởng tượng, nhưng có sức hấp dẫn lạ thường, song song với những tràng đả kích thô bạo. Và một hiện tượng đáng chú ý là chính những tác phẩm đả kích mãnh liệt nhất vào những nhân vật tai mắt đương thời – như "**Những người Acharnes**", "**Những kị binh**" v.v. – lại là những tác phẩm đoạt giải nhất quốc gia !

Một vở *hài kịch kết cấu cũng na ná như một vở bi kịch nhưng tự do hơn.* Mở đầu là phần *prologos* (tự ngôn), thứ hai là phần *parados* (màn vào) ; thứ ba là phần *agôn* (màn đấu khẩu) quan trọng nhất. Giữa phần ba, xen vào một màn gọi là *parabasos* (màn phụ) và cuối cùng là phần *exodos* (màn ra).

---

1 Là đơn vị tiền tệ nhỏ nhất ở Hi Lạp.

Hài kịch được trình diễn dưới hình thức hội thi trong những ngày *Lễ Tửu Thần* (dionysie). Người dự thi chỉ cần mang tới *một vở* (chứ không phải một bộ bốn vở như thi bi kịch). Việc dàn dựng rất đơn sơ, thiếu điều gì đã có trí tưởng tượng của khán giả bổ sung cho. Vả lại, *là hài kịch thì càng phi lí càng dễ gây cười.* Đạo cụ gồm đủ thứ : máy treo, xe lăn (exyclème), dùi cui, cả những hình tục tĩu. Đội Đồng Ca thì trang phục như đối tượng mà nó biểu hiện : những ông già, những kị binh trẻ, những con chim, một đám ếch nhái, những đám mây (một lớp voan mỏng trùm cả người, chỉ thò có cái mũi ra ngoài) v.v. và nhất là cái *mặt nạ : mọi nhân vật đều mang mặt nạ, nhiều khi giống hệt những nhân vật đương thời mà nhà thơ đả kích.* Cho nên khán giả hiểu ngay, và một khi nội dung đã thấm vào ý thức của hàng vạn công chúng làm bật ra thành những tràng cười tập thể, thì đó chính là một sức mạnh mà quyền lực cũng không ngăn cản nổi, sức mạnh đả phá cái sai và cải tạo xã hội, cải tạo con người. Ta có thể, từ đó, hiểu được vì sao *Platon đã gọi một cách hóm hỉnh, và đúng, chế độ cộng hoà Athènes là "một chế độ sân khấu trị".* Ta cũng hiểu được vì sao thủ lĩnh Cléon, bị Aristophane đả kích quyết liệt qua vai gã Paphlagonien trong vở ***Những kị binh***, đã phải đưa đơn ra toà kiện Aristophane (lúc này mới hai mươi mốt tuổi), để rồi chính ông ta chuốc lấy thất bại ! Toà án, cũng như quần chúng Athènes không đứng về phía kẻ cầm quyền mà đứng về phía Aristophane, người nghệ sĩ ưu tú của họ.

B. ARISTOPHANE, NHÀ THƠ HÀI KỊCH XUẤT SẮC NHẤT THỜI CỔ : CON NGƯỜI VÀ QUÁ TRÌNH SÁNG TÁC

Aristophane sinh năm 445 và mất năm 386 tr. CN. Ngày nay, chúng ta hầu như không còn một tư liệu nào trực tiếp nói đến thân thế nhà thơ hài kịch lớn nhất Hi Lạp ngày xưa ấy, ngoài một số chi tiết rải rác trong các tác phẩm còn lại của ông. Người ta chỉ biết ông sinh tại khu Kydathénée, thành phố Athènes, cha là Philipos thuộc dòng họ Pandios và mẹ là Dénodora ; có lẽ Aristophane đã sống thời niên thiếu tại vùng nông thôn Égine ? Chính những năm tháng đó đã làm nảy nở trong tâm hồn ông cái thiên hướng ham thích cuộc sống thôn dã với những cảnh sắc, những điệu múa, lời ca, những phong tục, hội hè hằng năm của nó. Thiên hướng ấy bộc lộ khá rõ ràng trong mỗi tác phẩm của ông. Chắc

cũng có thời kì Aristophane tiếp xúc rộng rãi với các tầng lớp thanh niên quý tộc Athènes – mà ta dễ tìm thấy bóng dáng trong vở ***Những kị binh***. Năm 427 tr. CN, khi mới 18 tuổi, ông cho diễn vở kịch đầu tay của mình : *Những tân khách* ; năm 426 tr. CN, vở *Những người Babylone* ; hai vở này hiện nay không còn.

Dù thân thế Aristophane không giúp ta hiểu rõ hơn về tác phẩm của ông, nhưng bản thân những tác phẩm ấy lại có nhiều chi tiết soi rọi cho chúng ta biết được đôi điều chính xác về thân thế và con người của tác giả.

Một câu thơ của vở ***Hoà bình*** 421 tr. CN, câu 771–772, cho biết Aristophane hói đầu rất sớm (24 tuổi). Vở ***Những kị binh*** nói rất rõ kẻ thù chính của ông là Cléon, đồng thời bộc lộ rõ quan điểm chính trị của nhà thơ. Vở ***Những đám mây*** đả kích vào Socrate và bọn nguỵ biện. Nguyên cái việc đưa chúng ra sân khấu và giết chúng bằng tiếng cười cũng cho phép khẳng định rằng Aristophane cao tay hơn bọn đó một bậc, thông tỏ phương pháp và luôn luôn thoát khỏi ảnh hưởng của chúng. Không tuỳ thuộc một phe cánh nào và rất kinh tởm bọn mị dân, rất căm ghét bạo lực và cường quyền, Aristophane đồng thời là con người *tha thiết với hoà bình, tranh đấu không mệt mỏi cho hoà bình (**Những người Acharnes, Hoà bình, Lysistrata**)* và *rất tôn trọng truyền thống*. Đằng sau những mũi tên châm biếm tua tủa trong mỗi trang kịch của ông, người ta có thể thấy nhà thơ rất gắn bó với trật tự xã hội cũ và nhiệt tình bảo vệ cho trật tự ấy. Chính vì vậy mà ông đả kích không thương tiếc bất cứ ai chà đạp lên lí tưởng xã hội của ông, và những hài kịch của ông hầu như càng được toàn thể công chúng nhiệt liệt ủng hộ. Chính công chúng bảo vệ ông chống tên độc tài Cléon, như đã nói ở phần trên. Hài kịch của ông đã có một tác dụng tức thời chống lại cả cường quyền và bạo lực.

Tuy nhiên trong con người luôn luôn hừng hực đấu tranh đó, còn có một con người khác, *rất người*. Tác phẩm ***Bữa tiệc*** của Platon cho ta hiểu thêm một đôi nét về tư cách và tính tình Aristophane. Ở đây, nhà thơ hiện lên như một con người *vui tính, nói chuyện rất có duyên và chỉ ham thích những thú vui của Tửu Thần và Vệ Nữ*.

Theo tài liệu của người xưa thì Aristophane đã sáng tác 44 vở hài kịch, hiện nay phần lớn đã bị mất mát, chỉ còn 11 vở nguyên vẹn. Đây

là một con số đáng kể so với tổng số rất ít ỏi những tác phẩm sân khấu mà người ta còn giữ được : khoảng trên dưới 50.

Năm 425 tr. CN, vở ***Những người Acharnes*** là một bài ca biện hộ cho hoà bình. Năm sau 424 tr. CN tác giả cho diễn vở hài kịch chính trị thứ hai – ***Những kị binh*** – được dư luận đương thời coi là kiệt tác. ***Những đám mây*** với hình ảnh hoạt kê của Socrate được diễn năm 423 tr. CN. Tiếp theo, cùng năm ấy là vở ***Ong vò vẽ***, châm biếm cái tổ chức xử án của Athènes. *Vở* ***Hoà bình*** 421 tr. CN là một bức tranh hồ hởi về mối tình hữu nghị giữa các dân tộc và những lợi ích lớn lao do tình hữu nghị ấy đưa lại cho mọi người.

Tiếp theo vở ***Bầy chim*** 414 tr. CN đầy tính chất tưởng tượng, ba năm sau 411 tr. CN, ông cho diễn một hài kịch chống chiến tranh – ***Lysistrata*** – với những mũi châm biếm tục tĩu có phần thô bạo. Tiếp theo là hai vở hài kịch : ***Ngày hội Déméter*** (Thesmohories, 411 tr. CN và ***Đám ếch nhái*** 405 tr. CN. Rồi hai vở ***Hội nghị các bà vợ*** 395 tr. CN và ***Plutos*** 388 tr. CN, một vở nói tới các bà vợ toan chuyện giành lấy chính quyền từ trong tay các ông chồng, một vở bàn về vấn đề phân phối của cải xã hội.

Tất cả các vở đó đều được biểu diễn trong những ngày hội *Lénéenne* hoặc *Dionysies* (đều là những ngày hội Tửu Thần), và đều được *giải nhất* hoặc *giải nhì*, trừ vở ***Những đám mây*** được giải ba.

Hài kịch Aristophane, mà người ta thường gọi là *hài kịch cổ*, nảy sinh từ vùng cư dân ở những sườn đồi Attique và vẫn giữ lại những nét đặc biệt nào đó phản ánh *cội nguồn tôn giáo và nông thôn* của nó. Về quan niệm, nó khác với bi kịch mặc dầu nhiều khi chính bi kịch cung cấp đề tài cho nó. Với một nhịp điệu nhanh gọn hơn, hài kịch không cần chú trọng nhiều đến kết cấu, mà *phơi bày ra trước mắt khán giả một loạt những bức tranh xã hội nối tiếp nhau, với những nhân vật đương thời dưới những chiếc mặt nạ nhiều khi giống hệt*, đến nỗi nhân vật Gã bán dồi trong vở ***Những kị binh*** đâm sợ trước tên Paphlagonien mang mặt nạ Cléon (câu 284–285). Châm biếm, tự do đôi khi đến tục tĩu, nó vừa dựng lên những bức tranh hoạt kê sắc nét vừa chắp cánh cho trí tưởng tượng tha hồ bay bổng vui tươi. Tuy vậy, nhà thơ vẫn giữ vững những nguyên tắc sáng tác cũng như văn pháp, không kém chặt chẽ so với bi kịch.

Như đã nói ở phần trên, mở đầu một vở hài kịch cũng là phần *tự ngôn* rất vui nhộn, nhằm kích thích tính tò mò của khán giả. Bằng một đoạn độc thoại, một hoặc hai nhân vật ra sân khấu nêu nội dung sơ lược của tác phẩm mà chủ đề căn bản nhằm tác dụng gây cười. Tiếp đó là sự xuất hiện huyền bí, trang trọng hoặc ồn ào náo nhiệt của *Đội Đồng Ca* gọi là *Màn ra*. Đội Đồng Ca gồm hai mươi bốn người ; trong nhiều vở, nó được hoá trang thành *những đám mây, những con ong vò vẽ, một đám ếch nhái, một bầy chim*. Họ nhảy múa, họ hát ca một hồi cho tới khi cuộc *đấu khẩu* bắt đầu – một hình thức khôi hài có từ trước. Đây là yếu tố chính tạo nên hành động kịch : nhân vật chính của vở hài kịch cùng với Đội Đồng Ca khích bác, doạ dẫm nhau, ẩu đả nhau, khi bên này thắng, khi bên kia thắng. Cuộc ẩu đả chấm dứt, vai chính đứng lên ca ngợi chiến thắng và đi ra, chuyển sang phần đặc sắc đáng chú ý nhất của vở kịch, là phần *tự tự*[1]. Đội Đồng Ca còn lại một mình trên sân khấu, nói chuyện trực tiếp với khán giả. Qua lời lẽ của người nhạc trưởng, *nhà thơ ca ngợi tài năng, giá trị của mình, đưa ra trước công chúng những thỉnh nguyện, yêu cầu và phát biểu những băn khoăn ái ngại*. Xong phần tự tự, vở kịch tiếp diễn, thông thường là bằng những khúc hát châm biếm hoặc bằng một loạt những lớp kịch nhỏ rồi kết thúc bằng một *Màn ra* của Đội Đồng Ca và các nhân vật. Màn ra thường là một cảnh nhại theo nghi thức những cuộc rước lễ linh đình trong một không khí hội hè vui nhộn.

CHẤT GÂY CƯỜI

Những vở kịch của Aristophane được kết cấu hơi đặc biệt như vậy, nên người xem thường bị mất phương hướng trong khi mà cái cười không đến một cách tự nhiên. Rồi tới một giới hạn nào đó thì khán giả có thể không còn cảm thấy đâu là cái hài hước của nhà thơ nữa. Những câu nói đùa dai, những so sánh tục tĩu chỗ nào cũng xuất hiện được (ví dụ trong vở ***Những người Acharnes***, câu 1040-1050) đã tạo nên những ẩn ý. Nhiều khi, để thưởng thức được hết cái tế nhị của một câu đối đáp, chúng ta buộc phải dựa vào những bình luận triết lí, văn chương, hoặc

1 Phần mào đầu của những vở kịch cổ.

những lời chú giải ; để hiểu hết cái ý vị chua cay, của một câu bông đùa, những lời ám chỉ sắc nhọn, chúng ta phải vận dụng phương pháp phê bình, mà phê bình nói chung là phủ định, là giết chết tiếng cười.

Ngoài ra, hài kịch Aristophane *liên quan một cách hết sức mật thiết với những vấn đề thời sự mà ngày nay không nắm được nên chúng ta khó lòng tìm thấy chất gây cười trong một số lớn chi tiết đó.*

Có người nói : Aristophane đã khắc hoạ được một số nhân vật hài kịch vĩnh cửu. Nói vậy có lẽ không đúng hẳn. Bởi trong hài kịch Aristophane, phương pháp hoạt kê đã loại trừ sự đi sâu phân tích tính cách. Nhân vật của Aristophane trước mắt chúng ta chỉ là những kiểu con rối với những đường nét phóng đại và sơ lược hoá một cách hơi quá đáng, được tô đậm bởi những tình huống phi thực tế. Ai có thể tin là có thực một nhân vật như Dicéopolis trong vở ***Những người Acharnes***, hoặc như Démos – ông Nhân Dân – trong ***Những kị binh*** ? Ở Aristophane, sự phóng đại bóp méo đã gây cười thực tế, đã tước đi cái khả năng tồn tại thực tế của các nhân vật ; mà đây lại chính là một yêu cầu tất yếu của thể loại ; chỉ cần để lại cho gã Paphlagonien-Cléon một chút xíu tính người là có thể làm cho nhân vật ấy nhận được cảm tình hoặc sự thương hại của khán giả ; một sự yếu đuối nhất thời có thể đem đến cho chúng ta mối thông cảm với con người đó, bởi chúng ta ngày nay không chấp nhận những *nhân vật cứng đờ* không có dấu hiệu tính người. Xét bề ngoài thì những lớp đả kích Socrate trong ***Những đám mây***, những đoạn bình luận văn học hay nhại thơ Euripide trong ***Đám ếch nhái*** quả có gây hứng thú cho lớp độc giả và khán giả trí thức chúng ta thật đấy, nhưng nó không làm cho chúng ta cười được và chỉ một nụ cười mỉm của tầng lớp trí thức đâu phải mục đích chính của những vở hài kịch có giá trị ? Do đó mà chúng ta rơi vào cái *nghịch lí* này : *nhà thơ hài kịch vĩ đại nhất cổ Hi Lạp đã từng làm cho khán giả đương thời của ông cười lăn cười lóc, lại không gây nên được những tràng cười thoải mái như vậy cho khán giả trí thức ngày nay.* Là vì với khoảng cách lịch sử hai mươi ba thế kỉ, cái cười của chúng ta ngày nay thông minh hơn, khó tính hơn, khoảng cách ấy đã giúp ta phân biệt được Socrate và bọn sophiste, đánh giá đúng hơn khía cạnh tài năng của Eschyle và Euripide – là những nhà thơ sân khấu đương thời với Aristophane.

Vậy nhưng cái sức gây cười của nhà thơ vẫn thường xuyên tồn tại là do cái vui tươi nhảy nhót luôn luôn sống động trong mỗi màn, mỗi lớp kịch của ông. Ông luôn luôn đi tìm cái phi lí và luôn luôn đứng ở giới hạn của cái phi lí : từ nội dung, chủ đề cho đến kết cấu các vở, tất cả đều như một sự thách thức trí tưởng tượng. Nhà thơ xuất phát từ một tình huống bất thường hay huyền hoặc mà ông trình bày như một điều có thực, rồi tung đi lật lại, triệt để khai thác nó trong mọi khía cạnh bất ngờ : chất hài hước cứ thế nảy sinh ra từ cái trái ngược giữa một bên là sự phi lí của chủ đề và một bên là cái lôgic hết sức chặt chẽ mà tác giả dùng để lí giải chủ đề phi lí đó. Athènes và Sparte đang có chiến tranh với nhau. Một anh nông dân quyết định kí một "hiệp định đình chiến riêng lẻ" và trong tất cả các mẫu đình chiến đưa ra anh ta chọn mẫu đình chiến 30 năm ; đó là nội dung vở ***Những người Acharnes***. Trong ***Những kị binh*** thì một Gã bán dồi được số phận đưa lên cầm đầu Nhà nước. Anh chàng trồng nho Trygée cưỡi một con bọ hung lên trời (như Bellérophon cưỡi con ngựa thần Pégase đi tiêu diệt con quái vật Chimère để cứu thoát nàng Hoà Bình lâu nay bị chiến tranh giam giữ ; đó là nội dung của vở ***Hoà bình***. Hai thanh niên Athènes theo sự dẫn đường của một con quạ khoang và một con quạ bé đi đến sinh sống với lũ chim trời và dựng lên một thành bang lí tưởng, đó là vở ***Bầy chim***. Dionysos mang theo anh đầy tớ Santhias xuống địa ngục để đưa trở về lại trần gian một nhà thơ khả dĩ góp sức cải tạo được cái xã hội Athènes đang trên đường suy thoái. Chọn ai đây, Eschyle hay Euripide ? Dionysos chọn Eschyle. Đó là vở ***Đám ếch nhái***. Những người đàn bà họp nhau để trục xuất các ông chồng đi, nắm lấy chính quyền và dự kiến những cải cách táo bạo – tài sản xã hội sẽ là của chung, không có kẻ giàu người nghèo, ai nấy sẽ có đủ mọi điều nhu yếu cho nên không còn trộm cắp và toà án sẽ trở thành vô ích ... cuộc sống sẽ diễn ra ngày ngày trong yến tiệc và điệu múa lời ca – dự báo một xã hội lí tưởng sẽ xuất hiện sau này ; đó là vở ***Hội nghị các bà vợ***.

Trên cơ sở những chủ đề hoang đường, tưởng tượng như thế, Aristophane thêu dệt thêm chi tiết nhằm *tạo ra cái hài hước* : một cảnh đón tiếp sứ đoàn nước ngoài trong ***Những người Acharnes***, gương mặt bủng beo gầy còm của các đệ tử Socrate trong ***Những đám mây***, ông già Philocleon chui qua ống khói nhà mình trốn ra công trường để xử án

trong ***Ong vò vẽ***, sự cải trang thành đàn bà của người họ hàng Euripide trong ***Những ngày hội Déméter***, chiếc cân cân giá trị mỗi câu thơ Eschyle và Euripide trong ***Đám ếch nhái***, v.v...

Đấy là những chất liệu để dựng lên những màn kịch gây cười khi nó tạo ra được những tình huống kì quặc, phi thực tế, với một sự phóng đại không tránh khỏi của thể loại hài kịch. Chưa phải hết : Aristophane còn sử dụng những công cụ gây cười không cưỡng nổi, *tiếng cười bản năng* : những cặp mông, những bộ ngực độn to quá cỡ, hay giữa cái cười vỡ bụng của công chúng đang lên cao trào, nhân vật hài bỗng dưng giũ từ trong nếp áo ra một "cây chày" to tướng mang hình dương vật. Khán giả ngày nay tuy có cười nhưng không thể chấp nhận nó trên sân khấu. Nhưng mà ngày xưa đó là chuyện bình thường, khi mà nhiều dân tộc bán khai có tôn giáo thờ dương vật như biểu hiệu của ước vọng phát triển giống nòi. Cái kiểu gây cười này của Aristophane là một động tác "nhất cử lưỡng tiện" : nó vừa tự nó gây cười, vừa có tác dụng làm cho công chúng hiểu được hết cái ý nghĩa châm biếm đả kích mãnh liệt hoặc những tiếng chửi tế nhị, kín đáo mà sâu cay ẩn giấu đằng sau cái thô tục ấy.

Trong hài kịch Aristophane, *vấn đề đạo diễn không phải không giữ một vai trò quan trọng*. Nếu như phần trang trí còn tương đối nghèo nàn, những phương tiện sân khấu của người xưa còn khá thô sơ, thì sự sáng tạo ra những chi tiết trong quá trình biểu diễn, ngược lại, rất đỗi phong phú. Trong vở ***Những đám mây*** chẳng hạn, ta thấy Socrate đang ở nhà, lơ lửng trên không trong một cái rổ to đan bằng cành liễu : đó là *"đài quan sát"* của ông. Ngoài sân, người ta thấy ngổn ngang những dụng cụ thiên văn, hình học, một tấm bản đồ trái đất. Những đám mây từ trên cao hạ xuống bằng một hệ thống máy móc thô sơ.

Trong vở ***Hoà bình***, Trygée bay lên trời cưỡi một con bọ hung máy. Trong vở ***Bầy chim*** cũng vậy, chẳng thiếu cái gì ; cũng có những đạo cụ, cũng có sự xuất hiện bầy chim hoá trang sặc sỡ. Còn cách phục trang của những vị quan toà trong ***Ong vò vẽ*** với một con dao găm dài đeo chỗ dưới thắt lưng, thì nó gây cười tự nhiên, cũng như khi Dionysos gập mình xuống đẩy mạnh mái chèo lúc qua bãi lầy địa ngục.

Sự phong phú trong sự sáng tạo hài hước của Aristophane không tách rời những biện pháp diễn đạt : những từ đa nghĩa, những từ gần

giống nhau, những từ tượng thanh, những liên tưởng bất ngờ, những lối chơi chữ, những điệp ngữ, điệp từ, những tiếng mới đặt ra theo nhiều kiểu khác nhau, trang nào cũng có. Nhà thơ thật là vô song trong việc để cho nhân vật mình nói theo giọng nói địa phương, như anh chàng Mégarien, hoặc bịa ra một thứ "ngoại ngữ" kì quặc, như nhân vật Ngài Huênh Hoang *"Con mắt vua Ba Tư"* trong vở ***Những người Acharnes***. Molière sau này, khi sáng tạo ra nhân vật Hoàng tử Thổ Nhĩ Kì (Cléonte) tới cầu hôn con gái lão Jourdain và hứa phong cho lão tước vị *Mammamuchi* chắc hẳn đã đọc đi đọc lại nhiều lần lớp kịch tiếp sứ đoàn nước ngoài này của Aristophane. Hai lớp kịch giống nhau như hai giọt nước. Aristophane cũng vô địch về cái tài mô phỏng hoặc nhại thơ người khác, chủ yếu thơ của Euripide (***Đám ếch nhái***).

CHẤT CHÂM BIẾM

"Đả kích bọn dâm đãng đê hèn không có gì đáng trách :
Đây chính là trân trọng biểu dương
Đối với những ai trong sạch tâm hồn."

Aristophane đã nói vậy trong vở ***Những kị binh*** (câu 1743–1745). Và ông đã thực hiện đúng cái điều ông nói. Ông đã sử dụng cả một kho từ ngữ hết sức phong phú để đối đáp kẻ thù. Ông quất những ngọn roi chí tử vào các nhà chính trị đang cầm quyền. Đối tượng đả kích của nhà thơ trước hết là Cléon, một gã tóc hoe có giọng nói sặc mùi phóng đãng, gốc gác đê hèn và có hành vi đểu cáng (***Những kị binh***, ***Ong vò vẽ***, ***Hoà bình***). Vợ Périclès (***Những người Acharnes***), Hyperbolos (***Hoà bình***), Cléophon, v.v. cũng đều là những tên lừa đảo bịp bợm. Trong thời kì rối loạn đó của lịch sử Athènes, nhà thơ chĩa mũi nhọn đả kích vào những thủ lĩnh nói trên bởi họ tán dương, ca ngợi chiến tranh và dùng chiến tranh để theo đuổi những lợi ích cá nhân của họ (tướng quân Lamakhos trong ***Những người Acharnes***). Tiếng chửi của Aristophane rất có trọng lượng vì nó gây cười. Đó là biệt tài của nhà thơ. Với bọn mật giác, "ma ác mộng, quỷ thương hàn" nhan nhản trong xã hội Hi Lạp đương thời, ngọn bút của ông cũng không êm dịu hơn chút nào (***Ong vò vẽ***, câu 1038–1039).

Về chính trị, Aristophane đối lập với phe dân chủ. Ông phê phán bọn này về tội biển thủ ngân quỹ quốc gia, bắt các thành đồng minh

cống nạp quá nặng, duy trì một cuộc chiến tranh vừa tốn kém vừa vô ích. Ông già Démos (ông Nhân Dân) trong ***Những kị binh*** là một ông già bẳn tính, ích kỉ, ưa nịnh và ngu ngốc :

"Đẹp đẽ sao quyền lực
Của Người, hỡi Nhân Dân !
Ai nấy đều sợ phép
Bạo chúa cũng ngang hàng.
Nhưng Người dễ bị lừa :
Cái điều Người ưa thích
Là mơn trớn vỗ về
Và ngọt ngào nịnh hót
Bất kì ai đang nói
Người cũng nghe, há mồm
Cái đầu Người lang bang
Óc não chơi Cung Quảng !".

Vậy thì sẽ là một Gã bán dồi, con người nhẵn mặt nơi cửa chợ lên nắm quyền cai trị.

Đằng sau những con người là *các tổ chức*. Aristophane chế giễu Hội đồng Nguyên lão, Hội nghị Nhân dân, các toà án với chế độ công dân – thẩm phán. Philocléon trong ***Ong vò vẽ*** là một ông già điên luôn luôn bị ám ảnh vì cái máu xử kiện. Thông qua nhân vật đó, tác giả phơi bày những nhược điểm cơ bản trong tổ chức tư pháp của Athènes, Racine sau này trong vở *Những kẻ máu mê xử kiện* (*Les Plaideurs*) có sử dụng tình tiết con chó trong vở ***Ong vò vẽ*** của Aristophane nhưng không tạo được một sức lôi cuốn mạnh mẽ cho vở kịch của mình vì Racine đả kích vào một tật xấu chứ không phải vào một tổ chức xã hội. Trong ***Bầy chim*** cũng có cái giọng châm chọc sâu cay ấy :

"Những con ve sầu hát mỗi năm vài tháng,
Mình nghiêng nghiêng trên những cành nho ;
Còn người Athènes hát chẳng nghĩ bao giờ,
Mình nghiêng xuống trên những cành ... xử kiện,
Và như thế suốt cả cuộc đời đằng đẵng."

(câu 33 – 34)

Trước con mắt của Aristophane, bọn đi sứ ra nước ngoài chỉ chuyên yến tiệc no say, trở về lại làm dân chúng no say với những câu chuyện hoang đường bịp bợm.

Ngòi bút Aristophane đả kích không trừ ai, nhưng không bao giờ trực tiếp động chạm đến Athènes. Trái lại, ông dành cho thành phố quê hương "đầu đội vành hoa tím" hồn nhiên, độ lượng, tự do và hạnh phúc những dòng thơ trữ tình đẹp nhất, ông ca ngợi vinh quang và sức mạnh của Athènes trong lời tự sự của ***Những kị binh*** :

"... Đất nước linh thiêng không ai thắng nổi
Về quân đội, nhà thơ, sức mạnh của mình".

và của vở ***Ong vò vẽ*** :

"... Vì thuở ấy ta quả tình đáng sợ,
Không gì ở trên đời có thể
Khiến nổi ta kinh hãi bao giờ.
Tung hạm thuyền tới những biển khơi xa
Ta đã giáng cho quân thù thất bại.
Bởi điều lo lắng của ta lúc ấy
Không phải là trau dồi một bức diễn văn
Để đọc sao cho lưu loát bổng trầm
Mà là dũng cảm quai chèo trên sóng nước ...".

Đây không phải là một hiện tượng mâu thuẫn mà là hai mặt của một tinh thần yêu nước, một *ý thức công dân* được xác định rõ ràng. *Aristophane mong muốn hoà bình, nhưng chính vì yêu nước mà ông mong muốn, ông căm ghét chính sách mị dân, nhưng chính vì yêu thương nhân dân mà ông đấu tranh chống những kẻ cầm đầu bất chính mà nhân dân đã tự lựa chọn cho mình.* Những lời thở than đau xót sau đây của Lysistrata là của một con người yêu nước có suy nghĩ và thiết tha : *"Bởi ta đang nắm trong tay vận mạng các người, ta muốn nói những câu khiển trách hợp lẽ công bằng với các người, những kẻ rưới rượu lên bàn thờ thánh, như những đứa con của một gia đình, tại Olympie, Thermopile, Pytho khi bọn Rợ kẻ thù của các người đứng kia tay cầm vũ khí ; các người lại giết người Hi Lạp và tiêu diệt thành bang của họ ..."* (câu 1128 – 1134).

Cũng với giọng thiết tha chân tình ấy, trong ***Đám ếch nhái***, Aristophane đòi hỏi quên quá khứ đi và bắt tay thân ái lại. Ông mong muốn nhà thơ phát huy hết tác dụng tốt của mình khôi phục lại trật tự của xã hội, thanh thế của Thành bang :

"... Nào Eschyle, hãy lên đường phấn khởi
Cứu Thành bang mình bằng những câu khuyên bảo khôn ngoan
Và sửa lại cái đầu cho những gã ngông cuồng
Ở trên đó chúng đông khôn xiết kể !".

(câu 1784 – 1787)

Ngoài ra, ngọn bút châm biếm của Aristophane còn đả kích vào nhiều mặt khác mà ông cho là lố lăng, trái ngược, có cái đả kích đúng, có cái không đúng. Về phương diện tôn giáo, nhà thơ phê phán mạnh mẽ những đối thủ của mình là vô đạo. Đó là chủ đề của ***Những đám mây***. Socrate nói với Strepsiade (Ba Tròn) :

SOCRATE – *Thần linh ! Ý nghĩ lạ chưa ! Một lối thề kì quặc !*
Trước hết, nơi đây chẳng có thần linh đâu !

Ông *gộp Socrate vào với bọn sophistes nguỵ biện*, kết án Socrate là đã phá hoại tín ngưỡng. Bởi vì, về tôn giáo cũng như về chính trị, ông là một người bảo thủ. Lí tưởng của ông thể hiện qua tác phẩm là cái trật tự xã hội cũ ở đó thần linh được tôn trọng và tôn giáo có một vị trí hàng đầu. Theo suy nghĩ của ông thì thần linh của Socrate – những đám mây – là một sự cách tân mà ông lên án, từ đó ông coi Socrate là *một con người bất kính*, thù địch của thần linh.

Thế nhưng Aristophane lại *đưa ngay các thần lên sân khấu, đặt họ vào những tình huống oái oăm để mà giễu cợt họ, và không phải một lần* : Hermès là một vị thần khoe khoang, hay nói và nhẹ dạ (**Hoà bình**) ; Héraclès là một gã phàm ăn thô thiển (**Bầy chim**) ; Poséidon là một kẻ do dự và thích lí sự cùn, Dionysos là một vị thần bụng phệ nhát gan, con "Bà Chúa Hũ" (**Đám ếch nhái**). Chúng ta đừng ngạc nhiên : tất cả các nhà thơ hài kịch đương thời cũng đều làm như vậy cả, tiếng cười nào biết nể nang ai !

Ông còn *đả kích quyết liệt bọn nguỵ biện* vì, theo ông, bọn này phá hoại truyền thống dân tộc. Aristophane đã sai lầm khi ông chọn Euripide

làm mục tiêu chính và đặt Socrate vào cùng một giuộc với bọn trùm sò nguỵ biện, những Protagoras, Hippias, Prodicos và chắc chắn không phải nhà thơ không biết đến vụ xử án nhà triết học lỗi lạc này năm 399 tr. CN. Những lời kết tội Socrate của bọn quan toà, tiếc thay, cũng chính là những lời Aristophane đã dùng để bêu riếu Socrate trong ***Những đám mây*** hai mươi bốn năm trước đó.

Aristophane *đặt Eschyle cao hơn Euripide, nhưng về phương diện nghệ thuật thì ông lại gần với Euripide hơn là với Eschyle.* Cratinos, nhà thơ hài kịch lứa tuổi đàn anh của Aristophane đã nhận thấy điều đó và trong một vở kịch của mình đã ghép hai tên lại tạo nên một từ mới rất có ý nghĩa : "*Euripidaristophane – hoá*" (Euripidaristophaniser).

CHẤT TRỮ TÌNH VÀ CHẤT THƠ

Người Hi Lạp cổ được trời phú cho một ngôn ngữ đẹp và phong phú tuyệt vời ở cả hai phương diện đối lập của nó : một *tiếng nói bình dân đa dạng,* có đủ cả một thang âm hài hước, châm biếm từ cái tế nhị nhất, đến cái sỗ sàng, tục tĩu nhất miễn gây được tiếng cười đồng tình lên án, và *một tiếng nói thơ ca ý vị, ngọt ngào trong trẻo* nhất trong thang âm của ngôn ngữ thơ ca.

Cái đặc sắc của Aristophane cũng là cái phân biệt Aristophane với các nhà thơ hài kịch khác là *ngay giữa những lớp kịch hiện thực xù xì nhất lại xuất hiện một chất trữ tình rất mực trong trẻo, một chất thơ rất mực tế nhị và ngọt ngào, mà diễn biến của lớp kịch không hề bị gián đoạn.* Những bài tụng ca tươi đẹp cùng những khúc nguyện cầu chói lọi cất lên là toàn bộ vở kịch cũng được nâng lên một cách tự nhiên trong cái tươi mát của chất trữ tình đầy thi vị đó. Từ tiếng hát của Đội Đồng Ca những "trinh nữ mang mưa rào" trong vở **Những đám mây**, đến những lời nguyện cầu Dionysos, của những người thụ pháp trong **Đám ếch nhái** :

"Nào, ta đến đài xanh đầy hoa hồng thơm ngát,
Theo lối riêng mình, tập dượt những bài khiêu vũ đẹp
Mà hàng năm những giờ lành mang tới cho ta
Bởi những tia thái dương và ánh sáng chan hoà
Chỉ thú vị cho chúng mình, những người thụ pháp

Đã đối xử dịu dàng và tỏ ra rất tốt
Với khách ngoại bang và với đồng bào."

(câu 507 – 513)

tiếng thơ ông luôn luôn cất cao ý nhị, hài hoà.

Ngoài ra, nhà thơ *rất thông thạo về cảnh vật và tập quán nông thôn*, ông biết rõ tên gọi từng loài cây cỏ, đồ vật, chim chóc. Nàng Thơ thôn dã của ông hay nói đến *"những cành hoa tím quanh chiếc giếng thơi, những hàng cây ôliu, những quả vả, những mùi thơm dịu dàng của cây bách lí hương và mùi mật ong thoảng đưa nơi đồng cỏ, những tiếng chim ca, những cảnh xuân sang én liệng ..."*. Chúng ta dường như nghe được cả tiếng mưa rơi lõm bõm trên mặt hồ, thấy được cả những ánh lửa mặt trời rắc xuống trên lá cỏ đậm hơi sương khi Đội Đồng Ca Ếch Nhái cất lên tiếng hát :

"Chính hôm nay ta phải hát to
Nếu có bao giờ giữa những ngày nắng đẹp
Ta vừa nhảy trên cỏ gấu, cỏ hương vừa hát,
Thú vô cùng về những điệu đã vang lên,
Những buổi dạo chơi trên mặt nước êm đềm
Hoặc nếu bao giờ, để tránh trận mưa rào từ tay Thần Zeus
Náu mình và giãy giụa trong hang sâu tối mịt,
Hoà tiếng ta vào âm thanh lốp đốp giọt mưa rơi".

(câu 295 – 302)

Théocrite, Horace, Virgile cũng không viết hay hơn trong những bài thơ về hoa đồng cỏ nội của mình.

MỘT NGÔN NGỮ PHONG PHÚ VÀ LINH HOẠT HIẾM THẤY

Aristophane là một nhà thơ từ trong tâm hồn máu tuỷ. Ông không bao giờ quên rằng cái làm nên nhà thơ không phải là tư tưởng mà là từ ngữ. Ông yêu những từ, ngữ, yêu điên dại, yêu say mê, nhưng là cái say mê luôn luôn khôn ngoan tỉnh táo, luôn luôn làm chủ niềm vui. *Ngôn ngữ của Aristophane có một sức sống lạ kì.* Mỗi từ đều có độ dày, có cái rộn rã, có cái mùi vị, cái màu sắc, âm thanh riêng của nó. Ông giũa sắc lại những thành ngữ đã mòn. Ông chơi chữ, ông sáng tạo ra hàng loạt

những từ mới biết nhảy múa, biết chỉ trỏ, biết chế giễu và làm đủ mọi trò ; nó hấp dẫn tai nghe, nó làm xáo động cảm giác người đọc, người xem, người biểu diễn và, hẳn vậy, của chính nhà thơ trước hết. Bởi vì nhà thơ biết khai thác, nối liền, hoà hợp cái khả năng biểu hiện, khả năng biến đổi và sáng tạo của cả hai dòng ngôn ngữ văn học và ngôn ngữ dân gian, và một trong những hình thức tiếp cận quan trọng của hai dòng ngôn ngữ đó là hình thức nhại thơ – về mặt này Aristophane là bậc thầy không ai sánh kịp. Và cũng vì thế một bản dịch không thể nào vừa trung thành với tinh thần vừa trung thành với lời, chữ của câu văn được.

Một đặc điểm quan trọng nữa của ngôn ngữ Aristophane là *cái tài điều hoà hai thứ văn phong nghiêm trang tráng lệ và thô tục.* Với một sự linh hoạt lạ thường, một cách đột ngột bất ngờ, ông chuyển từ dòng thơ hùng biện sang ngay giọng thơ hài hước, từ cái âm điệu lâm li thống thiết sang cái âm điệu hóm hỉnh vui tươi, và ngược lại. Tiếng nói của dân tộc Hi Lạp thật vô cùng đẹp đẽ và phong phú ở cả hai lĩnh vực của nó – *ngôn ngữ bình dân hằng ngày* và *ngôn ngữ thơ ca.* Aristophane, trong tác phẩm của mình, đã nối liền đỉnh cao của hai ngôn ngữ ấy lại với nhau một cách tự nhiên và tài tình đến mức độ không tài nào tìm thấy điểm nối. Đó là ngôn ngữ Aristophane.

TÍNH HIỆN ĐẠI TRONG HÀI KỊCH ARISTOPHANE

Trong phần tự tự vở **Hoà bình**, người nhạc trưởng đã tuyên bố một cách kiêu hãnh :

"... cho chúng ta,
Người đã xây dựng một nghệ thuật vững vàng kiên cố
Người đã sắp xếp những tảng đá nảy lên trên tầng nọ
Đắp lỗ châu mai bằng ý mạnh lời hay
Và bằng những câu chế giễu khôi hài
Không phải nhặt ở đầu cửa miệng ...".

Nhiều đoạn tự tự ca ngợi tài năng của nhà thơ. Rất đúng, bởi ngoài một số câu bông đùa dễ dãi và một đôi khi ngôn ngữ quá sa đà thì *hài kịch Aristophane đã đạt tới một trình độ rất cao và có một giá trị trường cửu.* Tác phẩm của ông là một lời biện hộ kiên trì và quả quyết cho hoà bình, một bản cáo trạng đanh thép lên án chiến tranh, một mơ ước –

mặc dầu hoang đường – về một quốc gia lí tưởng, một lời phê phán đối với những kẻ lợi dụng chức quyền để lừa phỉnh, lợi dụng bóc lột nhân dân, những ai phá hoại truyền thống văn hoá đạo đức của dân tộc. Cái thành bang Athènes bị xâu xé vì những cuộc chiến tranh đẫm máu và huynh đệ tương tàn ấy, những thủ lĩnh và chỉ huy bị Aristophane lên án ấy ... phải chăng là những tiếng vọng từ quá khứ xa xăm đáp lại những băn khoăn đang day dứt chúng ta, những con người vừa bước sang thiên niên kỉ thứ III này ? Đọc ***Lysistrata***, đọc ***Hoà bình***, lẽ nào ta lại không thấy, đằng sau cái phóng túng sỗ sàng của vở kịch, có ẩn giấu nỗi buồn bi thảm của nhà văn đang thấy rõ người đương thời không hưởng ứng đúng mức những lời mình kêu gọi loài người bắt tay thân ái với nhau ...

"Nào, tập hợp lại đây, tất cả mọi người,
Thẳng bước vui tươi, đi lên con đường giải thoát !
Hãy giúp một tay, hỡi toàn dân Hi Lạp !
Muôn vạn người như một, đứng lên đi !
Thời cơ là đây, hoặc chẳng bao giờ !
Hãy tống khứ hết những chiến trường, mặt trận,
Hết những tướng lĩnh chuyên gieo điều bất hạnh !
Đã đến rồi ngày loại bỏ chiến tranh !".

(***Hoà bình***, câu 300 – 306)

Henri Heine ví : *"Aristophane như một cây đại thụ diệu kì trên đó có những con khỉ leo trèo và những tiếng hoạ mi trong trẻo hót"*. Hình ảnh so sánh quả là ý vị. Nó gợi ý cho mỗi người nên tìm một cách nào đó phù hợp với mình để *đến với nhà thơ, tâm sự với nhà thơ, học tập nhà thơ và hay hơn nữa, là góp sức cùng với nhà thơ đấu tranh cho "những ô vuông hoà bình" của Dicéopolis* – điểm sáng tạo của thiên tài Aristophane đi trước thời gian hai mươi lăm thế kỉ – *nhanh chóng được thiết lập, củng cố và mở rộng khắp năm châu bốn biển, cho nhân loại vĩnh viễn thoát khỏi mối đe doạ của tội ác và chiến tranh đang lảng vảng trên đầu và được thật sự chung sống cùng nhau trong hữu nghị và hoà bình.*

TP. Hồ Chí Minh, tháng 10 năm 2002

HOÀNG HỮU ĐẢN

MẤY LỜI CÙNG BẠN ĐỌC

Trong quá trình dịch khá nhiều tác phẩm *Văn học cổ Hi Lạp, Văn học cổ điển Pháp, Văn học cận đại và hiện đại Pháp,* tôi đã vận dụng tương đối chặt chẽ những "nguyên tắc" sau đây, được tổng kết qua những thử nghiệm thành công :

1. Bản dịch phải diễn đạt trung thành cả nội dung lẫn hình thức nghệ thuật của nguyên tác, nghĩa là *văn xuôi dịch ra văn xuôi, và thơ dịch ra thơ.*

2. Dù thơ hay văn xuôi, bản dịch cũng phải được diễn đạt bằng một ***ngôn ngữ*** chính xác, trong sáng, giản dị, gọn gàng và thuần Việt, *không lệ thuộc vào cấu trúc câu nguyên tác, nhưng cũng không được thoát li nguyên tác.* Dịch đúng chữ, nghĩa, có chú thích khi cần, không thay đổi tuỳ tiện. *Lời của các nhân vật phải phù hợp với địa vị xã hội, hoàn cảnh lịch sử, tình huống, nghề nghiệp, tính cách cá nhân của họ.*

3. Dịch thơ phải vừa đúng vừa hay : đúng tư tưởng, đúng cảm hứng, đúng tâm trạng của tác giả và nhân vật – bằng những từ ngữ chọn lọc thích hợp nhất, với những hình ảnh, màu sắc, âm thanh, nhịp điệu phù hợp nhất với suy nghĩ, tâm tư, tình cảm – với cái "điệu tâm hồn" mỗi lúc mỗi nơi của tác giả và nhân vật.

4. Dịch thơ, phải biết chọn những ***thể thơ*** nào trong tiếng Việt phù hợp nhất với từng loại hình trong nguyên tác. Ví dụ, những phần độc thoại trữ tình trong kịch cổ điển, những màn đồng ca trong kịch Hi Lạp v.v... *thì tuỳ từng vở, tuỳ tình huống mỗi lớp mỗi màn, tuỳ nội dung và hình thức nghệ thuật của nguyên tác mà chọn một thể thơ thích hợp nhất* để diễn tả một cách trung thành nhất mà cũng hay nhất, vẫn trên cơ sở từ ngữ giàu hình ảnh, nhịp điệu, âm thanh.

Trong cuốn *HÀI KỊCH HI LẠP* này thì ***phần thoại*** dịch bằng ***văn xuôi, các màn đồng ca*** đều dịch bằng ***thơ*** : thơ tự do hoặc thơ lục bát hay song thất lục bát. Bởi Aristophane là bậc thầy về *hài hước,* nhưng cũng nhiều khi *trữ tình* không ai bằng.

HOÀNG HỮU ĐẢN

Những người Acharnes

(425 tr. CN)

TIỂU DẪN

Đây là vở kịch thứ ba của Aristophane – lúc này ông mới 21 tuổi. Hai vở đầu, *Những tân khách* và *Những người Babylone* không còn nữa – thể hiện tinh thần chống đối quyết liệt của ông đối với những điều không lành mạnh trong nền giáo dục mới và đối với chế độ mị dân trong chính trị.

Chủ đề trung tâm của ***Những người Acharnes***, cũng như của toàn bộ các tác phẩm của ông là *tuyên truyền cho hoà bình*. Dễ hiểu thôi : cuộc chiến tranh Péloponèse giữa Athènes với Sparte nhằm giành quyền bá chủ Hi Lạp kéo dài đã sáu, bảy năm rồi mà chưa phân thắng bại, trong khi đó những kẻ nắm vận mệnh của Athènes chỉ lo củng cố binh lực, tăng cường hoạt động ngoại giao tìm kiếm sự ủng hộ và sự đồng minh của những thành bang khác. Dưới con mắt những người yêu chuộng hoà bình, sự nỗ lực ấy không xuất phát từ lòng yêu nước mà chỉ là một sự tuyên truyền ồn ào nhằm kích động tinh thần dân chúng theo đuổi một cuộc chiến tranh có tính chất đế quốc, áp bức và bóc lột các nước đồng minh yếu cũng như áp bức những con người trung thực. Chống lại phe hiếu chiến vô lương tự cho mình là người duy nhất đấu tranh cho vận mệnh đất nước ấy, phải chứng minh cho chúng thấy rằng chiến tranh là phi lí và nó làm khánh kiệt nhân dân. Tuy Aristophane có thể chứng minh bằng lí luận rằng : chính Périclès (495 – 429 tr. CN, nhà chính trị lỗi lạc đã đưa nền văn minh Hi Lạp lên tột đỉnh của nó : thế kỉ Périclès) đã phát động chiến tranh không phải vì quyền lợi quốc gia mà vì Aspasie, tình nhân của ông ta ; rằng tất cả mọi người đều mong muốn hoà bình mà không ai dám đề xuất hoà nghị, sợ bị quy là hèn nhát, là thất bại chủ nghĩa, là phản bội ... Aristophane tìm cách chứng minh cho những kẻ cầm đầu chiến tranh rằng *cái gây hoạ cho dân không phải là vì có Sparte mà là vì có chiến tranh*.

Nhưng sân khấu không phải là diễn đàn lí luận – muốn lí luận hãy tìm các hội nghị – mà là nơi biểu diễn cụ thể những mảng của cuộc sống hiện thực *có khả năng gây thương cảm, kinh sợ, cảm phục* (*bi kịch*) hay gây cười – tiếng cười châm biếm để giáo dục hay đả kích, đấu tranh (*hài kịch*). Trên phương diện thứ hai này, *tiếng cười phi ảo tưởng hoá là phương tiện đế vương để chứng minh cho những kẻ cầm đầu cuộc*

chiến hiểu ra lẽ phải. Aristophane đã sử dụng một cách tài tình cái phương tiện gây cười đế vương này trong vở ***Những người Acharnes*** – vở kịch của tuổi hai mươi. Chủ đề vở kịch thật đơn giản : *Bởi vì ai cũng ngán chiến tranh mà Cộng đồng người Athènes lại không muốn chấm dứt chiến tranh, thì một mình Dicéopolis kí một hoà ước cá nhân với kẻ thù vậy.* Dicéopolis – có nghĩa là "Con người trung thực" – rõ ràng là con người biết nhìn xa trông rộng, tính toán đúng và hành động đúng. Chủ đề kì lạ và phi lí này một khi đã được khán giả chấp nhận là mọi sự diễn biến một cách lôgic và có một sức thuyết phục luôn luôn mới mẻ. Dicéopolis một mình chống lại tất cả mà không một kẻ nào động chạm đến được hạnh phúc của anh, nó như một rặng đá hoa cương sừng sững bên bờ biển mà tất cả mọi tai ương của nhân loại đều như những lớp sóng cồn cuồn cuộn xô vào chân nó để rồi lại tan đi. Cái hạnh phúc phi lãnh thổ ấy, bản thân anh, gia đình thân thuộc anh được hưởng thuận lòng trời đất, là của anh ta, do chính việc làm và lời nói của anh ta tạo nên ; chúng ta nhìn thấy, chúng ta hít ngửi nó, chúng ta sờ được nó trong sự nguyên vẹn, vô cùng bổ ích của nó. Anh tự do tổ chức lễ mừng Tửu Thần Nông thôn với gia đình vợ con, tự do mở ra một thị trường của riêng mình, bao nhiêu thứ của ngon vật lạ đổ dồn về cho anh mà không phải lo ngại bị ai bao vây cấm đoán hay tịch thu. Anh ta phẫn nộ lên án đồng bào anh là những kẻ tội phạm hoặc, như Lamakhos, vừa là tội phạm vừa là nạn nhân của chính sách gây chiến chỉ mang tới cho dân những áp bức và nô lệ hoặc những hứa hẹn vinh quang giả dối mơ hồ. Thiên hạ đừng hòng mong anh chia sẻ cho ai một chút xíu kết quả tốt đẹp nào từ sáng kiến của riêng anh, hoạ hoằn anh chỉ chia sẻ cho những người không tự ý gây nên tai hoạ cho chính mình là những đàn bà con gái, biểu hiện ở đây qua lời năn nỉ của một cô dâu mới xin anh ban cho cô một chút xíu hoà bình để chồng cô khỏi bị động viên đi lính trước đêm tân hôn.

Trong phần đầu vở kịch, Dicéopolis một mình đương đầu với các vị quan chức nhà nước và ngay với cả Hội nghị Nhân dân đã bị chúng huyễn hoặc, đến độ suýt bị những kẻ đốt than của thị trấn Acharnes làm hại – thực ra họ chỉ là những người dân quê lương thiện bị đầu độc tư tưởng đến nỗi không chịu nghe nói đến cả chuyện hạ bỏ khí giới. Dicéopolis chỉ một mình, nhưng mà bất khả xâm phạm, và quyền lực toàn năng, bởi cái cuộc sống mới của chính anh tạo ra cho mình là minh

chứng rõ ràng nhất rằng đó là lợi ích tối cao của nhân dân đất nước, là lí tưởng của mọi quốc gia, của mọi người. Và chỉ cần nhìn thẳng vào thực tế, những người đốt than kia sẽ bị thuyết phục, bởi vì họ vốn có tâm hồn tốt và đầu óc sáng sủa. Thế là người dân Athènes, không ai bảo ai, dần dần về với Dicéopolis để chúc mừng anh, cầu xin anh, công kênh anh. Còn tất cả bọn kia – bọn bất trị, bọn tố cáo, chỉ điểm lừa bịp, bọn võ mồm huênh hoang – thì bị quét sạch, đóng bao gửi cho quỷ sứ hoặc cho vào các nhà thương. *Trong cuộc sống được tái tạo, chỉ có chỗ cho tiếng cười, tiếng cười nhạo báng bọn vô lương đang tan rã, tiếng cười của mọi niềm vui cuộc sống được giành lại cho nhân dân.*

Trong tiến trình của vở kịch, thỉnh thoảng Aristophane có vài câu đá gà đá vịt mỉa mai châm biếm hoặc gí mũi kiếm vào những nhân vật nào đó, như Euripide chẳng hạn. Nhưng đó không phải là cái chính ; *cái chính là sự hân hoan reo mừng của mọi người ở phần kết thúc – kết thúc của vở kịch và kết thúc của buổi diễn : Cuộc sống thực đã hội nhập một cách tự nhiên với sân khấu.*

Những người Acharnes đoạt giải nhất của hội thi[1]. Ngày hôm ấy, cái sân khấu của Tửu Thần trong hai tiếng đồng hồ liền đã trọn vẹn và thực sự là một khu vực hoà bình đóng kín giữa Athènes và giữa Hi Lạp, một lãnh thổ con con chậtních người hoàn toàn được giải phóng hết mọi nỗi lo âu sợ sệt. Với họ, cuộc chiến tranh Péloponèse không hề có ...

Nếu như có một bài học nào có thể rút ra từ vở hài kịch đồ sộ trên một bức phông đầy đau thương ấy thì đó là : *thứ nhất, dù chỉ được một phút hoà bình ngắn ngủi thì cũng phải tranh thủ giữ gìn lấy nó* ; thứ hai, là *mỗi một người dân trong nước có thể tự hỏi mình : có thật mình đã chẳng bằng một lời nói hoặc một hành vi nào đó mà vô tình góp phần gây nên những chuyện chiến tranh giữa những con người với con người ? Liệu mình có xứng đáng được Dicéopolis tưới cho vài giọt thần đơn của anh để làm ấm lại cõi lòng ?*

(Theo Aristophane – *Théâtre complet*, par V.H – Éditions Gallimard et Librairie Générale francaise –1965).

---

1 Đây là một cuộc thi sân khấu. Các cuộc thi này diễn ra ngoài trời và rất thường xuyên trong xã hội Hi Lạp cổ.

TÓM TẮT NỘI DUNG

1. *Đồi Pnyx, nơi họp Hội nghị Nhân dân (Quốc hội) Athènes.* Trên những bậc ngồi chưa có người, **Dicéopolis** bực tức, bất bình với thái độ thờ ơ của đồng bào mình đối với những vấn đề quốc gia đại sự, đặc biệt cấp bách nhất là vấn đề chấm dứt chiến tranh và lập lại hoà bình. Anh quyết phải đưa việc này ra thảo luận tại *Hội nghị Nhân dân*.

2. Các công dân lục tục đến. Một viên truyền lệnh sứ hô hào mọi người, bất chấp sự phản đối của **Dicéopolis**, trục xuất một nhân vật tên là **Amphithéos** ra khỏi nơi họp : anh ta có ý định đi thương lượng nghị hoà với Sparte.

3. Một số sứ giả Athènes đi công cán Ba Tư bước vào, thông báo những chuyện trên trời dưới đất. Họ tuyên bố có đưa theo về ngài "Con mắt của Vua Ba Tư" – người tin cậy của vị Hoàng đế phương Đông – để xác minh những điều chúng vừa thông báo. **Dicéopolis** hậm hực nãy giờ, đứng lên tố cáo đấy là cái trò giả dối thô bạo, bẩn thỉu của bọn người tự bán mình cho nước ngoài. Rồi thấy không hi vọng gì được ở đồng bào mình, anh quyết định phái **Amphithéos** cùng với anh đi gặp quân Sparte để thương lượng hoà bình.

4. Một sứ giả khác mới ở Bulgarie về – **Théoros** – tuyên bố rằng vua Bulgarie sẽ gửi sang cho một đội viện binh người Valaques, đồng thời hắn đưa ra cho *Hội nghị* xem chân dung một vài tên lính viện binh đó, mặt mày tên nào tên nấy đều như một lũ quỷ sứ dễ sợ.

5. *Hội nghị Nhân dân* giải tán. **Amphithéos** từ Sparte đã trở về mang theo *bản hoà ước Dicéopolis*. **Dicéopolis** hân hoan mang bản hoà ước của mình về nhà.

6. *Đội Đồng Ca Những người đốt than* của thị trấn Acharnes ra. Họ đang đi lùng "tên phản bội" đã kí hoà ước riêng với kẻ thù. Chúng nấp đi để quan sát **Dicéopolis** đang cùng với vợ con và thân thích rước mừng *Lễ Tửu Thần Nông thôn*, rồi bao vây tấn công anh. Anh chỉ thoát chết nhờ nhại lại kinh nghiệm của nhân vật Télèphe trong vở kịch của Euripide, doạ dùng dao găm đâm vào những cái bao than – là vật tối thiêng liêng đối với những kẻ đốt than. Bọn này hốt hoảng đành phải cuốn cờ để cho **Dicéopolis** giãi bày cái việc anh vừa làm.

7. Để đảm bảo thuyết phục được kẻ thù, anh chạy tới nhà **Euripide** mượn một vài thứ dụng cụ của những nhân vật khốn cùng nhất trong các vở kịch của ông rồi trở về, đứng trước *Đội Đồng Ca* đọc một bài diễn văn hùng hồn lên án bọn tội phạm bất lương và mù quáng đã gây ra chiến tranh.

8. Một gã quân nhân anh hùng rơm – **Lamakhos** – xuất hiện ; **Dicéopolis** chững chạc đương đầu với hắn. *Đội Đồng Ca* bỗng đổi giọng, chuyển sang tán thành và ủng hộ hoà bình.

9. *Phần parabasos* : Nhạc trưởng (coryphoeus) ca ngợi những thành tích, ưu điểm của Aristophane và sau một màn hát đệm trữ tình ngắn thì phê phán mãnh liệt những hành vi, những thói quen đáng tiếc của người dân Athènes.

10. **Dicéopolis** trở lại sân khấu. Bởi anh chẳng vương vấn gì chuyện chiến tranh, anh có thể thoải mái tổ chức buôn bán với người Sparte và đồng minh của họ. Anh thiết lập một ngôi chợ riêng của mình. Một anh chàng người Mégare đến. Tại xứ Mégare, nạn đói đang hoành hành. Hắn đề nghị anh cho hắn một ít tỏi và muối, đổi lại, hắn cho anh hai con lợn nái bọc trong một cái bao, thực tế là hai đứa con gái nhỏ của hắn. Mặc cả hồi lâu, hai bên đồng ý, bất chấp lời đe doạ của một tên tố giác.

11. Lại một tên người Thèbes mang đến nhiều thực phẩm quý giá ngon lành. Anh mua của hắn ta một con lươn và trả hắn một thứ hàng không thấy có ở Thèbes nhưng đầy dẫy ở Athènes : đó là một thằng tố giác chuyên nghiệp.

12. Được *Đội Đồng Ca* khuyến khích, sau khi từ chối không bán cho **Lamakhos** một con lươn mà hắn rất thèm, **Dicéopolis** lo tổ chức buổi tiệc liên hoan của mình.

13. Một nông dân, nạn nhân những cuộc cướp bóc của người Béotie, tới cầu xin anh nhượng lại cho hắn một chút xíu hoà bình ; anh từ chối. Nhưng lời năn nỉ của một cô dâu mới muốn cho chồng mình "đi chiến đấu" ở một lĩnh vực khác chứ không phải ở mặt trận, thì được anh chấp nhận ngay.

14. **Lamakhos** bỗng lao vào sân khấu như một mũi tên. Bị bắt lính, hắn ta phải tự vũ trang cấp tốc, trong khi **Dicéopolis** thì tươi vui vừa đùa cợt vừa sửa soạn bữa tiệc của anh. Rồi cả hai người ai đi theo việc người ấy. *Màn phụ của Đội Đồng Ca.*

15. Nhưng kìa, cùng một lúc cả hai người cùng trở lại sân khấu với hai tình trạng khác nhau : một bên thì bị bong gân, kêu trời kêu đất nỗi bất hạnh của mình. Còn một bên thì hai tay khoác vai hai thiếu nữ xinh đẹp vừa ca ngợi những niềm vui mà anh đang chờ đợi ở hai nàng và ở cái "hũ thần thánh". Trong khi bọn đầy tớ của **Lamakhos** lôi hắn đi tìm thầy nắn chân thì *Đội Đồng Ca* phấn khởi ngợi khen và công kênh người công dân yêu hoà bình **Dicéopolis**.

NHÂN VẬT

DICÉOPOLIS, *công dân Athènes*

VIÊN TRUYỀN LỆNH của Hội nghị Nhân dân (Quốc hội) thành Athènes

AMPHITHÉOS

CÁC SỨ GIẢ của Athènes bên cạnh vua Ba Tư (Shah)

Ngài "CON MẮT NHÀ VUA"

THÉOROS

ĐỘI ĐỒNG CA của những người đốt than thị trấn Acharnes (*xứ Attique*)

EURIPIDE, *nhà thơ sân khấu, trữ tình*

LAMAKHOS, *tướng quân anh hùng rơm*

MỘT NGƯỜI DÂN MÉGARE

MỘT NGƯỜI DÂN THÀNH THÈBES

MỘT THỊ ĐỒNG

MỘT NÔNG DÂN

MỘT NGƯỜI LÍNH ĐƯA THƯ

NHỮNG NHÂN VẬT CHỈ THOÁNG QUA SÂN KHẤU : Đứa con gái của Dicéopolis, bọn đầy tớ của Euripide và của Lamakhos, hai đứa bé gái của anh chàng Mégare, bọn tố giác, những người đưa tin.

NHỮNG NGƯỜI ĐÓNG VAI QUẦN CHÚNG : Các cố vấn, bọn quan thị, người Vélaques, vợ của Dicéopolis và Xanthias nô lệ của chị, các nhạc công, nàng Ngưng Chiến, một phu nhân, hai triều thần, v.v...

Có ba cửa ra vào, ở giữa là nhà của Dicéopolis, bên trái là nhà của Euripide, bên phải là nhà của Lamakhos.

DICÉOPOLIS *từ trong nhà bước ra, tay cầm một chiếc gậy và vai mang túi ; vẻ mặt đau khổ, anh nhìn chỗ ngồi dành cho ban nhạc còn trống vắng, tượng trưng ngọn đồi Pnyx nơi họp của Hội nghị Nhân dân Athènes.*

DICÉOPOLIS

Chao ôi ! Bao lo âu gặm nhấm lòng ta ! Và niềm vui thì ít ỏi, đúng là quá ít ỏi, chỉ có ba, bốn là cùng. Còn lo phiền thì nhung nhúc hàng triệu, hàng tỉ. Nào, ta tính xem có những gì đáng gọi là niềm vui ? A, ta biết rồi, cái làm ta sung sướng nhất là khi thấy Cléon há rộng cái mồm khạc văng ra năm talăng vàng ! Vui thật là vui. Mấy chàng kị binh đã làm được cái việc ấy. Giỏi và dễ thương thật ! Đáng khen, đáng phục lắm ! Và đáng được Tổ quốc ghi ơn ! Nhưng một lần khác, thật là đau đớn xót xa ! Ta đang há mồm chờ đợi nghe người ta công bố tên của Eschyle, thì lại nghe : "Théogonis, sân khấu là của anh !". Ta như bị một nhát dao đâm thẳng vào tim không hơn không kém. Lần sau, lại sung sướng được thấy sau Moschos là Decithéos lên sân khấu hát những khúc ca của anh ta. Đúng ! Nhưng rồi cũng ngay năm nay, ở địa vị một khán giả, ta thực sự đã bị tùng xẻo từng miếng thịt khi Chaeris thò cái mũi của hắn lên sân khấu với cái dáng điệu huênh hoang đáng ghét.

Nhưng chưa bao giờ, thật chưa bao giờ kể từ ngày ta uống thuốc tẩy ruột đến nay, chưa bao giờ quần áo bẩn làm chối mắt ta như các cảnh tượng trước mắt. Sáng nay là ngày họp Hội nghị Nhân dân thường lệ. Vậy mà cả khu vực họp hãy còn trống rỗng. Người ta cứ ở bên ngoài mà trò chuyện, chỗ nào cũng có, ai cũng trốn ngồi vào chỗ. Ngay các vị uỷ viên đã tới trễ còn xô đẩy chen lấn nhau giành ngồi ghế hàng đầu, chẳng khác nào một trận tuyết lở. Thế nhưng mà hoà bình thì chẳng ai thèm quan tâm cả. "Ôi, Tổ quốc ! Ôi Tổ quốc của ta ơi !".

Còn ta, ta bao giờ cũng là kẻ đầu tiên trong những kẻ đầu tiên đến cuộc họp. Ta ngồi. Rồi như thể chỉ có mình ta, ta rên rỉ, ta ngáp dài, ta vươn vai, ta đánh rắm, ta la cà, ta viết lên mặt đất,

ta tính sổ sách, ta liếc một vòng quanh đồng ruộng của ta mà than dài thở vắn với hoà bình. Ở làng, ta không bao giờ nghe nói : "Than đây, mua đi ! Dấm đây, dầu đây, mua đi !". Cái chữ "mua đi" có bao giờ họ nghe nói đến đâu ! Họ tự mình cung cấp cho ta mọi thứ đó, ta chẳng phải mua bao giờ. Cho nên, về chuyện này, đơn giản lắm, ta có cách làm của ta rồi : cứ kêu gào, la ó, chỉ vào mặt bất kì ai lên diễn đàn mà mở miệng nói đến cái gì khác ngoài cái hoà bình.

(Một số người lộn xộn chen lấn nhau vào)

Nhưng mà các ông uỷ viên tới kia rồi, sắp sửa đúng trưa. Ta vừa nói gì nhỉ ? À, các người thấy không, các ngài uỷ viên đang huých tay xô đẩy chen lấn nhau giành ngồi ghế hàng đầu.

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Xin mời đi lên phía trước để ngồi đúng trong khu vực quy định theo nghi thức !

AMPHITHÉOS

(chạy đến thở không ra hơi)

Có ai nói chưa ?

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Vị nào phát biểu, xin mời !

AMPHITHÉOS

Tôi !

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Ông là ai ?

AMPHITHÉOS

Chí Linh !

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Vậy ra ông không phải là một con người à ?

AMPHITHÉOS

Không phải : tôi là một kẻ bất tử. Chí Linh cụ của tôi, là con của Déméter và Triptolème và là cha của Céléos ; từ cuộc hôn

nhân giữa Céléos với Phénarète bà nội của tôi đã đẻ ra Lycinos và từ Lycinos đã đẻ ra tôi. Bởi vậy mà tôi là bất tử[1]. Và các thần đã cậy nhờ tôi, chỉ một mình tôi, kí kết một cuộc đình chiến với người Lacédémone. Nhưng mà thưa các Ngài, mặc dầu là bất tử, tôi không có lương thực ăn đường. Các vị uỷ viên từ chối không cấp cho tôi !

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Cảnh sát đâu ! *(Lính cung cảnh sát bắt Amphithéos.)*

AMPHITHÉOS

(giãy giụa vô hiệu quả)

Ôi chao, hỡi các thần linh – ông bà ơi ! Các Người há chẳng quan tâm ...

DICÉOPOLIS

Thưa các vị uỷ viên, các ngài bắt một người có ý định kí kết cho chúng ta một hiệp định đình chiến và mở đường cho ta cất xếp lại đao khiên, là các ngài đã xúc phạm nặng nề đến Hội nghị Nhân dân đó !

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Anh hãy ngồi xuống và im lặng !

DICÉOPOLIS

Không, tôi nói thật, tôi sẽ không im lặng nếu các ngài không uỷ nhiệm cho Hội nghị thảo luận vấn đề hoà bình !

VIÊN TRUYỀN LỆNH

(thông báo)

Các ngài sứ giả của Vua !

DICÉOPOLIS

Sứ giả của cái gì ? Vua Ba Tư ? Ta, ta đã chán ngấy tận cổ cái bọn sứ đồ, cái bọn vênh vang, cái bọn chuyên bày trò nói dối đó !

---

1 Aristophane nhại lại để châm biếm những loại gia phả nhà thần.

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Im lặng !

(Bọn sứ giả bước vào, ăn mặc kiểu phương Đông như bọn vương hầu, tể tướng Ba Tư)

DICÉOPOLIS

(một mình) Bố sư Ecbatane[1] ! Ăn mặc gì lố lăng vậy !

SỨ GIẢ

Các Ngài đã phái chúng tôi sang bên cạnh Vua nước Ba Tư với số trợ cấp hai Drachme[2] mỗi ngày, đã mười ba năm từ cái thuở Euthyménès[3] làm thủ lĩnh.

DICÉOPOLIS

(một mình) Úi chù chà ! Thế thì mất biết bao nhiêu là Drachme !

SỨ GIẢ

Thật vất vả vô cùng, các ngài biết không, khi chúng tôi phải lê chân theo những con đường mòn qua các cánh đồng Caystre, dưới bóng những cái tàn cái tán, ẻo lả nằm trong những chiếc cáng đường trường ! – Không khác gì một sự hấp hối !

DICÉOPOLIS

(một mình) Còn tao, nằm trong một cái cáng đầy rệp suốt dọc đường tuần tra mà tao vẫn vui tươi nhẹ nhõm !

SỨ GIẢ

Và chúng tôi bị cưỡng bức phải chịu đựng sự đón tiếp đó, phải uống trong những cái cốc có chân bằng pha lê hoặc bằng bạc, bằng vàng một thứ rượu nồng ngọt lịm, thơm hương !

DICÉOPOLIS

(một mình) Ôi, Kinh thành thánh của cha ông ! Người có biết chăng là bọn sứ giả của Người đang nhạo báng Người hết cách !

---

1 *Ecbatane* là một kinh đô cũ của nước Ba Tư. Câu này là một tiếng chửi.

2 *Drachme :* đơn vị tiền tệ Hi Lạp cũ, bằng 100 obole (obole là đơn vị tiền tệ nhỏ nhất).

3 *Euthyménès* là một vị thủ lĩnh của Athènes.

SỨ GIẢ

Giai đo vì tới những dân tộc man rợ, muốn cho người ta coi mình là một con người thật sự, thì phải xông xáo, phải vô địch trong nghề ăn uống nhậu nhẹt !

DICÉOPOLIS

(một mình) Ở ta là phải vô địch về mất nết, buông tuồng, đón đường đón sá !

SỨ GIẢ

Năm thứ tư của cuộc hành trình công cán thì chúng tôi tới lâu đài nhà Vua, nhưng Người đã đi săn cùng với quân đội. Tám tháng liền, Người rặn ỉa trên những dãy Núi Vàng[1].

DICÉOPOLIS

(một mình) Thế rồi Người mất bao nhiêu thời gian nữa để khép lại đôi mông ? Người đã đợi trăng tròn chứ ?

SỨ GIẢ

Sau đó thì Người trở về cung. Và cuộc tiếp đón lúc này chao ôi là hậu đãi ! Người cho thết chúng tôi những con bò đực nướng nguyên con vừa mới ra lò !

DICÉOPOLIS

(một mình) Bò đực nướng nguyên cả con trên lò, có ai thấy chuyện đó bao giờ không ! Toàn nói phét !

SỨ GIẢ

Vâng, thế đấy, và Người cũng đã thết chúng tôi, thề với các Ngài chẳng nói ngoa tí nào, những con gà to gấp ba lần Cléonyme[2] ấy, họ gọi là con "gà tẩy gà tây" !

DICÉOPOLIS

(một mình) À, ra lâu nay mày móc túi chúng tao mỗi ngày hai Drachme để lừa phỉnh chúng tao như vậy đó !

---

1 Ba Tư có nhiều mỏ vàng. Vàng vụn lắng ở đáy sông.

2 *Cléonyme*, nhân vật nhiều lần bị Aristophane công kích như một kẻ hèn nhát đã vứt cả khiên chạy trốn trong khi chiến đấu.

SỨ GIẢ

Và hôm nay chúng tôi trở về nước, có Ngài Huênh Hoang "*Con mắt Nhà Vua*" đi cùng !

DICÉOPOLIS

(một mình) A ! Ước gì con quạ nó mổ cho hắn một phát mất tròng ! Và cả mày nữa, Sứ giả ạ !

SỨ GIẢ

(thông báo) Xin giới thiệu : Ngài "*Con mất Nhà Vua* !".

(Xuất hiện một nhân vật đeo mặt nạ, trên mặt nạ, chính giữa trán, là hình một con mắt to tướng và một chiếc yếm bằng da, tượng trưng chòm râu kiểu Assyrie. Hai hoạn quan theo hầu.)

DICÉOPOLIS

Quái gở ! Nhân danh Thượng Đế, anh bạn ơi, anh có hệt điệu bộ, mặt mũi một con tàu cướp biển ! Anh đang tìm một chỗ nào kín để đổ bộ lên đằng sau một mũi đất cao nhô ra biển phải không ? Có thể nói : quanh mắt anh là một khung cửa lách mà cánh cửa lại móc treo lên từ phía dưới móc lên !

SỨ GIẢ

Nào, ngài Pseudartabas[1], ngài hãy trình bày rõ với chúng tôi điều mà vua Ba Tư đã phái ngài đến nói với người Athènes !

GÃ HUÊNH HOANG

I artamane Xarxana piaona satra.

SỨ GIẢ

Anh có hiểu ông ta nói gì không ?

DICÉOPOLIS

Quả tình, tôi chẳng nghe ra cái gì cả !

1 *Pseudartabas* : tác giả ghép hai chữ "*pseu*" (giả) với "*Artaban*" (kinh đô cũ nước Ba Tư) lại với nhau để tạo nghĩa là "Artaban giả". Chúng tôi dịch là "Ngài Huênh Hoang" để khỏi lộ bản chất hắn ra quá sớm. Trong đối thoại, vẫn giữ nguyên tên Hi Lạp.

SỨ GIẢ

Ông nói rằng vua Shah sắp gửi vàng cho các anh ! *(với Huênh Hoang)* Ngài, hãy nói to lên, phát âm cho thật rõ chữ "vàng".

GÃ HUÊNH HOANG

Sekhongcovangđau, ngươihilapbi lưaphinhđo !

DICÉOPOLIS

A ! Khốn nạn ! Thật là rõ ràng, trong như nước từ trong đá rỉ ra !

SỨ GIẢ

Nào, ông ta nói gì vậy ?

DICÉOPOLIS

Ông ta nói gì à ? Rằng người Hi Lạp bị người ta lừa phỉnh nếu họ chờ đợi nhận vàng của người Ba Tư gởi cho !

SỨ GIẢ

Đâu nào ! Ông ta nói "nhiều giỏ vàng" thì có !

DICÉOPOLIS

Cái gì ? Giỏ vàng à ? Mày là một thằng nói khoác ! Mày hãy cút xéo đi khỏi đây ! Tự tao, tao sẽ hỏi nó, một mình tao ! *(với gã Huênh Hoang)* Nào, kể rõ ràng sự việc tao nghe ! *(chỉ chiếc gậy).* Chiếc gậy nó đang lắng nghe mày đấy ! Nếu mày không muốn tao nhuộm mày bằng thuốc nhuộm thành Sardes[1]. Hãy trả lời ngay : Có phải vua Shah sắp gửi vàng cho chúng tao không ?

(gã Huênh Hoang và bọn hoạn quan của nó lắc đầu). Vậy ra chính bọn sứ giả chúng tao đã đánh lừa chúng tao à ?

(Ba tên kia gật đầu) Mà kìa, các vị "hảo hớn" này, chúng nó gật đầu theo kiểu người Hi Lạp ! Không nghi ngờ gì nữa : chúng nó là người vùng này, người của xứ sở ta thôi ! Hai gã hoạn quan, có một gã ta nhận ra nó rồi, gã kia *(lột mặt nạ của tên hoạn quan).*

---

1 Đánh chảy máu. Thuốc nhuộm thành Sardes (một thành phố ở Lydia thuộc Ba Tư xưa) có màu đỏ tía. (ND)

chính là Clisthène, con trai nhà lão Dê cụ. Nào, nói đi, "*Hỡi con khỉ già trụi lông, mày định âm mưu gì ?*"[1] Khi mày đeo bộ râu kia và cải trang thành một gã hoạn quan để đến với chúng tao ? Còn tên này ? Nó là ai ? Không phải chính là Straton thì còn ai vào đó nữa ?[2]

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Trật tự ! Ngồi xuống ! *(Sau khi đưa mắt thăm dò ý kiến các vị uỷ viên, bọn này đang lúng túng)* Hội đồng mời Ngài "*Con mắt Nhà Vua*" ! Ngài sẽ được chiêu đãi tại điện Prytanée[3].

DICÉOPOLIS

Thế này thì đến phải thắt cổ mà chết ! Trong khi ta kéo lê cuộc sống nghèo khổ, thì cửa lại mở rộng luôn luôn để nuôi không cái bọn người này ! Nào, ta đi, dấn thân vào một sự nghiệp phi thường, đồ sộ ! Chí Linh, Chí Linh đâu rồi ?

AMPHITHÉOS

Có mặt đây !

DICÉOPOLIS

(nói khẽ) Này, cậu hãy cầm lấy tám Drachme, và đi thương thuyết để kí kết một cuộc ngưng chiến với người Lacédémone, cho riêng ta, con cái ta, và cho "nửa mình xứng đáng" của ta ! *(ngoảnh sang các vị uỷ viên)* Còn các vị, xin hãy tống khứ ngay các sứ đoàn của các vị đi, đồ khờ dại ạ ! *(Amphitéos vào)*

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Xin mời ngài Théoros[4] từ cung điện vua Sitalcès về lên phát biểu ý kiến.

---

1 Aristophane nhại một câu thơ của Euripide. Sau này còn nhiều câu nhại như thế.

2 *Clisthène* và *Straton* là những tên đồng tính luyến ái nổi danh. Bố của Clisthène là một tên cuồng dâm phóng đãng.

3 Điện *Prytanée* chỉ dành riêng để chiêu đãi những người có công to với nước. Aristophane vạch mặt những kẻ chẳng có công lao gì cũng được hưởng quyền ưu đãi.

4 *Théoros* là tên nịnh thần của Cléon.

THÉOROS

Tôi lên đây !

DICÉOPOLIS

(một mình) Lại một thằng nói láo khác được mời lên diễn đàn giữa tiếng kèn loa !

THÉOROS

Đáng lẽ thời gian chúng tôi ở Thrace không đến nỗi dài đến thế ! ..

DICÉOPOLIS

(một mình) Rõ ! Nếu mày không được cấp lương bổng hậu hĩ như vậy !

THÉOROS

Nhưng những trận tuyết rơi đã bao vây xứ Thrace, sông bị đóng băng ...

DICÉOPOLIS

(một mình) Đúng cái lúc Théognis cho diễn vở kịch của anh ta, chà !

THÉOROS

Vậy là suốt thời gian đó tôi cứ phải cùng vua Sitalcès chén tạc chén thù. Các ngài biết không, đối với Athènes, nhà vua sẵn sàng giúp đỡ ; thật là đồ sộ ! Thực tình mà nói, Người tôn thờ âu yếm các ngài. Đến mức độ mà Người viết ngay lên tường : "*Trọn đời, ủng hộ Athènes*" ! Còn con trai Người mà chúng ta đã chấp nhận làm công dân Athènes thì đang khao khát được ăn xúc xích trong ngày lễ Apaturies[1] của chúng ta. Chàng cầu xin cha cấp cho một chiếc tàu để vượt biển sang cứu nước mẹ ! Vua cha đã thề, sau một tiệc rượu sẽ gửi sang cho chúng ta một đội quân cứu viện, mạnh đến nỗi người Athènes sẽ phải thốt lên : "*Một ngọn trào châu chấu mạnh biết bao đang đến với chúng ta !*"

DICÉOPOLIS

(một mình) Tao sẽ chết trương như một con chó nếu tao tin một chữ lời mày – trừ ... những con châu chấu !

---

1 *Apaturies* : Lễ thường niên ở Athènes.

THÉOROS

Và ngay từ hôm nay, Người sẽ gửi gấp sang cho ta một dân tộc thiện chiến nhất nước người.

DICÉOPOLIS

(một mình) Ít ra cái điều này còn cụ thể. Để xem !

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Các bạn Thrace do Théoros dẫn về, xin mời tiến lên đây !

(Xuất hiện ba, bốn nhân vật phụ, mặt mũi như quân chết chém, ăn mặc lối Tartare mỗi người giương cao một hình dương vật to tướng.)

DICÉOPOLIS

(nhìn thấy chúng, nói một mình) Cái lũ ôn dịch nào kia ?

THÉOROS

Đây là đoàn quân Odomantes[1].

DICÉOPOLIS

(một mình) Đoàn quân gì ? Odomantes ? Ê hê ! Nói nghe, nó là cái gì vậy ? Ai đã bóc mào dương vật chúng đi vậy, cái bọn Odomantes kia !

THÉOROS

Cái bọn ấy, cho chúng nó mỗi ngày hai Drachme là chúng nó sẽ chịu trách nhiệm nghiền nát tan tành cả vùng Béotie này như một con dê đực cho coi.

DICÉOPOLIS

Nói gì ? Hai Drachme cho cái bọn tốc váy đàn bà ấy à ? Lần này, họ sắp có lí do để mà phản đối,

"Những người lính chèo của ta, tận tuy,
Đội ngũ đáng tin bảo vệ luỹ thành."[2]

---

1 Đây là bọn đánh thuê cho Athènes.

2 Lính thuỷ là những người có công với nước, sẽ ghen tị một cách hợp lí về mức lương quá cao của lính đánh thuê.

(Bọn Odomantes đánh cắp chiếc túi của Dicéopolis)

Ối chà chà ! Chết tôi rồi ! Bọn Odomantes đánh cắp hết tỏi của tôi ! Chúng mày có trả tỏi cho tao không ? Nói ngay, có trả hay không ?

THÉOROS

Khốn nạn, ông ơi ! Đừng có trêu tức chúng ! Chúng nó đang say tỏi đó ![1]

DICÉOPOLIS

(cầu khẩn các vị uỷ viên trong khi bọn Odomantes đang ngồi ngốn tỏi một cách ngon lành)

Thưa quý vị uỷ viên, lẽ nào các vị có thể bình chân như vại trước điều xúc phạm mà một lũ man di[2] gây ra đối với tôi, ngay trên xứ sở của mình ?

(Bọn Odomantes ném một mảnh vỏ tỏi vào mũi anh.)

Nhưng tôi phản đối tiếp tục bàn cãi về mức tiền lương trả cho quân Thrace.[3] Tôi xác nhận có một điềm bất tường từ trời cao tới : Một giọt gì rơi xuống đầu tôi.

VIÊN TRUYỀN LỆNH

Mời các bạn người Thrace tạm lui, và ngày kia xin trở lại ! Các ngài uỷ viên tuyên bố bế mạc.[4]

(Mọi người giải tán. Còn lại một mình Dicéopolis.)

DICÉOPOLIS

Khổ ơi là khổ ! Cái món nước lèo, giầm tỏi ngon lành, vậy là đành nhịn ! Nhưng kìa Chí Linh, từ Sparte về. Anh đến rất kịp thời, Chí Linh ạ !

---

1 Người ta cho gà ăn tỏi để đá nhau hăng hơn.

2 Người Hi Lạp gốc La Mã xưa coi các dân tộc khác là man di.

3 Nước Bulgarie ngày nay.

4 Theo tục lệ, khi đang họp mà có triệu chứng bất tường, có điềm không lành thì phải hoãn họp, giải tán.

(Amphithéos bước ra, mệt nhoài, vai đeo ba cái vò.)

AMPHITHÉOS

Đừng vội nói với tôi câu đó trước khi tôi ngừng chạy hẳn. Tôi phải chạy như thế này để thoát khỏi những cặp giò của bọn Acharnes.

DICÉOPOLIS

Chuyện gì thế ?

AMPHITHÉOS

Tôi tới đây mang đến cho anh một cuộc đình chiến ; tôi đi nhanh, nhưng bọn chúng đó, chúng đã ngửi thấy vấn đề : những lão già dai, những lão Acharnes lì lợm, chẳng biết chúng nó làm bằng thứ gỗ gì,[1] cái bọn nấu không chín ấy. Thật là những chiến binh Marathon tim sồi, ruột trắc ! Chúng nó hè nhau gào thét : "Thằng bẩn thỉu kia ! Mày mang đình chiến đến khi mà những vườn nho của tao bị chặt cụt hết hả ?". Thế là chúng nó nhặt đá gói vào vạt áo khoác ... Tôi tìm đường chuồn ngay, còn chúng, chúng vừa rượt đuổi theo tôi vừa ngoác mồm gào tướng !

DICÉOPOLIS

Cứ để chúng gào ! Cậu mang Đình chiến về thật à ?

AMPHITHÉOS

Thật chứ ! Ba mẫu, cho anh nếm thử. Cái này là Đình chiến năm năm. Này, anh nếm xem !

DICÉOPOLIS

Ôi ! Chao ôi, kinh khủng !

AMPHITHÉOS

Sao ?

DICÉOPOLIS

Ta không thèm cái đó ! Toàn mùi hắc ín và mùi công xưởng hải quân !

---

1 Ý nói hiếu chiến.

AMPHITHÉOS

Thế ư ? Thì lấy cái này ! Đây là Đình chiến mười năm. Nếm đi !

DICÉOPOLIS

Cũng không mê được ! Nó sặc mùi thíu của những sứ đoàn ở nước ngoài ! Và đắng !... Như một sự đồng minh đã nguội lạnh từ lâu.

AMPHITHÉOS

Vậy thì đây, cuộc Đình chiến ba mươi năm trên bộ và ngoài biển.

DICÉOPOLIS

Chao ôi, hỡi Dionysies – Lễ hội Tửu thần ơi ! Bó hoa sao đẹp thế ! Quả là cam lộ với thần đơn ! Chẳng còn phải lo cái khoản lương thực ba ngày[1] ! Nó làm ta rờn rợn thịt da và thủ thỉ bên tai : "Hãy đi nơi nào anh thích !". Cái vò này, ta nhận, ta sẽ tự tay rót lấy và sẽ nhấm nháp đến cùng. Chúc sức khoẻ những người Acharnes ! Ta, ta cáo biệt chiến tranh với mọi điều khổ luỵ của nó, và ta trở về nhà ta mở Hội Tửu Thần của xứ đồng quê.

AMPHITHÉOS

Còn tôi, tôi sẽ lẩn tránh ... bọn người Acharnes. *(biến mất)*

(Đội Đồng Ca ra sân khấu)

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca) *"Tất cả,*
Hãy theo riết dấu chân của hắn !
Hắn đâu rồi chạy biến phương nao ?
Khách qua đường hỡi phương nào ?
Lợi quyền Nhà nước yêu cầu bắt ngay !

(Với công chúng) Này, các người chỉ cho ta biết
Có ai hay : Kẻ mang Đình Chiến thoát đâu không
Cao bay, xa chạy, thoát vòng !

1 Đây là lệnh bắt buộc cho bất cứ ai ra chiến trường.

Ôi, bất hạnh ! Tuổi già nặng bấy !
Nếu đua tài ở tuổi thanh xuân
Theo chân lực sĩ Olympe[1]
Với bao than nặng vắt ngang lưng mình,

Hắn dễ đã nhẹ nhàng chạy trốn,
Cái gã mang Đình Chiến qua đây
Khi ta đã bám gót rồi
Dù cho hắn trổ hết tài chạy nhanh !"

(Đối ca) *Nhưng nay bệnh cứng xương thấp khớp*
Đã ngồi vào trong các bắp chân
Khổng lồ già cóc, nhão gân[2]
Kéo lê bước một, hắn chuồn mất ngay !

Ta cứ đuổi ! Cầu trời chớ để
Hắn nhạo cười thất thế của ta
Vì chưng bất chấp tuổi già
Hắn đã vượt trước người Acharnes mình !

Hỡi Thiên phụ, thần linh ! Hắn đã
Đình Chiến mang tặng cả đối phương
Mà ta, ta những sẵn sàng,
Vì yêu vườn ruộng, giáo khiên suốt đời !

Chí căm giận không ngơi mài nhọn
Đánh không ngừng xuyên tận ruột non,
Lưỡi gươm ngập tận tay cầm
Để xem còn đến xéo đồng nho ta !.

1 Nguyên văn : "Theo chân *Phayllos*". Phayllos là một lực sĩ chạy bộ nổi tiếng trong các ngày hội Olympic. Olympe là ngọn núi cao trên 2880m ở phía Bắc Hi Lạp, giữa xứ Macédoine và xứ Thessalie ; theo thần thoại, đó là chỗ ở của các thần, là cung đình của Zeus (ngày nay là ngọn Elymbos-nelno). Cứ bốn năm một lần, người Hi Lạp tổ chức Hội Olympic để ngợi ca thần Zeus – chúa tể muôn thần. Đó là cơ sở Thế vận hội sau này.

2 Nguyên văn : "*Lacratidès*" (tên riêng) hàm ý nghĩa "to lớn, khoẻ mạnh".

NHẠC TRƯỞNG

Nào, chúng ta hãy đi tìm hắn đi, nhất định phải tìm, mà tìm cả trên "con đường về Ballène[1]". Hãy theo chân, truy nã cho đến khi tóm được hắn mới thôi. Tôi mà cho ném đá hắn thì bao nhiêu tôi cũng không hả cái lòng căm tức !

DICÉOPOLIS

(từ phía trong) Im lặng trang nghiêm ! Im lặng !

ĐỘI ĐỒNG CA

Tất cả, hãy lặng im ! Các người có nghe câu mời trang nghiêm kính trọng ? Chính hắn là kẻ mà chúng ta đang tìm. Hãy đi qua lối này tất cả, sẵn sàng ! Hắn ta đang sửa soạn dâng vật lễ hi sinh đấy, hắn đang ra kia !

(Tất cả nấp kín. Sân khấu chuyển về nông thôn, trước ngôi nhà Dicéopolis.)

DICÉOPOLIS

(xuất hiện cùng với con gái của anh, đứa con gái tay cầm một cái lẵng. Hai tên nô lệ vác một cái hình dương vật, và sau cùng là vợ anh, như trong khúc hát, không mang một thứ gì.)

Im lặng trang nghiêm ! Im lặng ! Con, kẻ mang lẵng, con hãy đi lên trước một chút ! Xanthias thì hãy giơ thật thẳng lên Chiếc Chày Ngọc linh thiêng ! Đặt lẵng xuống đi con, để chúng ta dâng lễ vật đầu mùa.

CON GÁI

Mẹ, mẹ đưa con cái thìa con tẩm kem vào bánh[2] !

DICÉOPOLIS

Thế là tốt ! Hỡi Tửu Thần, chúa thân thương ! Xin Người hãy vui vẻ chấp nhận đám rước của tôi tổ chức và lễ hiến tế hôm nay tôi bày biện dâng Người, ban cho tôi được mừng nông lễ

---

1 *Ballène*, tác giả nói chệch chữ *"Pallène"* (một thị trấn Hi Lạp). *Ballène* gốc ở chữ *"ballô"* có nghĩa là ném đá.

2 Một nghi thức trong lúc tế lễ các thần.

của Người may mắn, bởi giờ đây tôi đã tự giải ngũ cho mình ! Xin cho cuộc Đình chiến 30 năm này của tôi phát huy cho tôi mọi điều tốt đẹp ! Nào, con gái xinh của ta, con chú ý nâng chiếc lẵng của con cho duyên dáng, xoáy vào nó một cái nhìn đắm đuối của Người đàn bà ăn rau thơm[1] ! Phúc cho chàng trai nào sẽ cùng con nên vợ nên chồng, con chồn cái của cha ạ[2] ! Và làm cho con đẻ ra một lũ chồn con, để sáng tinh mơ đua nhau thả ra những cái rắm cũng dễ thương như con vậy ! Con tiến lên đi, và phải coi chừng trong đám đông nhỡ có đứa nào cuỗm nhẹ của con một vài đồ trang sức ! Xanthias ! Hai đứa phải cầm thật thẳng Chiếc Chày Thiêng sau người cầm lẵng. Phần ta, ta rước theo đoàn, hát khúc tán ca. Còn em, vợ hiền ơi ! Hãy đứng tại chỗ mô đất cao : em sẽ đóng vai công chúng. Nào, ta lên đường !

(Đám rước đi vòng quanh sân khấu. Dicéopolis vừa đi rước vừa hát.)

"Hỡi Dương Thần, bạn của Chai Rượu thánh,[3]
Chúa Tể kiêu kì những hoan lạc thâu đêm !
Dương thần thân yêu, người đi săn những chàng trai xinh
Vui mừng bấy ! Sau năm năm vắng mặt
Tôi được chào Người khi trở về làng quê náo nức !
Bởi tôi đã kí xong Đình Chiến của riêng tôi,
Thanh toán xong những chiến tranh, xáo lộn tơi bời
Và tất cả những tên hiếu chiến !
Người nói đi,
Hỡi Dương Thần nhân từ, Dương Thần ân đức !
Có phải vạn lần hay hơn, khi vớ được gái tơ non
Giữa lúc đang hái trộm trái trong vườn
(Con ở ông hàng xóm) trên vai một gùi củi nặng,

---

1 Nguyên văn : *"Bằng con mắt của người đàn bà ăn rau thơm"*, hình ảnh bao hàm ý nghĩa : "hoạt bát, sắc cạnh, chanh chua".

2 Nguyên văn : *"Con cầy dài mõm"* (tiếng gọi yêu).

3 Ngày xưa, người ta rước Dương Thần trong các ngày hội mùa xuân.

Từ bãi hoang về mà ôm lưng, nhấc lên, đặt xuống,
Rồi thì hấp, liền tay bóc hạt cô ta !
Hãy uống với chúng tôi, nào, hỡi Thần Dương nhân từ !
Đến sáng, Người sẽ tự tỉnh dần hơi rượu
Bằng cách ngoạm lấy Hòa bình mà nghiến ngấu !
Còn tấm khiên, treo hẳn lên đinh !

(Đột nhiên cả Đội Đồng Ca nhảy ra tấn công vào đám rước. Mọi người, trừ Dicéopolis, chạy trốn vào nhà.)

ĐỘI ĐỒNG CA

Chính hắn ! Hắn kia ! Chính hắn !
Nện đi ! Nện mạnh ! Nện vào !
Thụi, thụi, thụi cho thằng khốn nạn !
Nện đi ! Có chịu nện không nào ?

(Khúc ca)

DICÉOPOLIS

Kìa ! Các người điên à ? Thượng đế quyền uy ơi ! Các người "Làm vỡ tan cái nồi của tớ !".

ĐỘI ĐỒNG CA

Không phải cái nồi, mà chính bản thân mi đó
Mà chúng ta sắp ném đá chết tươi,
Hỡi thằng đầu to khốn nạn vô loài !

DICÉOPOLIS

Bởi lí do nào, hỡi viện Nguyên lão đáng kính của thành Acharnes ?

ĐỘI ĐỒNG CA

Mi còn hỏi, thằng mặt dày gian ác,
Phản bội Quê hương ! Mi, đứa duy nhất bên ta
Kí Đình Chiến riêng, còn dám dở trò
Sau việc đó, nhìn thẳng ta vào mặt ?

DICÉOPOLIS

Nhưng vì sao tôi kí kết, các ngài biết chăng ? Nghe tôi nói đã nào !

ĐỘI ĐỒNG CA

Nghe mi à ? Xử tử ! Dưới một đống đá !

DICÉOPOLIS

Đừng xử trước khi nghe tôi nói .! Cho phép tôi hỏi những con người trung hậu !

ĐỘI ĐỒNG CA

Không cho phép gì hết ráo !
Một câu, không ! Một chữ cũng không !
Ta kinh tởm mi hơn cả Cléon
(Cái gã ấy người ta sẽ băm vằm xâu xé
Lột da làm giày cho bọn kị sĩ !).

NHẠC TRƯỞNG

Về phần mi, không, ta không muốn nghe mi kể lể dài dòng. Mi đã kí kết với người Laconie : mi sẽ đền tội !

DICÉOPOLIS

Các người tốt bụng ơi ! Hãy thây kệ người Laconie trong cái xó xỉnh của họ. Còn vấn đề đình chiến, tốt hơn hết là hãy lắng nghe, mới thấy được tôi kí kết như vậy là đúng hay sai chứ ?

NHẠC TRƯỞNG

Làm sao mi có thể thốt lên hai tiếng "làm đúng" khi mà mi đã kí kết với bọn Laconie ? Vậy là đủ !... Đối với cái bọn người đó, không một cái gì ràng buộc kể cả bàn thờ thần linh, cả lòng trung thực, cả câu thề !

DICÉOPOLIS

Nhưng tôi, tôi biết rằng người Laconie, chúng ta đè nén họ dữ quá : họ có phải đâu là nguyên nhân tất cả mọi điều phiền muộn của chúng ta !

NHẠC TRƯỞNG

Không tất cả à ? Thằng xảo quyệt ! Quả thật mày là đứa mặt dày, bây giờ đây, dám nói thật vào mặt ta một cách trắng trợn ! Lại còn muốn chúng ta tha chết cho ư ?

DICÉOPOLIS

Không, không phải tất cả ! Không phải tất cả ! Tôi, đang nói với các người đây, tôi có thể chỉ cho các người thấy có nhiều trường hợp mà chính chúng ta đã gây nên cho họ những điều thiệt hại.

NHẠC TRƯỞNG

Ái chà ! Đến mức này thì kinh khủng quá chừng rồi ! Ta mới nghe mà đã thấy lộn gan lộn ruột. Trước mặt chúng ta mà mi dám bênh vực kẻ thù sao ?

DICÉOPOLIS

Vâng, đúng, và nếu những lời tôi nói là không phải, nếu nhân dân không đồng ý kiến với tôi ... *(anh ta làm điệu bộ tự chặt đầu mình)* thì đầu tôi đây, các người cứ kê vào khúc gỗ sẵn sàng trong khi tôi nói.

NHẠC TRƯỞNG

Thôi, các bạn ơi ! Với cái gã ấy, nói làm gì cho mất thời giờ, đá kia, cứ nện cho hắn một trận nên thân và khoác cho hắn một chiếc áo choàng đỏ ối là hay nhất !

DICÉOPOLIS

Này này, cái ác ý nào đã làm sôi máu các người lên như vậy ? Các người có nghe tôi nói không đây ? Nghe tôi nói, có hay không, hỡi con cháu của người Acharnes ?

NHẠC TRƯỞNG

Không nghe gì cả !

DICÉOPOLIS

(vẫn bình tĩnh) Được rồi ta sắp trải qua một khắc giờ không may mắn đây !

NHẠC TRƯỞNG

Ta chết ngay nếu ta nghe mày nói !

DICÉOPOLIS

Các người là dân Acharnes, các người đừng nói vậy !

NHẠC TRƯỞNG

Mày sẽ chết, ngay tức khắc. Hãy coi như chuyện đã rồi !

DICÉOPOLIS

(thay đổi giọng) Được ! Các người sẽ biết tay ta ! Để trừng phạt, ta sẽ giết "những vật báu thân thương nhất trong những vật báu thân thương nhất của các người !". Ta đã có những con tin của phía các người kia : ta sẽ đi bắt chúng về và giết[1]. *(vào nhà)*

NHẠC TRƯỞNG

(lo sợ) Này các bạn, hãy nói nghe : những lời hắn doạ dẫm người Acharnes chúng ta mang ý nghĩa gì ? Có phải hắn bắt giam một thằng bé nào con cái chúng ta chăng ? Hay là có cái gì mà khiến hắn dương dương tự đắc như vậy ?

DICÉOPOLIS

(trở lại với một bị than và một con dao)

Nện đi, mời các người ! Còn tôi, cái này (*chỉ bị than*) ta sẽ chọc tiết nó ! Ta sẽ thấy ai trong các người còn có chút ít lòng thương đối với than vụn hay không !

NHẠC TRƯỞNG

Thôi, ta chết mất rồi ! Cái bị ấy, nó là họ hàng thân thích của ta ! A ! Đừng đi sâu hơn nữa vào âm mưu tội ác, tôi van anh ! Đừng, tôi van anh !

DICÉOPOLIS

(Đối ca) Phải, ta sắp giết nó đây ! Các người cứ tha hồ mà gào thét !

Ta sẽ chẳng nghe gì !

---

1 Ở đây Aristophane bắt đầu nhại lại để châm biếm vở kịch *Télèphe* của Euripide biểu diễn cách đó mười ba năm. Télèphe là vua xứ Mysie, bị người Hi Lạp đánh bại. Ông bị một mũi giáo của Achille (Hi Lạp) đâm trúng chân và chỉ có cây giáo ấy mới làm lành được những vết thương do nó đã gây ra. Trong vở kịch mà Aristophane đã không tiếc lời châm chọc, Télèphe cải trang thành ăn mày để lọt vào doanh trại Hi Lạp. Nhưng vì sơ ý, để lộ ra một vài câu ca ngợi Troie nên ông bị bắt và sắp sửa bị xé xác. Ông bèn đe doạ sẽ giết cậu bé Oreste con của Agamemnon – Vua xứ Mécènes tổng chỉ huy toàn quân Hi Lạp – đã bị ông ta bắt và thách thức cả với đối phương. Cuối cùng, Achille đã phải nhận chữa cho ông ta. (Aristophane luôn luôn đả kích Euripide, coi ông là một nhà thơ làm hư hỏng thanh niên.)

ĐỘI ĐỒNG CA

"Anh nỡ lòng giết chết
Người bạn của đời ta ?
Anh nỡ lòng giết thật
Hòn ngọc quý bao nhà ?".

DICÉOPOLIS

Tôi cũng vậy, vừa rồi các người đâu có chịu nghe tôi nói.

ĐỘI ĐỒNG CA

"Thôi, bây giờ anh tha hồ phân giải,
Và nói ta nghe : nguyên nhân nào đã khiến lòng anh
Đối với người Lacédémone quá đổi ân tình ...
Ơi chiếc bị con xinh xắn !
Đối với em, ta không bao giờ bội phản !".

DICÉOPOLIS

Vậy để bắt đầu, "Những hòn đá kia hãy trút xuống đất ngay đi !".

ĐỘI ĐỒNG CA

Đây, trút hết sạch rồi, còn anh xin hãy bỏ gươm xuống !

DICÉOPOLIS

Nào ta hãy xem các người còn giấu hòn nào trong tay áo nữa không ?

ĐỘI ĐỒNG CA

(giũ tay áo cho mọi người trông thấy)

"Trút xuống đất sạch trơn !
Anh thấy : không có gì trong tay áo cả.
Thôi, với chúng ta, đừng trì hoãn nữa,
Vũ khí anh, anh hạ xuống đi thôi !
Anh thấy đây : Ta trút sạch hết rồi
Vì đã nhảy nhót quá nhiều không nghỉ".

DICÉOPOLIS

Vậy là các người đã định đâm chết ta ... bằng mõm, tất cả ! Và rồi kẻ suýt bị toi mạng lại là một sọt than của rừng núi các

người và lí do là vì đồng hương nó là một lũ điên rồ. Nhìn kia ! Nó kinh hãi đến nỗi nó phun vào tay y như là con cá mực, một lớp bụi than dày ! Thật khốn khổ cái thứ nho chua loại đó ! Tính khí các người quả thật lạ lùng ! Ném đá người ta, rồi gào thét, mà không chịu lắng nghe một điều gì phải lẽ ! Trong khi đó tôi sẵn sàng cho các người chặt đầu tôi đi để được nói lên những điều tôi cần nói về người Lacédémone. Nói thực ra, mạng sống của tôi, tôi cũng yêu nó lắm chứ !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca) *"Vậy hỏi anh, còn đợi gì kia nữa ?*
Khuân gỗ ra, anh hãy trình bày[1] *!*
Anh nắm trong tay những luận chứng nào hay,
Khốn nạn ! Điều anh nghĩ ta nóng lòng muốn biết.
Nhưng tự anh đã đề ra thử thách,
Hãy giữ lời : Đặt khúc gỗ lên kia
Trước lúc phát ngôn, đúng với lời thề !".

(Dicéopolis vào nhà rồi trở ra lại với một khúc gỗ)

DICÉOPOLIS

Đấy nhé, các anh có thể xác nhận : khúc gỗ, đây ; và người sắp nói *(chĩa ngón tay vào ngực mình)* : đây, thề trên danh dự một thằng người ! Chắc chắn là tôi sẽ không co ro nép mình sau một cái bao lơn. Không ! Tôi sẽ nói bênh vực cho người Lacédémone những điều tôi suy nghĩ. Tuy nhiên, làm vậy cũng là quá liều thật, tôi biết rõ nông dân là những con người như thế nào : điều họ thích thú nhất là được nghe một thằng bịp bợm nào đó ca ngợi mình hoặc ca ngợi Thành bang, dù sai dù đúng. Và trong tất cả mọi cái đó, họ không hề biết rằng người ta đang lợi dụng họ trong một âm mưu mua bán nào đây. Còn người già, tôi cũng hiểu tính khí của họ, họ chỉ có một điều suy nghĩ trong đầu óc : đó là tấm thẻ bầu để nghiến nát người ta. Bản thân tôi,

---

1 Khúc gỗ kê dùng để chặt đầu, như Dicéopolis đã thề.

tôi đã phải trả giá đắt mới có được kinh nghiệm này[1], cộng với tất cả những nỗi phiền hà mà Cléon đã bắt tôi phải chịu đựng vì một vở hài kịch của tôi năm ngoái. Hắn đã lôi tôi ra trước Hội đồng, hắn đã vu khống tôi, nhận chìm tôi trong bãi nước bọt của những lời dối trá, hắn vặn vẹo tôi, hắn chà xát tôi – như một ngọn thác cuồn cuộn đổ ! Suýt nữa thì tôi phải vùi thân luôn trong đó vì bao nhiêu chuyện phiền hà bẩn thỉu hắn đã mang lại cho tôi ! Vậy nên giờ đây, trước lúc cất lời, hãy để cho tôi trang bị cho mình thật là đầy đủ để có sức khơi động tình thương !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

"Làm chi những điệu bộ giả vờ ?
Làm chi bao lời nói quanh co ?
Nhưng cũng được ! Hãy làm theo sở ý :
Hãy mượn của Hiéronyme
Cái bộ tóc rậm rì như rừng U minh nguyên thuỷ
Nếu ưng, thay cho chiếc "mũ Diêm Vương"[2]
Và tuôn ra mọi mưu ma chước quỷ của mình !
Bởi chúng ta không còn chấp nhận
Một tha thứ nào trong khi tranh luận !"

DICÉOPOLIS

Đã đến lúc ta phải trang bị cho mình một trái tim hiệp sĩ ! Phải đi tìm Euripide mới xong[3] ! *(đi về cửa bên trái)* Ơi này, anh canh cửa ơi !

---

1 Đây là lời của chính Aristophane nhắc lại những mối bất đồng gay gắt về vở hài kịch *Những người Babylone*.

2 *"Chiếc mũ Hadès"* (Diêm vương) là một chiếc mũ thần kì, ai đội vào là trở thành vô hình, lông rậm rì đen tối – Hiéronyme là một nhà thơ thô lậu luôn luôn bị Aristophane công kích.

3 Nhiều nhân vật trong bi kịch Euripide là ăn mày, què cụt ... Aristophane không bỏ qua một chi tiết nào để châm biếm nhà thơ – Chữ *Cholléides* (một thị trấn Hi Lạp) gợi ý nghĩa "què quặt".

ĐẦY TỚ CỦA EURIPIDE

(mở cửa) Ai đó ?

DICÉOPOLIS

Ông Euripide có nhà không ?

ĐẦY TỚ

Có mà không. Hãy tự kết luận lấy nếu ông biết suy tư !

DICÉOPOLIS

Thế là thế nào ? Có mà không ?

ĐẦY TỚ

Đúng như vậy đó, ông bạn ơi ! Tâm trí Người đang mải lãng du, hái những bông hoa con thi vị : vậy là Người đâu có ở nhà ! Nhưng cái thể xác Người thì đó ; chân cao hơn đầu, người đang sáng tác một vở kịch bi ai.

DICÉOPOLIS

Euripide ơi ! Người quả là hạnh phúc giữa những con người hạnh phúc, bởi có một tên nô lệ làm phận sự mình bao xiết giỏi giang ! *(với người đầy tớ)* Thưa với Người ra đây chút !

ĐẦY TỚ

Không, không thể !

DICÉOPOLIS

Có thể chứ, cứ bảo đi ! *(Anh đầy tớ đóng sập cửa lại.)* Không thể bỏ qua được. Ta đi gõ cửa đây. Euripide ! Ông Euripide thân yêu ơi ! ... Hãy nghe tôi, "*nếu có bao giờ ông chú ý nghe một người trần thế !*" Chính Dicéopolis gọi ông đây, Dicéopolis của xứ Cholléides đây !

EURIPIDE

(từ phía trong) Không được ! Ta không rỗi !

DICÉOPOLIS

Được chứ ! Bảo người ta chuyển ông ra trên chiếc Êcxyclem[1] ấy !

---

1 *Ecxyclem* là một kiểu "mâm lăn" dùng trên sân khấu cổ để đưa ra sân khấu những nhân vật coi như vẫn ở nhà mình.

EURIPIDE

Không được ! Không thể được đâu !

DICÉOPOLIS

Được chứ ! Ông cứ làm đi xem !

EURIPIDE

Thôi được, đồng ý với chiếc Êcxyclem. Nhưng để thả chân xuống đất, ta không có thời giờ !

(Chiếc Êxyclem lăn ra. Euripide nằm trên một cái chõng, chân kê lên một tấm đệm như người bị thương. Xung quanh ông cả một gian hàng những áo quần cũ rách và trăm thứ đồ vật dị dạng xếp lên những chiếc giá cũ kĩ.)

DICÉOPOLIS

Euripide !

EURIPIDE

Anh định nói gì với ta ?

DICÉOPOLIS

Ông làm cho thơ ông chân chổng lên trời khi đáng lẽ phải làm cho nó chân cắm xuống đất : không lạ nếu ông tạo nên rặt những thằng què. Còn những cái áo quần rách bươm mà ông đang mặc là đồ trang phục khốn khổ và đáng thương : không lạ nếu ông tạo nên toàn những tên hành khất ! Nào, tôi quỳ gối cầu xin ông, ông Euripide ơi ! Cho tôi xin một mảnh vụn của vở kịch ông đã viết ngày xưa ! Tôi sắp phải tấu một đoạn dài trước Đội Đồng Ca. Và nếu làm không nên thì tôi chết mất !

EURIPIDE

Ngăn áo rách à ? Loại hàng nào ? Loại mà – đây – ông già đau thương Énée đã mặc khi ta cho diễn vai này ư[1] ?

---

1 *Énée, Phénix, Philoctète, Bellérophon, Thyeste, Ino v.v.*, nhân vật của Euripide, đều là những người cực khổ.

DICÉOPOLIS

Không, không phải cái của Énée, của một người còn khốn khổ hơn nhiều kia !

EURIPIDE

Cái của Phénix, ông già mù phải không ?

DICÉOPOLIS

Không phải của Phénix, không. Có một tay nào còn khốn cùng hơn Phénix.

EURIPIDE

Thằng cha này, nó đòi xin những mảnh áo rách nào trong tủ của ta ? Có lẽ anh định nói tấm áo của gã ăn mày Philoctète ?

DICÉOPOLIS

Không ! Của một gã ăn mày, ăn mày nhất trong những gã ăn mày cơ !

EURIPIDE

A, chắc là anh muốn bộ khố tải bẩn thỉu hôi rình của Bellérophon chân cụt, phải không ? Nhìn xem !

DICÉOPOLIS

Không ! Không phải Bellérophon ... Mà cái người kia cơ, người mà tôi muốn nói, anh ta cũng què, và ăn mày, vừa lắm mồm vừa khéo nói.

EURIPIDE

Ta đoán ra rồi : nhân vật của anh, đó là anh chàng người Mysie : Télèphe.

DICÉOPOLIS

Phải, Télèphe ! Đúng anh ta ! Ông cho tôi xin những mớ áo rách của anh ta nhé, tôi van ông !

EURIPIDE

(với đầy tớ) Nhỏ ! Cho anh ta mớ áo rách của Télèphe. Nó nằm bên trên đống áo rách của Thyeste và bên dưới những cái váy đụp của Ino ấy ! Này, đây, anh cầm lấy !

DICÉOPOLIS

(chăng rộng ra giữa anh ta và mặt trời tấm áo choàng dày đặc những lỗ thủng y như một cái vá vợt bọt)

Hỡi Zeus mà con mắt đâu đâu cũng nhìn thấu suốt và ngự trị khắp cả mọi nơi ! Cầu cho tất cả mọi hành trang, y phục của tôi trở thành hành trang, y phục của con người bất hạnh nhất trên đời ! Euripide ơi ! Người đã có nhã ý cho tôi bộ áo quần xơ mướp này, thì còn vài thứ linh tinh xin Người cho tôi nốt ; Người biết rồi đó : cái mũ con Mysie cáu bẩn để che cái đầu tôi :

"Bởi hôm nay tôi phải như một đứa ăn mày :
Tôi vẫn là tôi nhưng không được tỏ ra là thế !"

Mong khán giả biết rõ tôi là ai, nhưng còn Đội Đồng Ca đang đứng ngẩn tò te ra kia thì bị những trò ma của tôi lừa phỉnh !

EURIPIDE

"Tôi sẽ cho anh,
Bởi anh mang đầy ý nghĩ và linh hoạt thông minh.".

DICÉOPOLIS

"Cầu trời cho ông vui vẻ yên bình !
Còn Télèphe thì được cái số phận mà tôi nghĩ !".

(tự ca ngợi sự lém lỉnh của mình)

Tốt đó ! Ôn vật, ta cảm thấy mình chan chứa những mưu mô tế nhị ! Nhưng mà, tôi cần thêm một chiếc gậy ăn mày.

EURIPIDE

Cầm lấy, đây,
"Và rời khỏi chốn thềm hoa lát bằng cẩm thạch !"

DICÉOPOLIS

"Tim ta ơi ! Mi thấy ta đang bị đuổi khỏi nơi này !"

khi ta đang cần có bao nhiêu dụng cụ ! Bây giờ là lúc tôi phải bám riết lấy Người để ăn xin và cầu khẩn ! Euripide, hãy cho tôi xin một chiếc mủng con đã bị ngọn đèn làm cháy thủng !

EURIPIDE

"Anh ngớ ngẩn ơi ! Cần cái mũng đó làm gì ?"

DICÉOPOLIS

"Tôi biết, chẳng làm gì, nhưng lòng tôi muốn vậy ?"

EURIPIDE

"Anh phiền nhiễu quá[1] ! Hãy đi khỏi nơi này !"

(Ông cho Dicéopolis chiếc mũng thủng.)

DICÉOPOLIS

(thổi qua lỗ thủng) Chà !

"Cầu Trời cho Người vui như mẹ Người trước đây !"

EURIPIDE

Đi ! Cút khỏi đây lập tức !

DICÉOPOLIS

Không ! Hãy cho tôi thêm một vật nữa, chỉ một vật nữa thôi mà : một cái bát mẻ xấu xí kia.

EURIPIDE

Đây ! Và quỷ bắt anh đi nốt !

"Anh là một đứa quấy rầy phiền nhiễu !"

DICÉOPOLIS

(một mình) Còn ông, ông biết không, ông chưa hiểu những nỗi phiền mà ông đang bắt chúng tôi chịu đựng ! *(nói to)* Nào, Euripide ơi ! Vật báu thân thương ! Chỉ một vật nhỏ nữa thôi : một cái lọ con với cái nút bọt biển !

EURIPIDE

Này, anh nói nghe ! Có phải anh định chiếm đoạt hết toàn bộ vở kịch của tôi không đấy ? Cầm lấy, và lui ngay !

---

1 Theo Aristophane thì nhiều vở kịch của Euripide làm chói tai những người sành sân khấu, cho nên Euripide trách người làm phiền mình là một lời trách "không biết điều". Người khác trách ông như vậy thì đúng hơn.

DICÉOPOLIS

Tôi xin lui. Nhưng mà, làm sao bây giờ ? Tôi cần thêm một vật nhỏ nữa, một vật thôi, nếu tôi không xin được là coi như đời tôi cũng đi tong. Hãy nghe, Euripide, báu vật quý yêu của tôi ơi ! Cho tôi cái vật đó, là tôi đi ngay và tôi không trở lại nữa : một cái lõi lê già để bỏ vào trong mủng ! Người cho tôi !

EURIPIDE

Thế này thì ta sẽ không sống nổi ! Này, đây ! Giã từ cả sự nghiệp sân khấu của ta !

DICÉOPOLIS

Thôi, vậy là xong, tôi đi đây. Quả là phiền nhiễu quá chừng :

"Các ngài muốn tránh mặt tôi
Sao tôi chẳng hiểu sớm hơn điều đó ! ..."

(toan bước đi bỗng dừng lại)

Khốn nạn cái thân tôi ! Hỏng tất tật cả rồi ! Tôi quên khuấy đi mất cái điều hệ trọng nhất, cái chìa khoá của số phận đời tôi ! Ngài Euripide quý yêu, con mèo con âu yếm, báu vật của tôi ơi ! Tôi thà chết ngàn lần nếu tôi dám nói lên một câu cầu khẩn nữa, trừ một, một câu thôi, một câu nhỏ duy nhất ... cho tôi xin một nhánh thảo hoàng liên, "gia sản của người mẹ đáng kính của Người để lại[1] !".

EURIPIDE

(với đầy tớ) Tên láo xược ! Nhỏ ! Hạ mành cửa xuống !

(Chiếc Êcxyclem lại đưa ông trở vào nhà)

DICÉOPOLIS

Tim ta ơi ! Thiếu thảo hoàng liên ta đành chịu đựng !
Mi biết chăng sẽ biết mấy gian lao
Cuộc chiến giờ đây mi sắp đương đầu

---

1 Để châm biếm Euripide, Aristophane nhắc luôn luôn rằng mẹ của nhà thơ là một bà hàng rau.

Khi lên tiếng bênh vực cho người dân Sparte ?
Xông tới ! Tim ta ơi ! Dàn hàng ra ! Đã đến lúc !

Mi chùn bước ? Nào, hãy tiến lên đi : mi đã ngốn một đoạn thơ dài của Euripide để thêm gan dạ rồi mà !

Hoan hô ! Nào, hỡi tâm hồn cô độc đáng thương !
Tiến tận chỗ ấy ... Và nộp đầu cho họ

sau khi đã nói hết những điều mi suy nghĩ. Dũng cảm đi lên nào ! A ! Linh hồn của ta ơi ! Ta bằng lòng mi lắm !

ĐỘI ĐỒNG CA

Anh định làm gì đây ?
Anh định nói gì đây ?
Hãy nhớ kĩ : dù sao chăng nữa
Anh vẫn là con người xương sắt da đồng,
không hề biết sợ
Dâng đầu cho Thành bang !
Trước khi một mình
Biện hộ chống cùng tất cả !
Sự đánh cuộc đến là kì lạ !
Không một thoáng rùng mình ? Dũng cảm vô song !
Nào !
Chính là anh muốn vậy, tự lòng.
Chúng tôi lắng nghe anh, hãy nói !

DICÉOPOLIS

Thưa quý vị khán giả,
A ! Đối với tôi, chớ nuôi lòng giận dữ

Nếu kẻ ăn mày này dám cả gan tham gia bày tỏ ý kiến của mình về những việc quốc gia trước mặt dân chúng Athènes, trong vở kịch vui mà tôi sắp vén màn đây : nếu là vấn đề nói phải thì kịch vui cũng có tiếng nói của nó chứ ! Những ý kiến của tôi sẽ rất khắt khe nhưng mà đúng đắn lẽ công bằng.

Dù sao lần này, Cléon sẽ không có cớ để buộc tội tôi làm mất uy tín quốc gia trước mặt người ngoại quốc : bởi trong hội thi Lénéennes[1] này chỉ có ta với ta thôi, người nước ngoài chưa có mặt : những khoản thuế tiền và người mà các đồng minh phải cống nạp cho ta, họ chưa mang đến. Vâng, đây chỉ có chúng ta với chúng ta, thứ lúa mì công dân nguyên chất, toàn là bột tinh và cám mà thôi (đối với tôi, những kẻ ngụ cư là cám đó).

Người Lacédémone, tôi, tôi căm ghét chúng, và ghét làm sao ! Ước gì vị Thần Đại Dương, hoàng tử xứ Ténas[2] vùi chôn tất cả nhà cửa chúng nó đi, có bao nhiêu vùi sạch bấy nhiêu, trong một trận động đất ! Có phải là tôi, tôi không có những vườn nho bị quân chúng phá đâu ?

Nhưng dù có vậy đi nữa, (nếu tôi nói với các vị điều này là bởi ở đây chúng mình nói chuyện với nhau trên tình bạn) lẽ nào chúng ta lại buộc tội người Laconie phải chịu trách nhiệm về tất cả mọi điều kia ? Chính là tại xứ sở chúng ta có những con người – tôi không nói bản thân Thành bang, xin lưu ý là tôi không nói Thành bang – những bọn vô lương, những lũ chó má, những bầy giả dối, những thằng truy lạc dâm bôn, những thằng chỉ điểm chuyên tung ra những lời tố giác xằng xiên : "Những vải vóc này, nhập khẩu của Mégare[3] !". Và nếu thấy đâu đây một quả dưa chuột, một chú dê con, một con lợn sữa, một củ tỏi, một vài nhúm muối, là lập tức : "Nhập khẩu của Mégare !" và hô la, hấp ! Tịch thu và bán đấu giá liền tay ! Được, cứ cho đó là chuyện vặt gia đình. Nhưng còn cái chuyện cô nàng hư hỏng Simaitha : một số bọn thằng say, sau một ván côttab, đã đảo một vòng qua xứ Mégare và bắt cóc cô nàng về. Dân Mégare không chịu cái chuyện đó. Họ căm phẫn dữ dội, hăng máu lên, họ bắt cóc trở lại để trừng phạt chúng : hai con

1 Hội thi diễn kịch, cũng như Dionysie (*Lénéus* là một tên khác của Dionysos).

2 "*Hoàng tử xứ Ténas*" tức thần biển Poséidon (thần Neptune của thần thoại La Mã).

3 Đồ len, lợn, tỏi, muối ... là sản phẩm chính của xứ Mégare.

nhà thổ "nội trú" của Aspasie[1]. Và rồi, đó là nguyên nhân của cuộc chiến tranh : nó đã xảy ra giữa toàn thể những người Hi Lạp vì cái chuyện ba mụ đàn bà nói trên. Và rồi là cơn thịnh nộ của Périclès : Vị thần Olympe của chúng ta gieo sấm chớp ầm ầm, biến Hi Lạp thành một nồi xúp hổ lốn, phun ra như những tia sét những sắc lệnh viết theo giọng văn những bài tửu ca :

"Không được cư trú
Là người Mégare,
Trên đất và ngoài chợ
Trên biển và dưới trời !"[2]

Và rồi người Mégare mỗi ngày một thêm đói khổ. Họ yêu cầu người Sparte thương thuyết để huỷ bỏ cái sắc lệnh về câu chuyện ba mụ ấy đi. Mấy lần đề nghị, chúng ta đều từ chối. Và rồi thế là tiếng khiên, giáo va nhau vang dội. Người ta sẽ bảo tôi : "Không nên !" Vậy thì lúc đó nên làm cái gì ? Xin các vị trả lời. Thử xem : nếu có một người Sparte nào đó một hôm "bước chân xuống thuyền", ngồi chễm chệ trên một cái ghế cao và bán một con cá đối ranh con từ những nước chư hầu bé nhỏ nhất của chúng ta mang đến.

"Liệu các vị có nằm yên nơi xó cửa ?
Chắc là không ! Mà ngược lại hoàn toàn !..."

Nhất định và chắc chắn các vị sẽ ngay tức thời phóng thuỷ ba trăm thuyền chiến và kinh thành sẽ náo động lên trong cái cảnh lính tráng hỗn loạn ồn ào, rồi cảnh la hét om sòm quanh

1 *Aspasie*, tình nhân và cố vấn của Périclès (thủ lĩnh lỗi lạc của Athènes, cuối đời đã đưa Athènes vào cuộc chiến tranh Péloponèse) bị Aristophane coi như mụ trùm nhà thổ. Tất nhiên chiến tranh Péloponèse có những nguyên nhân sâu xa khác, nhưng những người phản đối chiến tranh đương thời quy nguyên nhân cho một số sự việc vụn vặt. Do ghét Périclès, Aristophane đã ghét luôn cả Aspasie. Aspasie vốn là một phụ nữ thông minh và đẹp nổi tiếng, nhà của bà ta là điểm tụ họp của những nhà thơ và nhà triết học nổi tiếng nhất của Hi Lạp đương thời.

2 Nhại lại một bài hát của Timocréon xứ Rhodes.

ông đô đốc thuỷ quân, rồi cảnh phát lương, sơn vẽ lại mũi các con tàu, rồi cảnh rộn ràng ở các kho lương thực, rồi cảnh phân phối suất ăn, hũ đựng, dây thừng, dây quai chèo, rồi những người mua vò, mua tỏi, mua ôliu, mua hành đóng bao, mua vòng hoa, mua cá đối, rồi những cô gái đành trông con và những con mắt sưng hum húp ... Xưởng đóng tàu sẽ ngày đêm rầm rập, nào thì bào mái chèo, nào thì đóng chốt, ghép cửa, nào thuyền trưởng và đốc công, nào nhịp láy tiêu âm, tiếng trúc, tiếng còi !

"Đấy, tôi biết, các người sẽ làm như thế !
Và tội tình ta đổ cho Télèphe ? Thôi đi !"

Các vị thấy là chúng mình không có lấy một chút xíu lương tri !

BÁN ĐỘI ĐỒNG CA I

Thật chứ ? Gã vô lại ! Quân ba lần hủi lọ ! Mày to gan thật thằng ăn mày ạ, dám nói với chúng ta bằng cái giọng dạy đời kia ! ... Và cả khi đã có một thằng chó săn nào lảng vảng đâu đây, thì chẳng phải là một duyên cớ để mày nhằm chúng ta mà sỉ nhục ?

BÁN ĐỘI ĐỒNG CA II

Đúng, đấy là một duyên cớ chính đáng. Và điều anh ta nói là phải, là đúng tất cả. Anh ta không muốn nói dối một phần tư chữ nào !

BÁN ĐỘI ĐỒNG CA I

Đúng à ? Rồi sao ? Thế nói cái điều đó với chúng ta là phận sự của nó đấy ư ? Nó sẽ trả giá đắt về những lời nói vô liêm sỉ của nó !

BÁN ĐỘI ĐỒNG CA II

Này, nói nghe, cậu định lao vào đâu đấy ? Hãy bình tĩnh ! Nếu cậu đánh con người này, thì chính cậu sẽ được mang đi trên một chiếc cáng thương !

BÁN ĐỘI ĐỒNG CA I

"Đến cứu tôi !
Hỡi người mà đôi mắt loé hào quang,

Hỡi Lamakhos tướng quân, cứu với[1] *!*
Mũ tết chòm lông, khiên mang hình Gorgones chạm nổi[2]
Lamakhos tướng quân, hãy xuất hiện, cứu tôi !
Bạn thân yêu, bạn thâm giao cả đời !
A ! Nếu xứ sở này có nơi nào gặp được
Một ông "tướng nhỏ", một ông "tướng to",
một chàng hiệp khách
Cứu tinh những thành quách, sơn hà !
Hãy đến cứu nguy, nhanh nhanh một chút !
Chúng nó đang ôm chặt tôi ngang lưng !"

(Tướng quân Lamakhos bước ra khỏi nhà mình, vũ trang đến tận răng.)

LAMAKHOS

Từ đâu có tiếng gọi chiến tranh khẩn cấp ?
Ta cần đi cứu viện nơi nào ?
Ta phải gieo hoảng loạn vào đâu ?
Ai đã khiến chiếc khiên chạm nổi

Hình Gorgones của ta văng ra khỏi bao đựng vậy ?

DICÉOPOLIS

Ồ, Lamakhos, vị anh hùng cao thượng, những chòm lông mũ, những yên ngựa, dây cương đẹp thế !

NHẠC TRƯỞNG

Này Lamakhos ! Cái gã này, suốt hằng giờ nay nó nói xấu chúng ta, những đồng hương của nó, một cách quá ư thậm tệ !

---

1 *"Lamakhos"* có nghĩa là hiếu chiến. Aristophane xây dựng Lamakhos thành một nhân vật nhà binh "anh hùng rơm" khoác lác và nhát gan, nhưng ở đoạn cuối, khi Lamakhos bị thương ở chiến trường, thì thái độ của tác giả có thay đổi.

2 Khiên của Lamakhos chạm hình nổi *Gorgones*. Gorgones là những con quái vật (ba chị em : *Méduse, Euryal và Sthéno*) có phép biến thành đá bất cứ ai nhìn họ (nhất là Méduse mà sau bị Persé giết). Họ đã bị nữ thần bảo vệ của Athènes là Athéna biến mái tóc họ thành những con rắn.

LAMAKHOS

Tên khố rách đê hèn !

Ai xui mày nói năng liều lĩnh như vậy ?

DICÉOPOLIS

Hỡi Lamakhos, vị anh hùng cao thượng, hãy tha thứ cho tôi, là một đứa khố rách khốn cùng mà đã trót quá lời một chút !

LAMAKHOS

Mày đã nói gì ta ? Có trả lời không đây ?

DICÉOPOLIS

Tôi chưa nhớ ra ... Vũ khí của Ngài làm tôi kinh sợ ... Nó làm tôi choáng váng cái đầu. Nào, tôi van Ngài, cất hộ tôi cái mặt nạ bù nhìn ấy đi !

LAMAKHOS

(đặt tấm khiên xuống) Đây.

DICÉOPOLIS

Tốt ! Đặt ngửa nó xuống đất, chỗ này, bên cạnh tôi !

LAMAKHOS

Rồi !

DICÉOPOLIS

Tốt ! Bứt chòm lông mũ của Ngài và đưa đây tôi !

LAMAKHOS

(hào hiệp) Đây ! Hãy nhận lấy chòm lông mũ của ta !

DICÉOPOLIS

Tốt ! Bây giờ thì Ngài hãy giữ hộ tôi cái trán để tôi nôn một phát. Những cái lông của ngài đang làm tôi lộn ruột lộn gan !

LAMAKHOS

Ê, nói nghe ! Mày định làm gì đó ? Định dùng chòm lông của tao để chọc nôn à ? Đây là lông con ...

DICÉOPOLIS

Lông con gì mà ghê gớm vậy ? Con "*phét-lác-đà-điểu*" phải không ?

LAMAKHOS

Ha ha ! Mày chết ngay tức khắc đó con ạ !

DICÉOPOLIS

Không, không ! Lamakhos ngài ơi ! Đây không phải là cái trò đọ sức. Nếu Ngài mạnh, sao không móc thận tôi ra. Ngài thừa sức mà, với sự trang bị của Ngài !

LAMAKHOS

Mày ăn nói với tướng quân tư lệnh của mày như thế đó hử, gã ăn mày kia ?

DICÉOPOLIS

Tôi, tôi là một gã ăn mày ?

LAMAKHOS

Không ư ? Thế mày là ai ?

DICÉOPOLIS

Tôi là ai à ? Một công dân lương thiện ! Tên tôi không phải là "Thủ-đoạn-đa-mưu". Từ cái ngày xảy ra chiến tranh, tôi là thằng lính "vác nặng làm nhiều". Còn Ngài, từ cái ngày xảy ra chiến tranh, là "Ông ăn-lương-ngạch-ngoại !"

LAMAKHOS

Là bởi người ta đã chỉ định tao.

DICÉOPOLIS

Phải, ba con tu hú nó chỉ định Ngài ! Chính vì vậy mà tôi đã làm lấy cuộc đình chiến của tôi. Tôi đau lòng trước cái cảnh những ông già bạc đầu thì ra trận, còn bọn trẻ như Ngài thì đánh bài chuồn ! Bọn đó đầy rẫy ở xứ Thrace, lương cao bổng hậu – những đứa mắc bệnh giun-kim-phá-phách, những đứa mắc bệnh đánh-rắm-hàng-tràng. Chúng nó đầy rẫy ở xứ Chaonie này, đầy rẫy bên cạnh Charès – đây là bọn tồi tệ nhất : bọn ăn-quỵt-bún-bò, bọn nói khoác ở thị trấn Diomeia, đầy rẫy ở Camarine, ở Géla và ở Catagéla !

LAMAKHOS

Là bởi người ta đã chỉ định họ !

DICÉOPOLIS

Nhưng vì cái lẽ làm sao mà các ngài, các ngài luôn luôn được lĩnh lương, món này hoặc món nọ, còn *(chỉ những người Acharnes)* những người này thì không bao giờ có một ai lĩnh được chút gì ! Hãy nói thật nghe nào bác Than Bụi ơi ! Bác đã bao giờ làm đại sứ chưa, bác nói đi, với mái tóc trắng bạc của bác ! Ngài thấy không, bác ta lắc đầu. Còn bác Than Đen ? Bác Vác Bao ? Bác Gỗ Sến ? Có ai được trông thấy Ectabane hoặc xứ Épire chưa ? Họ nói rằng không. Thế nhưng con trai của Césyra[1] thì đã trông thấy, và Lamakhos đã trông thấy : đó là những kẻ mà mới hôm kia đây, còn còng gập lưng xuống dưới những khoản nợ nần và cổ phần còn thiếu ! Và trước mặt họ, y hệt như khi người ta đổ hắt một chậu nước tắm, buổi tối, tất cả bạn bè chúng đều kêu to : "Coi chừng ! Tránh xa ra !"

LAMAKHOS

Nền Dân chủ thần thánh ơi ! Không thể nào dung thứ !

DICÉOPOLIS

Tất nhiên không, trừ phi ngài Lamakhos không lĩnh lương.

LAMAKHOS

Dù thế nào đi nữa thì đối với quân Péloponèse ta vẫn tiếp tục chiến tranh và sẽ cho chúng nó một bài học nên thân ở khắp cả mọi nơi : cả dưới biển, cả trên bộ, với toàn lực của ta ! *(vào nhà)*

DICÉOPOLIS

Còn tôi, tôi tuyên bố với tất cả mọi người Péloponèse, người Mégare và người Béotie : hãy đến cùng tôi, giao dịch và buôn bán. Nhưng với Lamakhos thì cái chuyện đó, đừng hòng !

---

1 *Césyra* : hình tượng người đàn bà kiêu căng, khoe khoang.

(Nhạc trưởng tiến lên phía trước, một mình, và nói với khán giả.)

NHẠC TRƯỞNG

Từ khi ông chủ chúng tôi cho biểu diễn những màn kịch khôi hài, chưa hề thấy ông tất tả ngược xuôi để tỏ cho công chúng biết giá trị to lớn của mình. Nhưng bởi bọn kình địch của ông đã tung ra cho những người dân Athènes thông minh – nhanh trí của ta bao nhiêu điều vu khống, nói rằng hài kịch của ông phỉ báng Quốc gia và xúc phạm dân tình, cho nên ông xin được lên tiếng trả lời lại, trước mặt những người dân Athènes nhanh trí – thông minh.

Nhà thơ chúng ta tuyên bố : ông là một trong những vị ân nhân vĩ đại của các ngài : chẳng phải chính ông đã kịp thời ngăn chặn lại không cho các ngài a dua theo những bài diễn văn do ngoại bang mớm ý, không cho các ngài quá say sưa những hành vi phỉnh dụ – cái kiểu chính trị của bọn tự đắc dại khờ hay sao ? Trước kia, bọn đại diện các thành bang khác, để phỉnh dụ các ngài, bắt đầu chào các ngài : "*Những Công dân – Vương miện hoa tím* !". Họ vừa nói vậy, thế là các ngài đã sướng rơn lên, nhảy nhót trên ghế ngồi vì cái âm vang hai chữ "*vương miện*" ! Và nếu, sau khi đã vuốt ve nịnh nhẹ các ngài, một kẻ nào đó nói đến "*Athènes chói lọi*", thì hắn sẽ được các ngài cho bất cứ điều gì nhờ cái chữ "*chói lọi*" kia – nó là một cái nhãn hiệu khoe khoang về cá trích ! Bằng cách hành động như ông đã làm, ông là một bậc ân nhân đáng quý biết bao đối với các ngài ! Và bằng cách chỉ rõ ra thế nào là chính quyền dân chủ đối với dân tộc các Thành bang khác ! Bởi vậy mà các đại diện của họ sẽ tới đây, nộp cống cho ta với lòng mong muốn thiết tha sẽ được gặp nhà thơ lỗi lạc đã không sợ nói cho nhân dân Athènes nghe tiếng nói của sự công bằng. Rồi tiếng vọng vinh quang về lòng trung dũng của ông đã được truyền xa mọi chốn : đến tận vua của nước Ba Tư mà cũng đột ngột hỏi các sứ giả Lacédémone : một, "Giữa hai bên, bên nào có ưu thế thuỷ quân ?" ; hai, "Giữa hai bên, bên nào bị nhà thơ chĩa mũi tên công kích ?". Sau đó, vua nói tiếp : "Thế thì người của bên

kia đã và đang là những con người giỏi nhất và giỏi hơn rất nhiều, và chính họ sẽ chiến thắng trong cuộc chiến tranh này nếu họ biết giữ lấy một vị cố vấn tài năng như vậy !".

Đó là lí do vì sao người Lacédémone mời mọc chúng ta kí hoà ước, với điều kiện là nhường cho họ đảo Égine. Égine, họ cần quái gì Égine : nhưng mà họ muốn cuỗm mất nhà thơ của chúng ta. Cho nên, nhiệm vụ của các ngài giờ đây là chớ có thả Người ra, chớ bao giờ ![1] Bởi hài kịch của Người vẫn tiếp tục dạy cho các ngài điều công bằng hợp lí ! Vâng, Người tự nguyện cung cấp cho các ngài một loạt những bài học quý, những biện pháp sống hạnh phúc yên vui mà không cần những vuốt ve xu nịnh, không cần ai hứa hẹn hối lộ, không cần tiệc tùng, thủ đoạn : chỉ vạch rõ cho các ngài cái lẽ thiệt hơn.

"Đến đây, cho Cléon cứ việc
Hành động kiểu Ba tàu,
Nuôi dưỡng mọi âm mưu
Loại đê hèn, ti tiện,
Để chống ta, tuỳ hắn !
Đứng ngay bên cạnh ta,
Cùng chiến đấu với ta,
Là Danh dự và Công lí !
Chẳng bao giờ ta sẽ
Hành động giống Cléon
Làm chính trị theo tuồng
Bọn vô liêm, phóng đãng !".

BÁN ĐỘI ĐỒNG CA I

(Khúc ca) *"Hãy đến hát ca, hỡi Thi thần (của) Acharnes !*
Cho chúng tôi Lửa với Ánh hồng
Sự châm biếm của Người và sự khoái hoạt vô song
Như hoa lửa loé quanh lò than gỗ
Khi ống bễ thổi bùng lên ngọn gió.

1 Liên hệ không rõ, vì Aristophane không phải quê ở đảo Égine.

(Bên con tép con chiếc chảo đang chờ
Khi người ta pha nước chấm mùi chua
Với hạt nhẫn – đông nhiều chất béo,
Và nhồi bột để rán trong lòng chảo)
Cho chúng tôi lòng kiên nhẫn hăng say,
Hương vị đồng quê âm vang tiếng hát của Người,
Hỡi Thi thần – đồng hương chúng tôi !".

ĐỘI TRƯỞNG BÁN ĐỘI ĐỒNG CA I

Chúng tôi, những người lính già trong đội lão binh, chúng tôi muốn trách Thành bang một đôi lời : các người chẳng những đã không bảo dưỡng tuổi già chúng tôi cho xứng đáng với những trận thuỷ chiến trong đó chúng tôi từng giao tranh oanh liệt, các người lại còn bắt chúng tôi chịu đựng nhiều cơ cực đắng cay ! Già cả thế này mà các người cũng ném chúng tôi vào những vụ kiện cáo ; các người để cho bọn diễn giả trai lơ phỉ báng chúng tôi là những con người chỉ còn sống thừa, hơi tàn sức kiệt khác nào những cây sáo vô thanh, những con người không còn có một thần hộ mệnh nào ngoài chiếc gậy ! Chúng tôi lúng túng vì già lão khi ở pháp đình : chúng tôi chẳng tìm thấy trong Công lí một mảy may gì ngoài chính màu đen của nó ! Còn gã trai lơ, khi hắn quyết bảo vệ lấy vụ kiện của mình, không cần luật sư biện hộ, hắn dồn ép, hắn ném đầy mặt mũi chúng tôi những câu nói nhanh và trúng đích. Rồi thế là hắn lôi chúng tôi ra vành móng ngựa, hắn hỏi chúng tôi những câu đánh bẫy ; hắn xô đẩy, hắn bôi bác, hắn quấy rối tinh thần các vị cao niên. Ông già vừa ấp úng đôi lời, thế là hắn vin vào đó bắt phạt ông già một khoản tiền, và người ta đuổi ông lui. Thế là ông rên rỉ, ông sụt sùi khóc than với bạn bè : "Số tiền phạt tôi phải chịu vừa đúng với số tiền cần thiết để mai táng tôi khi tôi chết !".

BÁN ĐỘI ĐỒNG CA II

(Đối ca) *"Hãy nói nghe : những điều như vậy*
Lẽ nào có thể xảy ra !
Lẽ nào người ta vùi dập giữa toà

Một ông lão phơ phơ đầu bạc
Đã sống cả cuộc đời cơ cực !
Bao mồ hôi đã nóng bỏng tuôn rơi
Trên vầng trán kia, cương nghị tuyệt vời !
Tại Marathon, ông từng chiến đấu
như một anh hùng cho Tổ quốc
Tại Marathon, những người truy đuổi giặc
Là chúng ta – mà bây giờ bọn chó má này
Lại nhằm chính chúng ta mà truy đuổi,
mà giày xéo như thế này đây !
Như vậy là ta có đầy đủ lí do để khoá mõm
một tên Marpsias[1] *!*

ĐỘI TRƯỞNG BÁN ĐỘI ĐỒNG CA II

Bởi cuối cùng, ai chấp nhận được cái cảnh một ông già lưng còng, tuổi ngang Thucydide[2], đã ngã gục vì phải đương đầu với cái con dã thú thảo nguyên nó làm tan hoang mọi vật xung quanh, Euathlos con của Céphisodème, gã phát ngôn lắm mồm ấy ? Tôi đã phải lau dòng nước mắt xót thương cho ông già đáng kính bị một tên cảnh sát hành hung.

Ôi ! Đất và Trời ôi ! Khi Thucydide còn là ông ta, chắc chắn ông ta sẽ không để cho ai ức hiếp mình, kể cả chính Achaia thần nữ ![3] Ông ta sẽ, để bắt đầu cho mười hai gã Euathlos cắn bụi : ông ta sẽ làm cho ba nghìn tên cảnh sát bị bẹp dí dưới những tiếng thét như sấm động của ông ta : ông ta sẽ đánh đấm có hiệu quả hơn cả cái bè lũ của ông bố gã anh hùng rởm đó. Thế này nhớ : bởi các ngài không muốn để các ông già ngủ yên thì ít nhất các ngài hãy biểu quyết một sự phân cách, khu biệt về pháp lí : nghĩa là một người già thì chỉ có một người già khác, răng móm, mới được phép chống lại, và một thanh niên

---

1 Không rõ chỉ ai.

2 Đây không phải là nhà sử học Thucydide nổi tiếng, mà là nhà chính trị tranh quyền với Périclès và thất bại.

3 Câu không rõ nghĩa lắm.

thì chống lại phải là một gã trai lơ, một đứa già mồm, một Alcibiade[1]. Từ nay về sau, phải quy định – và ai vi phạm sẽ bị phạt – rằng chỉ có ông già mới được đuổi ông già, và thanh niên mới được đuổi thanh niên !

(Dicéopolis ra khỏi nhà và vẽ một cái ô vuông trên mặt đất.)

DICÉOPOLIS

Thế là chu vi cái chợ của cá nhân ta đã được vẽ ra : đây là khu vực buôn bán tự do cho người Péloponèse, người Mégare và người Béotie, với điều kiện là chỉ được bán cho ta chứ không bán cho Lamakhos ! Để bảo đảm an ninh của chợ, ta chỉ định ba nhân viên cảnh sát sau khi đã rút thăm : những chiếc roi da[2] này đây vút, vút ! Ở khu vực này, cấm cửa mọi tên tố giác, mọi thành viên của "Chỉ điểm quốc gia[3]". Và bây giờ thì ta đi bê cái cột đá có ghi những điều khoản ngưng chiến của ta, dựng lên giữa ô vuông cho mọi người nhìn thấy.

(Anh ta đi vào. Một người Mégare bước ra, vai mang một cái bị, tay dắt hai bé gái.)

GÃ MÉGARE[4]

Xin chào *eng*, cái chợ Athènes ! Chúng tôi người Mégare mê *eng* như điếu đổ – tôi nhớ tiếc *eng*, người bạn quý, như nhớ tiếc mẹ tôi ! Nào, nào, những đứa con gái tí nhau khốn khổ của cha ơi ! Hãy cố mà lớn nhanh lên để kiếm lấy mẩu bánh cho vào mồm nếu có. Hãy nghe lời cha bảo, và cái bụng đói của các con phải có lỗ tai. Như thế nào thì lợi cho các con hơn nào : để cha bán các con đi, hay là để các con chết đói !

HAI ĐỨA BÉ

Bán chúng con đi ! Bán chúng con đi !

---

1 *Alcibiade* (450 – 404 tr. CN), tướng tài của Athènes, nhưng quá nhiều tham vọng và vô đạo đức.

2 Cảnh sát ở chợ được trang bị roi da.

3 Nguyên văn : *"Quốc gia Phase"* – chữ *"Phase"* còn có nghĩa là "chỉ điểm".

4 Gã *Mégare* (và gã *Béotie* ở lớp sau) nói bằng thổ ngữ, không thể dịch nguyên vẹn được, chỉ thay đổi vài âm gọi là.

GÃ MÉGARE

Đó cũng là ý định của cha, cha đồng ý đó. Chà chà, nhưng ai khờ dại gì mà đi mua các con ! Hắn, sẽ mất tiền toi, chắc, chắc thế ! ... A ! Chà ! Ta có một ý nghĩ, một cái mẹo của quê ta. "Bé con" hay "Lợn con" đều như nhau cả[1]. Cha nhét các con vào bị như những con lợn con người ta mang ra chợ bán, cha sẽ nói vậy. Hãy đeo những chiếc móng lợn này vào bàn tay bé nhỏ của các con, như những con lợn con thật, và cố làm cho ra dáng hai đứa con gái của mẹ lợn xề tốt giống, nghe không ? Cha nói trước, đứa nào bỏ ô vuông trốn về nhà là chết đói ngay đó, phải biết như thế ! Nào, bịt mồm lại với những cái mõm lợn này rồi chui vào trong bị, thế, thế. Thỉnh thoảng phải eng éc lên vài tiếng, rên rỉ vài tiếng, như là những con lợn con người ta dâng làm vật hi sinh ! Còn cha, cha đi gọi Dicéopolis. Anh ta đâu rồi ? Dicéopolis ! Có muốn mua lợn con không ?

DICÉOPOLIS

(ra) Ai kia ? Một người Mégare à ?

GÃ MÉGARE

Mềng đến mua bán đây.

DICÉOPOLIS

Sức khoẻ thế nào ?

GÃ MÉGARE

Ngồi ngáp đói lướt khướt cả ngày bên xó bếp.

DICÉOPOLIS

Thế thì đời tươi quá[2] nếu có cây sáo trúc hoà theo ! Còn ngoài chuyện say ra, ở Mégare anh làm nghề gì, hiện nay ?

---

1 Chữ *"khoiros"* trong tiếng Hi Lạp có hai nghĩa : một nghĩa là "lợn con", một nghĩa rất tục tĩu.

2 Dicéopolis nghe nhầm là "say khướt" nên mới khen đời tươi.

GÃ MÉGARE

Ôi chao ôi ! Cho đến hôm *mềng* từ bỏ xứ mà đi, cái điều các ông hội đồng làm cho công dân của họ là tìm phương cho bọn *mềng* chết đói một cách nhục nhã, càng sớm càng hay !

DICÉOPOLIS

Ồ, thế thì các anh càng chóng được trút hết ưu phiền !

GÃ MÉGARE

Eng nói sao ?

DICÉOPOLIS

Ở Mégare, có gì lạ nữa không ? Lúa mì giá bao nhiêu ?

GÃ MÉGARE

Ở quê *mềng*, nó đắt hơn cả Thượng đế rất nhiều !

DICÉOPOLIS

Anh mang muối sang đó à ?

GÃ MÉGARE

Úi chà, không phải chính các *eng* đã cấm vận muối bên ngoài là gì !

DICÉOPOLIS

Tỏi cũng không có ?

GÃ MÉGARE

Cái gì kia, tỏi hả ? Eng có biết cứ mỗi lần các *eng* tràn vào xứ sở chúng tôi như một lũ chuột đồng, là các *eng* tàn phá sạch sành sanh tất cả tỏi với những ngọn giáo của các *eng* sao ?

DICÉOPOLIS

Nhưng ... Vậy thì anh mang gì sang bán đấy ?[1]

GÃ MÉGARE

Những con lợn con ! Để dâng làm vật lễ !

---

1 Cả đoạn này diễn ra trên hai nghĩa của chữ "*khoiros*".

DICÉOPOLIS

Cái ý rất hay ! Cho xem chút thử !

GÃ MÉGARE

Ồ, ồ ! Những con lợn đẹp lắm ! *Eng* nhấc thử xem nếu *eng* muốn ! Nó béo, nó đẹp lắm mà !

DICÉOPOLIS

(thò tay vào bị) Này này, cái của gì thế này ?

GÃ MÉGARE

Một con lợn con đó mà !

DICÉOPOLIS

Anh nói gì ? Con lợn con đó, nó ở đâu ra ?

GÃ MÉGARE

Ở xứ Mégare. Cái này không phải lợn con thì là gì ?

DICÉOPOLIS

Tôi không cho là thế !

GÃ MÉGARE

Nói thế hơi quá ! Các người thấy đó. Hắn không muốn tin tôi. Hắn nói cái này không phải là con lợn con. Thôi này, nếu *eng* muốn, tôi xin đánh cuộc với *eng* : sẽ mất cho *eng* một nhúm bách lí hương chấm muối nếu người ta không gọi cái này là lợn con theo tiếng Hi Lạp !

DICÉOPOLIS

Úi chao ! Đây là một con vật người !

GÃ MÉGARE

Hãy nhìn kĩ đi, thề có Dioclès ! Bởi nó là của tôi đó mà ! *Eng* tưởng nó là của ai ? Nghe nó kêu đây, nếu *eng* muốn !

DICÉOPOLIS

Ừ, muốn, thánh thần ơi !

GÃ MÉGARE

Hãy mau mau kêu lên một tiếng đi nào, lợn con ! Mày không muốn à? Mày tắc cổ nghẹn hầu rồi à ? Ôn con, tao lại lôi mày về nhà ngay tức khắc !

MỘT ĐỨA BÉ

Éc, éc !

GÃ MÉGARE

Nào, có phải đúng lợn con không nào ?

DICÉOPOLIS

Một con bé – lợn con, đồng ý. Nhưng lớn lên nó sẽ thành một con lợn đẹp ra trò !

GÃ MÉGARE

Nói thật với *eng*, năm năm sau, nó sẽ bằng mẹ nó.

DICÉOPOLIS

Nhưng để dâng làm vật hi sinh thì như thế này không dùng được !

GÃ MÉGARE

Eng nói sao ? Sao lại không dùng được ?

DICÉOPOLIS

Đuôi đâu ? Nó làm gì có đuôi[1] ?

GÃ MÉGARE

Là vì nó còn bé mà ! Bao giờ nó trở thành một con lợn cái to thì người ta sẽ tìm cho nó một cái đuôi, thật to, thật mập, thật hồng ! Eng bạn ơi, nếu *eng* muốn nuôi, thì đây quả là một con lợn con rõ đẹp !

DICÉOPOLIS

(sờ xem đứa kia) Cái con này cũng y hệt con kia.

---

1 Vật lễ dâng tế thần phải hoàn hảo. Thiếu cái gì, hoặc có dấu vết gì thì không thể dùng *làm vật lễ được.*

GÃ MÉGARE

Bởi là hai chị em cùng cha cùng mẹ mà lại. Hãy đợi nó béo lên, nặng cân lên, nó sẽ là cô gái trinh con đẹp nhất để dâng làm vật hi sinh trên bàn thờ Aphrodite !

DICÉOPOLIS

Nhưng người ta không dâng tế lợn con cho Aphrodite.

GÃ MÉGARE

Không tế gái trinh con cho Aphrodite ? Đây chính là vị nữ thần duy nhất mà người ta nên dâng tế gái trinh ! Vả lại, những con bé của tôi thịt rất ngon, thật là tuyệt vời khi *eng* đã xâu vào thịt chúng mà nướng !

DICÉOPOLIS

Cai sữa chưa ? Chúng nó không bú mẹ nữa chứ ?

GÃ MÉGARE

Tất nhiên là không ! Cha nó cũng không bú !

DICÉOPOLIS

Chúng nó thích ăn gì ?

GÃ MÉGARE

Eng cho gì chúng nó cũng ăn tất. Hỏi chúng xem !

DICÉOPOLIS

Này, lợn con ! Lợn con !

HAI ĐỨA BÉ

Éc, éc, éc !

DICÉOPOLIS

Có ăn "củ đa" không[1] ?

HAI ĐỨA BÉ

Éc, éc, "*eng*".

---

1 Nguyên văn : có ăn *"đỗ vằn"*, có ăn *"quả vả"* không ? Trong tiếng Hi Lạp mỗi chữ ấy đều có hai nghĩa.

DICÉOPOLIS

Gì nữa ? Ăn "chuối" không ?

HAI ĐỨA BÉ

"*Eng, eng*", éc !

DICÉOPOLIS

Ái chà, nghe đến chuối chúng gào lên to thật ! Ai đó về nhà mang chuối ra cho các cô lợn con đi ! Xem nào, xem chúng nó có ăn không nào ? Úi chà chà ! Quỷ thần hộ mệnh của tôi ơi ! Chúng nó đang hoác cái mồm ra chờ đợi ! A ! Ta biết chúng nó từ đâu tới : đúng là từ xứ "tham ăn", có sai đâu !

GÃ MÉGARE

Nhưng chúng nó có ngốn hết cả chuối đâu *eng* ! Tôi đang còn để dành đây mà !

DICÉOPOLIS

Hai con vật tí nhau này xem ra dễ thương đó. Bán bao nhiêu, anh đặt giá đi[1] !

GÃ MÉGARE

Một con, lấy *eng* bó tỏi ; con kia, đấu muối, thế thôi, nếu *eng* bằng lòng.

DICÉOPOLIS

Tôi mua cả. Anh đợi tôi ở đây một lát. *(vào)*

GÃ MÉGARE

Thế là ổn. Ước chi ông Thần buôn bán cho phép tôi được giải thoát khỏi vợ tôi và mẹ tôi cũng theo cách này !

(Một tên tố giác xuất hiện.)

TÊN TỐ GIÁC

Ê, anh kia ! Anh từ đâu tới ?

1 Dicéopolis nói câu này với một giọng nói và một cử chỉ nghịch ngợm.

GÃ MÉGARE

Từ Mégare, bán lợn con.

TÊN TỐ GIÁC

Vậy là những con lợn con hiện diện trước mặt ta, ta tố cáo nó là tài sản thù, và cả anh nữa !

GÃ MÉGARE

Chết rồi ! Sự việc lại bắt đầu tiếp diễn !

"Nguồn đau khổ chúng *mềng* lại cuồn cuộn phun ra !"

TÊN TỐ GIÁC

Cái giọng Mégare trọ trẹ của anh sẽ tai hại cho anh. Bỏ cái bị xuống !

GÃ MÉGARE

Dicéopolis ! Dicéopolis ! Người ta tố giác tôi !

DICÉOPOLIS

(lại xuất hiện) Thằng nào ? Thằng nào tố giác ? *(giật lấy cả chùm roi da)* Thưa các ngài cảnh sát, tôi giao phận sự cho các ngài tống cổ bốn tên tố giác ra ngoài lập tức ! Liều lĩnh thật ! Mày định bắt người ta hát khi người ta chẳng hiểu gì về lĩnh vực âm nhạc ư ?

TÊN TỐ GIÁC

Sao ? Anh ngăn cấm tôi tố giác kẻ thù ?

DICÉOPOLIS

Mày sẽ hối hận ! Đi mau nơi khác mà làm nghề tố giác : cuốn xéo ngay, nhanh lên !

(Tên tố giác bỏ chạy)

GÃ MÉGARE

Cái giống này, thiệt là một cái ung nhọt của Athènes !

DICÉOPOLIS

Bực bội làm gì, anh bạn Mégare của tôi ơi ! Cái giá bán hai con lợn của anh mà anh yêu cầu, đây, anh cầm lấy, tỏi và muối của anh đây ! Chào anh, chúc anh nhiều điều vui vẻ.

GÃ MÉGARE

Vui vẻ à ? Cái đó không mọc trên đất bọn mềng đâu !

DICÉOPOLIS

Xin lỗi ! ... Tôi nói như một thằng dại. Cái thời buổi của tôi !

GÃ MÉGARE

Các con lợn con "bé bỏng" của cha ơi ! Xa cha, các con hãy cố làm sao cho có được miếng "béng" xát muối nếu người ta có lòng cho các con ! *(Anh ta đi)*

ĐỘI ĐỒNG CA

(chỉ Dicéopolis)

"Anh chàng hạnh phúc làm sao !
Thấy chăng, kế hoạch anh hầu xong xuôi ;
Trồng cây sắp hái quả rồi
Ô vuông vạch đó, anh ngồi yên tâm.
Phường tố giác, lũ gian tham[1]
Hay ai khác nữa, len chân chớ hòng !

(với Dicéopolis)

"Với anh chẳng dám một ai
Đến mua thực phẩm dở bài ăn gian.
Prépis đâu dám coi thường
Cléonyme quen thói hành hung cũng chừa !
Đi về, áo trắng tự do,
Mị dân[2] *thoát lũ ân từ nhiễu nhương.*
Đường sang nẻo chợ sạch quang,
Cratinos cũng hết đường phất phơ,[3]

1 Nguyên văn : *Ctésias*, một cái tên đặt ra từ chữ Hi Lạp *"ctasthai"* nghĩa là "làm giàu, chiếm hữu".

2 Nguyên văn : thoát khỏi tay Hyperbolos, tên mị dân khét tiếng sẽ nắm quyền bính sau Cléon.

3 *Cratinos* : nhà thơ hài kịch hơn tuổi và là kình địch của Aristophane.

Hắn mang chiếc sọ già hói trọc
(Gã vô tài như kiếp khổ sai),
Như Artémon nách hôi
Trùm phường chó đẻ khua tài nhạc công

Dê chính cống thuộc vùng Tragas
Cũng hết phường lừa gạt Pauson
Đến đây giở thói chó hòng,
Hết Lysistratos chính tông bợm già,[1]

Thằng đểu cáng, thối tha, bẩn thỉu,
Mặt dạn dày bêu xấu quê hương.
Xác xơ đói rách đủ đường
Tháng ba mốt buổi nằm suông rên dài."

(Một gã người Béotie, cùng với tên đầy tớ của hắn ra, mang theo những chiếc bao to tướng, theo sau là một bọn thổi sáo khôi hài.)

GÃ BÉOTIE

Mẹ kiếp ! Bầm tím cả da thịt ! *(với đầy tớ)* Đặt bao bạc hà xuống đi, Isménias, nhè nhẹ tay chút. Còn các anh, những người đã bám theo tui từ Thèbes, hãy thổi vào cái miệng sáo giống hệt cái tĩ gà của các anh !

DICÉOPOLIS

Thôi, thôi ! Quỷ bắt các người đi ! Thổi sáo hử ? Trời ơi, chớ ở đâu bay đến cái lũ ong bầu bẩn thỉu, nó chui, nó tấn công cái cửa ngõ nhà tôi thế này ! Chúng nó vo ve hát hỏng, nghe tưởng là Chaeris !

GÃ BÉOTIE

Ái chà, đúng, đúng ! Anh làm như vậy là rất biết điều đó, anh bạn ơi ! Từ Thèbes sang tới đây, chúng nó cứ bám gót tui mà thổi vào sau đít, làm cho hoa bạc hà của tui rơi rụng khắp dọc đường ... Đây, mời anh mua cho tui một cái gì đi, tui đem đến đủ : gà vịt nhé ? Đùi châu chấu nhé ?

---

1 *Pauson, Lysistratos* là những kẻ vô lại chết đói.

DICÉOPOLIS

Ê, chào anh, anh bạn Béotie chuyên ăn bánh mạch ! Anh mang những gì đến đó ?

GÃ BÉOTIE

Giản đơn thôi, tất cả những cái gì béo tốt, ngon lành ở Béotie, đủ hết : kinh giới, bạc hà, bấc đèn, chiếu đệm, vịt bầu, quạ con, đa đa, gà lôi, đồng tước, cốc mò, v.v...

DICÉOPOLIS

Đúng là cả một trận bão chim anh đánh tạt vào chợ của tôi.

GÃ BÉOTIE

Lại còn có ngỗng, chồn, chuột đồng, thỏ non, có cả nhím, cầy hương, chồn mướp, chồn hôi, rái cá và cả những con lươn của hồ Copais nữa.

DICÉOPOLIS

Nói sao ? Ơi con người mang món ăn ngon nhất mà trần gian có thể có, cho phép tôi chúc tụng – này, anh có mang đến thật đấy chứ ? – những con lươn quý của anh ?

GÃ BÉOTIE

(lôi ra một con lươn từ trong bị)

"Nào Công nương, Công chúa trong năm chục
chị em trinh nữ ao hồ,
Hãy ra đây, làm duyên với khách đường xa !"

DICÉOPOLIS

Ơi người yêu dấu,
Khao khát bao ngày, nay mới gặp đây !
Say mê em ... là tất cả những chàng trai quân đội
anh tài
Người yêu em ... là gã tham ăn Morycos[1].

1 Một gã giàu có tham ăn và sành ăn.

Thị đồng đâu ! Mang ra đây tức khắc cho ta một cái lò và một cái quạt ! Hãy nhìn xem, các con, một con lươn tuyệt vời biết bao nhiêu đã đến với chúng ta !

“Sau hơn năm năm khổ đau xa cách !
Chào nàng đi, các con ! Mừng khách quý hôm nay”

ta sẽ cho than thoải mái. *(làm hiệu cho đầy tớ)* Không ! Hãy mang nàng xuống bếp ...

“Không gì có thể, từ đây cho đến chết,
Cách li ta với em đang nằm đợi trên giường
rắc phủ rau thơm !” ...

GÃ BÉOTIE

Còn tui, anh trả cho tui mấy đồng ?

DICÉOPOLIS

Anh cứ biếu tôi con lươn thay thế vào chỗ ngồi trong cái ô vuông cũng phải. Nhưng nếu anh có còn gì bán ngoài các thứ đó thì cứ nói giá cả đi !

GÃ BÉOTIE

Ối chà ! Tui bán tất.

DICÉOPOLIS

Vậy thì nói giá đi ! Hoặc anh muốn đổi cũng được, mang một ít hàng ở đây về, đồng ý không ?

GÃ BÉOTIE

Tất nhiên là được ! Tất cả những thứ gì có ở Athènes mà ở Béotie không có !

DICÉOPOLIS

Anh có muốn tôi nhường cho anh những con cá đối Phalère không, hoặc bát đĩa ... cho anh mang về ?

GÃ BÉOTIE

Cá đối ? Bát đĩa ? Bên tui cũng có ! Không : tui muốn thứ gì bên tui không có mà bên ni lại có ê hề cơ !

DICÉOPOLIS

Tôi biết rồi ! Anh hãy mang về một thằng tố giác, đóng gói hẳn hoi như một chiếc bình hai quai !

GÃ BÉOTIE

Cụ nội thánh thần ơi ! Thế thì hay lắm ! Tui sẽ kiếm được nhiều tiền : tui mang về bên đó cho người ta đến xem, y như người ta xem một con bú dù xảo quyệt ứ đầy tận cổ ấy !

DICÉOPOLIS

Ái chà, kìa, vừa đúng lúc Nicarchos đang quanh quẩn rình mò tố giác ...

GÃ BÉOTIE

Thằng cha đó, thân hình nó sao bé nhỏ thế !

DICÉOPOLIS

Nhưng mà đại ác, đại gian đấy !

(Nicarchos ra)

NICARCHOS

(trông thấy các thứ hàng) Của ai những hàng này ?

GÃ BÉOTIE

Của tui đấy ! Từ Thèbes đến đây mà !

NICARCHOS

Vậy ta tố giác : đó là hàng của kẻ thù mang tới !

GÃ BÉOTIE

Anh điên à ? Anh nghĩ sao lại đi chinh chiến với mấy con gà con vịt ?

NICARCHOS

Cả anh nữa, ta tố giác luôn !

GÃ BÉOTIE

Tui làm chi mà anh tố giác ?

NICARCHOS

Ta sẽ nói cho anh biết, "thề có hai vị anh hùng", anh đã đưa vào đây một cái bấc đèn từ xứ sở quân thù tới.

DICÉOPOLIS

Sao nữa ? Vì một cái bấc đèn mà mày nổ súng à ?

NICARCHOS

Đúng thế : nó có khả năng đốt cháy cả Công xưởng Hải quân !

DICÉOPOLIS

Đốt cháy Công xưởng Hải quân ? Một cái bấc đèn ?

NICARCHOS

Hoàn toàn đúng thế !

DICÉOPOLIS

Đốt bằng cách nào ?

NICARCHOS

Hãy giả thuyết có một tên Béotie nhét cái bấc đèn vào một cái cọng rơm, châm ngòi nổ rồi tuồn thẳng vào Công xưởng Hải quân qua một ống máng đúng vào lúc có ngọn gió nồm đang thổi mạnh : chỉ cần lửa chạm vào các chiếc tàu một lần thôi là tức khắc tàu liền bốc cháy !

DICÉOPOLIS

Đồ vô lại chết chém ! Cháy được chiếc tàu vì một cái cọng rơm và một cái bấc đèn ? *(đánh tên tố giác)*

NICARCHOS

Tôi gọi người làm chứng !

DICÉOPOLIS

Khoá mõm nó lại ! Đưa tôi một ít cỏ khô tôi đóng gói nó như một chiếc bình hai quai để khiêng nó đi ! Không được để nó vỡ trong khi vận chuyển !

NHẠC TRƯỞNG

(Khúc ca) *"Đúng đấy, bạn rất thân ơi, gói kĩ*
Cho gã Thèbes kiện hàng của anh ta,
Làm sao tránh để hàng khỏi vỡ
Trên dọc đường vận chuyển còn xa !"

DICÉOPOLIS

"Vâng, xin anh tin tưởng
Phải cẩn thận, bởi vì
Nó ấp úng điều gì
Tiếng rè rè kì quá !
Thì ra đà rạn vỡ !
Rõ không phải thần linh
Muốn giữ nó nguyên lành !"

NHẠC TRƯỞNG

"Nhưng khách mua định làm gì nó ?"

DICÉOPOLIS

"Một cái vò có nhiều công dụng :
Chậu chứa những đê hèn,
Cối xử trắng ra đen
Thùng đục khoét ngân sách
Bể xáo nhào công việc !"

NHẠC TRƯỞNG

(Đối ca) *"Tôi, tôi chẳng thèm tin*
Một cái đồ như vậy
Trong công dụng gia đình,
Nếu rè rè suốt buổi.

DICÉOPOLIS

"Không, không hàng chắc đấy,
Bảo đảm không vỡ đâu
Miễn làm như anh thấy
Treo ngược chân lộn đầu.

NHẠC TRƯỞNG

(với gã Béotie) *Anh thấy không ? Hàng đã đóng bao !*

GÃ BÉOTIE

Tốt ! Thu hoạch của tui, tui lấy.

NHẠC TRƯỞNG

"Phải, phải, bạn Béotie tâm đắc
Thu hoạch của anh gộp lại mang đi.

Hãy dùng hắn ta vào bất cứ việc gì,
Thằng tố giác của anh, tuỳ ý muốn !"

DICÉOPOLIS

Thằng khốn kiếp này, đóng gói nó khó ghê ! *(với gã Béotie)* Này anh bạn Béotie, khuân ngay thùng nước rác này đi !

GÃ BÉOTIE

(với đầy tớ) Này Isménias, lại đây, cúi xuống một chút và chìa vai ra ! Thế !

DICÉOPOLIS

Này, chú ý, bốc vác nó phải hết sức cẩn thận ! Dẫu rằng về mặt nào thì cái gói hàng này cũng chẳng đáng giá một xu, tuy nhiên ! ... Và nếu anh kiếm được ít nhiều tiền bằng cách lôi nó đi làm trò đây đó, thì anh sẽ là con người duy nhất có khả năng ban phúc lành cho bọn tố giác của chúng tôi đó !

(gã Béotie đi, Dicéopolis vào nhà. Một tên người hầu ra.)

NGƯỜI HẦU *(của Lamakhos)*

Dicéopolis ơi !

DICÉOPOLIS

(ra) Cái gì kia ? Sao chú lại gọi ta ?

NGƯỜI HẦU

Sao à ? Lệnh của tướng quân Lamakhos : Hãy nhường mấy con sáo rừng của anh lại cho ngài – một Drachme, tiền đây – để ngài mừng lễ thần Chai-Chén ! Và một con lươn hồ Copais, ba Drachme nữa nghe !

DICÉOPOLIS

Lamakhos ? Hắn là ai mà đòi được lươn ta ?

NGƯỜI HẦU

"Người hiệp sĩ đáng gờm, dũng cảm
Vung tấm khiên chạm nổi hình Gorgones,
Làm rung rinh chòm lông ba tầng
Mà bóng phủ trùm lên chiếc mũ !"

DICÉOPOLIS

Mẹ kiếp, hắn sẽ chẳng có gì sất, dù hắn có tặng không cho ta chiếc khiên đồ sộ của hắn ! Một con cá đối con, nếu hắn muốn, là cùng, để cân xứng với cái "chòm lông tơ" của hắn khi hắn ăn rau xà lách ! Và nếu hắn tát tai ta, ta sẽ gọi nhân viên cảnh sát. Còn ta, ta mang hàng hoá của ta trở về nhà.

"Dưới cánh mềm may mắn
của sáo rừng và sơn ca !"

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca) *"Thấy chăng, hỡi các công dân*
Người đâu sáng suốt khôn ngoan rạch đời
Từ hôm đình chiến kí rồi
Bao nhiêu vật quý chất đầy trong kho
Thị trường trao đổi tự do
Ở ăn, nội trợ, tha hồ tiện nghi
Của ngon vật lạ thiếu gì
Thức ăn chín tới đưa kề tận môi
Đâu cần vất vả hôm mai,
Tốt lành mọi thứ sum vầy quanh hiên.
Ta không còn muốn chiến tranh,
Từ đây đóng cửa đoạn tình hai ta.
Bữa ăn không để hắn ca
Những câu điệp khúc chan hoà niềm vui[1]
Chiến tranh : con thú say môi
Chui vào ăn bám những người công dân.
Đáng ra có đủ thức cần
Cho đời thanh thản muôn vàn ấm no !
Hắn gây rùng rợn, âu lo,
Kinh hoàng, hỗn loạn, chum vò vỡ toang !

1 Nguyên văn : *"không để hắn hát bài Harmodios"*. *"Harmodios"* là một bài hát vui, tươi trẻ, nhắc nhở tới những người đã giết bọn bạo chúa tham tàn (Hippari và Hippras là con của Pisistras, cùng nắm quyền tay đôi tại Athènes, bị hai thanh niên Athènes là Harmodios và Aristogiton ám sát năm 514 tr. CN).

Ta cười khẩy hắn bao lần :
"Vui lên, thân ái chén nồng nhấp chung !"
Hắn gieo ngọn lửa hung tàn
Đốt giàn nho, lại hành hung cả người,
Mùa nho xéo nát, than ôi !"

ĐỘI ĐỒNG CA

(*Đối ca*) *"Vậy đó, anh đi như chim vỗ cánh,*
Sửa soạn ăn chiều, hồn như mở rộng !
Cuộc đời thoải mái biết bao !
Bạn thấy chăng, để bộc lộ tự hào
Anh đã rải lông chim đầy trước cửa !

(*Xuất hiện một phụ nữ xinh đẹp một cách quyến rũ, thể hiện Sự Đình Chiến*)

"Ơi Nàng Đình Chiến đẹp xinh,
Nhan sắc xứng chị xứng em cùng Vệ Nữ
Lộng lẫy thân hình diễm lệ,
Xứng với những nàng tiên Duyên Nữ đáng tôn thờ !
Nàng đẹp sao, miệng thắm cười hoa
Mà nỡ giấu mặt ta bao ngày tháng !
Nếu một Thần Yêu Đương nào muốn
Gắn bó nàng với ta trên cánh tay mình,
Một Thần Yêu Đương, nàng biết rồi,
như vẽ trong tranh
Trán đội vòng hoa sáng chói
Thì có lẽ Nàng cho ta là một ông già cằn cỗi ?
Không đâu !
Nếu được lấy Nàng,
Ta vẫn thừa sức lực tài năng[1]
Hãy tin ta, sẽ thành công ba việc một lần :
Trước hết, luống đất nho dài thẳng tắp,
Bao cỏ dại giẫy đi cho sạch,
Sau cùng, quanh mảnh đất ra hoa,

1 Cả đoạn thơ tiếp theo mang ý nghĩa nghịch ngợm.

Cắm một cành nho tốt tươi mới chiết (gốc cũ vẫn kia)
Và những hàng ôliu xanh biếc
Để về sau cung cấp dầu thơm
Cho đôi ta yến tiệc tưng bừng !"

NGƯỜI ĐƯA TIN

(ra) Dân chúng nghe đây ! Theo phong tục cha ông, nay mở hội lễ thần Chai-Chén ! Nghe tiếng kèn vang, bắt đầu ta uống. Và người đầu tiên nốc hết hũ của mình sẽ được thưởng một chiếc vò đựng rượu ... kiểu Ctésiphon[1] !

DICÉOPOLIS

(nói vào phía trong) Ê ! Trẻ con, đàn bà ! Không nghe à ? Làm gì kia ? Không nghe mõ rao gì ư ? Nào hãy bắt tay nấu đi, xào đi, rán đi, bắc xoong thịt thỏ nhừ xuống đi, nhanh nhanh tay chút nữa ! Hãy kết những tràng hoa ! Mang đến mấy cái xiên để ta xâu mấy con sáo rừng đem nướng !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca) *"Anh bạn ơi, tôi ghen tị với anh*
Dạt dào ơn thiên khải
Nhưng ghen hơn vì thầy
Thức ăn uống đủ đầy !"

DICÉOPOLIS

Anh sẽ nói gì trước những con sáo rừng quay ?

ĐỘI ĐỒNG CA

Ở đây nữa, vẫn tán dương anh phải !

DICÉOPOLIS

(với đầy tớ) Kìa, trông lửa ! Thổi lên cho nó cháy !

ĐỘI ĐỒNG CA

"Bạn nghe chăng ? Ta thấy rõ tài anh,
Chỉ qua cách anh quản lí việc riêng mình

1 *Ctésiphon* là một gã bụng phệ, mệnh danh là *"Cái vò"*.

Cũng thấy rõ anh là bậc thầy nấu nướng,
Là một kẻ dồi dào kinh nghiệm,
Một con người biết thưởng thức miếng ngon !"

(Một nông dân vẻ khổ cực ra)

ANH NÔNG DÂN

A ! Khốn nạn thân tôi !

DICÉOPOLIS

Thượng đế ơi ! Người này, là ai vậy ?

ANH NÔNG DÂN

Một con người đang có nhiều đau khổ !

DICÉOPOLIS

Vậy ư, thì hãy giữ lấy những đau khổ ấy cho anh, và lui !

ANH NÔNG DÂN

Anh bạn lành ơi ! Bởi anh là kẻ duy nhất có cuộc đình chiến, anh hãy véo cho tôi xin một chút xíu – năm năm thôi – nếu anh vui lòng !

DICÉOPOLIS

Có chuyện gì không hay đã xảy ra cho anh nào ?

ANH NÔNG DÂN

Tôi sạt nghiệp : mất cả đôi bò đực !

DICÉOPOLIS

Mất thế nào ?

ANH NÔNG DÂN

Mất ở Phylé ! Bọn Béotie cuỗm mất của tôi.

DICÉOPOLIS

Khốn nạn thay, khốn nạn ! Vậy mà anh vẫn mặc áo trắng được[1]!

---

1 *Vẫn mặc áo trắng*, có nghĩa là không để tang.

ANH NÔNG DÂN

Những con vật nói có trời chứng giám, đã làm cho tôi bơi ngập mình trong sự giàu sang no đủ ... phân bò !

DICÉOPOLIS

Được rồi, anh muốn gì cụ thể nào ?

ANH NÔNG DÂN

Tôi đã khóc mấy con bò của tôi đến mờ cả hai mắt ! Nếu anh có thể làm được cái gì giúp cho Dercétès ở Phylé, thì xin anh xát cho tôi một chút xíu hoà bình vào mắt, nhanh lên[1] !

DICÉOPOLIS

Đi đi, anh bạn khốn kiếp ơi ! Tôi có phải là ông lang hàng tổng đâu !

ANH NÔNG DÂN

Nào anh, tôi van anh ! May ra tôi tìm lại được đôi bò.

DICÉOPOLIS

Không phải vấn đề của tôi ! Vào nhà ông Pittalos mà rên rỉ[2]!

ANH NÔNG DÂN

Đi anh, cho tôi xin lấy *một giọt hoà bình*, đúng một giọt thôi ! Đây, anh rót vào cho tôi nơi cái ống sậy này !

DICÉOPOLIS

Một phần nghìn triệu một giọt cũng không cho ! Thôi xéo ! Đi chỗ khác mà kêu khóc !

ANH NÔNG DÂN

Chao ôi ! Khổ thân tôi ! Ôi, Những con bò cày yêu quý !

---

1 *Dercetès* hàm ý nghĩa "mất sắc".

2 Nguyên văn : *Hãy tới nhà ông Pittalos* (là thầy thuốc).

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

"Anh đã gặp bao điều thú vị
Đình chiến này nhấm nháp mê say.
Chưa có dấu hiệu gì san sẻ
Hạnh phúc mình với bất cứ ai."

DICÉOPOLIS

"Rưới mật ong vào dồi, mực tươi cho vào chảo !"

ĐỘI ĐỒNG CA

"Anh có nghe cái giọng Stentor[1]?"

DICÉOPOLIS

"Những con lươn cho lên rá sắt !"

ĐỘI ĐỒNG CA

"Anh định giết chúng tôi chết thèm oanh liệt
Tôi và các ông láng giềng, bằng cách toả hương thơm
Những món ăn bao xiết ngon lành
Với những tiếng gọi tràn đầy sinh khí !"

(Một chàng trai phù rể ra, theo sau là một bà sang trọng.)

CHÀNG TRAI

Ông Dicéopolis ! Ông Dicéopolis !

DICÉOPOLIS

Tay kia là ai đó ?

CHÀNG TRAI

Thưa ... Một chú rể mới nhờ tôi mang biếu ông đĩa thịt cỗ cưới này !

DICÉOPOLIS

Dù anh ta là ai, cũng là con người khá lịch sự !

---

1 *Stentor* (trong trường ca Iliade) là người truyền lệnh (phía Hi Lạp) trong chiến tranh thành Troie, có cái giọng thét âm vang kinh khủng. Stentor đã trở thành một danh từ chung để chỉ người có giọng oang oang như vậy.

CHÀNG TRAI

Để đáp lại đĩa thịt biếu và để ông ta thoát khỏi con đường ra trận, được nằm ở giường mà đấu võ, anh ta yêu cầu ông rót vào cái lọ con này cho anh ta xin một hớp hoà bình, một hớp thôi !

DICÉOPOLIS

Anh mang thịt của anh đi, mang ngay ! Ta không thèm ! Hắn sẽ không được gì dù có đổi bằng tiền ngàn bạc vạn ! *(ngoảnh sang phía bà sang trọng)* Còn bà này là ai ?

CHÀNG TRAI

Đó là bà chủ hôn. Bà ấy muốn thay mặt cô dâu mới trình bày với ông một câu nhỏ – riêng với một mình ông thôi !

DICÉOPOLIS

Vậy hả ? Bà định nói gì nào ? *(Bà sang trọng ghé vào tai nói nhỏ)* Thần linh chư vị ơi ! Lời cầu xin của cô dâu hay thật ! Cô ta xin tôi hết sức nồng nàn tha thiết – một biện pháp để giữ lại ở nhà cho kì được cái "bộ sậu" của chồng ! *(làm dấu hiệu cho đầy tớ)*

Nào, mang *Đình Chiến* ra đây. Cô ta, ta sẽ cho và chỉ cho một mình cô ta ! Cô ta là phụ nữ, không liên quan gì đến chuyện chiến tranh. *(Với bà sang trọng)* Bà đến đây, để cái chai thấp thấp dưới chỗ này, thế, thế. Bà có biết cô dâu phải làm như thế nào không ? Bà hãy giải thích cho cô ta rằng : khi nào họ bắt lính thì lấy cái này mà chà xát, lúc ban đêm, vào "bộ sậu" của chồng.

(với đầy tớ) Lại cất *Đình Chiến* đi, và mang cái phễu ra đây ta rót rượu mừng lễ thần Chai-Chén !

ĐỘI ĐỒNG CA

"Kìa có ai tới cau mày kiêu hãnh,
Chắc đưa tin nghiêm trọng gì đây !"

NGƯỜI ĐƯA TIN

(gõ đùng đùng vào cửa Lamakhos) Chao ôi ! Lo biết bao, cứ chinh chiến, chiến binh hoài !

LAMAKHOS

(từ trong nhà ra) "Ai đập vào cánh cửa then đồng ta đó hử ?

NGƯỜI ĐƯA TIN

Lệnh của Bộ Tham mưu : rời bỏ cửa nhà tức thời, không chậm trễ, quân lính theo chân và lông cắm trên đầu. Rồi sau đó, canh gác dưới mưa băng gió tuyết tại những điểm có đường thông qua lại chốn biên cương. Tình báo cho hay : Bọn kẻ cướp Béotie có thể lợi dụng ngày lễ "Chai-Chén-Nồi-Niêu"[1] để tiến hành một cuộc đột kích !

DICÉOPOLIS

A ! Các ngài trong bộ tham mưu ... Có số lượng, nhưng chất lượng thì không có !

LAMAKHOS

Cái lệnh này quả là khe khắt ! Họ không cả để cho ta mừng lễ !

DICÉOPOLIS

Kìa tập hợp, công dân ! Đây là chiến dịch "Chiến tranh say máu" !

LAMAKHOS

A ! Khổ thân ta quá ! Chính là giờ đây mày chế giễu lại ta !

DICÉOPOLIS

(cầm chiếc quạt quạt lò lên chiếc mũ tưởng tượng)

Sao, ông định đánh nhau với một con Géryon[2] đó à ?

LAMAKHOS

Than ôi ! Than ôi ! Tin đâu tai hại hắn mang đến cho ta !

DICÉOPOLIS

(Thấy một người đưa tin nữa tới)

Này, này, này ! Tin gì mới cho ta đó phải không ?

---

1 Tức lễ thần rượu Dionysos đầu tháng ba, người ta cúng thức ăn, thịt và rau.

2 *Géryon* là con quái vật ba thân, ở đảo Erythée vịnh Gades (Cadis, Tây Ban Nha ngày nay), bị Héracles giết và lùa mất cả đàn bò.

NGƯỜI ĐƯA TIN 2

Dicéopolis !

DICÉOPOLIS

Chuyện gì vậy ?

NGƯỜI ĐƯA TIN 2

Đi ăn cỗ, nhanh lên ! Mau nào, lên đường, mang theo cả vò cả bị ! Ông tư tế của Tửu Thần mời anh đó ! Nhanh chút nữa nào ! Từ nãy giờ người ta chỉ còn đợi có một mình anh để vào mâm ! Thế thôi, ngoài ra đầy đủ hoàn toàn : bàn, ghế, gối đệm, vòng hoa, hương xạ, thức ăn giặm (các cô nàng xinh đã có mặt đó rồi), bánh ngọt, bánh đa, gái giang hồ, bánh kem, vũ nữ, và những bài tửu ca "*Harmodios thân yêu*" sẵn sàng từ lúc nãy, ... Nào, khẩn trương lên, nhanh bước lên thôi.

LAMAKHOS

Khốn khổ thân tôi !

DICÉOPOLIS

Đó là hậu quả của cái việc ngài đeo vào người tấm khiên Gorgone đồ sộ ! *(với đầy tớ)* Cài cửa lại đi, và gói mang bữa cơm chiều cho ta.

LAMAKHOS

Nhỏ, nhỏ ! Chiếc túi dết của ta, mang đây !

DICÉOPOLIS

Nhỏ, nhỏ ! Mang đây cho ta cái giỏ !

LAMAKHOS

Bách lí hương chấm muối với hành, đây, nhỏ !

DICÉOPOLIS

Một khúc cá to cho ta, cóc cần hành !

LAMAKHOS

Một suất đồ hộp, mang đây cho ta, nhỏ ! ... Ôi chao, sao mà hôi thối thế !

DICÉOPOLIS

Nhỏ cũng mang cho ta một suất, nhưng đến đằng kia ta sẽ nấu lấy ta dùng !

LAMAKHOS

Lấy cho ta hai chòm lông ta cài lên mũ !

DICÉOPOLIS

Mang cho ta hai con chim câu. Và cả mấy chú sáo rừng !

LAMAKHOS

Cái lông đà điểu này, nó mới trắng, đẹp làm sao !

DICÉOPOLIS

Thịt con chim câu này sao nó vàng ươm, đẹp thế !

LAMAKHOS

Nào, anh đã thôi nhạo báng bộ quân trang của tôi chưa hả ?

DICÉOPOLIS

Nào, anh có chịu thôi liếc những con sáo rừng của tôi không đó ?

LAMAKHOS

Đi tìm cho ta cái hộp đựng chiếc lông ba chòm.

DICÉOPOLIS

Mày, đưa ta cái đĩa kia : thịt thỏ nấu nhừ đấy !

LAMAKHOS

Chòm lông của ta, mọt gặm nát mất rồi.

DICÉOPOLIS

Thức ăn phụ của ta, món thịt hầm này, ta hốc !

LAMAKHOS

Nào, anh có định chấm dứt cái chuyện vặn vẹo ta trong lúc ăn hay không đây ?

DICÉOPOLIS

Là bởi tôi và thằng nhỏ : chúng tôi có một cuộc tranh luận cần giải quyết. *(với đầy tớ)* Ta đánh cuộc, mày muốn không ? Lamakhos

sẽ làm trọng tài. *(với Lamakhos)* Giữa châu chấu và thịt sáo rừng, cái nào ngon hơn ?

LAMAKHOS

Anh giễu ta đấy à ?

DICÉOPOLIS

(với đầy tớ) Theo ông ta thì châu chấu ngon hơn, hơn hẳn !

LAMAKHOS

Nhỏ, nhỏ ! Cây giáo của ta trên giá ấy, lấy xuống và đem đây !

DICÉOPOLIS

Nhỏ, nhỏ ! Vòng xúc xích của ta, nhấc ra và đưa đây !

LAMAKHOS

Nào, ta tháo giẻ bọc lưỡi giáo của ta ra ! *(đưa giáo cho đầy tớ cầm và bắt đầu tháo)* Giữ chắc ! Thật chắc vào, nhỏ !

DICÉOPOLIS

(đưa đĩa cho đầy tớ rồi bắt đầy tớ dẫn một cuộn xúc xích dài như vô tận) Mày cũng vậy, nhỏ, giữ thật chắc vào nghe !

LAMAKHOS

Để đỡ tấm khiên đại của tao, mang đây cho tao cái cọc chống !

DICÉOPOLIS

(tự vỗ bụng mình) Và để đỡ cái "tấm khiên đại" của tao, nhỏ, hãy mang đây cho tao những chiếc bánh đa đã nướng trên lò !

LAMAKHOS

Mang tao cái vành khiên và cái hình Gorgone làm cho nó tăng thêm vẻ đẹp !

DICÉOPOLIS

Còn tao, mang cho tao vầng bánh kem, cùng với chiếc bánh sữa làm cho chất nó thêm ngon !

LAMAKHOS

Bà con xem : có phải toàn là những câu đùa nhạt nhẽo ?

DICÉOPOLIS

Bà con xem, có phải đây là thứ bánh kem ngọt lịm tuyệt trần ?

LAMAKHOS

(chỉ tấm khiên) Nhỏ, bôi mỡ lên cái này cho ta ! Trên mặt kim loại, ta thấy một lão già nhát gan, sẽ phải chịu trách nhiệm hoàn toàn về việc đó[1]!

DICÉOPOLIS

(chỉ chiếc bánh kem) Nhỏ, nhỏ ! Chiếc bánh này, rưới mật ong cho ta ! Ở đây, cái mà người ta thấy là một ông già trung thực biết điều, đang tống khứ Lamakhos đi cho người ta cắt cổ !

LAMAKHOS

Nhỏ ! Mang đây bộ áo giáp để ta vào cuộc giao tranh !

DICÉOPOLIS

Khui thùng rượu ra, nhỏ, và vợi cho ta một vò !

LAMAKHOS

Để ta tự trang bị khi cần ra trận !

DICÉOPOLIS

Để ta say nhừ khi cùng nhau chạm cốc !

LAMAKHOS

Buộc chắc bao vào khiên, nhỏ, nghe không ?

DICÉOPOLIS

Buộc chắc thức ăn vào trong thùng, nhỏ, nghe không !

LAMAKHOS

Cả cái gói quân trang này, chính ta sẽ khoác vào lưng, chuẩn bị lên đường.

DICÉOPOLIS

Còn ta, áo khoác trên vai, ta bước !

---

1 Hắn soi mình vào tấm khiên bôi mỡ láng bóng và tự phát hiện ra bản chất thực của mình.

LAMAKHOS

Nhỏ, mày hãy mang tấm khiên. Sẵn sàng chưa ? Nào, tiến lên ! Mẹ kiếp ! Tuyết rơi ! Thời tiết khốn nạn ! Răng đánh vào nhau cầm cập thế này !

DICÉOPOLIS

Mày, hãy mang thức ăn ! Thời buổi hoàng kim là của chúng ta đó ! Không phải đập mỏ vào nhau đâu ! *(cả hai người cùng vào)*

ĐỘI ĐỒNG CA

"Nào, lên đường, chúc điều may mắn nhất !
Cả hai người cùng đi chiến dịch,
Mà đường đi hai hướng khác nhau xa :
Anh ta, thì yến tiệc, rượu trà,
Còn anh, rét run chốn tiền tiêu biên thú
Trong khi anh ta ung dung nằm ngủ
Với một cô em nào đó xinh xinh
Mải bận lau cái ... suỵt ! ... của mình !

(Khúc ca) *"Antimachos, con của lão "Chắt-Chiu"*[1]
Lính thơ lại, cũng làm thơ làm thẩn,
Nói tóm lại, một cũng như trăm lần, cầu khẩn
Lửa trời đốt cháy hắn đi !
Cuộc thi vui hắn đứng chủ trì,
Tội nghiệp thân tôi,
Hắn đuổi về không cho ăn bữa tối !
Chao ôi ! Tôi muốn tự mắt mình trông thấy
Hắn vào một cửa hàng
Hắn gọi đĩa mực rang
Người ta mang ra ngon thơm, nướng kĩ
Lồ lộ giữa bàn ngạt ngào hương vị,
Hắn vừa toan gắp bỏ vào mồm
Thì một thằng lưu manh cướp mất, chuồn luôn !"

1 Không rõ nhân vật nào.

(Đối ca) *"Đó là một !*
Ta còn chúc hắn một tai hoạ nữa :
Nửa đêm, tập ngựa về, đầu lên cơn sốt dữ,
Quàng phải một tên say rượu giữa đường đi,
Một Oreste điên, nện hắn giữa sọ dừa,
Hắn cúi xuống trong đêm sờ soạng tìm hòn đá,
Hắn bốc phải đầy tay một đống phân tươi nhầy nhụa,
Và hòn đá "lửa-vàng" này hắn ném tên kia,
Vlăng ! Không tin ! Lại trúng một cách bất ngờ
Vào Cratinos !".

(Một người đưa tin nữa tới, rất vội vàng, gõ cửa Lamakhos)

NGƯỜI ĐƯA TIN 3

"Này các anh, các anh bị đặt dưới ách tướng quân Lamakhos, đội ngũ gia nhân ! Nước, nước ! Hãy đun sủi nước trên lò ! Sắp sẵn bông băng, dầu xoa, rượu bóp và một miếng vải dài làm băng treo mắt cá cho ông ! Vị anh hùng nhảy qua cái hố, vướng cọc bị thương, mắt cá chân bị trẹo ngược đằng sau ra đằng trước và ngã xuống một tảng đá vỡ đầu. Tấm khiên chạm nổi hình Gorgone của ông chợt tỉnh giấc đã bắn ra ngoài vành của nó, và từ chóp mũ, chiếc lông đà điểu to của ông rơi mất đi đâu ! Lúc đó ông mới kêu rên trước những hòn núi đá :

"Vĩnh biệt hỡi Vầng Dương ! Lần cuối,
Mắt ta còn được thấy Người đây[1] !
Mặt rọi hào quang danh dự của ta ơi !
Ta đành phải bỏ mi đây, vĩnh biệt !
Đời ta đó, từ nay, là hết !"
Ông nói vậy, rồi ngã xuống lệ tràn mi,
Lại đứng lên, tay khoác đề huề
Bọn đào ngũ – ông, người săn đuổi
Và trị những quân thù vào vườn trộm trái !
Nhưng ông đã về đây. Nào mở cửa nhanh lên.

---

1 Câu thường dùng của người sắp chết từ giã cõi đời.

(Lamakhos ra, vẻ thảm hại, hai tay ôm cổ hai người)

LAMAKHOS

"Ối chà chà ! Ối chà chà !
Ôi căm thù ! Ôi tuyệt vọng !
Ôi đau đớn tai ương !
Ta chết đây dưới ngọn giáo phũ phàng của kẻ địch !
Nhưng số phận đắng cay ta sợ nhất
Là Dicéopolis nhìn thấy ta trong cảnh quá bi ai,
Sẽ biến bất hạnh ta làm một trò cười !"

(Dicéopolis cũng ra, hai tay ôm hai người đàn bà)

DICÉOPOLIS

"Ối chà chà ! Ối chà chà !
Những cặp tuyết lê
To chắc và đẫy đà như quả bưởi !
Hôn ta đi, các em yêu, chiếc hôn nồng cháy.
Say sưa, đắm đuối, ngọt ngào !
Bởi ta là người đầu tiên chai cạn từ lâu !"

LAMAKHOS

"Ôi biến cố u buồn ! Đau thương cay nghiệt !
Vết thương nhức nhối tâm can !

DICÉOPOLIS

Ê hê ! Chào "Vị tướng quân trên lưng người đi đánh giặc" !

LAMAKHOS

Ôi đau xót bi thương !

DICÉOPOLIS

(với cô nàng bên trái) Ồ, em hôn ta ư ?

LAMAKHOS

Ôi xót đau cắn rứt !

DICÉOPOLIS

(với cô nàng bên trái) Ồ, em cắn môi ta ư ?

LAMAKHOS

Cuộc chiến đấu nguy nan ta đã trả số tiền quá đắt !

DICÉOPOLIS

Với Thần Chai ta chẳng mất xu nào !

LAMAKHOS

Hãy cứu giúp tôi, hỡi vị thần Quân đội, Cứu tinh !

DICÉOPOLIS

Hôm khác sẽ trở lại, hôm nay phải đâu ngày hội của Người !

LAMAKHOS

Đỡ tôi chút, các bạn ơi ! Tay chân tôi, xin gượng nhẹ ! Ái chà, đau ! Giữ chắc thân tôi !

DICÉOPOLIS

"Nhấc cân thử, các em ơi ! Cân thử bộ sậu ta !
Ôm chắc nó ngang lưng !"

LAMAKHOS

Ngã trên tảng đá này sao đau thế ! Ta không biết cách xử trí, ta ngất đến nơi rồi ! Đầu óc ta quay cuồng choáng váng, ôi chao !

DICÉOPOLIS

Lên giường đi, ta biết thừa cần thúc ngựa vào đâu ! Ta ngất ngây rồi, ôi roi ngọc !

LAMAKHOS

Đừng đưa ta vào nhà ! Hãy chuyển ta sang nhà Pittalos, giao phó ta vào bàn tay săn sóc của ông !

DICÉOPOLIS

Còn ta, đưa ta đến nhà các vị trọng tài của cuộc uống rượu thi ! Ông Chủ tịch đâu ? Trả lại tôi cái hũ !

LAMAKHOS

(chỉ vết thương của mình trong khi người ta khiêng hắn đi) Một cây giáo kinh khủng đã đâm thủng người ta !

DICÉOPOLIS

(chỉ cái hũ của mình) Các bạn thấy chưa : chỉ còn hũ không thôi đấy nhé ! Hoan hô người thắng cuộc đi !

(Anh ta tung cái hũ cho trưởng Đội Đồng Ca)

NHẠC TRƯỞNG

Đúng ! theo yêu cầu của anh : hoan hô người thắng cuộc !

DICÉOPOLIS

Và đó là chưa kể tôi đã rót toàn rượu nồng đầy hũ ! Và tôi đã tu ráo một hơi !

NHẠC TRƯỞNG

(trả lại cho Dicéopolis cái hũ của anh sau khi đã rót vào đầy ắp rượu)

Hoan hô ! Hỡi tâm hồn cao thượng ! Cầm lấy hũ của anh và tiến bước, đi lên !

DICÉOPOLIS

Hãy hộ tống tôi và ca vang khúc hát : Hoan hô Người thắng cuộc !

ĐỘI ĐỒNG CA

"Đây, xin hộ tống theo chân
Chúc người thắng cuộc hát mừng khúc ca,
Mừng anh, mừng cả ... cái vò !

(Đội Đồng Ca vừa hát vừa công kênh Dicéopolis, đi vào.)

Hết

Những kị binh

(424 tr. CN)

TIỂU DẪN

Năm 426 tr.CN, Aristophane đã cho diễn vở *Người Babylone*, trong ngày lễ Tửu Thần, trước những khán giả nước ngoài. Tên mị dân Cléon, lúc đó nắm quyền bính trong tay, đã tố cáo nhà thơ trước Viện Nguyên Lão. Nhưng chính hắn thua kiện.

Sau vở ***Những người Acharnes*** đấu tranh cho hoà bình, năm 424 tr. CN Aristophane lại mở cuộc tấn công quyết liệt chống Cléon, chống cả chính trị lẫn con người hắn, trong vở kịch nổi tiếng ***Những kị binh***. Vở kịch ra đời giữa lúc tên mị dân hỗn xược vừa bắt làm tù binh những chiến sĩ Lacédémone bảo vệ đảo Sphactérie, và quyền thế lẫy lừng hơn bao giờ hết.

Nội dung vở kịch tóm tắt như sau :

Một ông già Athènes là ông Nhân Dân (Démos) vừa mua được một tên nô lệ Paphlagonien. Tên này không lùi trước bất cứ hành vi đê tiện nào để chiếm được lòng tin của ông chủ. Tên Paphlagonien không ai khác mà chính là Cléon. Hắn lên mặt với tất cả những người đầy tớ khác trong nhà. Hai trong số những đầy tớ của ông Nhân Dân, tuy không tên nhưng thực ra là hai tướng Démosthène và Nycias, bàn với nhau cách thức tống cổ tên Paphlagonien đi, bằng cách đánh cắp những câu sấm mà hắn vẫn dựa dẫm vào để lừa phỉnh ông Nhân Dân và điều khiển ông theo ý hắn. Theo lời sấm thì quyền lực của hắn sẽ chấm dứt vào cái ngày mà người ta tìm ra được một người còn xảo quyệt hơn hắn trăm lần.

Vừa khi đó, có một lão hàng thịt – một gã bán dồi – đi qua. Hai tên đầy tớ thuyết phục y và khẳng định với y rằng : chính y là người được sấm thần chỉ định thay thế gã Paphlagonien. Hai gã bắt đầu cuộc đấu khẩu và thi tài gian xảo với nhau. Chúng chửi bới nhau và giành nhau nịnh hót ông Nhân Dân. Cuối cùng, ông Nhân Dân nhận ra được lâu nay gã Paphlagonien đã lợi dụng lòng tin mù quáng của ông đối với hắn để ra sức lừa phỉnh, vơ vét hết mọi thứ của ngon vật lạ của ông, chỉ nuôi ông bằng mì hột và bằng tỏi. Ông bèn dứt khoát tống cổ hắn đi và chọn gã bán dồi vào làm quản lí nhà ông.

Đội Kị binh Athènes – trong vở kịch đóng vai Đội Đồng Ca – là một đơn vị quý tộc, được tuyển dụng trong thanh niên thuộc hai giai cấp trên

của xã hội (quý tộc và bình dân), ở đây không đại diện cho tư tưởng riêng của nhóm thiểu số, mà đại diện cho phe chống đối nói chung. Phe này gồm nhiều thành phần khác nhau đang muốn lật đổ ách thống trị của Cléon, tên bạo chúa tham lam, xảo quyệt, lừa bịp, nịnh hót, cướp công kẻ khác làm công của mình và cực kì hiếu chiến.

Qua lời lẽ của Đội Đồng Ca các Kị binh, Aristophane muốn nhắc nhở công chúng đương thời lưu ý đến hai hiện tượng phổ biến rất nổi bật trong xã hội Athènes của ông :

1.Thời đại nào cũng có những tên đầy tớ gian tham và những người đại diện không xứng đáng, có những kẻ mị dân và những kẻ lợi dụng bóc lột nhân dân.

2. Người dân khi ở trong gia đình, động chạm thường xuyên đến lợi ích thiết thân của họ thì tỏ ra có đầu óc sáng suốt phân minh, tấm lòng nhiệt tình ngay thẳng. Nhưng khi tổ chức lại thành thực thể chính trị, thành cơ quan nhà nước – cụ thể là ở Hội nghị Nhân dân – thì không còn được như khi ở nhà mình. Đội Đồng Ca nhận xét về ông Nhân Dân :

"Nhưng Ông đã bị lừa :
Cái điều Ông ưa thích
Là mơn trớn vỗ về
Và ngọt ngào nịnh hót,
Bất kì ai đang nói
Ông cũng nghe há mồm
Cái đầu đi lang bang
Óc não chơi Cung quảng ..."

Quần chúng Athènes rất khoái trá trước những lời chỉ trích sâu sắc, công khai đối với khuyết điểm, nhược điểm bản thân mình, đã đồng thanh tặng giải nhất cho ***Những kị binh.***

Là bởi vì nhà thơ có một tấm lòng yêu nước và một ý thức cao cả, mãnh liệt. Ông mong muốn hoà bình, yêu mến Tổ quốc mình. Ông căm thù chế độ mị dân, bởi chính từ lòng thương dân mà ông đã đấu tranh dũng cảm chống lại những kẻ cầm đầu không xứng đáng do chính họ đã bầu ra.

Bài học yêu nước vẫn là sáng đẹp.

HOÀNG HỮU ĐẢN

NHÂN VẬT

ĐẦY TỚ 1

ĐẦY TỚ 2

Cả hai đều tận tuỵ phục vụ chủ là ông Nhân Dân. Đó là tướng Démosthène và tướng Nysias.

GÃ BÁN DỒI

Nhân vật tưởng tượng.

GÃ PAPHLAGONIEN

được giữ chức quản lí trong nhà ông Nhân Dân. Đó là tên mị dân Cléon.

ÔNG NHÂN DÂN (Démos)

Ông già hiền lành vui tính, thể hiện nhân dân Athènes.

ĐỘI ĐỒNG CA

do chính các kị binh, thanh niên quý tộc Athènes họp thành.

Phía trước nhà ông Nhân Dân.

Hai anh đầy tớ kẻ trước người sau bước ra sân khấu, làm điệu bộ đau xót, cãm phẫn. Mỗi người quay nửa vòng ngược chiều nhau rồi đứng lại đối diện nhau ngay chính giữa sân khấu.

ĐẦY TỚ 1

Ái chà chà ! Ối chù chà ! Đồ chó đẻ ! Ối chù chà ! Ái chà chà ! Chó đểu thật, cái thằng cha Paphlagonien này, gói hàng mới toanh ông chủ mới rước về. "Trời tru đất diệt hắn đi cùng với mưu mô của hắn!", đúng, như một con chó vậy ! Từ hôm hắn lọt được vào làm chủ cái nhà này thì những trận đòn bầm da tím thịt, đó là món quà mà bọn tôi tớ trong nhà nhận được từ tay hắn.

ĐẦY TỚ 2

Đúng thế ! Phải xử hắn đi như con chó đê hèn nhất trong loài chó và là con số 1 của tất cả bọn đồng loại, cả hắn và những cái gì hắn sủa lên đối với chúng ta !

ĐẦY TỚ 1

(đi đến trước mặt đầy tớ 2)

Ồ này, con chó bị đòn kia, sức khoẻ cậu thế nào ?

ĐẦY TỚ 2

Đời chó chết, cũng giống đằng ấy thôi !

ĐẦY TỚ 1

Thế thì xích lại gần đây, hoà giọng sáo chúng ta lại và thổi lên một khúc kêu rên theo điệu của olympos[1]!

CẢ HAI

(đồng thanh)

Tọ ti tè, tè ti tí, ti ti tè, tè tè tọ !

1 *Olympos*, một nhạc sĩ đất Phrygie.

ĐẦY TỚ 1

Kêu rêu vô bổ làm gì ! Nên tìm cách thoát khỏi cảnh này chẳng hơn cứ ngồi đây mà kêu rêu à ?

ĐẦY TỚ 2

Nhưng cách nào ?

ĐẦY TỚ 1

Cậu nói đi.

ĐẦY TỚ 2

Đằng ấy nói cho đây nghe thì phải hơn, chẳng cần cãi cọ nhau làm gì !

ĐẦY TỚ 1

Thề có thần ! Không, không phải tớ ! Mà cậu hãy húc trước đi ! Tớ, tớ sẽ bày tỏ ý kiến sau.

ĐẦY TỚ 2

Nhưng mà vì đây không có khả năng. Nào, nói sao cái điều này nhỉ, theo kiểu nói hoa mĩ của Euripide[1] ấy !

"Sao anh không nói với tôi cái điều mà tôi cần phải nói ?"

ĐẦY TỚ 1

A ! Không không ! Đừng có giễu cợt ! Tốt hơn, cậu hãy tìm cho hai đứa chúng ta một điệu bộ để "xin giã từ" ông chủ.

ĐẦY TỚ 2

Thế thì hãy nói: "Nhanh chân lên" liền một lèo không nghỉ.

ĐẦY TỚ 1

Đây tớ nói này : "Nhanh–chân–lên".

ĐẦY TỚ 2

Được ! Hãy nói : "Mau chuồn" tiếp theo "nhanh chân lên".

---

1 *Euripide*, nhà viết kịch Hi Lạp (480 – 406 tr.CN). Aristophane hay chế giễu Euripide trong các hài kịch của ông. Câu thơ tiếp theo trích ở vở *Hippolite* của Euripide.

ĐẦY TỚ 1

"Mau chuồn".

ĐẦY TỚ 2

Tuyệt lắm ! Bây giờ hãy làm như là đằng ấy tự đánh bóng mình vậy, bắt đầu nói "nhanh chân lên" chầm chậm, rồi tiếp "mau chuồn", cứ thế rồi mỗi lúc một nhanh hơn.

ĐẦY TỚ 1

"Nhanh–chân–lên–mau–chuồn–nhanh–chân–lên–mau–chuồn".

ĐẦY TỚ 2

Sao ? Được chứ ?

ĐẦY TỚ 1

Được thì được. Hiềm nỗi là tớ không yên tâm nó là cái điềm tốt hay xấu cho da thịt của tớ thôi.

ĐẦY TỚ 2

Vì sao vậy ?

ĐẦY TỚ 1

Vì tự đánh bóng mình thì da thịt cũng bay nốt[1].

ĐẦY TỚ 2

Vậy thì điều hay nhất có thể làm được là quỳ gối trước một hình thiêng cầu xin thần linh cứu giúp.

ĐẦY TỚ 1

Cậu nói sao, một hình thiêng ? À trời đất các thần linh, cậu tin là có thật à ?

ĐẦY TỚ 2

Ừ tin chứ !

ĐẦY TỚ 1

Bằng chứng đâu ?

1 Anh ta sợ trốn không thoát sẽ bị đánh trầy da.

ĐẦY TỚ 2

Các thần, họ đã biến tớ thành cái túi đựng đau khổ ! Lí luận vậy không đủ sao ?

ĐẦY TỚ 1

Đúng lí luận không ai cãi được. Dẫu sao thì cũng cần dự định một phương sách thứ hai. *(làm điệu bộ suy nghĩ ghê gớm, đoạn hỏi đột ngột)* Cậu có muốn ta phân giải việc này với công chúng không ?

ĐẦY TỚ 2

Có lẽ thế mà hay đấy ! Nhưng hãy yêu cầu họ một điều thôi, đối với diễn viên chúng mình, là họ hãy thích thú những điều mà chúng mình sắp nói, sắp làm.

ĐẦY TỚ 1

Tớ bắt đầu nhé ? *(Nhìn thẳng phía khán giả, cúi chào)*

Thưa các vị ! Ông chủ tôi tính khí thô lậu sỗ sàng, nghiện ăn đậu và thường lên cơn suyễn. Ông tên gọi là ông Nhân Dân của ngọn đồi Pnyx[1], một ông già hay cau có và nặng tai. Đầu tuần trăng non qua, ông mua được một tên nô lệ, một thằng Paphlagonien làm nghề thuộc da, chúa đểu giả, chúa dối trá. Chỉ sau một thời gian ngắn phát hiện được tính tình yêu thích của ông già, thế là hắn bắt đầu luồn cúi, bò lê sát đất trước mặt ông, mơn trớn dỗ dành, a dua, nịnh hót, phỉnh gạt ông bằng những rẻo da thừa. Hắn nói : "Thưa ông Nhân Dân, Ngài đã xét xử xong một vụ duy nhất, thế đủ rồi ! Ngài hãy đi tắm mát trước đã rồi sau đó ăn uống, nhậu nhẹt. Tiền trợ cấp của ngài đây[2]. Ngài có muốn tôi dọn bữa chiều Ngài dùng không?". Vậy là hắn cuỗm ngay một món ăn nào đó mà một trong hai người chúng tôi đã soạn sẵn, và thế là xong : đối với ông chủ, cái món ăn đáng yêu đó là công lao của gã Paphlagonien !

1 Hội nghị Nhân dân của Athènes họp trên ngọn đồi Pnyx.

2 Trước kia, người "công dân – bồi thẩm" Athènes được lĩnh phụ cấp một ôbol (đơn vị tiền tệ nhỏ nhất), Cléon đã tăng phụ cấp ấy lên gấp ba.

Hôm nọ, tại Pylos tôi đã dùng những quả trứng Sparte làm một đĩa bánh ngon tuyệt[1]. Vốn là thằng chó đểu xưa nay, hắn rình mò quanh quẩn rồi bất thần xoáy ngay đĩa bánh ! Và rồi chính hắn dâng đĩa bánh cho ông già ! Mà thực ra chính tay tôi nhồi bột đánh trứng làm ra.

Hắn không để tôi được đến gần ông chủ. Hắn không để một ai ngoài hắn săn sóc chăm nom ông, và trong các bữa ăn của ông, hắn cầm trong tay một cái đai da, một cái vỉ ruồi chín đuôi và quét hết những bọn ruồi xanh – hùng biện[2]. Hắn rót vào tai ông những câu sấm thần khiến ông già dần dần trở thành đồng bóng.

Khi thấy ông đã bắt đầu da căng, bụng phệ, hắn liền thi hành thủ đoạn của hắn : hắn ném vào mặt ông già một trăm câu chuyện lăng nhăng dối trá nhằm gièm pha kẻ này, kẻ nọ trong nhà, và sau đó đòn roi đổ xuống đầu chúng tôi. Gã Paphlagonien nhởn nhơ quanh lũ đầy tớ như một con ngựa ; hắn xin xỏ kiếm ăn, hắn la mắng om sòm, hắn ăn hối lộ. Hắn nói với chúng tôi : "Chúng bay có thấy Hylas[3] không ? Chính tao đã sai đánh đòn nó ... Nếu chúng bay không dâng cho tao những ... lễ vật tạ tội thì tối nay chúng bay sẽ chết". Vậy là bọn chúng tôi phải xì ra cho hắn, không thì ông già sẽ nện gót vào chúng tôi đến phải đái ra gấp mười lần như vậy. *(ngoảnh lại với bạn)*

Và bây giờ đây, nào ta hành động ! Chúng ta hãy suy tính cho kĩ, anh bạn quý ạ, nên chọn con đường nào và tìm chỗ dựa ở đâu.

ĐẦY TỚ 2

Tốt nhất là con đường đây đã nói, con đường "*mau–chuồn–nhanh–chân–lên*" anh bạn thân mến !

---

1 Nhắc đến chiến thắng Pylos, công của tướng Démosthènes nhưng người được hưởng là Cléon. Chú ý : "đầy tớ" tức là Démosthènes.

2 *"Vỉ ruồi chín đuôi"* nguyên văn là *"dây da"* (bố Cléon làm nghề thuộc da. Bọn diễn giả hùng biện ví như lũ ong bầu, lũ ruồi nhặng.

3 Tên một nô lệ

ĐẦY TỚ 1

Nhưng khó mà giấu gã Paphlagonien được điều gì ! Hắn đích thân dòm ngó khắp nơi, một chân hắn đặt tại Pylos và chân kia nơi Đại hội Nhân dân. Hắn đã xoạc một bước dài thế này à ; đít hắn ngồi ở xứ Chaonie, hai tay hắn với sang Étolie và cái đầu trên đất người Clopidie.

ĐẦY TỚ 2

Vậy thì với chúng mình, tốt hơn cả là chết quách !

ĐẦY TỚ 1

Nào, hãy tìm xem nên chết cách nào cho xứng mặt nam nhi chứ !

ĐẦY TỚ 2

Xem nào, theo tôi, xem nào, cái cách xứng mặt nam nhi hơn hết à ? Tốt nhất là uống máu tươi bò đực. Cái chết của Thémistocles đó là cái số phận nên mong nhất trên đời[1].

ĐẦY TỚ 1

Thần thánh ơi ! Không ! Không làm thế ! Mà làm một bữa rượu pha thật nồng, chạm chén chúc mừng thần hộ mệnh của ta. Nó có thể nảy ra một ý hay, biết đâu !

ĐẦY TỚ 2

Nói mới kì chưa ! Rượu nồng ? Vậy ra theo ý đằng ấy vấn đề chính là uống à ? Say thì làm sao có thể nảy ra ý hay được ?

ĐẦY TỚ 1

Thật không ông bạn ? Cậu chỉ là một cái vòi phun ra những điều nhảm nhí ! Rượu mà cậu dám phỉ báng nó về cái tác dụng cạo sạch han gỉ cho trí tuệ hay sao ? Rượu, cậu thử tìm xem có cái gì làm cho con người phấn chấn mau hơn ? Cậu thấy không, người ta cứ nốc rượu vào là lập tức giàu tướng, là buôn hơn bán lãi, là được kiện, là thoải mái ăn chơi và giúp ích cho bạn bè.

1 Truyền thuyết nói rằng Thémistocles uống rượu bò tót mà chết.

Nào cậu hãy đi nhanh kiếm cho ta lưng vò rượu, ta dội lên đầu óc cho nó nở toang ra một câu nói tinh vi đi !

ĐẦY TỚ 2

Khốn nạn. Đằng ấy lại sắp gây ra cho chúng ta tai hoạ gì đây với cái thói nhậu nhẹt đó !

ĐẦY TỚ 1

Chuyện tốt, chuyện đẹp thôi ! Nào mang đấy ! Tớ, tớ đi nằm *(nằm dài ra giữa sàn và làm bộ duyên dáng)*. Như thế này, nếu có say nó sẽ phun đầy sang bên kia *(chỉ khu vực nhạc công)* một trận mưa rào những ý kiến con con, những suy nghĩ con con, những phán đoán con con.

ĐẦY TỚ 2

(lẻn vào nhà tìm rượu rồi trở ra thắng lợi, hai tay bê một hũ đầy)

May sao người ta lại không vớ được mình đang ăn cắp rượu trong đó !

ĐẦY TỚ 1

(cũng ra vẻ lo lắng) Này nói nghe, Gã Paphlagonien, hắn đang làm gì ?

ĐẦY TỚ 2

Hắn ngốn bánh quy mặn của kho hàng tịch thu, thằng cú vọ ! Bây giờ thì hắn say bí tỉ đang nằm trên đống da cừu hếch mũi lên trời mà ngáy khò khò.

ĐẦY TỚ 1

Vậy thì rót đi, và đừng có pha nước ! Rót mạnh lên, tràn trề vào ! Tiệc rượu tế thần mà !

ĐẦY TỚ 2

(rót rượu) Đây ! Dâng lên cho thần bản mệnh !

ĐẦY TỚ 1

Tu đi và tu thật khoẻ vào cái chất rượu thần kì miền Pramnios. *(uống, làm điệu bộ như trước một sự cảm hứng diệu kì)* Hỡi thần linh bản mệnh của ta ơi ! Đây là diệu ý do Người chứ không phải do ta mà có được.

ĐẦY TỚ 2

Đằng ấy nói đi, tớ van xin đằng ấy, diệu ý gì vậy ?

ĐẦY TỚ 1

Những câu sấm ... nhanh lên, ở trong ấy đó, vào đánh cắp của gã Paphlagonien và mang ra đây trong khi hắn đang ngủ !

ĐẦY TỚ 2

Được thôi. Nhưng mà cái ông Thần hộ mệnh của đằng ấy, chỉ sợ ông ta bày lắm trò chỉ để gieo tai vạ cho tớ thôi ! *(trở vào lại trong nhà)*

ĐẦY TỚ 1

Tốt ! Còn ta, ta hãy thắt chặt tình thân ái với cái hũ, để tưới mát cho cái đầu óc của ta làm nở rộ một vài lời tế nhị !

ĐẦY TỚ 2

(trở ra lại) Thật kinh khủng, cái thằng cha Paphlagonien hắn vừa đánh rắm vừa ngáy ầm ầm ! Hắn đã không thấy gì sất : tớ đã lấy được của hắn cái câu *Sấm chí–thánh–chí–thiêng* mà hắn vẫn khư khư cất giữ cẩn thận nhất.

ĐẦY TỚ 1

Cậu đúng là chúa ma ranh ! Đưa đây ta, ta đọc. Còn cậu, rót rượu cho ta uống, và đừng có mà ngủ gật. Xem xem nào, coi có gì trong ấy ? Trời ơi ! Những lời tiên báo ! Đưa đây đưa cái hũ cho ta, nhanh lên !

ĐẦY TỚ 2

Hũ đây. Sấm nói gì ?

ĐẦY TỚ 1

Rót thêm tuần nữa !

ĐẦY TỚ 2

"Rót thêm tuần nữa", sấm nói vậy à ?

ĐẦY TỚ 1

Ôi Bacis[1] !

ĐẦY TỚ 2

Gì vậy ?

ĐẦY TỚ 1

Đưa hũ đây, nhanh lên !

ĐẦY TỚ 2

Cái lão Bacis này, hắn khoẻ dựa vào cái hũ thế !

ĐẦY TỚ 1

A ! thằng Paphlagonien bẩn thỉu ! Vậy ra bao lâu nay mày lo chăm chăm canh gác chỉ vì một cái này ? Chính câu sấm về số phận mày làm cho mày lo lắng à?

ĐẦY TỚ 2

Vì sao ?

ĐẦY TỚ 1

Trong đó có nói là hắn, hắn sắp tong rồi !

ĐẦY TỚ 2

Tong thế nào ?

ĐẦY TỚ 1

Sấm nói thẳng thừng ra rằng : Thoạt tiên sẽ có một thằng buôn xơ gai nắm trong tay những việc quốc gia đại sự[2].

ĐẦY TỚ 2

Vậy là một thằng lái buôn. Rồi sao nữa ? Nói đi !

ĐẦY TỚ 1

Sau đó lại có một thằng lái buôn khác nữa : lần này là một thằng buôn cừu[3] !

---

1 *Bacis*, một người chuyên đặt những câu sấm rất nổi tiếng trong nhân dân.

2 Tức *Eucratès*, một nhà chính trị rất bình dân xuất thân bán xơ gai và xay bột.

3 Tức *Lyciclès*.

ĐẦY TỚ 2

Vậy là hai thằng buôn ! Thế thằng này nó sẽ làm gì ?

ĐẦY TỚ 1

Nó sẽ cai trị, cho đến ngày có một thằng còn ăn mày nhếch nhác hơn nó nữa. Thế là nó đi tong, bởi vì đến đây thì xuất hiện một lão hàng da, chính là gã Paphlagonien tham lam, hay đớp hay gào, có cái giọng nói ồ ồ như dòng thác.

ĐẦY TỚ 2

(vẻ thảng thốt) Lão buôn cừu này, rồi cái thằng phải thanh toán nó, là một lão hàng da.

ĐẦY TỚ 1

Ờ, đúng !

ĐẦY TỚ 2

A ! Khốn nạn cái thân tôi ! Thế có thể từ đâu lại tòi ra thêm một thằng lái buôn nữa, chỉ một thằng thôi !

ĐẦY TỚ 1

Còn, còn một thằng nữa, làm một cái nghề kinh khủng.

ĐẦY TỚ 2

Nói đi, tớ van xin đằng ấy, thằng nào vậy ?

ĐẦY TỚ 1

Cậu van xin tớ nói tên hắn à ?

ĐẦY TỚ 2

Ừ, ừ !

ĐẦY TỚ 1

Một gã bán dồi : đấy, để đá bật thằng kia.

ĐẦY TỚ 2

Gã bán dồi ? Thánh Biển ôi ! Nghề gì nghề vậy ? Nhưng mà này, đằng ấy nói đi, cái thằng cha đó, ta sẽ lôi nó ra từ cái ổ nào ?

ĐẦY TỚ 1

Ta đi tìm đi ! *(Người ta thấy xuất hiện gã bán dồi khệ nệ mang một bọc dồi to tướng)* Nhưng kìa, hắn đến đây rồi, như có phép vậy. Hắn đang đi chợ ! Ồi ! Nhân vật trời thương ! Hãy đến, đến đây, trèo lên, hỡi anh bán dồi yêu dấu của lòng ta,

"Xuất hiện để vì Thành bang và vì chúng tôi cứu nạn."

GÃ BÁN DỒI

Chuyện gì đó, các người gọi tôi hả ?

ĐẦY TỚ 1

Hãy đến đây, để nói cho anh biết số của anh may mắn và hạnh phúc huy hoàng ngần nào.

ĐẦY TỚ 2

Nào, đằng ấy hãy trút bỏ cái thớt đi cho anh ta, và truyền đạt lại cho anh ta những lời thần linh phán bảo ! Tớ, tớ phải liếc mắt qua thằng Paphlagonien chút xíu ! *(vào lại trong nhà)*

ĐẦY TỚ 1

(với gã bán dồi) Nào, trước hết, hãy bỏ những thứ lềnh kềnh kia xuống đất. Rồi thành kính chào Mẹ Đất của các thần linh !

GÃ BÁN DỒI

Ờ thì đây ! Chuyện gì đó ?

ĐẦY TỚ 1

Ôi ! Kẻ được trời ban phúc ! Ôi kẻ mà da thịt dát vàng ! Ôi ! Người, mà hôm nay đây chẳng là một cái thớ gì cả,

"mà ngày mai sẽ to lớn gớm ghê !
Ôi vị lãnh chúa của Athènes trong hạnh phúc tràn trề."

GÃ BÁN DỒI

Nhưng ông bạn ơi, sao không để cho tôi làm xong mớ ruột và bán mớ dồi của tôi, mà lại lôi tôi ra mà giễu cợt vậy ?

ĐẦY TỚ 1

Anh điên à ? Dồi và ruột ? Kì quặc ! Hãy nhìn đây. Anh thấy chăng tất cả những người trần đang xếp hàng đó trước mặt anh ngay ngắn ?

GÃ BÁN DỒI

Tôi có thấy !

ĐẦY TỚ 1

"Tất cả sẽ là bề tôi của anh, và anh sẽ là Đấng Quân Vương,

Lãnh địa bao gồm Quảng trường, các Cảng và ngọn Sơn Nham"

Anh sẽ có Hội đồng dưới gót chân anh và các tướng ở dưới lưỡi dao thái thịt của anh cả. Phần của người dân Athènes là xích xiềng và tù tội ; còn anh, anh sẽ tiệc tùng nơi điện Prytanée[1] !

GÃ BÁN DỒI

Tôi ấy à ?

ĐẦY TỚ 1

Vâng, anh ! Và anh chưa nhìn thấy hết đâu ! Nào, hãy trèo lên cao nữa, vâng, đó, trên cái thớt của anh ấy và hãy ngắm tất cả những hòn đảo kia đang xếp thành một vòng tròn trĩnh dưới chân anh !

GÃ BÁN DỒI

(đứng cao trên chiếc ba lô của hắn) Tôi ngắm đây.

ĐẦY TỚ 1

Ngắm thêm chưa ? Còn những kho tàng, những tàu vận tải ?

GÃ BÁN DỒI

Ngắm rồi !

---

1 Điện *Prytanée* : những người có công lớn với Tổ quốc được hậu đãi tại điện *Prytanée* (xem chú thích *Những người Acharnes*).

ĐẦY TỚ 1

Anh thấy hạnh phúc anh kì diệu biết bao ! Bây giờ, mắt phải anh nhìn chéo sang miền Carie, mắt trái nhìn chéo sang Carthage[1] !

GÃ BÁN DỒI

Thế là vì hạnh phúc mà phải nổ tròng cả hai mắt à ?

ĐẦY TỚ 1

Đâu có ! Nhưng là vì tất cả mọi cái đó đều tuân theo các thủ đoạn của anh mà ! Bởi theo sấm kí hiện tại thì anh đang trở thành một Ông Lớn rất to.

GÃ BÁN DỒI

Nhưng làm sao mà tôi, một thằng bán dồi lại trở thành một Ông Lớn được ! Anh trả lời tôi xem !

ĐẦY TỚ 1

Chính cái đó mở đường cho ông đi tới quyền cao chức trọng : nhờ ông là một đứa ăn mày, một tên du đãng, một thằng ba que !

GÃ BÁN DỒI

(cao thượng) Tôi cảm thấy không xứng đáng được hưởng một quyền lực rộng lớn !

ĐẦY TỚ 1

Úi chà chà ! Sao ông lại nói mình không xứng đáng ? Tôi nói không sai, chắc là lương tâm ông còn vương vấn đôi chút đức hạnh ? Có lẽ ông xuất thân từ một gia đình tử tế, gia giáo phải không ?

GÃ BÁN DỒI

Thần thánh ơi ! Đâu có ! Nhà tôi toàn dân khố rách.

---

1 Đứng ở đất Hi Lạp mà nhìn thì Carie ở bên đông (trái), Carthage ở bên tây (phải) nhưng vì Gã Bán Dồi mắt lé cho nên ngược lại.

ĐẦY TỚ 1

Ôi ! Con người hồng vận ! Ông đang có trong tay một con chủ bài làm ăn quý hoá biết bao !

GÃ BÁN DỒI

Nhưng mà, anh bạn quý ơi ! Tôi hoàn toàn vô học. Tôi chỉ biết mỗi chữ tên của tôi mà lại biết không đến đầu đến đũa, những cái chữ phải gió !

ĐẦY TỚ 1

Cái sai sót duy nhất của ông là đã trót biết, dù là không đến đầu đến đũa, những cái chữ phải gió đó ! Dìu dắt nhân dân đâu còn phải là phận sự của một con người có giáo dục và đức hạnh nữa ! Phải là một tên vừa mít đặc vừa trác táng kia ! Thôi, đừng coi thường những ân huệ mà thần linh ban cho ông trong những lời thần báo !

GÃ BÁN DỒI

Thế những lời điềm triệu đó, nó như thế nào ?

ĐẦY TỚ 1

Ồ toàn điềm lành, đây đó điểm một vài ẩn ý tinh vi khó hiểu :

(đọc) "Bao giờ con diều hâu – vua móng quặp
Quắp vào mỏ con rắn đần Coalémos[1]
Máu ứ đầy, là đi tong bát nước lèo của bọn
Pahlagonien :
Các thần linh sẽ ban danh vọng huy hoàng
Cho những đứa bán lòng heo và ruột lợn,
Hoạ lắm trừ khi quyền cao chức trọng
Không được chúng ưa bằng việc bán dồi.".

GÃ BÁN DỒI

Nhưng những điều đó có gì liên quan đến tôi ? Nhờ anh giải thích.

1 *Coalémos,* một loại yêu ma biểu hiện sự đần độn.

ĐẦY TỚ 1

Đây nhá : "*con diều hâu – vua*" chính là gã Paphlagonien ở đằng kia kìa ! *(chỉ ngôi nhà)*

GÃ BÁN DỒI

Thế vì sao lại "*móng quặp*" ?

ĐẦY TỚ 1

Rõ nghĩa quá còn gì : Bởi vì với những bàn tay quặp và nhọn, hắn quắp sạch và mang đi.

GÃ BÁN DỒI

Còn "*con rắn*", nó đến đây làm gì ?

ĐẦY TỚ 1

Rõ như ban ngày : Con rắn thì dài, cái dồi cũng dài ; "*Máu ứ đầy*" : cái dồi cũng như con rắn, đều đầy ứ máu. Như thế là lời sấm của thần tuyên bố rằng con *rắn* sẽ chiến thắng con *diều hâu – vua*, trừ phi nó để cho những lời ba hoa ru ngủ.

GÃ BÁN DỒI

Cậu tiên đoán làm tôi ngứa ngáy lên vì thích thú. Nhưng cái làm tôi bại hoại tinh thần là ... tôi ... làm sao quản lí được ông Nhân Dân ?

ĐẦY TỚ 1

Nấu sẵn cả rồi ! Ông đang làm gì, cứ việc tiếp tục mà làm như thế : cứ xoay xở, cứ bóp nặn, thuôn, thất ... Ông Nhân Dân ư ? Muốn được lòng, hãy xào nấu cho ông ta những món ăn phỉnh nịnh lạ mồm, như một ông chủ mà ! Còn tất cả mọi điều kiện khác để dắt dẫn ông Nhân Dân thì ông đều có cả :

Giọng nói chó sủa nhé, gốc gác đê tiện nhé, và nhất là du đãng, mất dạy. Đấy, ông có đầy đủ tất cả những cái gì cần để làm chính trị. Những câu Sấm và tiếng nói của thành Delphes đều ăn khớp với nhau. Nào ! Hãy đội vòng hoa lên trán đi và đọc một lời nguyện cầu Thánh Ngu Ngốc, rồi chuẩn bị sẵn sàng đối đầu với thằng cha ấy ngay đi !

GÃ BÁN DỒI

Thế bạn đồng minh, tôi tìm đâu được ? Bọn nhà giàu thì sợ hắn lắm, còn tầng lớp dân nghèo vừa thấy hắn đã sợ hết vía đi rồi !

ĐẦY TỚ 1

Có các kị binh kia ! Một vạn con người dũng cảm, ghét cay ghét đắng hắn. Họ sẽ viện trợ cho ông. Lại còn tất cả những công dân tốt lòng, gan dạ, tất cả những kẻ trong đám cử toạ kia đã quên ngu ngốc và tôi cùng với họ, rồi cả ông Trời kia cũng sẽ ủng hộ chúng ta !...

Vả lại, ông cứ yên trí, (cái mặt nạ) trông không giống hắn lắm đâu[1] ! Bởi thấy hắn ai cũng sợ cho nên không một tên thợ hoá trang nào dám cả gan làm chân dung của hắn. Tuy nhiên, cuối cùng người ta vẫn nhận ra. *(nhìn liếc xuống công chúng)* Khán giả mình, có khờ dại gì đâu !

ĐẦY TỚ 2

(xuất hiện một lát, vẻ cuống quýt, vừa lúc gã Paphlagonien lao vào sân khấu) Ối chà chà ! Vô phúc ! Gã Paphlagonien đang ra kia !

GÃ PAPHLAGONIEN

Không ! Thề có cả chuỗi dài thần linh bất tử ! Bay đừng hòng thoát thân với cái mưu đồ câu kết lâu nay chống lại ông Nhân Dân ! *(nhìn thấy vò rượu)* Còn cái này ? Cái bình rượu Chalcis kia, nó đứng làm gì ở đây ? Không nghi ngờ gì nữa : chúng bay đã nhúng lưỡi vào luận điệu chủ nghĩa phân li của bọn Chalcidien[2] . Tử hình ! Treo cổ hai thằng khốn nạn !

ĐẦY TỚ 1

Kìa, ông bạn ! Chịu thua à ? Hãy giữ vững chứ :

Hỡi tấm lòng cao thượng của kẻ bán dồi, xin đừng bỏ cuộc đấu tranh ! *(nói vào hai bên sân khấu, dõng dạc và lâm li)*

---

1 Các diễn viên xưa đều đeo mặt nạ. Có khi mặt nạ giống hệt những người mà vai trò ám chỉ.

2 *Chalcis*, thành phố chính của xứ Eubée, lâu nay vẫn phụ thuộc Athènes. 20 năm trước, có một cuộc nổi dậy của người Eubée, bị Périclès đàn áp.

"Kị sĩ thân thương, đây là lúc, mau, mau cứu viện"
Nào Simon, nào Panétios ! Hãy tiến công vào cánh phải[1] !

(với gã bán dồi) Quân ta đang tới gần rồi ! Nào, hãy phản kích, hãy đẩy lùi, hãy đánh cho nó tan hoang đại bại !

(Đội Đồng Ca vào, xô đẩy nhau mãnh liệt nhưng không phải lộn xộn : đó là những con người biết điều khiển và vận động linh hoạt)

NHẠC TRƯỞNG

(với gã bán dồi)

Nện, nện mạnh vào cái thằng chó đẻ
Đang làm mệt nhoài đội ngũ Kị binh,
Thằng biển lận của kho, chó đểu và chó đểu !
Đúng, tôi nhắc lại hai mươi lần điều đó,
Bởi hai mươi lần mỗi ngày nó làm những hành vi
chó đểu tởm kinh.
Nào, nện đi, thúc mạnh, đẩy lùi,
Húc cho nó tả tơi trăm mảnh nhỏ.
Nôn mửa nó ra như chúng tôi đây, lao thẳng vào
thẳng tay cấu xé !
Nhưng coi chừng chớ để nó chuồn lọt khỏi bàn tay,

Bởi nó thông thạo những con đường mà Eucratès đã đi qua để chuồn thẳng tới ẩn nấp trong những bao cám của hắn ta.

GÃ PAPHLAGONIEN

Hỡi những công dân – tài phán đáng kính trọng !

"Hữu hội Ba Oboles" thân mến của tôi !

Hỡi các bạn, những người mà tôi vỗ béo bằng cách la gào dù đúng dù sai !

Mau mau cứu tôi với ! Bọn mưu phản nó đang đánh đòn tôi đây này !

---

1 *Simon* và *Panétios* là hai chỉ huy kị binh : Aristophane giao cho họ đóng vai hai đội trưởng bán Đội Đồng Ca.

NHẠC TRƯỞNG

Họ đánh là phải, bởi mi đã vồ hết phần của mọi người mà không đợi lĩnh cái suất của riêng mi. Mi sờ nắn, như sờ nắn quả vả[1] những người đang được kiểm tra về phận sự, bằng cách vặn vẹo họ để phân biệt ai còn xanh, ai đã già và ai chưa đủ chín. Mi rình mò, theo dõi, giữa đám công dân bách tính để phát hiện xem ai là một ông già Job[2] nghèo hèn, ai giàu sụ, ai không có ác tâm và ai sợ những điều phiền muộn. Và nếu tóm được một anh chàng vô hại, một gã ngây ngô, là mi tìm cách lôi hắn ta về từ tận cùng của xứ Chersonèse, rồi bằng một miếng ôm lưng, một cái ngáng chân, một cái vặn vai trẹo khớp, thế là mi biến hắn thành bộ hạ !

GÃ PAPHLAGONIEN

(với Đội Đồng Ca)

Cả các vị, các vị cũng ủng hộ cuộc tấn công sao ? Chính là tôi, thưa các vị, mà các vị đánh đòn giữa cái hôm tôi sắp sửa đề nghị làm ơn cho các vị bằng cách dựng bia biểu dương lòng dũng cảm của các vị đây ngay giữa đô thành ư ?

NHẠC TRƯỞNG

Thật quả là tên khoác lác ! Quả là phường giảo hoạt ! Các anh thấy không, hắn bò lê sát đất. Hắn định huyễn hoặc ta, làm như ta là bọn người lú lẫn vậy.

GÃ PAPHLAGONIEN

Các công dân ơi ! Ông Nhân Dân ơi ! Cứu tôi với ! Chao ôi ! Cái lũ súc sinh nó đang nện vào giữa bụng tôi đây này !

---

1 *Quả vả* : Trong hài kịch Hi Lạp, chữ đó thường dùng để chỉ bọn tố giác, phần nhiều là bọn nhà giàu, tố giác để lấy tiền thưởng.

2 *Job*, nhân vật trong Kinh thánh Giatô (phần *Cựu ước*), nổi tiếng về lòng kính yêu Thượng Đế và lòng nhẫn nhục. Ông là người giàu nhất xứ Hux (Nam Do Thái). Thượng Đế cho phép quỷ Satan thử thách tấm lòng đạo đức của ông. Ông đột nhiên lâm cảnh hoạn nạn, ốm đau, tiều tuy, mất sạch hết con cái và của cải. Ông vẫn chịu đựng vì lòng kính yêu Thượng Đế.

ĐẦY TỚ 1

Và mi gào thét, mi đảo lộn cả Thành bang như mọi lần xưa nay.

GÃ BÁN DỒI

À được ! Hắn muốn chơi tôi miếng ấy thì tôi sẽ cho hắn nếm lại miếng này ! Và nếu hắn cúi mình tránh tay tôi đấm xuống thì chân tôi đây sẽ nện cho hắn một phát lên đầu !

GÃ PAPHLAGONIEN

(gào thét) Được rồi, tao, tao sẽ bắt mày cuốn xéo ngay hiệp đầu bằng một tiếng thét – như thế này !

NHẠC TRƯỞNG

(với gã Paphlagonien) Ê ! Nếu gào thét làm cho mi thắng cuộc thì hoan hô ! Nhưng nếu gã kia còn mặt dày hơn mi một cấp thì cái bánh ngọt về ta !

GÃ PAPHLAGONIEN

Cái gã ấy, ta, ta tố giác nó, và ta khẳng định rằng nó đã xuất khẩu xúp thịt, làm lợi cho hạm đội Péloponèse[1].

GÃ BÁN DỒI

Mẹ kiếp ! Tôi, tôi cũng tố cáo hắn không kém, hắn đã dùng ngân quỹ quốc gia tiệc tùng nhậu nhẹt khi cái dạ dày lép kẹp, rồi sau đó phởn phơ, cái bụng căng tròn.

ĐẦY TỚ 1

Phải đấy ! Đó cũng là một sự xuất khẩu bất hợp pháp về bánh mì, thịt và lườn cá thu. Một đặc quyền mà ngay cả Péricles cũng chưa bao giờ được hưởng.

GÃ PAPHLAGONIEN

Ngay tức khắc ta sẽ lột da hai đứa chúng bay !

GÃ BÁN DỒI

Tao sẽ có cách gào to hơn mi gấp bốn lần !

1 Tiếng Hi Lạp, *"zômơmata"* là xúp thịt, và *"upozơmata"* là thiết bị bọc vỏ thuyền, đọc na ná như nhau. Tác giả chơi chữ.

GÃ PAPHLAGONIEN

Cái mồm oạc của tao mà đã oạc lên thì mày bẹp gí !

GÃ BÁN DỒI

Cái máy gào của tao mà đã gào lên thì mi chết mất xương!

GÃ PAPHLAGONIEN

Quyền lệnh của mày tao chà đạp dưới chân !

GÃ BÁN DỒI

Tao sẽ đánh gãy xương sống mi như đánh một con chó ghẻ !

GÃ PAPHLAGONIEN

Tao sẽ bao vây mày bằng những tràng phét lác !

GÃ BÁN DỒI

Tao sẽ cắt của mi những con đường chiến lược !

GÃ PAPHLAGONIEN

Hãy nhìn tao không nháy mắt xem nào !

GÃ BÁN DỒI

Chơi mất dạy ư ? Đây đáp lại mi không kém !

GÃ PAPHLAGONIEN

Cứ mở mồm ra, tao chặt mày thành ba chục mảnh !

GÃ BÁN DỒI

Khâu mõm lại đi, không tao lăn mi vào đống cứt chim !

GÃ PAPHLAGONIEN

Tao, tao thú nhận những vụ tao ăn cắp ! Còn mày thì mày chối !

GÃ BÁN DỒI

Hỡi Thần Chợ vĩ đại, người ta đang vu khống cho tôi[1] !

GÃ PAPHLAGONIEN

Bị bắt quả tang, tao nói dối có tuyên thệ !

---

1 Thần chợ tức *Hermès*, vị thần của quảng trường, thần hộ vệ của những người kẻ cắp, côn đồ, buôn bán v.v.

GÃ BÁN DỒI

Cái thỏi vàng này mi lấy cắp của ai, nói tao nghe !

GÃ PAPHLAGONIEN

Và tao sẽ vạch mặt mày trước các vị uỷ viên : mày chưa nộp số thuế thập phân tế thần về khoản tồn kho ruột lợn !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca 1)

"Thằng khốn kiếp ! Thằng lắm mồm dơ bẩn !
Sự vô sỉ của mày đầy núi sông và Hội nghị Nhân dân ta,
Đầy các công văn, sở thuế, các phiên toà
Mày lăn lộn giữa vũng bùn ngập ngụa !
Đúng, cả Thành bang, mày làm lộn tùng phèo
ngang ngửa,
Athènes ta, chính mày, chính mày làm cho
loạn trí, điên rồ,
Chễm chệ từ đỉnh cao "hòn sỏi"[1] gào to
Dòm dõi và phóng lao móc rút tiền ngân khố.

GÃ PAPHLAGONIEN

Cái chuyện đó, tao thừa biết kẻ nào giật dây lâu rồi.

GÃ BÁN DỒI

Và nếu như mi không phải là tay đóng giày sành sỏi thì coi như tao cũng chẳng hiểu gì về nghề làm dồi lợn của tao. Mi lấy những miếng thịt ôi, lọc da ra đóng thành đế dép, lừa bán cho nông dân để lấy tiền ! Mới đầu trông ra có vẻ dày dặn, nhưng xỏ chân vào chưa được một hôm nó đã teo đi mất đến hai gang tay.

ĐẦY TỚ 1

Mẹ kiếp, cả với tôi hắn cũng chơi ngón gian như vậy ! Tôi đã thành một cái trò cười cho cả phường phố, bạn bè. Tôi bước đi chưa đến Pergase đã phải bơi trong đôi giày khốn khổ !

---

1 *"Hòn sỏi"* Chỉ ngọn đồi Pnyx, nơi họp của Hội nghị Nhân dân Athènes.

ĐỘI ĐỒNG CA

(với gã Paphlagonien)

(Khúc ca 2)

"Đúng, mi chẳng đã lừng danh khắp chốn
Chẳng khó khăn gì, nhờ cái mày dày mặt dạn
Vật bảo chứng duy nhất của các nhà hùng biện đó sao ?
Dựa vào tài kia mi bóp cổ nặn hầu
Những khách ngoại lai có ít nhiều máu mặt
Ức hiếp trận đầu – Con trai của Hippodamos[1]
Thấy hành vi mi, nổi giận đùng đùng !
Nhưng rồi xuất hiện một thằng thứ hai mà tính dâm bôn
Còn gấp vạn lần mi ! Và ta reo mừng hoan hỉ !
Hắn sẽ chặn mi lại tức thời, đúng thế,
Sẽ đánh ngã mi bằng những trò chó má, vô liêm
Và thủ đoạn kiếm ăn bất chính tài tình."

(với gã bán dồi)

"Còn anh,
Từng được nuôi dưỡng trong cái trường mà từ đó
Trong thế kỉ này xuất thân mọi vị "đại quan"
Giờ đây, hãy chỉ cho ta rằng : được học hành
Trong những nhà trường lành mạnh và thanh cao
Là hoàn toàn vô dụng cho cái việc trở thành "Ông Lớn".

GÃ BÁN DỒI

Nào, các người hãy nghe xem công dân kia là con người như thế nào !

GÃ PAPHLAGONIEN

Một lần nữa, mày có chịu để cho tao nói không đây ?

GÃ BÁN DỒI

Không, rõ ! Tao đây cũng là một thằng ăn mày !

---

1 *Hippodamos* tức Archéptolémos, một nhân vật phái ôn hoà.

ĐẦY TỚ 1
Và nếu nói vậy chưa đủ, buộc hắn rút lui, thì hãy nói thêm : "và là con một thằng ăn mày !".

GÃ PAPHLAGONIEN
Một lần nữa, mày có chịu để cho tao nói không đây ?

GÃ BÁN DỒI
Không, mẹ kiếp !

GÃ PAPHLAGONIEN
Phải, mẹ kiếp !

GÃ BÁN DỒI
Không, thề có Thánh Biển ! Chính là để được nói trước mà trước tiên tao sẽ chiến đấu, và chiến đấu khoẻ.

GÃ PAPHLAGONIEN
Khốn khổ thay ! Ta chết mất !

GÃ BÁN DỒI
Không, tao sẽ không để mi ...

ĐẦY TỚ 1
Cứ để hắn, cứ để hắn chết đi, vì tình yêu Thượng Đế !

GÃ PAPHLAGONIEN
Ai xui khiến mày dám cả mồm chống lại tao như thế ?

GÃ BÁN DỒI
Là bởi bản thân tao, tao cũng biết "nói năng"[1] cũng biết kiếm ăn bất chính chứ !

GÃ PAPHLAGONIEN
Xem có dễ nghe không : "nói năng" ? Chắc sẽ vô cùng quái gở, cái ngày mà mày thò tay vào hoà giải một vụ kiện mới toanh chưa ai vỡ vạc rơi vào tay mày ! Không ! Mày muốn nghe biết ý kiến của tao ư ? Cái loại người như mày, đời có hàng đống. Chắc

1 *"Nói năng"* ở đoạn này xin hiểu là *"diễn thuyết"*. Ở Hi Lạp cổ, làm chính trị bắt đầu bằng diễn thuyết. (ND)

hẳn vì trước đây, mày đã có giải quyết được một vụ kiện cỏn con nào đó liên quan đến một gã ngoại kiều khốn khổ đáng thương, và mày đã thắng lợi bằng cách căng bạt xử suốt đêm, nói lảm nhảm một mình ngoài đường phố, uống hàng vò nước lã, đi lại vênh vang và đầu độc các bạn bè – mày tưởng thế là biết "nói năng" ? Ôi thằng khờ ! Thằng ngu si mít đặc !

ĐẦY TỚ 1

Còn mi, mi đã uống thứ gì mà riêng một tay mi, độc một tay mi, đã để Thành Bang ta rơi vào cái thảm trạng này ? Mi đã xô đẩy nó ngập dính vào trong những dòng nước bọt của mi, đến nỗi nó không còn nói được một lời nào nữa !

GÃ PAPHLAGONIEN

Nào, mày đã tìm ai dưới trần này để đối lập với tao không ? Hãy dọn cho tao một khúc cá thu nướng thật to tao chén, rồi một hũ rượu nho pha nồng[1] tao nốc ngay đi, tao sẽ lập tức lôi kéo được các vị tướng quân Pylos thổi sáo !

GÃ BÁN DỒI

Còn tao ư ! Một khúc cuối dạ dày bò và một khúc đầu bao tử lợn ! Tao hốc xong rồi tao tu rượu ngọt ; thế là chẳng cần lau mồm, tao tóm ngay cổ họng những thằng diễn thuyết và cho Nicias về chầu Diêm Vương !

ĐẦY TỚ 1

Lời mi nói làm ta thú vị đấy ! Nhưng trong câu chuyện này còn có một điểm ta chưa vừa ý là : bao nhiêu rượu ngọt ngào, mi nốc sạch một mình mi !

GÃ PAPHLAGONIEN

Thôi đi, không phải là cứ nuốt tươi những con chó biển là mày có thể sủa theo gấu quần của dân chúng Milet đâu[2] !

---

1 Tiếng Pháp *"pot-de-vin"*(hũ rượu nho) có nghĩa bóng là tiền biếu xén, hối lộ.

2 *Milet* là xứ nổi tiếng về chó sói. Nhắc đến hành vi nào đó của Cléon.

GÃ BÁN DỒI

Thôi đi, khi nào tao ăn xong những miếng sườn bò rồi, tao sẽ mua những hầm mỏ bạch ngân !

GÃ PAPHLAGONIEN

Còn tao, tao sẽ nhảy vọt đến Hội đồng, và tao sẽ tung hê nó lên không : Sắp sửa choảng nhau quyết liệt đấy !

GÃ BÁN DỒI

Còn tao, tao sẽ tọng vào đít mi như nhồi ruột làm dồi vậy !

GÃ PAPHLAGONIEN

Còn tao, ta sẽ nắm lấy mông lôi tuột mày ra ngoài, đầu lê dưới đất.

NHẠC TRƯỞNG

Thánh Biển ơi ! Chắc là mi sẽ lôi tao trước khi mi lôi kéo nó, ngang nhau !

GÃ PAPHLAGONIEN

Tao sẽ gông cổ mày đến nơi đến chốn, biết không ?

GÃ BÁN DỒI

Tao sẽ kiện mi là thằng bịp bợm !

GÃ PAPHLAGONIEN

Tao sẽ tùng xẻo mày như một tấm da trên giá cắt.

GÃ BÁN DỒI

Tao thì khoét vào cái thần xác mi để làm một cái túi đựng đồ cướp giật, biết chưa ?

GÃ PAPHLAGONIEN

Người ta sẽ căng tay chân mày ra trên đất mà đóng đinh !

GÃ BÁN DỒI

Tao sẽ xé xác mi ra từng mảnh !

GÃ PAPHLAGONIEN

Tao sẽ vặt cho mày sạch trụi lông mi !

GÃ BÁN DỒI

Lồng ngực mi tao sẽ phanh ra toang hoác !

ĐẦY TỚ 1

Phải đó, chúng ta sẽ tọng cho hắn một cây chốt vào cái thủ lợn lòi kia, như những tay hàng thịt lành nghề, rồi cắt lưỡi đi tận gốc, trước khi kiểm tra một cách có lương tâm và dũng cảm cái ruột già toang hoác của nó, xem nó có mắc bệnh gạo hay không !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca 1) *"Thì ra còn có cái nóng hơn cả lửa !*
Thành bang từng nghe những lời diễn thuyết vô liêm,
Vậy mà còn có những lời vô liêm sỉ trên tầm !
Công cuộc thật là nặng nhọc !

(với gã bán dồi)

"Hãy nện mạnh, đá lăn tung, thoả sức !
Nó bị trói rồi. Anh tóm nó. Giờ đây,
Cho nó đi tong trong hiệp tấn công này.
Anh sẽ thấy rõ mặt thằng đê tiện.
Ta biết tỏng cách làm của hắn. !".

ĐẦY TỚ 1

Tuy nhiên, dẫu suốt đời hắn là một gã như thế, thiên hạ vẫn coi hắn ta như một con người bởi vì hắn đã gặt một vụ lúa bội thu trên cánh đồng[1] kẻ khác. Và giờ đây những bông lúa lẫy lừng ấy hắn đã buộc chặt vào gông, đem phơi khô và tính chuyện đúc tiền.

GÃ PAPHLAGONIEN

Các người, các người không doạ nổi ta đâu, chừng nào mà cái chế độ Hội đồng còn tồn tại và ông Nhân Dân, trong các phiên họp Hội đồng, còn mang vẻ mặt ngây ngô.

---

1 Nguyên văn : *mùa hè* – Aristophane khai thác ở đây cả hai nghĩa rộng của nó : mùa gặt và mùa hành quân, nhằm nhắc lại vấn đề Pylos. Những bông lúa trĩu ám chỉ những tù binh Pylos (Sparte). Chính về vấn đề tù binh này mà có cuộc thương thuyết giữa Sparte và Athènes.

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca 2) *"A ! đứa vô liêm quá mặt dạn mày dày !*
Nhìn mà xem : da dẻ vẫn hồng hào không đổi sắc."

(với gã Paphlagonien)

"Ta kinh tởm mi, và nếu như thôi được,
Ta muốn hoá nên tấm thảm lau giày.
Trong buồng Cratinos[1] *nhà thơ hay học lấy một vai*
Để hát trong bi kịch của anh chàng Morsimos[2]
Bất cứ ở đâu mi có thể có người đút lót
Là mi lê la, hoa ấy hoa này, vật nọ vật kia.
A ! Ước gì mật ong kia mi nôn tháo đầm đìa
Cũng nhanh chóng như mi đã hút vậy !
Khi đó ta chỉ còn một lời ca điệp lại :
"Uống ! Uống đi ! Đây của trời cho."
Và cậu con trai của Oulios, lão giữ kho già[3]*,*
Sẽ cất giọng ca vang, chắc chắn,
Một khúc hoan hô tươi vui điên cuồng không giới hạn.".

GÃ PAPHLAGONIEN

Này, không đâu ! Các người đừng hòng thắng ta về đường vô liêm sỉ, thề có Trời ! Hoặc giả không bao giờ ta còn có mặt trong các buổi chia lòng[4].

GÃ BÁN DỒI

Còn tao, thề trên trăm nghìn quả đấm tao đã phải chịu trọng trăm nghìn trường hợp, từ tuổi ấu thơ, chưa kể những phát nện bằng xiên xâu thịt, tao hi vọng trên lĩnh vực này tao sẽ thắng mi nếu không thì cái thân hộ pháp phương phi nhờ ăn của bẩn này sẽ ích gì cho ta.

---

1 *Cratinos* : nhà thơ hài kịch già.

2 *Morsimos* : nhà thơ bi kịch. "*Morsimos*" còn là một tính từ có nghĩa là tai ương, xấu số.

3 Không rõ tên, có lẽ là người quản lí hậu cần của Cléon.

4 Lệ chia lòng những con vật hi sinh cho những người có địa vị. Ở hương thôn Việt Nam ngày trước cũng có lệ ấy.

GÃ PAPHLAGONIEN

Ăn của bẩn, như một con chó hả ? Đồ ăn mày trâng tráo ! Vậy là bằng cách ăn tranh cám lợn con mà mày định đọ sức với một con "đười ươi đầu chó" hay sao đấy ?

GÃ BÁN DỒI

Mẹ kiếp ! Mà tao còn đây trong bị của tao, nhiều thứ khác nữa : những mưu mẹo của thời tao còn bé. Tao phỉnh bọn nhà bếp với những câu như : "Nhìn kia, các cậu bé ơi. Các cậu không thấy sao ? Một con én liệng : Xuân sang !". Họ hếch mũi lên, họ quay lưng lại, ngay lập tức, tao đớp liền một miếng.

ĐẦY TỚ 1

Cái đó, quả thực là tài tình ! Sao mà giỏi lo xa, khôn ngoan lắm thế ! Thảo nào khi ông thích ngốn ngọn tầm ma, ông đã chẳng phải đợi én về để đi lấy trộm.

GÃ BÁN DỒI

Ta còn biết cách không để cho người ta tóm được mình : Nếu có người trông thấy, ta bèn giấu ngay tang vật vào ngay giữa đôi mông rồi thề thốt xin thần linh chứng giám ! Đến nỗi có một nhà hùng biện chúng ta, sau khi được chứng kiến hành vi đó, đã tuyên bố rằng : "Không nghi ngờ gì nữa, thằng bé này Trời sinh ra để nắm trong tay vận mệnh nhân dân".

ĐẦY TỚ 1

Một sự quy nạp thông minh thật ! Người ta thấy rõ lão đã dựa vào những dấu hiệu nào để ức đoán điều đó : cướp đoạt đi liền với bội thề, và cục thịt giữa đôi mông !

GÃ PAPHLAGONIEN

Tao sẽ chấm dứt ngay sự láo xược của mày, hay nói đúng hơn, của cả hai đứa chúng bay. Tao sẽ buông thả lòng căm giận như sấm như sét, đổ xuống đầu mày tất cả sức mạnh của luồng hơi tao, cho lẫn lộn đất liền và biển cả. Rồi xem, tao nói sao có vậy !

GÃ BÁN DỒI

Khi đó, tao, tao sẽ chất dồi tao xuống thuyền, rồi thuận buồm trên sóng cả, tao dong thuyền cất tiếng chúc cho mi ... nhiều bất hạnh !

ĐẦY TỚ 1

Còn tôi, tôi sẽ làm tên lính canh trong trường hợp thuyền có lỗ rò !

GÃ PAPHLAGONIEN

Có Đất và Trời ! Người ta sẽ yêu cầu mày tính sổ về con số hàng triệu đồng mày đã ăn cắp của người Athènes !

ĐẦY TỚ 1

(với gã bán dồi) Coi chừng ! Kéo dây dưới ! Có ngọn chó đẻ tây nam, một ngọn gió gièm pha đang nổi dậy !

GÃ BÁN DỒI

Còn mi, ở Potidée, mi đã vớ được mười triệu đồng, ta thừa biết !

GÃ PAPHLAGONIEN

Thì sao ? *(nói nhỏ với gã bán dồi)* Mày im đi, tao cho mày một triệu, muốn không ?

ĐẦY TỚ 1

Nếu là hắn, thì chẳng đợi ai cầu ! *(với gã bán dồi)* Kéo buồm lên thôi : gió dịu !

GÃ PAPHLAGONIEN

Mày sẽ phải ra toà : bốn vụ một trăm triệu !

GÃ BÁN DỒI

Còn mi, mi đã ăn hai mươi triệu để bao che bọn trốn tòng quân, và nghìn triệu ăn cắp, và bao nhiêu món khác !

GÃ PAPHLAGONIEN

Tao quả quyết rằng mày là con cháu của những người đã thoá mạ nữ thần Athéna.[1]

---

1 Bọn sát nhân đã xúc phạm đến bàn thờ Athéna.

GÃ BÁN DỒI

Ông mi, tao quả quyết là lính thần binh ...

GÃ PAPHLAGONIEN

Của ai ? Mày hãy nói rõ !

GÃ BÁN DỒI

Của Cuirrine, vợ Hippias[1].

GÃ PAPHLAGONIEN

Mày là một con khỉ leo dây !

GÃ BÁN DỒI

Mi là một con chó đểu.

ĐẦY TỚ 1

Nện đi, dũng cảm nện đi !

GÃ PAPHLAGONIEN

Ái ! Ái ! Bọn phản loạn chúng nó nện ta !

ĐẦY TỚ 1

Hãy dũng cảm nện cho mạnh vào, thúc vào bụng ấy, dùng cả cẳng chân, cả bọc dụng cụ, mà tống cổ nó đi ! *(gã bán dồi tấn công mãnh liệt)*

NHẠC TRƯỞNG

(với gã bán dồi)

"Hỡi những mớ lòng cao thượng !
Trái tim hơn người dũng cảm !
Hỡi sự có mặt diệu kì cứu mạng
cho Thành bang và cho các công dân !
Mạnh biết bao và trận tấn công mồm
Đối với hắn là một tràng pháo hoa chói lọi !
Tìm sao cho được những tiếng ngợi khen
ngang tầm phấn khởi ?".

---

1 *Hippias*, bạo chúa Athènes. Tên thật vợ ông ta là *Myrrhine*.

GÃ PAPHLAGONIEN

A ! Thượng Đế nhân từ ! Không cái gì tao không biết về toàn bộ vụ âm mưu này ngay khi nó mới lên khung : Tao biết tỏng tòng tong rằng mọi cái đang được ráp vào nhau mà đóng chốt.

GÃ BÁN DỒI

Nhưng tao, không cái gì là tao không biết về những mưu mô khốn nạn mà mi đang đẽo gọt ở Argos. *(với công chúng)* Hắn viện cớ là hoà giải giữa chúng ta với người Argos, nhưng kì thực là hắn sang bên đó thương lượng với người Lacédémone vì lợi ích riêng của hắn mà thôi.

ĐẦY TỚ 1

Khốn khổ ! Cái nghề đóng xe không gợi được chút gì cho ông về cách hành văn à ?

GÃ BÁN DỒI

(tiếp tục ý mình mặc dầu bị ngắt) Và ngọn lửa nhiệt tình hợp tác đẹp đẽ đó nhằm vào cái gì ? Tôi, tôi biết thừa : chính là nhằm vào những bọn tù binh mà người ta đập ... sắt khi sắt còn nóng bỏng[1].

ĐẦY TỚ 1

Tốt đấy ! Tốt đấy ! Cứ nện mạnh búa vào cho nó rã cả mông ra !

GÃ BÁN DỒI

(cứ tiếp tục mãi, gã Paphlagonien bối rối) Và bên đó có những thằng khác cũng đập đe với mi, vì chung một mục đích. Cái sự việc này thì đừng có hòng dùng vàng, bạc, hay dùng những phái đoàn bè bạn của mi, thuyết phục tao thôi không phân giải với người Athènes được đâu !

GÃ PAPHLAGONIEN

(với một giọng cao đạo) Vậy thì tao, tức khắc ngay bây giờ, tao đến Hội đồng, loan báo cho mọi người biết về âm mưu của chúng bay, những cuộc tụ tập ban đêm trong thành phố và tất cả

1 Đó là những tù binh Pylos.

những điều chúng bay bí mật bàn định với người Mèdes và vua Ba Tư, cũng như những điều chúng bay đang nhào nặn thông đồng với quân Béotie nữa.

GÃ BÁN DỒI

(chế giễu) Còn bánh sữa ở Béotie giá bao nhiêu một cân ?

GÃ PAPHLAGONIEN

A, mẹ đời ! Tao sẽ biến mày thành chiếc đệm rơm !

(gã Paphlagonien vào)

ĐẦY TỚ 1

(với gã bán dồi) Nào, ông bạn, có bao nhiêu khôn ngoan và óc phán đoán bây giờ là lúc ông phải trổ hết tài ra cho thiên hạ thấy đi, ông mà theo chính lời ông nói, trước kia đã biết giấu kín thịt ngay trong đít của mình ! Hãy nhảy một bước đến chỗ Hội đồng : gã kia sắp lao vào nơi ấy đó, hắn sẽ nói xấu tất cả những gì hắn tuôn được !

GÃ BÁN DỒI

Được, tôi đi, nhưng mà anh xem tôi lỉnh kỉnh thế này, tôi phải bỏ lại đây những ruột rà, dao thớt của tôi cái đã.

ĐẦY TỚ 1

Này ông anh, lấy cái này, bôi mỡ vào gáy cho trơn để dễ trườn và tránh thoát những miếng đòn bí hiểm của hắn ta đánh vào ... uy tín của ông.

GÃ BÁN DỒI

Đúng, đúng, có lí ! Cậu nói nghe như một tay huấn luyện thạo nghề.

ĐẦY TỚ 1

(trao cho y một nhánh tỏi) Này, cầm lấy cái này nữa, và nuốt đi !

GÃ BÁN DỒI

Nhưng để làm gì ?

ĐẦY TỚ 1

Để chiến đấu hăng hơn ông bạn ạ, một khi có tỏi vào bụng.[1] Nào khẩn trương lên, nhanh lẹ lên !

GÃ BÁN DỒI

Đây tôi đang khẩn trương đây. *(vào)*

ĐẦY TỚ 1

Nhớ kĩ là phải vận dụng tốt cái mồm, mà xé, mà cắn cho hắn cụt mất mào đi, và chỉ trở về khi đã nhai xong đôi má phị của hắn. *(vào)*

NHẠC TRƯỞNG

(với gã bán dồi đang bước những bước đi ra)

"Anh đi may mắn mọi điều,
Vì anh, cầu chúc thu nhiều thành công,
Thần linh phù hộ cho lòng
Trở về chiến thắng, thắm vòng hoa tươi !"

(với công chúng)

Và các vị, những người đã bằng kinh nghiệm trực tiếp nếm mùi mọi thứ thơ ca, xin hãy chú ý một chút đến màn trò phụ chúng tôi đang diễn. Nếu có ai trong các ông già tóc bạc thường cho diễn kịch vui, muốn bắt buộc chúng tôi ra đứng ở phía ngoài sân khấu để đọc thơ trước mặt mọi người, thì cái việc đó, không dễ gì ông ta thực hiện được. Nhưng hôm nay, Nhà thơ xứng đáng được chúng ta chiều lòng bởi Người cũng có những căm thù như chúng ta. Người không sợ nói lên điều phải và Người xông lên kiên cường chống bão tố và phong ba.[2]

Còn về sự ngạc nhiên của nhiều người trong số các vị đã đến "tra tấn" Người – như lời Người nói – bằng những câu thắc mắc : "Vì sao lâu nay người không có một vở hài kịch nào của mình

1 Người ta cho gà ăn tỏi để đá nhau thêm hăng.

2 Bão tố và phong ba tức là Cléon.

ra mắt bà con ?" thì chính chúng tôi là những kẻ được Người giao trách nhiệm phân trần với bà con điều đó[1]. Nhà thơ nói : Sở dĩ Người bẵng đi một thời gian dài như vậy là vì những lí do được cân nhắc rất sâu xa.

Người nghĩ rằng : vén màn lên được cho một vở hài kịch là cái điều khó khăn nhất xưa nay. Bao nhiêu kẻ đã thử đến với Nàng Thơ nhưng mấy ai đã nhận được của Nàng đôi ân huệ !

Vả lại từ lâu, Người nhận xét ở các vị có một khí chất không ổn định tuỳ theo từng năm. Người đã thấy các vị bỏ rơi những nhà thơ lớp trước ngay từ khi họ bắt đầu có tuổi. Người biết điều gì đã xảy đến với Magnès khi thái dương phủ dần tóc bạc – một nhà thơ từng đoạt bao vòng hoa chiến thắng khiến cho những tay kình địch của ông trên sân khấu phải chua cay. Để vừa lòng các vị, ông ta đã chuyển đổi mọi âm thanh, cung bậc : khi gảy dây đàn, khi vỗ cánh bay, khi bì bõm dưới lầy, khi vo ve ruồi nhặng, khi nhuộm màu "xanh da ếch" [2] vẫn không sao cầm cự nổi và cuối cùng về già – than ôi, thời trai trẻ của ông không hề xảy ra chuyện đó bao giờ ! – người ta đã vội đuổi ông đi bởi ông đã quá nặng tuổi đời và thi hứng của ông đã cạn kiệt.

Tiếp sau đó, nhà thơ nhớ lại Cratinos, xưa kia được nuôi trong dòng bất tuyệt những tiếng ngợi ca ; ông như một con sông êm ả tràn ngập khắp các cánh đồng, trên dòng chảy của mình nhổ bật gốc những cây dương ngô đồng, sồi, dẻ và bọn thầy cò thầy kiện, rồi cuốn phăng rễ gốc lên trời ! Trong bữa tiệc, không sao hát nổi một câu ngoài hai bài "*Lòng tham đi đôi giày tố giác*" và "*Những người ráp khúc ca xinh*" [3] đang được công chúng say sưa hâm mộ. Nhưng ngày nay, khi gối long khớp trẹo, khi gân cốt rã

---

1 Sự thật là Aristophane đã phải đề phòng, giữ thế cho mình : Cléon đã buộc tội ông về vở kịch *"Những người Babylone"*. Năm sau đó ông cho diễn vở *"Những người Acharnes"* dưới bút danh Callistrate.

2 Nhắc tới một loạt vở kịch của Magnès : *"Những người đánh đàn"*, *"Những người Lydie"*, *"Những con chim"*, *"Ếch nhái"*, *"Con ruồi"*.

3 Hai điệp khúc rất được hoan nghênh của Cratinos.

rời [1], ông suốt ngày ca cẩm, lang thang, các vị nhìn thấy chẳng động lòng thương xót. Ông già nua, ông lê bước đó đây như một gã bù nhìn khốn khổ, với một vòng hoa héo trên đầu và cái cổ họng chết khát, cháy khô, ông mà những thắng lợi xưa kia đáng phải đưa lại cho ông cái đặc quyền được ngân sách nhà nước đài thọ tiền ăn uống, và được ngồi giữa các khán giả, nét mặt hồng hào phương phi bên tượng Tửu Thần[2], chứ đâu phải nói lảm nhảm luôn mồm trên sân khấu.

Còn Cratès, các vị đã la ó, coi thường và bạc đãi ông, con người không mất tiền mà cho khán giả ra về thoả mãn và miệng tầm ngẩm biết phát ra nhiều câu phong vị tinh vi nhất. Ít ra ông ta đã đứng vững (nhưng riêng ông ta) – có ngã đôi khi, nhưng đôi khi ông gượng được.

Nói tóm lại, đó là điều mà Nhà thơ chúng ta kinh sợ và khiến cho Người lui mãi lui hoài. Hơn nữa, Người còn chủ trương rằng : Trước khi cầm tay lái, phải bắt đầu bằng việc quai mái chèo, rồi làm tên lính canh đằng mũi, biết dự phòng gió bão, rồi cuối cùng mới tự mình ra tay cầm lái con thuyền.

Vì những lí do này, là một con người chín chắn, khôn ngoan, Người không dại gì nhảy lên sân khấu để khua môi múa mép nói những lời nhàm tai vô nghĩa, các vị hãy làm dậy lên một tiếng xào xạc mênh mông của những bàn tay, vỗ mạnh, và lướt sóng thuyền dong[3] !

"Hãy ban cho Nhà thơ làm kẻ tuỳ tùng
Những trận cười vui của cuộc liên hoan hài hước,
Sao cho Tác giả chúng ta
Rạng rỡ vì thành công thoả mãn đợi chờ
Vui vẻ rút lui, vầng trán hào quang sáng rực."

1 Nói về Cratinos nhưng thực ra tác giả nói về mình.

2 Ở Athènes, 9 vị chủ tịch của Hội đồng (gọi là Hội đồng Năm trăm) và của Hội nghị Nhân dân đều được hưởng vinh dự ngồi xem hàng đầu trong các buổi diễn kịch, bên cạnh tượng Tửu Thần Dionysos.

3 Nguyên văn : *"dựa trên 11 mái chèo"* (10 ngón tay vỗ và lưỡi hoan hô).

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

"Hỡi Người,
Vị Hoàng tử những cuộc ngoạn du trên mình ngựa
Poséidon, người tìm thấy niềm vui
Trong tiếng ngựa hí dài
Và tiếng lục lạc đồng giục giã !
Và trên mũi xanh thuyền ta lướt gió,
Đi băng băng nhờ các tù nhân ;
Trong những trò đấu thương
Ở đó, một thế hệ những chàng trai trẻ
Đứng trên xe, đua tài đua trí,
Bao tự hào kiêu hãnh phô trương
Cả trong khi số phận phũ phàng ! ...
Hãy đến đây, giữa Đội Đồng Ca,
với chiếc đinh ba vàng lấp lánh,
Người, vị Thần ngự trên loài cá lợn,
Mà người ta khấn nguyện ở Sounion,
Con Cronos và là vị linh thần của thành Géreste
Thân thương với Phormion hơn tất cả [1]
Và ngày nay được khấn nguyện ở Athènes !

NHẠC TRƯỞNG

Và chúng ta muốn ca ngợi cha ông chúng ta bởi họ thật sự là những con người, xứng đáng với quê hương, và với chiếc khăn thần[2] mà trong lục chiến, cũng như trong thuỷ chiến, họ luôn luôn thắng trận, luôn luôn là vinh dự của Thành bang. Không một ai trong họ nhìn thấy kẻ thù mà dừng lại một giây tính toán. Tấm khiên của họ chính là lòng dũng cảm. Nếu trong

1 *Phormion*, người lãnh đạo có tài của Athènes, chiến thắng lớn trong trận Naupacte năm tr. CN 429 (Naupacte ngày nay là Lépante.)

2 *Khăn thần* : 4 năm một lần người ta dâng cho nữ thần Athéna một chiếc khăn trên đó các bà quý tộc Athènes dùng ngón tay khéo léo của mình thêu lên những cảnh chiến đấu anh hùng trong thần thoại.

chiến trận, có lần nào đó vai họ chạm đất, thì ngay tức thời họ liền trỗi dậy, không chịu thua, và vụt xông lên chiến đấu càng hăng. Không bao giờ thấy một vị tướng lĩnh thời xa xưa cầu cạnh Cléénète để xin được trợ cấp lương thực[1]. Nhưng ngày nay, không thu được quyền cao bổng hậu là họ khước từ chiến đấu như không.

Nhưng mà chúng ta, chúng ta đòi hỏi được làm những chiến sĩ cao thượng, tự nguyện chiến đấu cho Thành bang và Thần linh của Tổ quốc. Và đáp lại chúng ta không yêu sách mảy may gì, ngoài cái điều duy nhất : Là nếu bao giờ hoà bình trở lại và chúng ta đã đi trọn đường vất vả gian lao, xin đừng chê trách mái tóc chúng ta rối bù và thân hình chúng ta tiều tuỵ !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

"Hỡi Nữ thần bảo hộ của Thành bang[2],
Pallas, người cầm tay lái
Đất nước linh thiêng, không đất nước nào sánh nổi,
Về quân đội, về nhà thơ, về sức mạnh của mình,
Ôi hãy đến cùng ta ! Mang theo Nàng, cô bạn xinh
Mà trong các chiến dịch, trong từng trận đánh
Hằng làm việc với ta – Nàng Chiến Thắng,
Liên kết trong khúc ca, đồng minh cùng một phía
Chống quân thù ! Ôi chắc chắn hôm nay
Hiện đến cùng ta ngay giữa nơi này !
Bởi nếu có bao giờ Nàng đã làm được vậy
Thì với chúng ta, những con người thế đấy
Nàng hãy mang về, đặt vào tay ta,
Bằng mọi giá, hôm nay, Chiến Thắng !".

---

1 *Cléénète* : cha của Cléon, người đã đưa ra dự án đạo luật hạn chế số người được quốc gia hậu đãi ở điện Prytanée.

2 *Pallas* tức *Athéna*, nữ thần bảo vệ của Athènes, con gái thần Zeus, trinh nữ, nàng là nữ thần của nghệ thuật, của trí tuệ, khoa học và kĩ nghệ, của chiến tranh mang tính trí tuệ ; theo thần thoại, Athéna sinh ra từ đầu óc của Zeus, lúc sinh ra đã vũ trang đầy đủ.

NHẠC TRƯỞNG

Những tâm tư sâu kín trong lòng đầu ngựa[1] chúng ta, chúng ta cùng san sẻ và cùng có ý định biểu dương. Đúng thôi, chúng xứng đáng được người ta ca ngợi – Bởi bao phen, cùng với chúng ta, chúng đã đương đầu thắng lợi bao cuộc tấn công, bao nhiêu trận đánh. Chúng ta khâm phục không những các chiến tích trên bộ mà cả những công lao trong thuỷ chiến : chúng nhảy xuống thuyền vận tải của mình như những con người dũng cảm, không quên mua theo những chiếc cặp lồng và mang theo cả mớ tỏi, mớ hành. Rồi xốc mái chèo lên, y hệt những con người chúng ta, rồi cố sức đẩy, vừa chèo vừa hí : "Dô ta này, kéo ! Dô ta này, kéo ! Kéo mạnh lên nào ! Kéo mạnh lên nữa ! Làm ăn cái kiểu gì thế vậy ? Có quay mạnh lên không nào, con Samphoras kia[2] ! Rồi đổ bộ trước Corinthe, nhảy ào lên đất. Ngay tức thời, những cậu chàng trẻ nhất dùng móng chân mình đào công sự rồi đi kiếm cỏ kiếm rơm. Thay vì linh lăng thảo, chúng ăn những con tôm, con cua thò đầu ra ngoài lỗ ; thậm chí chúng còn lùng bắt tận dưới hang sâu ; chính sự việc đó, theo lời thú nhận của Théoros, đã khiến cho một gã người Corinthe – cái giỏ cua ấy[3] – phải kêu lên : "Sóng thần ơi ! Cũng khá là gay go đấy, nếu như tận dưới đáy nước, trên mặt biển hay ở đất liền, không chỗ nào tôi có thể chạy thoát bàn tay của các kị binh !"

(Gã bán dồi trở lại)

Hỡi anh, người chúng tôi yêu quý, hùng hổ cường tráng hơn mọi kẻ trên đời, sự vắng mặt của anh đã làm cho chúng tôi xiết bao lo lắng. Nhưng bây giờ đây, anh đã trở về vô sự, bình yên, hãy loan báo cho chúng tôi biết đầu đuôi sự việc : Anh đã đánh đấm như thế nào ?

---

1 Các kị binh lấy con ngựa để biểu dương công lao của chính mình.

2 Ở Hi Lạp xưa, người ta lấy tên chữ cái để đặt tên các con ngựa : *Samphoras* (= S), *Coppatia* (= C), v.v. (Xem thêm chú thích vở *Những đám mây*).

3 *Théoros*, tên tay sai giết người của Cléon – Chữ *"théoros"* còn có nghĩa là "phái viên chính thức của nhà nước ở nước ngoài" gọi Corinthe là *"cái giỏ cua"* : phải chăng vì người Athènes rất ghét người Corinthe nên gọi như vậy.

GÃ BÁN DỒI

Nói gì cho bằng nói là tôi đã trở thành tay "Đập–nát–Hội–đồng" ?

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca) *"Phải đó, chính vì việc đã thành công, tuyệt diệu*
Mà ta cần ca hát, reo vui :

Giỏi sao ! Nói đã nên tài
Mà hành động lại hơn lời nói kia.
Nói đi, diễn lại tôi nghe
Đầu đuôi chi tiết những gì xảy ra
Để nghe anh cứ tưởng là
Cùng trời cuối đất đường xa sẵn sàng
Kể đi anh, kể thẳng thừng
Ơi anh bạn quý vô ngần thanh cao !
Kể đi anh, thật rõ vào
Nhờ anh ai nấy dạt dào hân hoan !".

GÃ BÁN DỒI

Mẹ kiếp, nói thật ! Chuyện đáng nghe lắm chứ !

Vậy là thẳng một lèo tôi bám ngay gót hắn liền sau khi các ngài phái tôi đi ! Tới nơi, hắn đã ở đó rồi, đang gào thét om sòm, chửi rủa kị binh, chẳng khác gì một cuộc ẩu đả thật sự. Hắn chồng chất hàng đống những lời tiếng to như bọn khổng lồ Cyclope ; hắn liệt các kị binh vào loại âm mưu phản loạn lời lẽ cũng có sức lôi cuốn ra trò ! Cả hội đồng vểnh tai nghe : những lời lẽ dối trá của hắn như ngọn rau lê xâm nhập vào người họ, họ nổi giận, họ đỏ mắt, rướn mày.

Tôi khi đó thấy rõ là người ta đã ngả theo ý kiến của hắn, người ta đã bị thằng cha lừa bịp được rồi, tôi bèn tự nói với mình : "Nào, mau cứu tôi với, hỡi các ông bạn Vô lại, Mất dạy, Lừa lọc, hỡi chị Du côn và cả anh nữa, hỡi anh Lề đường – trường học của tôi cái thời thơ ấu ! Hãy cho tôi hôm nay được gan liều táo bạo, mồm năm miệng mười và một cái cuống họng quen uống những thứ gì bẩn thỉu nhuốc nhơ !". Rồi tôi lặng

thinh chú ý : bên phải tôi, tiếng rắm của một gã dâm đãng hưởng ứng. Thế là tôi cảm tạ thần linh[1]. Tức thời tôi dùng đôi mông húc cửa sắt, tôi phá tôi vào, rồi hoác cái mồm ra tận tai, tôi gào tướng lên : "Các Ngài Hội đồng ơi ! Tin lành ! Tin đại mừng mà tôi muốn là người đầu tiên loan báo các ngài : từ cái ngày mà ngọn thác chiến tranh dội xuống đầu ta, chưa bao giờ tôi thấy cá đối bán rẻ như vậy". Ngay tức thì, một tia mặt trời rọi lên trên mọi khuôn mặt : Người ta định khoác vòng hoa cho tôi vì cái tin lành ấy ! Còn tôi thì tôi làm ra vẻ bí mật, giải thích cái việc ấy cho họ : "Các ngài muốn được tha hồ mua cá đối với cái giá cho không, thì hãy nhanh chân vào ngay các cửa hàng cuỗm sạch hết các ang, các vại đi[2]" ! Vỗ tay ầm ầm ! Họ dán mắt vào tôi, họ sùi cả bọt mép ! Nhưng thằng Paphlagonien, hắn ngửi thấy nguy cơ, và dĩ nhiên vì hắn biết cách nói thế nào mà Hội đồng thích ý nhất, hắn liền bày tỏ ý kiến ngay : "Thưa các ngài, các ngài thấy rằng tôi đồng ý, bằng vào những cơ hội tốt mà chúng ta sẽ tổ chức ăn mừng với một trăm con bò mộng dâng tế "Nữ thần chúng ta !"

Lần này sự tán thành của Hội đồng lại nghiêng về phía hắn[3]. Tôi khi đó, thấy hắn đè ép mình bằng những lời lẽ cứt trâu của hắn, tôi bắn liền một phát xa hơn : "Hai trăm con !" và tôi đề nghị nguyền ước với Nữ Thần săn bắn ngày mai sẽ tế Người một nghìn dê nếu cá trích xuống giá một trăm xu trăm con. Và thế là lần này lại ngoảnh về phía tôi những cái đầu chăm chú của Hội đồng.

Hắn, hắn bị cái ý kiến của tôi đánh ngã lăn quay, hắn bì bõm giữa bùn. Liền lúc đó, các vị uỷ viên và bọn lính bắn cung[4] bắt tay làm phận sự lôi cổ hắn đi ; những người khác vẫn nhao nhao

1 Những triệu chứng như hắt hơi, chim kêu v.v. về bên phải là dấu hiệu điềm lành (xem thêm chú thích vở *Những người Acharnes*).

2 Không còn lọ để ướp cá, phải bán nhanh và rẻ.

3 Tế càng nhiều càng được ăn nhiều.

4 Lính bắn cung tức bọn cảnh sát, phần lớn là người Scythes nô lệ.

lên về cái chuyện cá đối, tất cả đều đứng dậy. Hắn, hắn cầu xin họ hãy chờ đợi một phút : "Để xem vị sứ giả của Sparte muốn nói gì với các ngài ! Ông ta đến thương lượng đình chiến !" – hắn gào lên như vậy. Mọi người cùng một lúc thét lên : "Một cuộc đình chiến bây giờ à ? Rõ quá rồi, ông bạn ơi ! Từ khi họ biết tin giá cả cá đối bên ta như thế nào ! Chúng ta chẳng làm gì về cái chuyện đình chiến, chiến tranh hãy cứ tiếp diễn đi !". Rồi họ gào lên ra lệnh cho các vị uỷ viên : "Hoãn cuộc họp !" Thế là họ nhảy qua bao lơn bay đi tứ phía.

Còn tôi, tôi liền hớt tay trên họ : tôi ra chợ vét mua sạch sành sanh tất cả những mớ rau thơm và hành không hoa mang về rồi đem biếu họ làm bó hương thảo cho món cá đối của họ (họ đang hoang mang không mua được đồ gia vị !), biếu không như một món quà làm duyên thôi ! Thế là họ cho tôi lên tận mây xanh, họ hoan hô, công kênh tôi, tất cả ! Đến nỗi là chỉ mất có trăm xu hương thảo mà tôi tóm được cả Hội đồng đút túi ! Và tôi về đây !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

"Trời đà sắp sẵn cho anh
Mọi điều chu tất như tình ước mong
Đúng theo nguyên tắc hoá công
Với ai đang được vận hồng ánh soi
Tên du côn ngã quỵ rồi
Trước tay địch thủ hơn tài súc sinh
Hơn tài dùng kính bắt chim
Hơn tài chăng bẫy dỗ dành thằng ngu
Đấu tranh tiếp, hãy toan lo
Sao cho chắc thắng, cơ đồ mới yên.
Vì anh ủng hộ hết mình
Điều này anh hẳn rõ tình từ lâu !".

(Gã Paphlagonien ra, sôi sục căm giận.)

GÃ BÁN DỒI

Vừa hay, thằng Paphlagonien đang đi tới kia xô đẩy một lớp sóng cồn trước mặt, gieo bão tố, phong ba như sắp sửa nhận chìm ta xuống tận vực sâu ! Đúng là con ba bị ! Không gì ngăn nổi hắn.

GÃ PAPHLAGONIEN

A ! Tao mà không giết được mày thì tao chết tươi thân phanh trăm mảnh ! Miễn sao còn sót lại cho tao trong bị một sự dối trá trong hàng loạt những sự dối trá của tao !

GÃ BÁN DỒI

Lời doạ dẫm của mi, tao coi như yến tiệc ! Cơn "giận ướt" của mi, tao coi tựa trò hề ! Tao nhảy múa điệu bambula ! Mọi tiếng vọng tao đều gáy trả !

GÃ PAPHLAGONIEN

Thượng đế lòng lành ơi ! Cả người mày tao chỉ làm một ngoạm để tống cổ mày lên không, tao mà nói sai thì tao chết !

GÃ BÁN DỒI

Một ngoạm, cả người tao ? Tao cũng thế, kém nào ! Cả người mi tao cũng chỉ làm một miếng gọn mà thôi, dù có vỡ bụng mà chết ngay vì bội thực !

GÃ PAPHLAGONIEN

Tao sẽ giết mày, thề trên chỗ ngồi danh dự mà tao đã đoạt được ở Pylos !

GÃ BÁN DỒI

Các ngài thấy không ? Chỗ ngồi danh dự à ? A ha ! Rồi xem, mi sẽ bị đuổi ra, ngay dưới mắt tao, khỏi chỗ ngồi danh dự như thế nào. Rồi mi sẽ bị tống cổ xuống hàng cuối cùng của công chúng !

GÃ PAPHLAGONIEN

Thề có Trời ! Tao sẽ gông cổ mày lại !

GÃ BÁN DỒI

Mi bồng bột ghê ! Nào, cho mi ăn món gì cho mi no bụng bây giờ ? Mi khoái món gì hơn cả ? Một cái túi cắt gọn gàng sạch sẽ nhé ? *(Hắn lôi từ trong balô ra một cái bong bóng lợn và một khoanh giò mời gã.)*

GÃ PAPHLAGONIEN

Tao sẽ móc rút ruột mày ra với móng tay tao !

GÃ BÁN DỒI

Móng tay à ? Tao sẽ gặm hết cái mà mi đã tọng vào họng bằng kinh phí Nhà nước.

GÃ PAPHLAGONIEN

Mày sẽ biết tay tao, tao sẽ lôi cổ mày ra trước mặt ông Nhân Dân !

GÃ BÁN DỒI

Tao, tao cũng sẽ kéo lê mi ra, và tao sẽ nói xấu mi gấp mười lần thế !

GÃ PAPHLAGONIEN

Mày, thằng đê mạt, ông Nhân Dân chẳng tin mày chút nào đâu ! Còn tao, tao có thể chế giễu ông ấy thoải mái.

GÃ BÁN DỒI

Mi tin chắc là mi nắm được ông Nhân Dân đến thế kia ư ?

GÃ PAPHLAGONIEN

Bởi vì tao biết tính ông ta ! Tao biết cách người ta trún mồi cho ông ta rồi !

GÃ BÁN DỒI

Phải, và rồi mi làm y hệt như các bà nhũ mẫu : A ! Mi bắt lão ăn kham khổ. Mi nhá cơm cho lão thì chỉ mớm cho lão một chút tí ti, còn ba phần thì mi cho chạy tuột vào trong bụng mi hết !

GÃ PAPHLAGONIEN

Vả lại, với bàn tay khéo léo của tao, nói thật đó, tao có khả năng làm cho ông Nhân Dân nở phình ra và co hẹp lại.

GÃ BÁN DỒI

A ! Cái mẹo tuyệt vời ! Cái trôn tao nó cũng biết làm như vậy đó !

GÃ PAPHLAGONIEN

Không đâu, lão già ơi ! Chớ có hòng tao sẽ để mày phỉ báng tao trước mặt Hội đồng ! Hãy cùng nhau ra trước ông Nhân Dân.

GÃ BÁN DỒI

Chẳng có gì trở ngại ! Nào thì đi và đừng có điều gì ngăn cản chúng ta !

GÃ PAPHLAGONIEN

Ôi, ông Nhân Dân ra đây này !

GÃ BÁN DỒI

Nào ra đây, ông bố tí nhau ơi ! Ra ngoài này một chút, cậu bé Nhân Dân, xiết bao yêu quý của ta ơi !

GÃ PAPHLAGONIEN

Ra ngoài này, để thấy người ta phỉ báng tôi trắng trợn đến ngần nào !

(ông Nhân Dân mở cửa với dáng điệu giận dữ)

ÔNG NHÂN DÂN

Cái gì mà gào thét om sòm lên vậy, chúng mày có xéo ngay đi khỏi cửa nhà tao không ? Cành lá rước[1] của tao chúng mày đã xé vụn ! *(xúc động và đầy tình thắm thiết cha con khi nhận ra đứa đầy tớ thân yêu)* Anh Paphlagonien ! Ai làm anh đau vậy ?

GÃ PAPHLAGONIEN

Hắn đó ! Và bọn mặt dày kia nó đánh tôi, vì vấn đề ông ! *(khóc hu hu chỉ gã bán dồi và các kị binh)*

ÔNG NHÂN DÂN

Tại sao ?

1 *Cành lá rước* : cành ô liu người ta mang đi rước trong ngày lễ Pyanepsies, sau đó treo lên trước cửa mỗi nhà và để vậy suốt năm.

GÃ PAPHLAGONIEN

Tại vì tôi yêu ông quá, ông Nhân Dân, và trái tim tôi trọn vẹn thuộc về ông.

ÔNG NHÂN DÂN

(với gã bán dồi) Mi, mi là ai ? Nói rõ !

GÃ BÁN DỒI

Dạ, tôi là địch thủ tình yêu của hắn. Trái tim tôi, nó thuộc về ông từ lâu rồi, và tôi mong muốn cho ông những điều tốt lành như bao nhiêu kẻ kiên cường và trung thực. Nhưng vì có hắn mà chúng tôi không thể làm được gì. Ông cũng như những chàng trai xinh đẹp đáng yêu và nũng nịu, những đao phủ của các con tim : người tốt bụng và trung thực ông thường không thích, mà chỉ thích hiến thân cho bọn đốt đèn, bọn khâu dép cũ, bọn thợ giày, bọn hàng da.

GÃ PAPHLAGONIEN

Là vì tao hậu đãi ông Nhân Dân bằng những ân huệ của tao.

GÃ BÁN DỒI

Bằng cách nào, nói nghe !

GÃ PAPHLAGONIEN

Cách nào à ? Tao nắm lấy quyền chỉ huy, tao hớt tay trên những người đã đứng trước thành Pylos : tao xuống thuyền, tao tới đó, và tao dẫn bọn tù binh Sparte về.

GÃ BÁN DỒI

(ra vẻ không động đến vấn đề) Còn tao, đang qua lại phất phơ bên ngoài cửa hàng của tao thì có một người vừa nấu xong nồi thịt : tao cuỗm luôn ...

GÃ PAPHLAGONIEN

Nào, khai hội đi, ông Nhân Dân ơi ! Ngay tức thời tại đây, để xem ai trong hai đứa chúng tôi tận tuỵ phục vụ ông hơn cả. Ông hãy quyết định và dành cho nó tình thương của ông.

GÃ BÁN DỒI

Phải, phải, hãy quyết định đi ! Miễn là đừng ngồi trên hòn Pnyx mà quyết !

ÔNG NHÂN DÂN

(đường hoàng, chững chạc) Ta không thể khai hội ở một địa điểm khác. *(hoạt bát vui tươi).* Đằng trước, bước ! Ta lên hòn Pnyx đi thôi !

GÃ BÁN DỒI

(một mình) Ối chao ôi ! Thật là vô phúc. Thế này thì ta chết ! Ông già, khi ông ta ở nhà mình thì không ai trên đời ranh mãnh cho bằng ... Nhưng một khi đã đặt đít lên ngồi trên "hòn sỏi"[1] đó thì chỉ còn biết há hốc mồm ra như đang ngậm vả khô !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

"Đây là lúc phải căng buồm rõ rộng
Phải vung ra một huyết khí dữ dằn
Với những điều luận chứng sắt đanh
Để đánh hắn dễ dàng, thắng lợi
Bởi hắn biết những mưu mô đủ loại,
Trang bị sẵn sàng để có thể vượt qua
Tránh những nơi ngõ cụt hiểm nguy
Từ đó hãy suy : với một đối thủ cao tay rất mực
Anh phải nổ bùng, nặng nề và sấm sét !".

NHẠC TRƯỞNG

Nào, anh hãy sẵn sàng tư thế, đừng đợi cho hắn lao thẳng vào anh ! Hãy đi trước hắn một bước, kéo những con "cá heo"[2] lên cao, lựa miếng thúc vào mạng sườn và nhảy xuống, xông lên áp đảo !

---

1 Tức đồi Pnyx, nơi Hội đồng Nhân dân họp.

2 *"Cá heo"* : những tấm sắt dày rất nặng, người ta kéo lên cao để rồi bất thần thả xuống để làm cho vỡ tung thuyền địch.

GÃ PAPHLAGONIEN

(trịnh trọng) Với Athéna, nữ thần bảo hộ, đang ngự trị trên Thành bang, tôi dâng lên những tiếng nguyện cầu. Nếu như để phụng sự dân chúng Athènes, tôi đã phát huy hết mọi đức tài, chỉ kém có Lysiclès, Cynna và Salabaccho[1], cầu mong cho tôi vẫn được như hôm nay đây, được yến tiệc tha hồ do ngân sách đài thọ mà không phải đụng tay đến một việc gì. *(quay sang phía ông Nhân Dân)*

Nhưng nếu tôi muốn làm hại ông, nếu không phải tôi đã tiến hành vững vàng và dũng cảm cuộc đấu tranh vì lợi ích của ông, thì xin cho tôi được chết, cho người ta cưa tôi làm đôi mảnh và cắt thịt da tôi thành những cái dây đai[2] !

GÃ BÁN DỒI

Còn tôi, ông Nhân Dân ơi ! Nếu đối với ông, tôi không hết lòng yêu thương âu yếm, thì người ta cứ chặt xác tôi ra và nấu món hổ lốn. Và nếu làm như vậy chưa đủ sức thuyết phục được ông thì hãy giằm nát người tôi ra thành bát nước lèo với bánh sữa, và hãy phóng lao móc vào tôi, hãy thiến cụt tôi như con gà thiến và lôi tôi đến Khu Đồ Gốm[3] là xong !

GÃ PAPHLAGONIEN

Hỡi ông Nhân Dân ! Ông sẽ tìm đâu ra một công dân yêu quý ông hơn tôi được ? Trước tiên, với tư cách là Hội đồng, tôi đã làm nảy nở ra bao nhiêu giá trị thặng dư đồ sộ cho ngân khố bằng cách vắt xác anh này, bóp cổ anh nọ, thúc ép gã kia, chẳng cần gì đếm xỉa đến ai, một khi tôi làm được cho ông Chủ vui lòng.

GÃ BÁN DỒI

Một chiến công đấy, thưa ông Nhân Dân. Tôi, tôi cũng sẽ làm cho ông không kém. Tôi sẽ cướp bánh mì người khác dâng ông.

---

1 *Lysiclès,* lái cừu. *Cynna* và *Salabaccho* là hai tên trác táng nổi tiếng.

2 Gã Paphlagonien thợ thuộc da, cũng như Gã bán dồi, chuyên dùng những "từ nghề nghiệp".

3 *"Khu Đồ Gốm"* là khu nghĩa trang liệt sĩ, trong đó lại có một con đường là trung tâm hoạt động của gái điếm. Tác giả dùng cả hai nghĩa.

Nhưng hắn, đối với ông, hắn chẳng hề mến yêu, cũng chẳng quan tâm gì cả. *(cử chỉ phản ứng của ông Nhân Dân)*

Đúng vậy mà, đây là điều mà tôi sắp chỉ cho ông thấy trước hết, trừ đúng cái phần hắn ăn bám vào ông. Này nhé : Ông là người đã so gươm với quân Mèdes để bảo vệ Tổ quốc ở Marathon. Ông, mà chiến thắng đã mang về cho chúng ta những miếng ăn đầy miệng, vậy suốt đời Ông chỉ có những "hòn sỏi" này, cứng queo để ngồi họp, mà hắn có quan tâm đến chút nào đâu ! Đâu có phải như tôi : Ông hãy xem, tôi đã bảo người ta may và mang đến cho ông những cái này *(hắn đưa cho ông một chiếc đệm và rê vào dưới đít cho ông)* Nào, ông hãy nhổm đít lên một tí, rồi lại ngồi xuống một cách nhẹ nhàng để "vị anh hùng Salamine"[1] của ông khỏi bị xây xát.

ÔNG NHÂN DÂN

(rất hài lòng) Ê ! Anh là ai, con người trung hậu ? Có phải cháu con gì của dòng dõi cao sang Harmodios[2] hay không ? Dù sao, anh cũng cư xử như một tâm hồn thật là cao thượng và như người bạn quý đối với Nhân Dân.

GÃ PAPHLAGONIEN

(với gã bán dồi) Chuyện nịnh hót nhỏ nhen ! Và chính với cái giá này mà ông đề bạt mày làm thị vệ của ông ?

GÃ BÁN DỒI

Ê hê ! Mi đã từng dùng những miếng mồi còn nhỏ mọn gấp mấy lần để phỉnh dụ ông ta, mi ấy !

GÃ PAPHLAGONIEN

Thử coi, nếu có bao giờ xuất hiện một con người bảo vệ ông Nhân Dân chu đáo hơn tôi *(ngoảnh sang phía ông Nhân Dân)* hoặc yêu quý ông hơn tôi, thì hãy cứ chặt đầu tôi đi, tôi xin đồng ý !

---

1 *"Vị anh hùng Salamine"*, tức cái mông.

2 *Harmodios*, kẻ đã giết tên bạo chúa Hipparque.

GÃ BÁN DỒI

Nói sao ? Mi yêu quý ông ta ư, khi mi thấy ông chui rúc trong những túp lều, những cái chuồng chim, những cái vọng gác cỏn con bảy tám năm nay không một chút động lòng[1] ?

Mi nhốt ông Nhân Dân vào đấy rồi mi khoá trái cửa lại. Và khi Archéptolemos[2] mang hoà bình tới thì mi liền làm cho nó bay hơi, còn các sứ giả thì mi tống họ ra khỏi thành khi họ mở đường cho chúng ta đi đến một hiệp định.

GÃ PAPHLAGONIEN

Là để cho ông Nhân Dân nắm trong tay quyền thống trị mọi người Hi Lạp. Trong sấm có nói rằng một ngày kia ông phải mở phiên toà thượng thẩm trên đất Arcadie[3] giá năm ôbôl mỗi phiên nếu bỏ dở. Nhưng tao, bằng cách nào tao cũng sẽ nuôi ông, săn sóc ông : là một thằng mất dạy có ý thức, tao sẽ tìm ra được những thủ đoạn cần thiết để bảo đảm cho ông đủ ba ôbôl.

GÃ BÁN DỒI

Không, không phải nhằm đặt đất Arcadie dưới quyền thống trị của ông Nhân Dân ! Đó không phải điều quan tâm của hắn mà chính là để mi tha hồ khua khoắng và ăn tiền thuê của bọn nước ngoài cùng là để cho ông Nhân Dân, dưới những lớp khói mù của cuộc chiến tranh, không khám phá ra những hành vi khốn nạn của mi được, và buộc lòng vì cưỡng bách đồng thời vì cần có trợ cấp mà cứ phải há hốc mồm ra hướng về mi.

Nhưng nếu có bao giờ ông trở về với ruộng nương để sống những tháng ngày êm ả, nếu sức lực ông trở lại dồi dào nhờ ăn cháo mạch với vài quả ôliu không mất tiền mua thì ông sẽ biết rõ mi đã cướp mất của ông một kho tàng quý giá biết bao vì một vài ôbôl trợ cấp !

---

1 Những người dân quê vùng Attique lên Athènes nương náu trong thời kì chiến tranh, ở chui rúc khổ sở, do đó mà có trận dịch ghê gớm.

2 *Archéptolémos* ("những người chủ chiến tranh") tuy mang cái tên rất hiếu chiến, nhưng là một người rất yêu hoà bình.

3 *Arcadie* là trung tâm và là pháo đài tiền tiêu của bán đảo Péloponèse.

Rồi mi sẽ thấy ông trở lại quê mùa mà dẻo dai cứng cáp, tìm một bát canh đắng đót cho mi uống ! Mi biết vậy, nên mới phỉnh phờ ông bằng những câu chuyện hoang đường về những điều đang chờ đến với ông.

GÃ PAPHLAGONIEN

A ! Quả là táo bạo thật ! Mày nói với tao cái giọng ấy à ? Mày dám vu khống tao trước mặt công chúng Athènes, trước mặt ông Nhân Dân, tao mà, nói có Thượng đế lòng lành, đã phục vụ Thành bang nhiều hơn cả Thémistocle, đúng nhiều hơn nhiều, chỉ kể đến ngày hôm nay !

GÃ BÁN DỒI

(cao giọng trịnh trọng) "Hỡi công dân Argos, hãy lắng nghe giọng lưỡi này. Mi, mi dám đặt mình ngang hàng Thémistocle, người đã để lại một Thành bang tràn đầy sức sống từ một xứ sở xưa kia ốm yếu khốn cùng ? Hơn nữa, người đã nhồi cả xứ Pirée[1] làm bột bánh điểm tâm, và chẳng những không đụng chút nào vào thực đơn ngay trước, lại còn biết pha cho nó đậm đà thêm bằng một đợt mới triều dâng ! Còn mi, mi chỉ chăm chắm làm cho dân Athènes ngày càng quắt lại, bằng cách giam hãm họ trong những câu sấm kí ! Mi, mà là đối thủ của Thémistocle ư ? ... và ông ta, họ đã trục xuất tù đày, còn mi, người ta chuốc rượu ngọt cho mi và mi rửa ngón tay bằng vụn bánh[2].

GÃ PAPHLAGONIEN

A ! Thế này thì quá quắt thật, ông Nhân Dân ạ, để cho cái gã kia nó coi thường tôi như vậy ! Lí do vì tôi kính yêu ông !

ÔNG NHÂN DÂN

(lạnh lùng) Mi, vậy là đủ rồi đấy ! Đủ những chuyện nhuốc nhơ mờ ám. Bao nhiêu năm dài đằng đẵng, và cho đến cả hôm nay,

1 Aristophane nhắc lại việc xây đắp tường thành nối liền Athènes với cảng Pirée ; Athènes có đường thông ra biển dễ dàng.

2 Người xưa lau tay bằng vụn bánh.

tao đã hoá thành đui, thành mù trước tất cả những việc làm trong bóng tối.

GÃ BÁN DỒI

Ông bé Nhân Dân bụng phệ của tôi ơi ! Hắn là vua phường khốn nạn, hắn đã làm hàng đống những hành vi chó má lâu nay. Trong lúc ông mải ngáp thì hắn bóc lột những anh chàng kế toán đến tận lõi non, hắn lợi dụng họ để làm giàu cho hắn, và hắn tha hồ đớp ngập miệng ngập mồm vào ngân quỹ của quốc gia.

GÃ PAPHLAGONIEN

Cười người chớ khá cười lâu ! Tao sẽ tố cáo mày đã ăn cắp mười triệu, mày sẽ biết tay tao !

GÃ BÁN DỒI

Tát vào biển và bì bõm trong bùn như mi thì làm được cái tích sự gì ? Đối với nhân dân Athènes, mi là chúa phường đểu giả. Và tao sẽ chứng minh – Đúng thế, có Thượng đế nhân từ ! Hoặc tao sẽ chết tươi thẳng cẳng ! – rằng ở Mytilène mi đã nhận của người ta hơn một triệu.

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

"Ơi này anh ! Ơi này anh !
Trước bao đồng loại đứng lên, ngẩng đầu,
Hầu dân, cao thượng xiết bao,
Lời lời như mạch suối trào, phục thay !
Lao hăng nữa, giọng văn này,
Khổng lồ Hi Lạp ngày rày chính anh !
Riêng anh ngự trị đô thành
Đinh ba đè nặng đồng minh phục tùng.
Đinh thần trên cánh tay vung
Là trăm ngàn đống bạc vàng về theo
Từ đây bão giật, gió gào
Cũng nhờ có nó, phải chiều ý anh."

NHẠC TRƯỞNG

Vậy là hắn đã để hở bụng cho anh rồi, anh đừng buông hắn ra nữa ! Anh sẽ quật được hắn xuống một cách dễ dàng với cái thân xác to đùng của anh.

GÃ PAPHLAGONIEN

Không, các con cừu non của ta ơi ! Sự việc chưa đến mức ấy đâu, thề có thần thánh ! Bởi tao có hẳn một chiến công có thể khoá mồm tất cả mọi kẻ thù của tao cùng một phát, chừng nào còn sót lại một mảnh khiên từ Pylos mang về [1]!

GÃ BÁN DỒI

Thôi đủ với câu chuyện những tấm khiên, đây chính là sơ hở của mi đó ! Đáng lẽ nếu thật sự mi yêu mến ông Nhân Dân, thì mi không nên để trưng bày những tấm khiên đó với cả đai, dây đeo nguyên vẹn. Nhưng mi đã cố tình làm vậy ! Ông Nhân Dân ơi ! Đây là một thủ đoạn mà gã này đã sắp đặt nhằm triệt hết mọi phương tiện của ông trong trường hợp ông có ý định trừng trị hắn ! Ông có thấy những cái hạt nhân của Đội Thanh niên Cận vệ mà khu phố thuộc da này đã cung cấp cho hắn ta không ? (Và bên cạnh còn có khu những cửa hàng mật ong và bánh sữa). Tất cả những cái đó, nó liên kết với nhau thành một ; và nếu như ông tính chuyện khiển trách hoặc chơi trò cảnh sát và trò vỏ sò[2] là lập tức, đến đêm họ chạy tới dỡ lấy khiên, chẹn đường vào ra của gian hàng lúa mì – lúa mì của chúng ta !

ÔNG NHÂN DÂN

A ! Khổ thân tôi chưa ! Những tấm khiên còn nguyên vẹn cả thật à ? Quân bịp bợm, chao ôi ! Bao lâu rồi mi đã lường gạt tao, hỡi thằng khốn nạn "đục khoét của dân" ?

---

1 Khiên của các tù binh Pylos trưng bày ở Poecile như chiến lợi phẩm. Đáng lẽ phải tháo tay cầm và dây đeo đi, để nếu có nổi loạn thì khiên đó không dùng cho bọn nổi loạn được. Đằng này vẫn để nguyên.

2 *Vỏ sò* : ngày xưa người ta dùng vỏ sò để bỏ phiếu trục xuất những công dân mà người ta coi như mất tư cách, thoái hoá.

GÃ PAPHLAGONIEN

Ông nhỏ thân thương tội nghiệp ơi ! Ông chỉ "hay đâu chầu đấy". Không nên nhé ! Đừng tưởng tượng rằng ông có thể tìm thấy một người bạn tốt hơn tôi ; Tôi một mình chống lại tất cả, tôi đã đập tan bọn âm mưu phản loạn ; không một âm mưu nào cấu kết trong thành phố lại có thể lọt nổi con mắt theo dõi của tôi. Và lập tức tôi sủa ầm lên !

GÃ BÁN DỒI

Đúng, mi giống hệt những thằng cha câu chạch. Hồ lặng thì chẳng được con nào, nhưng khi chúng khuấy lộn tùng phèo bùn lên thì tha hồ mà bắt ! Mi cũng vậy, mi tha hồ vơ vét khi mi đảo lộn cả Thành bang ! Nhưng hãy nói tao nghe, một câu thôi, mi bán bao nhiêu là da như thế, *(chỉ ông Nhân Dân)*, mi đã cho ông ấy được lấy một mẩu da phế phẩm trong hàng chục cái kho đầy của mi để vá lại đôi giày rách của ông ấy chưa ? Mi yêu ông ấy lắm kia mà, nếu tin lời mi nói !

ÔNG NHÂN DÂN

Ê, nói thực, chưa một lần nào !

GÃ BÁN DỒI

(với ông Nhân Dân) Nào, bây giờ thì ông đã rõ ông đang tin một con người như thế nào chưa ? Tôi ấy à, đôi giày này tôi mới mua đây, ông cầm lấy mà đi : tôi biếu ông ! *(lột giày đưa cho ông Nhân Dân)*

ÔNG NHÂN DÂN

Ta ra sắc lệnh : Trong toàn thể người trần thế, ta không biết ai có lòng tốt với ông Nhân Dân, quan tâm chăm sóc đến nhà nước và đến những ngón chân của ta cho bằng anh !

GÃ PAPHLAGONIEN

Kể cũng tài khi một đôi giày lại có những cánh tay dài đến như vậy ! Còn công lao của tôi đối với ông, ông quên rồi à ? Tôi, người đã xử Grvttos[1] mất quyền công dân để khoá cái "của nợ" của bọn trai lơ lại.

1 *Grvttos*, một kẻ không tên tuổi.

GÃ BÁN DỒI

(nhại lại hắn) Thế cái đó, không phải là chuyện quá thô bạo khi mi đi kiểm tra và khoá trái cái "của nợ" của bọn trai lơ ? Thực ra, mi chỉ khoá của họ vì tính ghen tuông mà mi không sao thoát khỏi : cái chính là mi muốn triệt hết cái hạt mầm hùng biện ấy thôi ! Còn ông, *(chỉ ông Nhân Dân)* mi thấy ông già nua như vậy, không có nổi một tấm áo bông, mà không bao giờ, đúng, không bao giờ mi nghĩ chuyện phải cấp cho ông ấy một chiếc áo dài tay như ông có quyền được cấp giữa mùa đông giá rét này ! Còn tôi ấy à, tôi biếu ông một chiếc áo đây ! *(cởi áo đưa cho ông già)*

ÔNG NHÂN DÂN

(càng lâu càng phấn khởi) Cái ý ấy, Thémistocle không bao giờ có một cái tương tự, không ! Tuy rằng xứ Pyrée, đó cũng là một cái ý hay nhưng mà gọi là mới mẻ, theo ý ta, thì không hơn cái áo ấm được !

GÃ PAPHLAGONIEN

A ! Khốn nạn ! Mày lại dùng những mẹo khỉ chặn đường ta !

GÃ BÁN DỒI

Đâu có ! Tao giống hệt trường hợp một thằng cha uống rượu đang buồn đi xia : tao vận dụng cách làm của mi cũng như tao sẽ làm ra những đôi giày của mi thôi !

GÃ PAPHLAGONIEN

Nhưng mà mơn trớn, nịnh hót thì mày sẽ không tài nào hơn tao được. Tao sẽ đặt thêm lên lưng ông ấy cái này ! *(cởi áo choàng của hắn ra định mặc cho ông Nhân Dân)*. Kxii ! Kxii ! Rên lên chứ, nào, đồ cóc đế bẩn thỉu !

ÔNG NHÂN DÂN

(gạt cái áo choàng ra) Ối chù chà ! Cút mất xác mày đi ! Nó thum thủm sặc mùi da, kinh tởm !

GÃ BÁN DỒI

Hắn có ý định của hắn khi hắn trùm kín ông dưới cái áo này : hắn muốn làm cho ông chết ngạt. Hắn đã từng âm mưu bao chuyện khác hại ông. Ông có biết, cái thứ a–nguỳ[1] hăng hắc mà hôm nào đó chợ bán rẻ thối ra không ?

ÔNG NHÂN DÂN

Có, ta biết !

GÃ BÁN DỒI

Hắn có ý định của hắn : chính hắn đã chạy ngược chạy xuôi tất tả, làm cho nó hạ giá xuống để cho Ông mua, Ông ăn rồi sau đó tại toà án nhân dân các ông tự làm cho nhau ngã lăn ra mà chết thẳng cẳng, vì những phát rắm thối !

ÔNG NHÂN DÂN

A ! Khiếp quá ! Một gã Coprien đã nói với ta cái điều này[2] !

GÃ BÁN DỒI

(với công chúng) Chính là vào trong cái trường hợp này mà nước da các người bị ngả màu hung, hình như thế phải không các người ?

ÔNG NHÂN DÂN

Ê, phải đấy ! Đây đúng là một vố ngầm của "gã tóc hoe"[3].

GÃ PAPHLAGONIEN

Đồ chó ! Mày làm mất mặt tao bằng những trò chế giễu như vậy à ?

GÃ BÁN DỒI

Là bởi Nữ Thần dặn tao phải thắng mi với tư cách là "thằng ăn cắp kiểu" !

---

1 *A-nguỳ* : Một loại rau mà người ta cho rằng ăn vào thối cả ruột.

2 *Copri* là một thị trấn ở Attique. Chữ *"copros"* có hai nghĩa : người Copri và phân súc vật.

3 Qua câu châm chọc này, ta đoán có lẽ Cléon tóc hoe.

GÃ PAPHLAGONIEN

Nhưng mày sẽ không thắng nổi tao đâu ! Tôi tuyên bố, thưa ông Nhân Dân, rằng ông sẽ được nhận của tôi một đĩa trợ cấp đầy tràn, ông sẽ tha hồ ông ăn, mà chẳng phải làm gì !

GÃ BÁN DỒI

Tôi, tôi sẽ cho ông một lọ dầu thơm nho nhỏ để thoa bóp những chỗ hơi bị sưng tĩnh mạch dưới bắp chân. *(trao cho ông một lọ mỡ con con)*

GÃ PAPHLAGONIEN

Tôi, tôi sẽ nhổ dần cho ông hết các sợi tóc trắng và biến ông thành một chàng trai.

GÃ BÁN DỒI

Này, tặng ông một chiếc chổi lông con để quét vành ngoài đôi mắt xinh xắn của ông.

GÃ PAPHLAGONIEN

Ông Nhân Dân ơi, hỉ mũi xong ông cứ quẹt lên đầu tôi đây này !

GÃ BÁN DỒI

Không, quẹt lên đầu tôi cơ !

GÃ PAPHLAGONIEN

Không, lên đầu tôi ! *(với gã bán dồi)* Tao, tao sẽ chỉ định mày lập tức trang bị cho một thuyền chiến ba tầng[1].

Túi bạc mày sẽ chui vào đó hết :
Bởi vì mày chỉ có một thuyền con
Một chiếc thuyền tồi tàn nhăn nhúm,
Phải luôn bỏ tiền sửa những cái linh tinh
Tao sẽ có cách phân cho mày phải nhận
Một cánh buồm thối rữa rách bươm !".

---

1 Luật lệ quy định : nhà nước có quyền chỉ định một số công dân giàu có nào đó phải bỏ tiền túi ra để sửa chữa, trang bị cho một chiếc thuyền chiến.

GÃ BÁN DỒI

Kìa, hắn sôi sục muốn làm tôi hấp hối
"Khoan, khoan nào, cái nồi xúp sữa kia ơi !
Phải bớt lửa tí ti cho vừa phải !
Và hớt bọt đi những câu hắn doạ dẫm thế này !

(làm điệu bộ hớt bọt trên đầu địch thủ với một cái vá)

GÃ PAPHLAGONIEN

A ! Tao sẽ bắt mày trả giá rất cao
Về cái chuyện mày vừa làm đó
Bằng những khoản thuế chiến tranh đồ sộ
Đè lên lưng ! Tao sẽ lo ngay
Vận động người ta ghi sổ tên mày
Vào danh sách những nhà giàu sụ.

GÃ BÁN DỒI

Về phía tao, chẳng cần doạ dẫm,
Chỉ vì mi một chút cầu mong :
Cho mi có một chảo to mực nướng
Toả mùi thơm trên ngọn lửa cháy hồng.
Một ngày nào đó mà mi sẽ đăng đàn tham luận
Trước mọi người về sự kiện Milet[1] *;*
Với tiền biếu nếu xuôi chiều gặp vận,
Hai triệu đồng trao đến tay mi ;
Trong lúc vội phải ngốn xong chảo mực
Để kịp giờ đến Hội nghị Nhân dân,
Thì khách hàng mi đến nhà gọi gấp
Mà chảo mực kia mới hết một phần
Vậy là mi, trong lúc cuống cuồng,
Triệu không bỏ mà mực kia cũng tiếc,
Mi tọng đầy mồm, sặc nghẹn, ngoẻo luôn !

1 Cléon bị tố cáo là ăn hối lộ các thành bang đồng minh hoặc lệ thuộc Athènes để bênh vực cho họ trước Hội nghị Nhân dân.

NHẠC TRƯỞNG

Hoan hô ! Hoan hô ! Thề có Zeus, Apollon và Déméter !

ÔNG NHÂN DÂN

Đó cũng là ý kiến của ta ! Vả lại, xét mọi mặt thì không ai chối cãi được rằng anh ta là một công dân rất tốt mà lâu nay chưa bao giờ thấy xuất hiện cho cái "chế độ dân chủ – bốn xu" của mình !

Còn mi, thằng Paphlagonien kia ! Con người khoe khoang yêu quý Nhân Dân, mi đã nuôi ta bằng tỏi[1]. Hãy trả nhẫn ta cho ta, lập tức ! Mi sẽ không còn là tên quản lí của ta nữa !

GÃ PAPHLAGONIEN

Nhẫn ông đây ! Nhưng hãy nhớ lấy một điều : nếu ông cách chức quản lí của tôi thì sẽ có một thằng khác xuất hiện, nó còn chó má hơn tôi nhiều !

ÔNG NHÂN DÂN

(không lắng nghe hắn nói, mải chăm chú nhìn kĩ chiếc nhẫn)

Chiếc nhẫn này, có đúng của ta không ? Không thể ! Cái dấu ấn nó mang khác hẳn, hay là ta bị hoa mắt ?

GÃ BÁN DỒI

Ông cho tôi xem. *(Ông Nhân Dân đưa nhẫn cho y)* Dấu ấn của ông trước kia là gì ?

ÔNG NHÂN DÂN

Một đĩa thịt bò mỡ chín nhừ[2] !

GÃ BÁN DỒI

Nhẫn này không mang dấu ấn ấy.

ÔNG NHÂN DÂN

Không phải đĩa thịt à ? Vậy thì cái gì ?

---

1 Nuôi bằng tỏi có nghĩa là làm cho thích đánh nhau.

2 Chơi chữ giữa *demós* (mỡ) và *démos* (nhân dân) viết như nhau, nhưng trọng âm đặt khác nhau.

GÃ BÁN DỒI

Một con cóc, há mồm, đang diễn thuyết trên đỉnh một ngọn núi đá[1].

ÔNG NHÂN DÂN

Ối chao ! Khốn khổ !

GÃ BÁN DỒI

Ông sao thế ?

ÔNG NHÂN DÂN

Cất, cất hộ ta cái này đi ! Cái hắn mang đây không phải là nhẫn của ta, mà là nhẫn của Cléonyme[2] ! Nào, anh hãy nhận chiếc nhẫn của tay ta đây, và hãy là người quản lí của ta !

GÃ PAPHLAGONIEN

Không ! Hẵng khoan, ông chủ ơi ! tôi van ông ! Hãy đợi nghe những câu sấm mà tôi hiện có !

GÃ BÁN DỒI

Còn sấm của tôi nữa !

GÃ PAPHLAGONIEN

Ông mà nghe nó là Ông sẽ phải nhồi nhét căng tròn vỡ bụng.

GÃ BÁN DỒI

Còn ông, ông mà nghe hắn là sẽ bị tước mất chiếc đoản đao hai lưỡi của Ông đấy !

GÃ PAPHLAGONIEN

Sấm của tôi nói rằng số của ông là ngự trên toàn cõi đất nước, đầu đội vòng hoa.

GÃ BÁN DỒI

Hơn vậy, sấm của tôi, nó nói rằng ông sẽ mặc áo hoàng bào nạm vàng, đầu đội vương miện, ngự trên một cỗ kim xa, ông sẽ đuổi theo nàng Daphné[3] với đức ông chồng bé bỏng của nàng nữa.

---

1 *"Ngọn núi đá"* (hay *"hòn sỏi"*) chỉ đồi Pnyx.

2 *Cléonyme* bị Aristophane công kích nhiều lần.

3 *Daphné*, nữ thuỷ thần bị Apollon theo đuổi riết đã biến thành cây liễu để lánh mình.

ÔNG NHÂN DÂN

(với gã bán dồi) Vậy thì hãy đi lấy sấm anh về đọc cho hắn nghe.

GÃ BÁN DỒI

Xin vâng !

ÔNG NHÂN DÂN

(với gã Paphlagonien) Cả mi nữa, mang về đây !

GÃ PAPHLAGONIEN

Xin tuân lệnh ông !

GÃ BÁN DỒI

Xin tuân lệnh ông, tốt quá ! Không có gì cản trở.

(Họ đều vào. Gã Paphlagonien trở về nhà ông Nhân Dân, gã bán dồi đi về hướng thành phố.)

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

"Hạnh phúc sẽ về như một sáng bình minh tươi
Với tất cả chúng mình, đẹp bấy !
Với lớp người hôm nay, với lớp người sẽ tới
Nếu Cléon bị tống cổ ra !
Tất nhiên trừ mấy cụ già
Ẩm ương phản đối sa đà kêu rêu,
Trước chợ Công lí nói liều :
Dân không thấy hắn cao trèo thế kia
Thì dân sẽ thiếu tức thì
Một đôi dụng cụ thích nghi hàng ngày
Một cây chày để nghiến tươi[1]
Một cây thìa để khoắng nồi thịt hoong.

Một điều nữa, ta thua kém hẳn
Là cái trình độ hắn rất cao

1 *Chày* và *thìa* : Vì Cléon nghiền nát, xáo trộn và hốt tất.

So con lợn, chẳng kém nào !
Theo lời kể những bạn bầu thiếu niên,

Cũng học nhạc, năm cung bảy giọng
Đàn căng dây chỉ nẩy khúc "Kim tiền"[1]
Ngoài ra chẳng nói gì thêm,
Ếch nằm đáy giếng biết trên có gì !

Thầy giáo cáu, tức thì đuổi cổ
Vì lí do : Thằng nhỏ ngu dai,
Khả năng chỉ thuộc một bài :
"Mạ cho tôi lớp vàng dày bàn tay !".

(Gã Paphlagonien từ nhà ông Nhân Dân ra, đồng thời gã bán dồi cũng trở lại, mỗi người ôm một ôm giấy loại.)

GÃ PAPHLAGONIEN
Đây ông xem : Tôi vẫn chưa mang hết tới đây đâu nhé !

GÃ BÁN DỒI
Úi chu chà ! Đau cái bụng quá ! Tôi cũng chưa mang hết tới đây đâu !

ÔNG NHÂN DÂN
Những cái gì kia ?

GÃ PAPHLAGONIEN
Những lời tiên đoán.

ÔNG NHÂN DÂN
Tất cả ?

GÃ PAPHLAGONIEN
Ông ngạc nhiên à ? Còn cả một rương đầy nữa kia, nói thật đó !

GÃ BÁN DỒI
Còn tôi, một tầng gác và hai nhà đầy !

---

1 *"Khúc Kim tiền"* : Aristophane chơi chữ giữa *doristi* (phong cách Dorien) với *dordoristi* (phong cách vụ lợi, tham tiền). Bản tiếng Pháp : *"chỉ biết do-ré"* (*do, ré* là hai nốt nhạc, viết liền thành *doré* có nghĩa là mạ vàng). Tôi dùng chữ *"Khúc Kim tiền"* (một điệu ca Huế) vừa sát nghĩa vừa có chất thơ.

ÔNG NHÂN DÂN

Nào, nói thử, những câu sấm đó của ai ?

GÃ PAPHLAGONIEN

Sấm của tôi là sấm Bacis.

ÔNG NHÂN DÂN

Còn sấm của mi là của ai ?

GÃ BÁN DỒI

Của Glanis, anh của Bacis và là anh cả của lão ta[1].

ÔNG NHÂN DÂN

Sấm nói gì ?

GÃ PAPHLAGONIEN

Nói về Athènes, về Pylos, về tôi, về ông, về mọi sự.

ÔNG NHÂN DÂN

Còn sấm của anh, nói gì ?

GÃ BÁN DỒI

Nói về Athènes, đậu nhừ, người Sparte, cá mòi tươi, về những người bán bột cân gian ngoài chợ, về ông, về tôi ... *(hết cả ý, nói một mình, đầy căm giận đối với gã Paphlagonien)*. Hắn cứ liệu mà cụp đuôi vào giữa hai hàm răng, thằng khốn nạn !

ÔNG NHÂN DÂN

Thôi, vậy là được. Nào đọc ta nghe xem – nhất là cái câu nói đến ta, cái câu mà ta yêu, cái câu nói ta sẽ trở thành con chim ưng trên chín tầng mây ấy !

GÃ PAPHLAGONIEN

Vâng, được. Ông hãy nghe tôi và phải chú ý : *(đọc)*

"Hãy lo, hỡi con Erechthée, lo giữ đúng con đường[2]
Mà Apollon từ nơi ẩn náu của mình truyền lệnh

---

1 *Glanis* chỉ là một cái tên tưởng tượng ra cho vần với *Bacis*. *Bacis* là người chuyên đặt những câu sấm rất quen thuộc và phổ biến.

2 *Erechthée*, vua đầu tiên, huyền thoại của Athènes.

Qua câu sấm của chiếc ghế ba chân, cực kì tôn kính
Người dạy ông phải bảo vệ bên mình
Sự có mặt linh thiêng của con chó nhọn nanh :
Bằng cái miệng hoác to và tiếng sủa ồm ồm quàng quạc
Nó phụng thờ bảo vệ ông ; ông sẽ được đền bù đúng mức
Bằng không nó sẽ bị tiêu vong :
Hàng nghìn con quạ căm hờn
Sẽ tìm hại nó bằng ngàn tiếng kêu !".

ÔNG NHÂN DÂN

Thượng đế lòng lành ơi ! Sấm nói cái gì mà ta không hiểu chút nào cả. Cái câu chuyện Erechthée với những con quạ và một con chó ấy có nghĩa là thế nào ?

GÃ PAPHLAGONIEN

Con chó là tôi. Chính vì ông mà tôi sủa tợn, và Phébus[1] đã dặn ông phải giữ tôi bên cạnh ông, tôi – con chó nói trong câu sấm.

GÃ BÁN DỒI

Sấm không nói thế. Con chó này *(chỉ gã Paphlagonien)*, hắn nhào nặn câu sấm như hắn thường nấu nồi cháo cho ông : thoáng một cái hắn đã nếm thử mất nửa nồi rồi. Chỉ có tôi mới có cái bản đúng nói về con chó ấy.

ÔNG NHÂN DÂN

Vậy hả ? Nói đi : Nhưng ta, trước tiên ta cầm sẵn hòn sỏi trong tay : ta không muốn bị chảy máu trầy da vì những câu "sấm răng chó" của các người[2].

GÃ BÁN DỒI

"Hỡi con của Erechthée,
Hãy nghĩ đến đề phòng con chó,

---

1 Tức Apollon.

2 Ông Nhân Dân sẽ ném đá đuổi con chó đi, có nghĩa là nhân dân sẽ dùng hòn sỏi (thay lá phiếu) biểu quyết bất tín nhiệm Cléon.

Con Cerbère, chuyên làm trò đê tiện ;
Hắn xun xoe, đuôi ngoắt lúc ông ăn
Rình lúc ông quay đi, miệng há, không nhìn
Là đĩa thức ăn của ông hắn cuỗm ;
Rồi vào tận bếp lục tìm, khua khoắng,
Rất nhẹ nhàng dùng lưỡi chó hắn ta
Liếm một liếm, trong đêm, quét hết thức ăn thừa
Và cả những cù lao to nhỏ[1].

ÔNG NHÂN DÂN

A ! Biển ơi ! Thế thì hơn hẳn đó, hỡi Bacis !

GÃ PAPHLAGONIEN

Hãy nghe nữa đã, ông thân yêu ơi ! Hãy đợi nghe nốt cái này để rồi quyết định dứt điểm :

"Giữa Athènes thần thánh,
Một cô em con của loài người
Sẽ sinh hạ một con sư tử ;
Con mãnh thú, để vì dân phụng sự,
Sẽ đấu tranh cùng lũ muỗi nghìn con
Như chiến đấu cho đàn cháu chắt trường tồn
Không một phút buông ngừng cuộc chiến
Còn ông, để nó được an toàn trọn vẹn,
Hãy lấy gỗ xây tường, ốp trụ sắt hai bên !".

Câu sấm này, ông có biết nó nói gì không ?

ÔNG NHÂN DÂN

Trời ơi ! Quả ta không hiểu gì cả !

GÃ PAPHLAGONIEN

Rõ lắm : Thần truyền cho ông bảo vệ tôi cẩn thận. Trong con sư tử này, chính là trái tim tôi đang đập, và đập vì ông !

ÔNG NHÂN DÂN

Sao ? Anh, đã trở thành "trái tim sư tử" ? Tin hay thứ nhất !

---

1 Tức là toàn bộ lãnh thổ trên biển của đế quốc Athènes.

GÃ BÁN DỒI

Trong câu sấm, còn một điều gì đó mà hắn không giải thích – và có lí do ! Đó là ý nghĩa bức tường bằng sắt và gỗ, trong đó sấm dạy ông phải gìn giữ hắn ta.

ÔNG NHÂN DÂN

Nào, qua câu đó, Thần muốn bảo gì ta vậy ?

GÃ BÁN DỒI

(chỉ gã Paphlagonien) Hắn, phải cho hắn vào tù, trong một cái còng tay đúng quy cách.

ÔNG NHÂN DÂN

Câu sấm đó, ta tin rằng nó sẽ thực hiện không chậm trễ lắm đâu !

GÃ PAPHLAGONIEN

(trong lúc lòng sôi sục giận, hắn bất giác nói lên toàn bằng thơ, y như những câu sấm, gã bán dồi cũng vậy, ở đoạn sau.)

Tôi xin ông, ông đừng nghe hắn !
Lũ quạ khoang quen thói ghen ăn
Chống tôi, quạc mỏ kêu làng :
Nhưng ông, phải giữ tình thương mặn nồng ;

Với con ưng, ông đừng phụ nghĩa
Nhớ khi nào hắn đã mang về
Cho ông, chân buộc cánh ghì
Từ thành Sparte đến mấy bè quạ con[1] *!*

GÃ BÁN DỒI

(một mình)

Cái thằng Paphlagonien đó
Bởi hắn suy nên mới nói liều !
Thơ ngây, con Cécrops thân yêu !
Phải chăng anh tưởng đây nhiều chiến công ?

1 Tức những tù binh Sparte.

"Người nữ ốm vẫn mang nặng được
Miễn đàn ông qua lướt một lần.
Nhưng đi chiếm luỹ vây thành,
Đàn bà đâu dễ một lần xảy ra[1] *!*
Không đi đánh, chỉ đi ... xia !"

GÃ PAPHLAGONIEN

Nhưng hãy coi chừng cái điều sấm nhắc về cái cửa ra vào cảng Pylos nữa ông ơi ! *(cao hứng ngâm to)*

"Cảng Pylos cửa bên ngoài
Cửa bên ngoài cảng, cảng ngoài cửa trong[2]*".*

ÔNG NHÂN DÂN

Nghĩa là gì ? Cảng ngoài cửa trong ?

GÃ BÁN DỒI

Các cửa của ngôi nhà, hắn bảo hắn sẽ lấy đi !

ÔNG NHÂN DÂN

Vậy là tối nay ta sẽ nằm ngủ giữa luồng gió à ?

GÃ BÁN DỒI

Vâng, bởi hắn đã xoáy mất cánh cửa của ta rồi. Nhưng đây còn một câu sấm về chính sách hải quân. Ông hãy dành cho nó một sự chú ý đầy đủ ...

ÔNG NHÂN DÂN

Đồng ý ! Đọc đi ! Nhưng trước mọi sự, bọn thuỷ quân của ta, người ta trả lương bổng cho chúng nó thế nào nhỉ[3] ?

---

1 Gã bán dồi muốn nói : Cléon chỉ là một người đàn bà yếu ớt, không phải là con người chinh chiến. Trong sự kiện Pylos, người đàn ông "lướt qua một lần" là tướng Démosthène, người làm nên chiến thắng vinh quang mà Cléon hưởng.

2 Cả đoạn này là một trò chơi chữ, khó mà dịch cho vừa đúng vừa xuôi : sấm mà lại !

3 Lương của thuỷ quân là một vấn đề gai góc về chính trị và tài chính, từng gây nhiều cuộc chiến tranh sóng gió.

GÃ BÁN DỒI

"Hỡi con của Egée yêu quý !
Hãy liệu chừng tránh thoát những mưu mô
Của con cáo chó ranh ma
Chân nhanh, răng hiểm, mõm thò đánh hơi,
Cái đầu quỷ quái hơn người"

Ông biết là cái gì không ?

ÔNG NHÂN DÂN

Con chó–cáo, là Philostrate[1].

GÃ BÁN DỒI

Không, không phải : đó là những con thuyền nhanh *(chỉ tên Paphlagonien)* mà hắn đòi hỏi để đi vét tiền. Lời sấm nói cấm ông không được cấp cho hắn.

ÔNG NHÂN DÂN

Sao lại thế ? Một chiếc thuyền là một con chó–cáo à ?

GÃ BÁN DỒI

Ông hỏi sao à ? Là vì chiếc thuyền, nó lướt nhanh, và con chó cũng vậy !

ÔNG NHÂN DÂN

Thế thì sao người ta cột một con cáo vào đuôi con chó làm gì ?

GÃ BÁN DỒI

Cáo chồn còn là hình ảnh bọn lính, bởi vì chúng phá phách nho trong vườn.

ÔNG NHÂN DÂN

Tiền lương bọn chồn con của ta, nó ở đâu ?

GÃ BÁN DỒI

Tôi, tôi sẽ cung cấp, và nội trong ba ngày. Nhưng ông hãy lắng tai nghe câu sấm này nữa : "Lời nhắn nhủ của Apollon : hãy đề phòng những mẹo lừa của Cyllène !".

---

1 *Philostrate* là chủ một nhà chứa, mệnh danh là chó–cáo.

ÔNG NHÂN DÂN

Cyllène nào[1] ?

GÃ BÁN DỒI

"Cyllène, chính là cái bàn tay của hắn.
Hình tượng đúng của bàn tay, theo phong cách thơ ca.
Bởi hắn chìa bàn tay ra, và nói : "Hãy chi ra,
Những số vốn không bao giờ hoàn lại.".

GÃ PAPHLAGONIEN

"Hắn giải thích sai. Thực ra, "*vốn không hoàn lại*" là một lời nói bóng xa xôi, mà Apollon dùng để ám chỉ bàn tay của Diophyte[2]. Vả lại tôi có cho ông một câu sấm ngôn nâng trên cánh những ngọn gió chiều, nó biến ông thành một con chim ưng và làm vua trên toàn mặt đất.

GÃ BÁN DỒI

Tôi cũng vậy, và câu sấm của tôi biến ông thành vua không những toàn mặt đất mà cả trên Biển Đỏ[3] kia, ngay giữa Ecbatane, ông sẽ vừa gặm bánh ngọt vừa xử án.

GÃ PAPHLAGONIEN

Nhưng tôi, tôi đã có một giấc mơ, trong đó tôi thấy đích thân vị Nữ Thần[4], tay cầm chiếc bình tiên, rót xuống đầu ông Nhân Dân một thứ thần đơn phồn vinh, thịnh vượng.

GÃ BÁN DỒI

Tôi cũng thế, thật thà là tôi đã thấy đích thân Nữ Thần rời khỏi cung thành thánh, trên chóp mũ là một con chim cú, tay cầm hai chiếc bình tiên, Nữ Thần dội xuống đầu ông cả lọ nước thần đơn, và trên đầu hắn cả vò nước mắm.

---

1 *Cyllène* : Chữ *Cylle* (đọc na ná giống *Cyllène*) có nghĩa là bàn tay.

2 *Diophyte* : tên một gã thầy bói.

3 Người Hi Lạp xưa dùng chữ *"Biển Đỏ"* để chỉ tất cả các biển phương đông Ecbatane, một kinh đô cũ của Ba Tư.

4 Tức nữ thần *Pallas Athéna*. Một pho tượng vĩ đại của Athéna, bằng vàng và ngà voi được dựng tại đền Parthénon, một công trình kiến trúc tuyệt mĩ do Phidias trang trí trên thành cổ Acropole.

ÔNG NHÂN DÂN

Hoan hô ! Dứt khoát, không ai khôn khéo bằng Bacis ! Căn cứ vào đó *(với gã bán dồi)* mình ta đây, ta phó thác vào tay anh, để dắt dẫn tuổi già và giáo dục lại cho ta.

GÃ PAPHLAGONIEN

Chưa đâu, tôi van ông, hãy chờ chút nữa ! Tôi, tôi sẽ cấp phát mì hột cho ông sinh hoạt hàng ngày.

ÔNG NHÂN DÂN

Cái chuyện mì hột ta nghe nói đi nói lại quá nhiều rồi : ta đã bị mi và thằng Théophane[1] lừa phỉnh quá nhiều rồi.

GÃ PAPHLAGONIEN

Nhưng từ đây tôi sẽ cấp cho Ông toàn bột xay sẵn.

GÃ BÁN DỒI

Còn tôi, tôi sẽ cấp cho ông những chiếc bánh đa nhào đi nắn lại, và thức ăn nấu sẵn, ông chỉ việc xơi thôi.

ÔNG NHÂN DÂN

Vậy thì hãy quyết định đi ! Các anh sẽ làm gì nào ? Trong hai người, người nào đối xử ta hậu hĩ nhất thì ta sẽ giao dây cương ngọn đồi Pnyx[2].

GÃ PAPHLAGONIEN

Nháy mắt tôi trở về ngay. Tôi sẽ là người về trước nhất. *(về nhà ông Nhân Dân)*

GÃ BÁN DỒI

Không, không chính tôi cơ ! *(cũng vào)*

---

1 *Théphane*, có lẽ là tên tay sai giết người của Cléon.

2 Tức là nắm quyền bính cao nhất. Hội nghị Nhân dân, cơ quan tối cao (quốc hội) của Athènes họp ở đồi Pnyx.

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

"Đẹp đẽ sao quyền lực
Của Người, hỡi Nhân Dân !
Ai nấy đều sợ phép
Như sợ đấng minh quân
Nhưng Người dễ bị lừa :
Cái điều người ưa thích
Là mơn trớn vỗ về,
Và ngọt ngào nịnh hót.
Bất kì ai đang nói
Người cũng nghe há mồm
Cái đầu người lang bang
Óc não chơi Cung Quảng."

ÔNG NHÂN DÂN

Về đầu óc thông minh
Hỡi những mái đầu xanh
Chính các anh chẳng có
Khi tưởng ta nói dở
Ta làm ra vẻ ngốc
Chẳng qua là giả vờ
Bởi ta rất chăm lo
Bữa ăn ngày đủ suất
Ta chỉ mong tuyển dụng
Một kẻ cắp làm quan
Khi hắn móc đủ tiền
Ta giơ đấm lên : Cút !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

A ! Cách xử lí tuyệt trần
Nếu quả người uốn nắn
Thái độ người đúng đắn
Theo lôgic vẹn tròn
Mà Người mới nêu lên

Nếu trên đồi Pnyx
Người vỗ béo bọn kia
Như vỗ béo bò dê
Nuôi tế thần và thịt
Rồi, sau khi hết sạch
Những cái cho vào mồm
Thì thịt con béo nhất
Để ăn bữa chiều hôm !

ÔNG NHÂN DÂN

Nhìn kia, hay ta sẽ
Cản bước chúng mưu đồ !
Chúng tưởng chúng ranh ma
Định nhằm ta chăng bẫy,
Nhưng ta rình quan sát
Mặt không tỏ vẻ gì
Mọi hành vi kẻ cắp
Của chúng, và cưỡng bức
Cho chúng phải nôn ra
Mọi thứ cắp của ta
Bằng cách thúc vào họng
Chiếc bình phiếu hình loa.

(Gã Paphlagonien từ trong nhà ông Nhân Dân ra với một cái giỏ và một chiếc ghế. Cùng lúc đó, Gã bán dồi cũng đi ra, với tất cả đồ lề bộ sậu của hắn. Những cảnh ra, vào, đều được sắp đặt, cách điệu hoá. Hai gã đụng vào nhau.)

GÃ PAPHLAGONIEN

Úi chao ! Xéo ! xéo ngay theo ... các thần trời !

GÃ BÁN DỒI

Mi cũng xéo đi, đồ thịt thối !

GÃ PAPHLAGONIEN

Thưa ông Nhân Dân, ông thấy đó, tôi, tôi sẵn sàng rồi ! Ba tiếng đồng hồ tôi đứng chực sẵn ở đây, quyết chí làm cho ông vui lòng đó !

GÃ BÁN DỒI

Còn tôi ấy à, tôi đứng chực mười giờ và bao nhiêu giờ, bao nhiêu giờ nữa rồi !

ÔNG NHÂN DÂN

Còn ta, đã trăm ngàn giờ rồi ta đợi các anh và các anh làm cho ta tởm lợm, và hàng giờ, hàng giờ nữa !

GÃ BÁN DỒI

Vậy thì ông hãy làm ... làm gì ông biết không ?

ÔNG NHÂN DÂN

Ta sẽ biết nếu anh giải thích.

GÃ BÁN DỒI

Ông hãy xếp tôi và hắn lại ngang hàng nhau rồi ông ra lệnh xuất phát, để chúng tôi được bắt đầu từ chỗ ngang nhau mà chạy đua phục vụ ông !

ÔNG NHÂN DÂN

Đúng, đúng ta phải làm như thế. Các anh lùi lại đi !

GÃ PAPHLAGONIEN và GÃ BÁN DỒI

(Xếp hàng song song trước ngưỡng cửa)

Xong rồi ạ!

ÔNG NHÂN DÂN

Một, hai, ba, chạy !

(Hai tên đầy tớ lao lên chạy. Gã Paphlagonien bằng một mưu mẹo vượt lên trước.)

GÃ BÁN DỒI

(tức giận) Cấm chạy cắt ngang trước mặt !

ÔNG NHÂN DÂN

Thượng Đế muôn năm ! Lần này ta sắp sửa được phồn vinh nhờ có những "kẻ ưu ái" đây, hoặc là ta quá khó tính !

GÃ PAPHLAGONIEN

Ông thấy không ? Tôi là người đầu tiên mang ghế đến cho ông ngồi ! *(đặt một chiếc ghế xếp)*

GÃ BÁN DỒI

Nhưng không phải một chiếc bàn ! Chính tôi đi trước cả người đầu tiên ! *(dựng chiếc thớt của hắn lên làm bàn)*

(Tiếp theo là một động tác sân khấu trong đó hai gã đi đi lại lại rất khẩn trương, tay bưng hết món ăn này sang món ăn khác.)

GÃ PAPHLAGONIEN

Đây tôi mang cho ông chiếc bánh đa con con này, nó làm bằng bột lúa mì gặt ở Pylos.

GÃ BÁN DỒI

Đây tôi mang cho ông những chiếc bánh rán giòn mà Nữ Thần đã dùng ngón tay ngà moi ruột.

ÔNG NHÂN DÂN

A ! Tay phải Nàng đầy đặn thế sao ? Hỡi vị Nữ Chúa tối cao ?

GÃ PAPHLAGONIEN

Và tôi biếu ông một bát đỗ nhừ, trông ngon lành đẹp mắt. Chính đích thân Pallas, Nữ Chúa của những trận giao tranh, nghiền lấy.

GÃ BÁN DỒI

Ông Nhân Dân ơi ! Nữ Thần thương yêu chăm sóc ông một cách hiển nhiên. Bây giờ thì Nàng đang tưới xuống đầu ông một nồi canh thịt đầy tràn. *(đặt nồi canh sau đầu ông Nhân Dân như một vòng hào quang trước khi múc phục vụ ông ta)*

ÔNG NHÂN DÂN

Anh có nghĩ rằng thành phố chúng ta đã hoá thành sa mạc rồi nếu như Nàng không che lên chúng ta, một cách rõ ràng đến thế, cái ... nồi canh của Nàng hay không ?

GÃ PAPHLAGONIEN

Đây là mận, quà của vị Nữ thần mệnh danh là "Sự kinh hoàng của các quân đội".

GÃ BÁN DỒI

Và con gái Đấng Tối Cao tặng ông một miếng thịt quay áp chảo, với một phần ruột, chân giò và lá lách.

ÔNG NHÂN DÂN

Hay quá ! Nàng biết ơn ta đã tặng nàng chiếc khăn thêu[1] !

GÃ PAPHLAGONIEN

Vị Nữ Thần có túm lông sấm sét mời ông xơi những cái bánh phômát này để khua chèo khoẻ hơn trên hạm đội chúng ta !

GÃ BÁN DỒI

Ông xơi thêm cái này !

ÔNG NHÂN DÂN

Thế ta sẽ làm gì với miếng thịt mỡ to tướng này ?

GÃ BÁN DỒI

Vị Nữ Thần chí tôn rất biết việc mình làm khi Nàng gửi tặng ông khổ thịt mỡ này : để ông nuôi béo gấp đôi gấp ba những chiếc thuyền chiến của ta. Sự chăm nom săn sóc của Nàng đối với hạm đội của ta quả là chói lọi ! *(mời ông uống)* Đây nữa, mời ông hãy uống đi : Rượu ba trên hai đó[2].

ÔNG NHÂN DÂN

Thánh thần ơi ! Ngon thế, pha thì pha, vẫn mạnh !

GÃ BÁN DỒI

Dĩ nhiên ! Chính tay vị Nữ Thần đánh–không–trật–phát–nào pha lấy rượu này đó.

GÃ PAPHLAGONIEN

Khoanh bánh sữa này, mời Ông xơi : tôi xin biếu Ông.

GÃ BÁN DỒI

Còn tôi, mời ông, nguyên cả cái !

---

1 *Chiếc khăn thêu* : 4 năm một lần, người ta dâng cho Nữ Thần Athéna một chiếc khăn trên đó các bà quý tộc Athènes dùng ngón tay khéo léo của mình thêu lên những cảnh chiến đấu anh hùng trong thần thoại.

2 Rượu *ba trên hai* là pha ba nước hai rượu : tỉ lệ đậm tốt.

GÃ PAPHLAGONIEN

(mang thịt hầm ra, thấy địch thủ đã hết sạch mọi thứ) Nhưng mà mày làm gì có thịt thỏ rừng biếu ông ! Tao, tao có.

GÃ BÁN DỒI

(một mình) Vô phúc rồi ! Thịt thỏ ! Lấy đâu ra bây giờ ?

"Tim yêu dấu ta ơi, hãy bày ra một câu phỉnh khéo ngay bây giờ."

GÃ PAPHLAGONIEN

(với một thái độ thông cảm chế nhạo)

Mày thấy cái này không, khốn khổ ?

GÃ BÁN DỒI

(đã tìm ra mưu mẹo) Tao cóc cần ! Tao thấy đằng kia có những người đang tìm đến tao ; những vị sứ giả ; họ mang những cái túi đầy ắp tiền.

GÃ PAPHLAGONIEN

Đâu, đâu ? *(chạy ù ra)*

GÃ BÁN DỒI

(với ông Nhân Dân) Đó có phải việc ông đâu ! Những người khách lạ ấy, kệ họ ! *(dâng thịt hầm cho ông)*. Ông Nhân Dân bé bỏng của tôi ơi ! Ông có thấy nồi thịt hầm tôi mang đến biếu ông không ?

GÃ PAPHLAGONIEN

(trở lại) Khốn khổ thân tôi rồi ! Thật là nhơ nhuốc ! Mày đã xoáy trơn những thứ của tao !

GÃ BÁN DỒI

Thế hử, Biển ơi ! Thế mi thì sao, về vấn đề những người Pylos ?

ÔNG NHÂN DÂN

Anh làm ơn nói ta nghe từ đâu anh nảy ra cái ý nghĩ ăn hớt của hắn như vậy ?

GÃ BÁN DỒI

(cao thượng) Ý nghĩ thì của Thượng Đế, nhưng chuyện ăn cắp là của tôi *(tầm thường)*. Chính tôi đã làm một vố liều mà được.

GÃ PAPHLAGONIEN

Nhưng chính tôi là người kho nấu !

ÔNG NHÂN DÂN

(với gã Paphlagonien) Kệ xác anh ! Cút đi ! Kẻ nào dọn lên cho ta ăn, ta biết ơn kẻ đó.

GÃ PAPHLAGONIEN

Ông Nhân Dân ơi ! Ông còn lần lữa gì nữa mà không giải quyết dứt khoát đi ? Ai trong hai người chúng tôi hậu đãi ông tốt hơn cả, ông và cái dạ dày của ông ?

ÔNG NHÂN DÂN

Nhưng ta sẽ dựa vào đâu để tuyên bố một lời phán quyết có vẻ tinh vi trước mắt công chúng ?

GÃ BÁN DỒI

Đây tôi bày cho ông : hòm xiểng của tôi đây, ông mang ra mà lục lọi xem nó chứa đựng những gì, xong thì lục lọi cả thằng Paphlagonien, Ông đừng sợ : lời phán quyết của ông sẽ là lời phán quyết đúng.

ÔNG NHÂN DÂN

Nào thì xem, có gì trong đó ? *(nhìn vào cái giỏ của Gã bán dồi)*

GÃ BÁN DỒI

Bố không thấy là cái giỏ không à, bố già ? Bởi vì tôi đã dọn cho ông hết cả rồi còn gì.

ÔNG NHÂN DÂN

Đúng là một cái hòm hoàn toàn biết nghĩ đối với Nhân Dân !

GÃ BÁN DỒI

Bây giờ tiếp tục : Ông hãy đến mà xem hòm xiểng của thằng Paphlagonien. Ông có thấy cái gì không ?

ÔNG NHÂN DÂN

Đại đức từ bi ơi ! Bao nhiêu của ngon vật lạ đầy tận miệng ! Bánh sữa chao ôi ! Hắn để dành làm gì lắm thế ? Vậy mà hắn chỉ cho ta một lát không to nổi bằng cái này !

GÃ BÁN DỒI

Từ trước đến nay, hắn vẫn đối xử với ông như vậy đó. Hắn lấy bao nhiêu, hắn chỉ són cho ông một chút thừa chút thẹo, còn phần to nhất thì hắn tọng vào bụng hắn cả.

ÔNG NHÂN DÂN

(với gã Paphlagonien) Thằng đểu giả ! Vậy ra lâu nay, tao bị mày lừa phỉnh để mày ăn cắp hết cả của tao !

"Và tao, tao đã ban cho mày bao ân huệ với vòng hoa[1] !

GÃ PAPHLAGONIEN

(vẻ đàng hoàng) Tôi, nếu tôi có ăn cắp cũng là vì lợi ích quốc gia !

ÔNG NHÂN DÂN

Hãy lột trả tao cái vòng hoa kia, để tao đội lên đầu anh ta *(chỉ Gã bán dồi)* lập tức !

GÃ BÁN DỒI

Lột nhanh lên, thằng côn đồ kia !

GÃ PAPHLAGONIEN

Không đâu ! Bởi vì tao đang còn có một câu sấm Pythie[2] nói rõ danh tính con người duy nhất trong chúng ta được chỉ định thế chân tao.

GÃ BÁN DỒI

Vậy thì chính là tên tao được chỉ định chính xác và chắc chắn rồi.

GÃ PAPHLAGONIEN

Được, tao sẽ dồn mày đứng nghiêm dưới chân tường để xem có phải câu sấm nói đến mày hay không ? Và trước tiên, một câu hỏi điều tra : Thời thơ bé, mày đến học với thầy nào ?

---

1 Câu thơ này và nhiều câu thơ nữa có nội dung và cấu trúc bi kịch.

2 Sấm thành *Delphes*, do Nữ tư tế Pythia ngồi trên một chiếc ghế ba chân phát biểu.

GÃ BÁN DỒI

Tao được nuôi dạy trong những cái thùng rửa bát, với những quả đấm bươu đầu.

GÃ PAPHLAGONIEN

Mày nói sao ? *(một mình)* Ta cảm thấy như lời tiên tri đâm thủng đáy lòng ta ! *(bình tĩnh trở lại)* Thôi cho qua ... Thế tại nhà huấn luyện viên, mày được học những môn thể thao nào ?

GÃ BÁN DỒI

Ngón ăn cắp, với những lời tuyên thệ cứng rắn, chẳng thèm cau mày.

GÃ PAPHLAGONIEN

(một mình)

"Hỡi Apollon Lycien, Phébus.[1]
Người dành cho tôi số phận nào đây ?"

(nói to) Và đến tuổi người lớn, mày làm nghề nghiệp gì ?"

GÃ BÁN DỒI

Tao bán dồi, rồi thỉnh thoảng đi làm thuê chỗ này, chỗ nọ !

GÃ PAPHLAGONIEN

(một mình)

"Than ôi ! Bất hạnh cho ta ! Tiêu tan tất cả !
Về số phận mình hi vọng mỏng manh sao ! ..."

(nói to) Thêm một câu nữa thôi. Hãy nói rõ : mày bán dồi ở trong chợ hay ở ngoài cổng chợ[2] ?

GÃ BÁN DỒI

Ở cổng ngoài, nơi người ta bán rau dưa.

---

1 *Apollon Lycien* : Apollon (Phébus) có một đền thờ ở Lycie truyền những câu sấm như ở Delphes.

2 Cổng chợ là nơi bán những hàng kém phẩm chất.

GÃ PAPHLAGONIEN

"Than ôi ! Những câu sấm trời đã hoàn toàn thực hiện
Lui vào hậu trường đi, hỡi người bất hạnh đáng thương[1]
Vòng hoa ta ơi ! Vĩnh biệt ! Lên đường !
Phải tạm xa mi, ta xiết bao luyến tiếc !
Rồi mi sẽ về tay kẻ khác,
Chắc đâu giỏi ăn cắp hơn, nhưng có thể hạnh phúc hơn.[2]"

(tháo vòng hoa, trao lại cho Gã bán dồi và đi ra lòng đầy phiền muộn)

GÃ BÁN DỒI

(ngước mắt lên trời)

"Hỡi Thượng đế tối cao Hi Lạp !
Tôi được vòng hoa này âu cũng bởi Người thương !".

(Đầy tớ 1 tiến lên, phấn khởi)

ĐẦY TỚ 1

Hỡi người chiến thắng chói lọi, xin chào ! Và xin chớ quên rằng chính nhờ tôi mà Ngài được trở thành Ông Lớn. Điều tôi cầu xin đây chẳng có cao xa gì : Hãy chiếu cố tấm lòng trong trắng của tôi và ban cho tôi chức vụ Phó văn phòng Tư pháp bên cạnh Ngài.

ÔNG NHÂN DÂN

Còn ta, anh nói cho ta biết tên anh là gì ?

GÃ BÁN DỒI

Agoracrite. Là bởi vì tôi được vỗ béo ở chợ, trong những vụ ẩu đả lẫn nhau.[3]

---

1 Dùng cả hai nghĩa : lui vào hậu trường (diễn viên) ; về vườn (nhà chính trị).

2 Aristophane nhắc lại những câu giã từ của Alceste trong vở kịch cùng tên của Euripide.

3 *Agora* là quảng trường chính ở các thành phố cổ Hi Lạp. Ở đây, *"Agoracrite"* có nghĩa là "nuôi béo ở chợ" ; đừng nhầm với tên của nhà tạc tượng nổi tiếng Hi Lạp *Agoracrite.*

ÔNG NHÂN DÂN

Vậy là ta phó thác mình cho Agoracrite và giao cho anh xử lí gã Paphlagonien có mặt tại đây.

GÃ BÁN DỒI

Còn tôi, thưa ông Nhân Dân, tôi sẽ chăm sóc ông tử tế, để ông sẽ thừa nhận rằng : chưa bao giờ thấy trên đời có một người nào mang lại nhiều công ơn cho Thành–bang–những–người–Athènes–Khờ–Dại cho bằng tôi.

(Tất cả trở vào nhà ông Nhân Dân. Riêng Đội Đồng Ca ở lại.)

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca) *"Có khúc giáo đầu nào hay câu vĩ khúc*
Đẹp sánh bằng tiếng hát chúng ta,
Người chỉ huy những cuộc kị du
Sôi nổi không có gì kìm hãm.
Chúng ta hát, lần này chẳng muốn
Mất lòng ai vì những câu đùa,
Lysistrate – không, Thoumantis[1] *– cũng không.*
Gã khố rách không nhà không cửa
Trước điện thánh đầy vơi giọt lệ
Ôm bầu tên, của Người,
hỡi Apollon rất mực kính yêu !
Mong thoát ra khỏi cảnh đói nghèo !".

Trừng trị bọn dâm ô không có gì đáng trách : xét đến cùng, đó là một sự biểu dương đối với những người trung thực. Nếu nhân vật sắp được nghe kể lại một chuỗi dài những chuyện không hay là một con người từng có tiếng tăm chút ít thì ta sẽ chẳng kể ra đây tên của Arignotos[2] là một trong những người bạn của ta. Nhưng nếu anh ta là một kẻ rất quen thuộc của bất cứ ai

1 Hai nhân vật cùng khổ.

2 *Arignotos* là nhạc sĩ, em là *Ariphradès*, thi sĩ.

biết thế nào là đen, là trắng hoặc hiểu qua phong cách âm nhạc nào đó thì ngược lại anh ta có một người em khác xa về hạnh kiểm : Ariphradès, một tên côn đồ và là côn đồ có ý thức. Hắn không phải chỉ là một tên côn đồ (tôi sẽ chẳng buồn để ý) và một tên đại–côn–đồ : hắn còn trắng trợn hơn nhiều. Hắn lao vào một thứ khoái lạc kinh tởm trong các hộp đêm, nhà thổ, thè lưỡi ra liếm những cục đờm bẩn thỉu bết cả vào râu cằm, chui rúc trong xó mà ăn cắp kịch bản của người khác đem chữa lại. Hơn nữa, hắn làm theo cách làm của Polymnestos và cùng Oionichos[1] có nhiều liên quan. Bất kì ai đối với một con người như vậy mà không kinh tởm căm thù, thì sẽ không bao giờ được chấp nhận cùng ta chạm cốc quanh một cái chai.

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

"Bao phen đêm tối mịt mù
Lòng ta bao mối tơ vò ưu tư :
Tìm đâu ra được bây giờ
Cái câu giải đáp vấn đề Cléonyme[2] :
Khen cho hắn đã khéo tìm
Một nơi bồi dưỡng rẻ tiền mà ngon ?
Chẳng là ai kể một hôm
Hắn vào phục kích nhà quân "bụng vàng"
Chui vào trong tủ thức ăn
Không sao kéo được hắn văng ra ngoài,
Đồng thanh chúng mới ngỏ lời :
"Chúng con quỳ gối cầu Ngài thiết tha,
Xin ngài hãy rút tay ra
Bữa (ăn) chúng con đó, xin nhờ đoái thương.

1 *Polymnestos* và *Oionichos* là hai nhạc sĩ bị tác giả bêu riếu.

2 *Cléonyme* bị Aristophane công kích nhiều lần.

NHẠC TRƯỞNG

Người ta nói rằng : các con thuyền đã toạ đàm với nhau ; một con thuyền to, lớn tuổi nhất phát biểu ý kiến :

"Sao, các cô, các cô không buồn cả hỏi thăm xem cái gì đang xảy ra ở thành phố à ? Có tin phong thanh rằng một kẻ nào đó xin một trăm thuyền trong bọn chúng mình để nhằm sang Carthage – thì ra là một quan lớn công dân Hyperbolos – giấm chua nào đó[1].

Sự việc ra chiều thô bạo, không thể nào tha thứ được. Một trong các con thuyền chưa có người đàn ông nào bước lên, đã kêu gào lớn tiếng[2] :

"Thượng Đế giữ gìn tôi ! Đến đâu thì đến, tôi sẽ không bao giờ trở thành con mồi cho hắn ! Nếu cần tôi thà chết rữa thây ra tại chỗ, mọc rêu ra hoặc là quá lứa hết thời !".

"Tôi, Thanh Thuyền, con gái của Mỹ Thuyền, cũng vậy, không bao giờ ! Nói có các thần linh ! Thật đó, thật như tôi cũng đóng bằng gỗ thông và các thứ gỗ khác ! Và nếu như người dân Athènes thông qua một sự kiện như vậy thì tôi đồng ý, chúng ta căng buồm đi tìm nơi tị nạn tại đền thờ Thésée hoặc bên cạnh các Nữ Thần Ân Đức[3]. Ít ra hắn cũng khó mà bắt chúng mình chịu sự chỉ huy của hắn, làm một tên lính bộ binh trước mũi của Thành Bang ! Nếu hắn muốn, hắn cứ việc dong buồm mà đi, một mình ... đến tận hang hầm quỷ sứ, lấy những chiếc thùng đựng đèn của hắn đẩy ra biển cả làm thuyền !".

---

1 *Hyperbolos* : một tên mị dân sau này sẽ kế tiếp Cléon đứng đầu phái bình dân.

2 Aristophane nói về các chiến thuyền như nói về đàn bà con gái. Chiếc thuyền đang nói là một chiếc mới tinh : "Thuyền trinh nữ".

3 *Thésée* là một ông vua anh hùng của Athènes – Đền thờ *Thésée* và đền thờ các Nữ Thần Ân Đức (*Euménides*) là những nơi trú nạn bất khả xâm phạm.

(Gã bán dồi từ trong nhà ông Nhân Dân ra, mặc y phục đại lễ, đầu đội vòng hoa, dáng bệ vệ, oai phong).

GÃ BÁN DỒI

Mọi người hãy lặng im cung kính ! Ngậm miệng ! Các người chứng kiến hãy thôi diễu hành ! Các phiên toà mà Thành Bang ta say sưa tham dự, hãy bế mạc ! Và để mừng những niềm hạnh phúc mới, cử toạ hãy cất lên một khúc hát vui tươi !

NHẠC TRƯỞNG

Ơi sao đẹp mọc trên Athènes thần thánh
Và những quần đảo xa, để bảo vệ chúng mình,
Người mang tin lành gì về với chúng tôi mà khắp nẻo đó đây toả khói hương trầm ?

GÃ BÁN DỒI

Ông Nhân Dân, tôi đã luộc ông trong nước sôi. Trước kia ông xấu xí, tôi đã biến ông thành người xinh đẹp[1].

NHẠC TRƯỞNG

Giờ đây ông đang ở đâu, hỡi con người biết nghĩ ra những phương pháp điệu kì !

GÃ BÁN DỒI

Ông ở tại "*Thành Bang – Vương miện cài hoa tím*", nơi thành cổ Athènes.

NHẠC TRƯỞNG

Chúng tôi có thể gặp ông không ? Ông sẽ xuất hiện như thế nào ? Có những gì thay đổi ?

GÃ BÁN DỒI

Vẫn như xưa, khi ông ngồi ăn với Aristide và Miltiade. Ông sẽ thấy ông xuất hiện ngay đây mà[2] !

---

1 Ngày trước, *Médée* cũng dùng phép thần để làm cho Eson là bố chồng (Jason) trẻ lại. Ở đây tác giả nhại lại vở kịch của Euripide.

2 *Aristide*, tướng và là thủ lĩnh Athènes, nổi tiếng là con người công bằng, thắng trận Marathon lịch sử năm 490 tr. CN. Có nhiều công lao đóng góp vào sự lớn mạnh của Athènes, *Miltiade* cũng là một tướng chiến thắng ở Marathon.

"Tiếng động ấy, là cánh cửa Propylée đang mở[1]."

Nào, các bạn hãy cất tiếng reo vui khi xuất hiện, thành Athènes cổ kính, thành phố diệu kì, thành phố mà bao nhiêu tụng khúc đã từng ca ngợi, nơi ở của ông Nhân Dân chói lọi vinh quang.

NHẠC TRƯỞNG

Hỡi Người – Vương miện cài hoa tím
Người, mà thế gian đều phải đâm ghen
Cành hoa của sự phồn vinh
Athènes ơi ! Hãy nói lên một lời :
"Đâu người chủ của chúng tôi
Nắm quyền cai quản trời trời, nước non
Thành Bang, Hi Lạp vẹn toàn ?".

(Ông Nhân Dân bước ra, trẻ lại, mặt tươi như hoa, trong một bộ lễ phục đẹp.)

GÃ BÁN DỒI

Người đây, trước mặt các bạn, tóc cài con ve vàng, trong sự huy hoàng của nghi trượng cũ, mình không còn hăng mùi vỏ sò[2] mà thơm mùi Đình chiến và một mùi hương dược thoảng đưa.

NHẠC TRƯỞNG

Kính chào, hỡi vị Vua của những người Hi Lạp !

Niềm vui của Người cũng là niềm vui của chúng tôi !

Địa vị của Người giờ đây, đối với Thành Bang và với chiến tích Marathon thật là xứng đáng !

---

1 Cửa *Propylées* : cửa to mở vào khu vực Cung Thánh trong thành cổ Acropole của Athènes xưa, trong đó có đền *Parthénon* và đền *Erechtéion* (thờ *Erechtée*), những công trình kiến trúc tuyệt đẹp.

2 Người Athènes dùng vỏ sò biểu quyết trục xuất những người thiếu đạo đức.

ÔNG NHÂN DÂN

(với gã bán dồi) Ê này, người bạn tốt nhất trong những người bạn, nào đến đây, anh, Agoracrite ! Tôi hàm ơn anh biết bao về cái việc đã luộc tôi trong nước sôi !

GÃ BÁN DỒI

Tôi ? Nhưng mà, bố lành ơi ! Ông không được biết trước đây ông như thế nào, đúng thế, cũng không biết trước đây ông đã làm gì – nếu không thì ông đã coi tôi như một đấng thần linh !

ÔNG NHÂN DÂN

Thế trước kia ta làm gì, nói ta nghe, con người ta như thế nào ?

GÃ BÁN DỒI

Trước tiên mỗi lần có ai trong Hội nghị Nhân dân nói : "Ông Nhân Dân ơi ! Tôi đã hiến cho ông cả trái tim tôi, và tôi yêu ông ! Tôi săn sóc ông từng li từng tí ! Chỉ một mình tôi nghĩ đến cái ông cần !" ; mỗi lần có một kẻ nào mào đầu như thế là ông xoè đuôi công, ông chổng đôi sừng !

ÔNG NHÂN DÂN

Ta ?

GÃ BÁN DỒI

Rồi ông bị hắn lừa phỉnh ; còn hắn ta, lên đường !

ÔNG NHÂN DÂN

Anh nói sao ? Chúng nó làm cái chuyện đó với ta à ? Mà ta không hề biết ?

GÃ BÁN DỒI

Là bởi vì, nói thật đó, tai ông xoè ra như cánh dù rồi sau đó liền khép lại.

ÔNG NHÂN DÂN

Ta đã thành dại khờ lú lẫn à ?

GÃ BÁN DỒI

Sau đó, nói thật, nếu có hai người diễn thuyết, một người thì đề nghị đóng những chiếc chiến thuyền, một người thì đề nghị lấy số tiền này làm những món tiền trợ cấp, là cái ông bàn trợ cấp vượt ngay lên trước ông hải quân như ngựa phi nước đại, và thế là xong !

(Ông Nhân Dân núng nính mình, vẻ như khờ khạo)

Kìa, sao lại cúi gằm mặt xuống ? Ông không đứng yên được sao ?

ÔNG NHÂN DÂN

Là vì ta xấu hổ vì những sai lầm ngày trước.

GÃ BÁN DỒI

Ông tự dằn vặt mình làm gì, Ông phải đâu là người có tội ! Mà có tội chính là những kẻ đã lừa phỉnh ông như vậy đó. Bây giờ, Ông hãy trả lời : Giả sử có một gã phát ngôn bù nhìn nào đó tuyên bố rằng : "Hỡi quý vị bồi thẩm, người ta sẽ cắt lương thực các ngài nếu trong vụ này các ngài không thông qua một phán quyết xử tội", thì ông xử lí thế nào với gã phát ngôn, ông nói đi ?

ÔNG NHÂN DÂN

Ta sẽ tung nó lên không và sẽ tống nó vào ngục tối, sau khi đã đeo vào cổ nó Hyperbolos[1] !

GÃ BÁN DỒI

A ! Bây giờ đây là những câu nói hợp lí, hợp tình và đúng đắn. Nhưng về các vấn đề khác, ta hãy xem : chính sách của Ông sẽ như thế nào, Ông trả lời đi !

ÔNG NHÂN DÂN

Trước hết, tất cả những ai chèo thuyền chiến thì ngay khi cập bến sẽ được ta trả nguyên lương.

---

1 *Hyperbolos* hẳn là to lớn, nặng nề. Chiết tự, "*hyperbolos*" có nghĩa là "người bị ném qua mạn thuyền".

GÃ BÁN DỒI

Cái điều này hẳn sẽ làm hài lòng cho khá nhiều chú bé.

ÔNG NHÂN DÂN

Rồi một khi đã đăng kí vào danh sách lục quân, không ai được dùng móc ngoặc để thay đổi đơn vị : ai nấy đều phải ở lại đơn vị của mình.

GÃ BÁN DỒI

Hay ! thề trên tấm khiên của Cléonyme[1] !

ÔNG NHÂN DÂN

Và bất cứ ai chưa có râu cằm mà đi phất phơ ở Quảng trường là không được !

GÃ BÁN DỒI

Vậy thì Clisthène và Straton, chúng nó sẽ đi phất phơ vào chỗ nào[2] ?

ÔNG NHÂN DÂN

Ta nghe nói bọn điển trai ở "Ngõ hương lâu" thường tụ tập nhau tán rởm theo cái giọng : "Anh chàng Phéas[3] – con người mới khôn khéo làm sao ! Sáng suốt ! Tinh anh ! Sắc sảo ! Phân tích hay, giỏi dùng tam đoạn luận, giỏi cách trình bày những biểu thị đồng tình[4]."

GÃ BÁN DỒI

Nhưng ông ơi, cái chuyện mơn trớn màu mè của thằng cha chuyên nói nhảm ấy, là công việc của ông đó à ?

---

1 *Cléonyme* bị Aristophane công kích nhiều lần.

2 *Clisthène* và *Straton*, hai người tình nghịch (yêu người đồng tính) đương thời ai cũng biết.

3 *Phéas*, khéo nói, được lớp trẻ đương thời hâm mộ.

4 Nguyên văn : những tiếng reo ầm, có thể tán thành hay phản đối.

ÔNG NHÂN DÂN

Ồ không ! Ta sẽ bắt chúng phục tùng, tất cả ! Chúng cứ đi săn, chứ đừng có đưa ra những dự án sắc luật.

GÃ BÁN DỒI

Thế thì, trong điều kiện đó, ông hãy lấy một chiếc ghế xếp và để một thằng nhỏ ngớ ngẩn nào đó, nó xách cho ông : và khi nào ông thấy thích thì cứ gấp đôi chính thằng nhỏ lại rồi tha hồ mà cáu gắt với nó.

ÔNG NHÂN DÂN

(ngồi) Hạnh phúc sao được trở lại cái thời xa xưa !

GÃ BÁN DỒI

Ông hãy đợi tôi đặt vào tay ông Nàng Đình Chiến ba mươi tuổi đã, rồi hãy nói lên câu đó. *(gọi)* Nào đến đây, Nàng Đình Chiến ơi ! Nhanh nhẩu lên một chút !

(Nàng Đình Chiến ra. Đó là một thiếu phụ trẻ, đẹp với tất cả sự quyến rũ của người đàn bà ở tuổi ba mươi.)

ÔNG NHÂN DÂN

Ôi ! Thượng đế chí tôn ! Sao Nàng đẹp thế ! Nhân danh Trời, người ta có thể ôm Nàng suốt trọn ba mươi năm ? *(ngoảnh sang Gã bán dồi)* Anh làm sao mà rình bắt được Nàng ?

GÃ BÁN DỒI

Thằng Paphlagonien ... chẳng phải hắn chẳng đã giam Nàng lại để ngăn cản không cho Nàng đến được với Ông sao ? Và giờ đây, tôi đặt Nàng vào cánh tay ông, để ông được cùng Nàng về chốn điền viên vui thú !

ÔNG NHÂN DÂN

Còn gã Paphlagonien, sau những việc hắn đã làm, hãy nói ta biết anh định bắt hắn chịu hình phạt nào đây ?

GÃ BÁN DỒI

Ồ, chẳng có gì : hắn sẽ làm cái nghề của tôi, thế thôi. Hắn sẽ đứng nơi cổng chợ để bán dồi, một mình, suốt ngày nghiền, tán những chuyện đê hèn, ngu xuẩn. Hắn sẽ nghiện ngập, hắn sẽ quạc mồm cãi vã với bọn nhà thổ, và uống nước dơ các nhà tắm thải ra.

ÔNG NHÂN DÂN

Ý kiến tuyệt vời ; hình phạt này thích đáng lắm : chửi nhau với bọn con gái nhà thổ và bọn con trai nhà tắm ! Phần anh, để đáp lại công lao, ta chỉ định anh được nuôi dưỡng bằng kinh phí quốc gia và ngồi cái ghế mà "Thằng thuốc độc" kia đã từng ngồi trước ! Hãy theo ta, và khoác vào người chiếc áo màu "xanh–da–ếch"[1]. Còn gã kia, hãy tống cổ hắn ra khỏi nơi đây và bắt hắn đi làm nghề của hắn, ngay dưới con mắt của những người nước ngoài mà mới hôm qua từng bị hắn đoạ đày cực nhục.

Hết

1 Màu "xanh-da-ếch" là màu áo dùng trong các ngày lễ.

Những đám mây

(423 tr. CN)

TIỂU DẪN

Năm 423 (tr. CN), với vở ***Những đám mây***, Aristophane đả kích vào Socrate và bọn nguỵ biện sophiste cùng với nền giáo dục mới ở Athènes.

Strepsiade (Ba Tròn) có con trai là Phidippide (Hai Phi) vì quá mê ngựa mà mắc nhiều nợ. Các chủ nợ thúc dữ quá, ông quyết định đến với Socrate học lấy một vài thủ đoạn ăn quỵt để khỏi phải trả ai một đồng xu. Nhưng cái đầu đất sét của ông chỉ bị Socrate lung lạc về những ý niệm tôn giáo và đạo đức, còn về âm nhạc, chữ nghĩa thì hoàn toàn mít đặc. Ông đành về thuyết phục Hai Phi đi học thay.

Socrate dùng phương pháp trực quan cho Suy Luận Phải và Suy Luận Trái đứng ra tranh luận trước mặt Hai Phi, một bên thì bảo vệ nền giáo dục cũ, một bên thì tuyên truyền cho những lối sống hưởng lạc vô liêm sỉ, vô đạo do bọn sophiste du nhập vào. Hai Phi theo học Suy Luận Trái và trở thành một tay nguỵ biện có tài. Hắn dùng phép nguỵ biện đuổi thẳng thừng những tên chủ nợ tới đòi tiền hắn. Hắn đánh cả Ba Tròn, doạ đánh cả mẹ, và dùng nguỵ biện thuyết phục được Ba Tròn rằng con đánh bố để sửa dạy cho bố là đúng, là nên.

Ba Tròn hối hận vì đã trót nghe bọn sophiste, châm lửa đốt nhà Socrate.

Vậy bọn sophiste là ai ?

Sau 40 năm tập trung toàn bộ sức lực vào cuộc chiến tranh dũng cảm chống quân xâm lược Ba Tư (490–449 tr. CN), nhân dân Hi Lạp lại bước vào một cuộc đấu tranh mới không kém phần dũng cảm, trên lĩnh vực nhận thức, tinh thần, nhằm phát huy óc phê phán, đi sâu vào những tìm tòi, nghiên cứu, phát hiện và khai thác hết những khả năng tiềm tàng của cái mà người Hi Lạp gọi chung bằng một chữ "logos", nó vừa là lời nói, là suy luận, vừa là lẽ phải. Những trí thức mới này, xuất thân từ nhiều nơi, đã có những đóng góp đáng kể, trước hết là đã tạo ra được một chuyển biến có tính chất cách mạng trong cách suy tư. Họ lìa bỏ những lí thuyết mơ hồ, những mơ mộng, thi ca, thần thoại để hướng về nghệ thuật và khoa học thực tiễn, vào phép biện luận, tu từ, ngữ pháp v.v...

Nhưng bên cạnh những đóng góp đáng ghi nhớ đó, phong trào tư tưởng mới mẻ này không phải là không chứa đựng những mặt yếu, những lệch lạc, những kẻ nhân danh cái mới mà làm những điều đi quá xa cái giới hạn nên làm : họ khuyến khích tuổi trẻ tự giải phóng mình ra khỏi nền đạo đức cũ quá tầm thường và thô lậu, nhưng đồng thời lại cũng đề xướng những quan điểm vô chính phủ, coi thường pháp luật và những quy ước xã hội đã có lâu nay hoặc lấy cứu cánh biện minh cho thủ đoạn, và phổ biến là dùng luận pháp hình thức, tu từ học thay ngữ pháp, v.v. để biện hộ cho những cái sai lầm. Một số khá đông những trí thức sophiste ấy đã mở trường dạy học cho thanh niên và lấy học phí không phải là ít lắm. Những lệch lạc của phong trào đã không khỏi xúc phạm tới lương tri, gây nên những phản ứng. Và từ đó cho đến cả ngày nay, chữ "sophiste" – nguyên nghĩa là những người dạy khoa học – đã trở thành một từ dành riêng để chỉ những người nguỵ biện, theo nghĩa xấu, chê bai.

Đả kích vào bọn này, ở những khía cạnh này, Aristophane đã làm đúng vai trò một nhà thơ châm biếm, một nhà thơ hài kịch.

Nhưng còn Socrate ?

Socrate (469–399 tr. CN) là kết tinh sắc sảo nhất của trào lưu khoa học mới. Đối với những sophiste đương thời, ông vừa là người học trò, người bắt chước vừa là kẻ thù có thể nói không đội trời chung. Trời phú cho ông những khả năng và những đức tính tuyệt diệu về tinh thần, nhưng lại bạc đãi ông về mặt hình thức : giữa một dân tộc Hi Lạp tôn sùng cái đẹp, bắt đầu từ cái đẹp thể xác của con người, thì Socrate lại xấu xí quá : thấp lùn, bụng xệ, cổ như cổ bò tót, đầu to mà hói, trán rộng mà nhô, luôn luôn ăn mặc xềnh xoàng và đi chân đất. Ông lại lấy phải một bà vợ lắm mồm – Santhipe – mà tên tuổi đã đi vào ngạn ngữ. Sức hấp dẫn diệu kì của ông không làm sao xoá nổi những nét hình thức không hấp dẫn ấy.

Phương châm tư tưởng của Socrate là "hãy tự biết mình" (Grothi Séautôn), lấy chính bản thân mình làm đối tượng chính để nghiên cứu triết học. Phương pháp của ông – phương pháp biện chứng – là dùng câu hỏi và trả lời để dắt dẫn học trò tự mình tìm ra chân lí. Ông kết luận về phương diện đạo đức rằng : con người ta không xấu một cách có ý thức,

mà trở thành xấu do ngu dốt mà thôi. Cái phương châm "hãy tự biết mình" đó đã trở thành tư tưởng chủ đạo để khẳng định một lối suy nghĩ mới, không phải một lần, trong những bước ngoặt của lịch sử.

Đứng trước một phong trào tư tưởng mới – trong đó có những bậc vĩ nhân và những tên láu cá – chàng thanh niên bảo thủ hai mươi hai tuổi Aristophane (khi đó Socrate 46 tuổi) tuy rất thông minh và nhạy cảm, cũng mới thấy được cái chung chứ chưa thấy được cái riêng, và để đáp ứng yêu cầu của hài kịch, ông đã vội vàng bỏ Socrate vào cùng một giỏ với bọn nguỵ biện vô liêm sỉ đem ra bêu riếu trước công chúng Athènes.

Chắc rằng hôm biểu diễn ***Những đám mây***, trong ngày hội Tửu Thần năm 423 ấy, Socrate ngồi trong đám khán giả, đã cười, cao thượng, thoải mái và thanh thản, vì nhà thơ đốt nhà ông trên sân khấu nhưng ông không chết. Có sao đâu ? Ai mà chẳng có nhiều kẻ chẳng hiểu mình ?

Một phần tư thế kỉ sau (năm 399 tr. CN) Socrate bị kết án tử hình với 380 phiếu thuận trên 221 phiếu chống, cũng vì hai cái "tội" mà Aristophane đã nêu lên : bất kính với thần linh và làm hư tuổi trẻ. Nhưng Aristophane không dính líu gì, bởi bọn kết án Socrate – Anetos, Mélitos và Licon – là thuộc phái bình dân mà nhà thơ không ngừng chĩa mũi dùi đả kích.

Vậy thì Aristophane định giết Socrate bằng tiếng cười, nhưng thực ra đã góp phần làm cho Socrate sống mãi muôn đời sau khi bọn kẻ thù chính trị đã giết ông thật bằng thuốc độc. Socrate vẫn còn đây, mãi bận "đo đếm không trung và bao quát mặt trời bằng trí óc" trong tác phẩm bất hủ của Aristophane và trong trái tim của chúng ta, chỗ ở chính thức của các thiên tài đã đi vào thế giới bên kia sông Styx.

Nhà triết học và nhà thơ đang sống ở đó, thân thiện, bên nhau. Họ hiểu nhau rồi thì phải.

HOÀNG HỮU ĐẢN

NHÂN VẬT

STREPSIADE (BA TRÒN) : Ông già Athènes

PHIDIPPIDE (HAI PHI) : Con trai Ba Tròn

SOCRATE

Một ĐẦY TỚ của Ba Tròn

Một ĐỆ TỬ của Socrate

ĐỘI ĐỒNG CA *NHỮNG ĐÁM MÂY*

SUY LUẬN PHẢI

SUY LUẬN TRÁI

PASIAS } Chủ nợ của BaTròn
AMYNIAS }

NHÂN VẬT PHỤ :

Các đệ tử khác của Socrate,
Một người làm chứng do Amynias dẫn tới.

Một bên là nhà của Ba Tròn, cạnh cửa sổ có hình vẽ thần Hermès. Một bên là nhà của Socrate.

Ba Tròn điên khùng giận dữ. Con trai ông tựa lưng vào tường ngủ.

BA TRÒN

Ối chà chà ! Thánh thần số phận ơi ! Những cái đêm này, sao mà dài quá thế ! Thật là vô tận ! Trời sẽ không bao giờ sáng sao ? Rõ ràng ta đã nghe gà gáy từ cái đời cù lỉ cù li nào rồi ! Mà bọn đầy tớ vẫn ngáy khò khò kia chứ ! Chao ôi ! Cái thời buổi ngày xưa, có thấy sự tình như thế bao giờ !

Đả đảo chiến tranh ! Vì hàng đống lí do, và bởi ta không cả được tự do sửa phạt bọn đầy tớ !

(chỉ con trai) Cả nó nữa, thằng con trai hiền lành đứng đắn, cũng đã chịu dậy cho đâu ! Nó đánh rắm suốt đêm, cuộn tròn trong hàng nửa tá đệm bông ấy ! Nào nếu các ngài cho phép, ta cũng chui kín vào trong chăn, làm một giấc cho khoẻ !

(vừa nằm xuống, lại tiếp tục) Không ! Không làm sao ngủ nổi ! Khốn nạn thay ! Tôi đang bị róc thịt róc xương vì những khoản chi tiêu, nào cỏ ngựa ăn, nào công nợ với thằng quý tử kia. Nó để tóc bờm, rồi lên yên, rồi quất xe chạy ! Nó chỉ mơ màng chuyện ngựa ! Còn tôi, tôi xót ruột xót gan nhìn mặt trăng tiến tới hạ tuần, vì tiền lãi đi theo nước kiệu !...

(đánh thức đầy tớ dậy) Thắp tao cái đèn lên đây, nhỏ ! Mang tao cuốn sổ thu chi, để xem tao đang nợ bao nhiêu người và tính toán số tiền lãi phải trả cho họ. Nào xem, ta nợ bao nhiêu ? Mười hai vạn[1] của Pasias ? Nợ cái gì của Pasias mà những mười hai vạn ? Ta vay làm gì nhỉ ? À, đúng, khi ta mua con ngựa

1 Nguyên văn : 12 mine (mina) : đơn vị tiền tệ của Hi Lạp cổ. 1 mine bạc bằng 100 đrăcm, 1 mine vàng bằng 10.000 đrăcm (khoảng 9300 phrăng cũ). 12 mine bằng 12 vạn đrăcm. Dịch 12 mine thành 12 vạn (đrăcm) thì gây được một ấn tượng mạnh mẽ hơn để phản ánh tâm trạng của Ba Tròn.

đánh dấu chữ Coppa[1]. Khốn khổ ! Thà rằng cảm gió mà chết quách còn hơn !

HAI PHI

(vẫn ngủ, nói mơ) Ê, Philon ! Cậu chơi gian ! Phải giữ đúng hàng !

BA TRÒN

Ấy đấy ! Cái điều tai ương đã làm tôi sạt nghiệp ! Nó chỉ mơ có ngựa và xe kể cả trong giấc ngủ !

HAI PHI

(vẫn mơ) Xe chiến sẽ phải chạy bao nhiêu vòng ?

BA TRÒN

Chính là tao, cha mày đây, mà mày bắt chạy hết vòng này sang vòng khác ! *(lại mở sổ)* Nào ! "còn thêm món nợ nào ta đã phải vay" sau món nợ của Pasias ? Ba vạn, một cái thùng xe và một cặp bánh xe của Amynias ...

HAI PHI

(vẫn mơ) Chải cho ngựa đi, rịt thuốc cho nó rồi dắt nó về chuồng !

BA TRÒN

Mày nghĩ xem : chính tao là người bị chải ! Mày đã làm tao cơ đồ lụn bại, phải trả tiền phạt, và bao nhiêu chủ nợ đang doạ dẫm tịch biên gia sản của tao làm bảo đảm cho những món lãi mà tao phải trả họ.

HAI PHI

(thức dậy) Kìa, cha, có chuyện gì mà cha cứ cằn nhằn cằn nhằn quay quắt vào ra suốt đêm như vậy ?

---

1 Những con ngựa tốt được đóng dấu bằng một chữ cái Hi Lạp, ví dụ chữ Coppa (C), chữ Sam (S) và được gọi là con "Coppatias" (con ngựa đóng dấu chữ Coppa), con "Samphoras" (con ngựa đóng dấu chữ Sam).

BA TRÒN

Nó cắn tao, những thằng cảnh binh toà án từ trong chăn chui ra[1].

HAI PHI

Thôi bố già ơi ! bố già hãy để cho con ngủ chút xem nào ! *(hắn ta lại nằm xuống)*

BA TRÒN

Mày cứ ngủ, tuỳ ! Nhưng các khoản nợ thì mày nên nhớ rằng cuối cùng nó sẽ đổ xuống đầu mày tất cả đó con ơi !

"Sao chẳng chết đi một cách cương cường"

Tại cái mụ già đã xúi bẩy tao điên rồ mà lấy mẹ mày ấy ! Tao, tao là người nhà quê. Sướng biết bao cuộc sống ngày xưa, êm đềm trong mơ màng cáu bẩn, không bị chổi quét lên người, tha hồ lăn lóc no say ! Ong hàng bao nhiêu bầy, rồi cừu, rồi ôliu ướp. Thế rồi tao cưới cháu gái của Ngài Đại Gia, con của Ngài Gia Đại ! Tao một gã nhà quê, cưới một cô gái thị thành, một ả lố lăng, kiểu cách, vênh vang theo lối Césira[2]. Hôm cưới tao ngồi cạnh cô nàng. Tao thì thơm mùi rượu nho nhè nhẹ, mùi bánh sữa tươi, mùi lông cừu, nói cách khác là thơm mùi no đủ. Còn cô nàng thì sặc mùi nước hoa, loè loẹt áo quần màu nghệ[3], chùn chụt những cái hôn, xa xỉ, phàm ăn, miệng trên miệng dưới, lại đa tình ! Tao không nói cô nàng trễ nải công việc. Không ! Nhưng mà tiêu pha quá trời ! Và tao, trước mặt cô nàng, tao lấy cái áo choàng này làm bình phong che mắt, viện cớ : "Em làm ta sạt nghiệp đó, vợ hiền ơi !"[4].

ĐẦY TỚ

Ông cho dầu ạ ! Đèn khô trơ cả bấc !

---

1 Những thằng *"cảnh binh toà án"* – Người đọc chờ đợi ... "Những con rệp".

2 *Césira*, điển hình người đàn bà thượng lưu kiểu cách, khoe khoang.

3 *Màu nghệ* là màu áo lịch sự.

4 Ba Tròn nêu bật hai nét tính cách chủ yếu – theo anh ta – của người đàn bà "thượng lưu" là xa hoa và dâm đãng.

BA TRÒN

Tai hoạ thật ! Sao mày lại đi thắp cho tao cái đèn chết khát này ? Tới đây, tao cho mày một trận đòn !

ĐẦY TỚ

Vì sao lại trận đòn ạ ?

BA TRÒN

Vì mày nhét vào miệng nó một cái bấc quá to chứ còn vì sao nữa ! *(tiếp tục nói một mình)* ... Sau đó, khi thằng con trai mà các ngài thấy đó – của tôi và cô vợ mẫu mực của tôi – ra đời, đặt tên gì cho nó bây giờ ? Lại một dịp cho hai vợ chồng cãi cọ nhau. Mẹ nó muốn đặt một cái tên có âm vang vó ngựa, Phi Đại hoặc Phi Mĩ hoặc Phi Hùng ...

Tôi lại thích gọi nó là thằng Hai Méo như ông nó ngày xưa ấy ! Cãi nhau một hồi, chúng tôi nhất trí với nhau chọn cái tên Hai Phi. Cô ả ôm lấy con, hát ru nó ngủ :

"Ru con con ngủ cho muồi
Bao giờ khôn lớn con ngồi xe hoa,
Vào thành như cậu Đại Gia,
Xiêm y phấp phới mọi nhà hoan nghênh !"

Tôi thì tôi nói với nó : "Không ! Bao giờ mày lùa dê từ cao nguyên Phellée về trại, như bố mày đây, mình buộc chặt trong một tấm da dê cái ...". Nhưng nó không thèm để tai đến những lời tôi khuyên, và cứ thế, nó truyền sang cho cơ nghiệp của tôi bệnh lao phổi "phi nước đại" ! ...

Và giờ đây vắt óc suốt đêm để suy nghĩ về con đường cần phải chọn, tôi đã tìm được một con đường, chỉ một thôi.

Không phải con đường đi xe ! Thật là kì diệu, tuyệt vời ! Nếu hắn chịu nghe, là tai ương tôi sẽ thoát. Nhưng ta hãy bắt đầu gọi nó dậy. Có cách nào làm cho nó tỉnh giấc một cách ngọt ngào hơn cả không nhỉ ? Cách nào ? *(bằng một giọng hết sức âu yếm vỗ về)* Hai Phi ! Hai Phi bé bỏng của bố ơi !

HAI PHI

(thức dậy) Cái gì đó, bố ?

BA TRÒN

Đưa tay phải cho bố, rồi hôn bố một cái đi !

HAI PHI

Đây ! Bố muốn gì con ?

BA TRÒN

Nói bố nghe : con có yêu bố không ?

HAI PHI

Tất nhiên là yêu, thề có thần Poséidon[1] !

BA TRÒN

Ồ, không ! Hãy thay câu thề khác ! Chính cái lòng tin kính kia là đầu mối mọi điều bất hạnh của ta ... Nào, nói đi, con thương bố từ trong đáy lòng sâu kín nhất của con ? Thật thà chứ ? Vậy thì bố bảo, con phải vâng lời !

HAI PHI

Vâng lời bố ? Có chuyện gì vậy ?

BA TRÒN

Con hãy xem xét lại cách sống của con, về mọi mặt và không nên chậm trễ ! Rồi chuẩn bị tiếp thu những bài học mà bố sắp khuyên con.

HAI PHI

Bố cứ nói đi, bố định bảo con làm gì ?

BA TRÒN

Con có vâng lời bố một chút không ?

---

1 Ba Tròn không thích nghe con "thề có Poséidon" vì Poséidon (Thần Biển) cũng là "Thần Cưỡi Ngựa". Cái gì nhắc tới ngựa cũng làm Ba Tròn sợ !

HAI PHI

Con sẽ vâng lời, thề có Thần Rượu[1] !

BA TRÒN

Vậy à ? Con hãy nhìn phía này. Con có thấy cái túp lều con con, cái cửa con con kia không ?

HAI PHI

Con có thấy. Thế bố nói đi, đó là cái gì vậy, hở bố ?

BA TRÒN

Ở đó có những linh hồn thông thái : cái "buồng suy tư" của họ đấy. Ở đó, có những con người chuyên thuyết giảng rằng : trời là một cái chụp đèn bao trùm xung quanh tất cả chúng ta, và chúng ta, chúng ta là những hòn than. Những con người đó, cho họ tiền họ khắc dạy cho con mở miệng là bao giờ cũng giành phần thắng lợi về mình dù trái dù phải.

HAI PHI

Bọn đó, là những người nào vậy ?

BA TRÒN

Bố không biết chính xác tên họ là gì ... Đó là những người "suy-sâu-nghĩ-rộng", dũng cảm và gương mẫu !

HAI PHI

Ối dào ! Con biết rồi, đúng, một bọn chết đói ! Bố muốn nói đến những tên ba hoa lừa gạt, những tên mặt quắt xanh xao, những tên khố rách áo ôm, cái hội chết toi của Socrate và Chéréphon phải không[2] ?

---

1 *Thần Rượu* tức Dionysos.

2 *Chéréphon*, học trò của Socrate, người gầy còm mặt xanh xao, vàng vọt (theo Aristophane). Chính Chéréphon đã hỏi vị tiên tri Pythia thành Delphe (tư tế của Apollon) : "Trên đời còn có ai khôn ngoan, trí tuệ hơn Socrate hay không ?" và được thần trả lời : "Không".

BA TRÒN

Ấy ấy, tà tà chứ ! Đừng nói chuyện trẻ con ! Nếu như con ít nhiều có quan tâm tới cái tủ thức ăn của bố, thì con hãy đứng về phía họ, hãy làm như vậy vì ta, và thôi cái chuyện xe xe ngựa ngựa của con đi, đừng nghĩ đến nữa !

HAI PHI

A ! Cái chuyện đó thì không, thề có Tửu Thần ! Dù bố có cho con những con ngựa vùng Phase nuôi trong chuồng Léogoras[1] !

BA TRÒN

Nào bố van con, báu vật yêu thương quý mến của bố ơi ! Con hãy đi học, mở mang trí thức !

HAI PHI

Thế con sẽ học cái gì ?

BA TRÒN

Bọn họ có cất giữ tại nhà, hình như thế, tất cả hai thứ suy luận : suy luận thẳng mà ... suỵt, nó muốn là cái gì cũng được ! ... và suy luận cong. Cái thứ hai, cái cong ấy, cứ nhìn bề ngoài thì hình như là nó biện hộ cho cái sai mà vẫn thắng. Cái đó, cái lí luận sai ấy mà, nếu người ta dạy cho con thì, con biết không, những món nợ bố còn mắc người ta vì con, tất tần tật, bố sẽ không phải trả ai một xu !

HAI PHI

Nguy hại gì mà con không nhận ! Nhưng con sẽ không dám nhìn các kị binh chúng ta với một bộ mặt chết trương.

BA TRÒN

A ! Thật ư ? Vậy thì mày sẽ không ăn ở máng nhà tao nữa, tao thề với mày như vậy, cả mày, cả con ngựa kéo và con Samphoras của mày. Tao sẽ tống cổ mày đi, ra khỏi nhà tao !

---

1 *Phase* (tức Crimée ngày nay) nổi tiếng về gà gô. Nhưng ở đây chắc là Hai Phi đang mê những con "ngựa nòi" chứ không phải mê gà gô.

HAI PHI

Cậu Đại Gia sẽ không để cho ai cấm được con đua ngựa ! Con về nhà đây. Bố cứ việc mà nói đi, con bất chấp. *(về nhà)*

BA TRÒN

Và tôi cũng vậy. Ồ! Nhưng mà ! Nó vừa xô tôi ngã, tôi đâu có chịu nằm dài dưới đất ! Tôi phải dậy, đi, phó thác mình cho các thần linh, và tự tôi cắp sách tới trường. Ngay bây giờ đây, tôi phải đi đến cái buồng suy tư ... *(thay đổi ý định)*

Chao ôi ! Già như tôi với một cái trí nhớ rất tồi và cái đầu óc nhận thức chậm chạp, tôi làm sao có thể tiêu hoá nổi những ngóc ngách tinh vi của những suy luận chẻ sợi tóc làm tư được ? *(quả quyết)* Cứ phải đi học thôi ! Tôi còn loanh quanh luẩn quẩn gì nữa mà không chịu gõ cửa ?

(Ông ta gõ cửa Socrate) Nhỏ ơi ! Nhỏ !

MỘT ĐỆ TỬ CỦA SOCRATE

Ma bắt ! Ai gõ cửa đó ?

BA TRÒN

Ba Tròn đây ! Con của Tư Méo ! Nhà ở tổng Cicynna.

ĐỆ TỬ

Mẹ kiếp ! Quân cục cằn thô lỗ ! Kiểu gì lại xô cửa mà lao vào một cách khinh suất như vậy ! Ông làm sẩy mất của tôi một suy tư đã đến độ chín muồi.

BA TRÒN

Tha lỗi cho tôi : tôi là một lão nhà quê ở chốn nông thôn xa tít tận cùng ! Nhưng mà anh hãy nói tôi biết cái việc gì vừa bị sẩy ?

ĐỆ TỬ

Nói ra là mang tội bất kính phạm thượng. Riêng chỉ các đệ tử được quyền nghe.

BA TRÒN

Vậy thì với tôi, anh có thể nói tự do không sợ : Trang bị như anh đang nhìn thấy, tôi đến đây là cốt để được vào buồng suy tư làm đệ tử.

ĐỆ TỬ

Đồng ý ! Tôi sẽ nói. Tuy nhiên ông đừng quên rằng : đây là những chuyện mầu nhiệm ! Vừa rồi, Socrate hỏi Chéréphon : một con bọ chét nhảy xa gấp mấy lần chân nó ? Là bởi vì có một con sau khi cắn lông mày Chéréphon đã nhảy một phát lên đỉnh đầu Socrate.

BA TRÒN

Thế anh ta trả lời thế nào ?

ĐỆ TỬ

Rất thông minh. Hắn nấu chảy sáp ong, hắn tóm ngay con bọ chét, hắn nhúng hai "chân-nhảy" vào : khi sáp đã nguội rồi, đóng thành đôi bốt trên chân con bọ chét, Chéréphon bèn tháo bốt ra, vậy là hắn đã có một cái thước chuẩn để đo khoảng cách.

BA TRÒN

A ! Thượng Đế trời cao ! Một cái đầu óc tinh xảo làm sao !

ĐỆ TỬ

Ông sẽ nói như thế nào nếu được biết một nét sắc sảo thông minh khác nữa của Socrate ?

BA TRÒN

Nét sắc sảo nào ? Van anh nói tôi nghe.

BA TRÒN

Chéréphon người Sphettos hỏi Socrate về những con muỗi như thế này : Theo ý Người, con muỗi vo ve đằng vòi hay đằng hậu môn ?

BA TRÒN

Thế vị đại nhân ấy nói về con muỗi như thế nào ?

ĐỆ TỬ

Người phán quyết rằng : ruột con muỗi hẹp lắm, cho nên hơi vào đầu này chạy tọt ra đầu kia và thông ra hậu môn ; dưới sức gió, hậu môn nó rung lên thành tiếng.

BA TRÒN

A ! Thế ra hậu môn con muỗi là một cái kèn à ? Chao ơi ! Thật đúng là con trời, kẻ biết nhìn tận nơi sâu kín của ruột gan ! Với một trình độ tinh thông như vậy về ruột muỗi, thì chắc là ra toà người ta cũng dễ dàng gỡ tội.

ĐỆ TỬ

Và hôm mới rồi, Người bị một con rắn mối cướp đi một ý nghĩ to đùng !

BA TRÒN

Chuyện như thế nào ? Hãy kể tôi nghe xem.

ĐỆ TỬ

Người đang ngồi nghếch mũi lên trời, há miệng, mải quan sát những đường trăng đi trăng chuyển thì từ mái nhà cao thăm thẳm trong đêm sâu một chú tắc kè chơi luôn một bãi lên đầu.

BA TRÒN

Cái ý nghĩ khá là hay ! Socrate bị một con tắc kè ị trúng !

ĐỆ TỬ

Và hôm qua, chúng tôi không có chút gì ăn trong bữa ăn chiều ...

BA TRÒN

Thế à ? Rồi Người dùng thủ thuật nào để có cái ăn ?

ĐỆ TỬ

Người rắc tro lên mặt bàn, người lấy cái xiên bẻ quẹo lại thành một chiếc com-pa ... Và người "bắt quyết" : thế là chúng tôi chú ý lắng nghe, hết cả đói bụng.

BA TRÒN

Ái chà chà ! Thì ra người chính là ông Thalès danh tiếng mà ta nhầm tưởng là một nhà ảo thuật ! Mở cửa, nhanh lên, mở cửa buồng suy tư ! Chỉ Socrate cho ta, nhanh nhanh lên nào ! Ta đang bị "bệnh học đường" ! Mở cửa nhanh lên một chút !

(Cửa mở. Người ta thấy bò lăn ra giữa nhà một vài người, mắt đờ đẫn, quần áo rách bươm, râu tóc xồm xoàm.)

BA TRÒN

Thượng Đế lòng lành ơi ! Ở đâu ra, những con thú vật kia vậy ?

ĐỆ TỬ

Sao ông lại hốt hoảng thế ? Theo ý ông, họ giống như những cái gì ?

BA TRÒN

Như quân Sparte, anh biết không ? Những tù binh Pylos ấy mà ! Nhưng có cái gì mà họ cúi nhìn xuống đất như vậy ?

ĐỆ TỬ

Họ đang tìm kiếm những cái ẩn sâu trong lòng đất.

BA TRÒN

Chắc là họ tìm hành phải không ? Tội gì các anh phải mệt óc như vậy ? Tôi, tôi biết ở đâu có những củ hành vừa đẹp vừa to ! ... Còn những người này, họ làm gì mà phải cúi gập lưng xuống thế kia ?

ĐỆ TỬ

Họ à ? Họ đang tiến hành những cuộc khai quật tận dưới đáy sâu thẳm của cõi âm ti.

BA TRÒN

Thế vì sao mông của họ lại chổng lên trời ?

ĐỆ TỬ

Nó cũng đang học, về phần nó, một bài học thiên văn đặc biệt. *(với các đệ tử)* Nào các anh vào nhà đi thôi. Đừng để thầy trông thấy các anh ở ngoài này !

BA TRÒN

Này ! Khoan, Khoan ! Đừng vào vội ! Hãy ở lại cho tôi bảo họ một câu chuyện nhỏ này của riêng tôi !

ĐỆ TỬ

Không thể được ! Họ không chịu nổi khí trời lồng lộng đâu !

(Các đệ tử vào. Ba Tròn thấy một số dụng cụ.)

BA TRÒN

Vì yêu quý thần linh, hãy nói tôi hay, cái này là cái gì vậy ?

ĐỆ TỬ

Cái này hả ? Thiên văn học.

BA TRÒN

Còn cái này ?

ĐỆ TỬ

Hình học.

BA TRÒN

Thế nó dùng làm gì?

ĐỆ TỬ

Dùng để đo mặt đất.

BA TRÒN

Cái mặt đất mà người ta chia thành từng lô ấy à[1] ?

ĐỆ TỬ

Không ! Toàn bộ mặt đất khắp mọi nơi.

BA TRÒN

Ý kiến hay thật ! Cái phát minh này sẽ có lợi cho nhân dân lớp dưới !

ĐỆ TỬ

Đây, cái này là quả đất rất tròn trĩnh, ông thấy chưa ? Đây chỗ này là Athènes.

1 Ba Tròn chỉ nghĩ và chỉ hiểu được chuyện đo đất để chia cho từng người.

BA TRÒN

Anh nói cái gì ? Tôi tin lời anh cũng chẳng có gì là nguy hiểm ? Nhưng mà tôi có thấy các ông thẩm phán họp phiên toà đâu[1] !

ĐỆ TỬ

Thế nhưng vẫn đúng là như vậy, tôi đảm bảo với ông thế. Đây là bản địa Athènes.

BA TRÒN

Vậy thì những người vùng Cicynna quê tôi đâu nào ?

ĐỆ TỬ

Đây, ở cái góc này. Còn đây là đảo Eubée, như ông thấy đó, nó nằm thườn thượt, nó kéo dài ra, nó đi, nó đi mãi.

BA TRÒN

Tôi biết rồi vì chúng ta đã kéo co nó khá nhiều rồi, chúng ta và Périclès[2] ! Còn Sparte, nó ở đâu ?

ĐỆ TỬ

Sparte ở đâu à ? Đây này.

BA TRÒN

Chà chà chà ! Nó ở gần ta quá ! Phải tống nó đi rất xa chúng mình thôi ! Các anh phải nghĩ đến việc này một cách thật sự : nó phải cút xéo, phải cút xéo ngay !

ĐỆ TỬ

Cái chuyện đó, không thể được !

BA TRÒN

Thế thì rồi các anh sẽ hối hận, nói cho các anh biết.

(nhìn thấy Socrate treo lơ lửng trên không trong một cái rổ)

Nhưng anh cho biết, trên cao kia, cái người treo lơ lửng trong cái rổ, đó là ai vậy ?

---

1 Nói đến người Athènes là nói đến tính say mê xử kiện (và sân khấu).

2 20 năm trước, Périclès có đàn áp cuộc nổi loạn của thành Chalcis ở Eubée.

ĐỆ TỬ

Chính Người.

BA TRÒN

Người là ai ?

ĐỆ TỬ

Socrate.

BA TRÒN

Hê này, Socrate ! *(với đệ tử)* Kìa, anh, anh gọi hộ một tiếng !

ĐỆ TỬ

Ông tự gọi lấy. Tôi, tôi không có thì giờ. *(bỏ đi)*

BA TRÒN

Hê, này, Socrate ! ngài Socrate bé bỏng ơi !

SOCRATE

Gọi ta làm gì đó, hỡi giống phù sinh ?

BA TRÒN

Trước hết, ngài đang làm gì trên đó, hãy giải thích cho tôi biết, tôi van ngài.

SOCRATE

Ta trắc lượng không trung và bằng suy tư ta bao quát mặt trời.

BA TRÒN

Vậy là Ngài trèo lên trên một tấm phên để nghiên cứu các thần linh từ đỉnh cao trí tuệ của Ngài ư ? Và dầu sao, chân Ngài cũng không đạp đất.

SOCRATE

Không, bởi ta sẽ không bao giờ phát hiện được một cách đúng đắn cái điều bí mật của những thực thể trên trời nếu ta không để trí tuệ ta treo lơ lửng trên cao và hoà lẫn cái suy tư tinh tế của ta vào với không khí là cái đồng bản chất với nó. Nếu ta cứ ở dưới đất để từ dưới quan sát sự vật ở bên trên, thì chẳng bao giờ ta phát hiện ra được một vấn đề gì cả. Chắc chắn là không,

bởi vì mặt đất thường xuyên thấm hút về mình chất nhựa của suy tư không bao giờ cưỡng nổi, y hệt như cái điều xảy ra với cây rau ngổ vậy !

BA TRÒN

Sao ? Suy tư hút nhựa rau ngổ à ? Nhưng nào, ngài Socrate bé bỏng ơi, hãy bỏ nơi cao xuống đây cùng tôi, để dạy cho tôi những bài học mà tôi đến đây xin thụ giáo.

SOCRATE

Ông đến đây làm gì ?

BA TRÒN

Tôi muốn học nói. Là bởi vì tôi có những món tiền lãi phải trả, có những thằng chủ nợ ác ôn nó bóp cổ nặn hầu tôi, tài sản của tôi bị tịch kí.

SOCRATE

Thế vì sao ông mắc nợ mắc nần nhiều lắm thế ? Đầu óc ông đã để đâu ?

BA TRÒN

Đó là do một cơn "sốt ngựa" kinh khủng nó đẩy tôi vào vòng khốn quẫn. Ngài hãy dạy cho tôi một trong hai suy luận của ngài, cái nào nó giúp tôi quỵt được sạch nợ. Ngài cứ định mức học phí, tuỳ lòng ngài : tôi thề sẽ xin trả ngài đầy đủ, dưới sự chứng giám của thần linh !

SOCRATE

Thần linh ? Tư tưởng kì quặc ! Và câu thề kiểu gì lạ vậy ! Trước hết, ở đây không có cái chuyện thần linh.

BA TRÒN

Vậy thì, những câu thề của các ngài, các ngài làm bằng tiền tệ gì ? Bằng sắt như ở Byzance[1] hử ?

---

1 *Byzance* (tức *Istamboul*) thủ đô cũ của Thổ Nhĩ Kì.

SOCRATE

(không trả lời câu hỏi)

Ông muốn hiểu rõ ràng về những vấn đề thần thánh, muốn biết thần linh là gì, thật chính xác phải không ?

BA TRÒN

Vâng, nói có thần, nếu có cách nào hiểu được.

SOCRATE

Và tiếp chuyện với những đám mây, thần linh riêng của chúng ta chứ ?

BA TRÒN

Hoàn toàn đúng vậy !

SOCRATE

Thế thì ông hãy ngồi lên trên cái chõng thiêng.

BA TRÒN

Đây, tôi ngồi rồi !

SOCRATE

Bây giờ thì hãy nhận lấy vòng hoa này.

BA TRÒN

Sao lại nhận vòng hoa ? Ối chao ôi, Socrate ! Ngài không sửa soạn giết tôi làm vật hi sinh tế thần như Athamas[1] đấy chứ ?

SOCRATE

Không đâu ! Tất cả cái đó đều là những nghi thức cần phải thực hiện cho những người lần đầu tiên mới nhập trường.

BA TRÒN

Làm như thế, tôi sẽ lợi lộc gì ?

---

1 *Athamas*, một nhân vật của Sophocles, là chồng của *Néphélé* "néphélé" có nghĩa là "những đám mây". Những con vật hi sinh đều khoác một vòng hoa khi được dẫn đến bàn thờ.

SOCRATE

Ông sẽ trở thành một cái "cối xay lời", con chim phượng hoàng, tinh hoa hùng biện ! *(rắc bột lên người Ba Tròn rồi xoa xoa)*

BA TRÒN

Trời đất lòng lành ơi ! Ngài xoa mạnh thế ! Không giả vờ tí nào ! Trát lắm bột vào người, tôi sẽ có cái mồm lưu loát à ?

SOCRATE

Hãy trầm tư sâu lắng, hỡi ông già, hãy để tai nghe những lời tôi cầu nguyện.

(rất trịnh trọng) "Hỡi Không khí, Thượng đế tối cao đang treo quả đất ta lơ lửng trong sự vô tận vô biên của mình và Người, hỡi chất thuần tinh xán lạn, và các Nàng, nữ thần đáng kính, Những Đám Mây sấm dậy chớp loè, hãy hiện lên, những vị đỡ đầu của kẻ suy tư, hãy xuất hiện lơ lửng giữa không trung, rọi toả hào quang quanh người của ông ta !

BA TRÒN

(lấy vạt áo che đầu) Hẵng gượm, hẵng gượm ! Đừng đến vội trước khi tôi kịp quấn mình trong cái này để khỏi bị ướt đẫm ! Khổ quá, từ nhà đi quên không mang một cái mũ con để che đầu !

SOCRATE

(lần lượt quay về bốn hướng Đông, Tây, Nam, Bắc)

Hãy đến, hỡi Những Đám Mây, kho báu của hồn tôi, hãy hiển hiện ra với con người này. Dù các Nàng còn ngự trị trên đỉnh Olympe tả tơi bay gió tuyết ! Dù các Nàng mải bận trong vườn của Đại Dương thân phụ, tiến hành những lễ nghi nhảy múa trước các Nàng Tiên Đêm[1] ! Hay các Nàng đang vợi nước nguồn Sông Nil trong những chiếc tàu vàng ! Hay các Nàng đang nghỉ

1 Đó là những nữ thuỷ thần (ba) Hespérides, con gái của đêm, ở trên một hòn đảo gần dãy Atlas (Bắc Phi) giữa "Biển mặt trời lặn". Họ trông coi một vườn đầy những quả táo vàng, do một "con rồng trăm đầu" canh giữ.

lại nơi những đầm lầy vùng Crimée hoặc trên bờ dốc Mimas tuyết phủ ! Hãy nghe lời tôi nguyện, hãy nhận lễ vật tôi dâng, hãy chấp nhận những lễ nghi chúng tôi tin kính tiến hành[1].

(Một giây lát im lặng. Rồi một bản hợp xướng vang lên mỗi lúc một mạnh mẽ, với những tiếng sóng ầm ầm điểm nhịp.)

ĐỘI ĐỒNG CA

(chỉ có tiếng hát, chưa xuất hiện)

(Khúc ca) *"Chúng ta nguồn chảy dạt dào,*
Suối dòng vô tận sức nào tát khô,
Hiện lên những đám mây ta !
Lang thang mọi nẻo vốn là tính quen.
Giã từ tiếng động vang rền
Phụ thân yêu quý của mình : Đại Dương
Bay lên tung sức tiến công,
Đỉnh cao bao phủ một vầng rừng xanh
Mắt nhìn bao quát xung quanh
Đồi cây, biển lúa thắm tình quê hương
Sông thiêng sóng vỗ nhẹ nhàng
Biển trào căm giận ầm vang suốt ngày
Kìa trên : "Con mắt nhà trời"[2]
Muôn tia vô địch ánh ngời lung linh
Hình hài bất diệt rung lên
Giũ mình bay toả xoá tan bụi mù
Cho tầm mắt lại phóng ra
Lượn trên mặt đất muôn bờ xa xăm...".

SOCRATE

Hỡi những đám mây vô cùng trân trọng ! Ta rõ rồi, các Nàng đã nghe rõ lời kêu gọi của ta. *(với Ba Tròn)* Ông đã nghe tiếng họ nói, hoà trong những âm thanh vang động của tiếng sấm thiêng liêng !

---

1 Lời nguyện này gọi "Những đám mây từ bốn phương Bắc, Tây, Nam, Đông về".

2 Tức Mặt Trời.

BA TRÒN

Vâng, tôi xin sấp mình, hỡi các nữ thần đáng kính, và tôi muốn ... thả tràng rắm dài của tôi ra làm hồi âm đáp lại tiếng sấm của các nàng đây : nó làm tôi run ... run rẩy, kinh ... kinh hoàng ... Trời chứng giám, tôi sẽ ngay lập tức và không cả đợi trời chứng giám nữa, tôi ... thả ra đây này !

SOCRATE

(nghiêm khắc) Không phải chuyện đùa đâu nghe ! Đừng làm như bọn hề nhà hát rối. Tĩnh tư và yên lặng : một bầy đông nữ thần đang tới gần với những tiếng hát ca !

ĐỘI ĐỒNG CA

(vẫn vô hình)

(Đối ca) *"Nào đi trinh nữ mưa rào*
Vào đây trên đất đẹp giàu Pallas !
Vào đây ngắm lại quê ta,
Tổ tiên Cécrops ... đất xưa anh hùng[1]
Quê xưa bao mến bao thương
Bao nghi lễ đẹp cho lòng đắm say
Oai linh trang trọng tuyệt vời
Cửa đền rộng mở cho người kính tin
Nóc đền cao vút uy nghiêm
Bóng thần linh đó, hát mừng hân hoan
Đây đoàn rước lễ thành tâm
Biện dâng thần thánh những vòng hoa tươi
Quanh năm yến tiệc vui vầy
Sang xuân tấp nập đó đây hội mừng
Tửu Thần mở hội vui chung
Dịu dàng điệu hát, bổng trầm tiếng tiêu !

1 *Cécrops* là tổ tiên thần thoại của Athènes.

BA TRÒN

Này, Socrate, hãy vì lòng tin kính Zeus, Ngài nói cho tôi hay : những cô gái vừa hát khúc thánh ca long trọng đó là ai vậy ? Phải chăng là những hồn ma từ thế giới bên kia trở về ?

SOCRATE

Đâu phải ! Đó là những đám mây thiên giới, thần tối cao của bọn lười. Nhờ ở lòng rộng lượng khoan dung của họ mà chúng ta biết phán đoán, biết biện luận, phân tích, biết ba hoa, lắm lời, có sức mạnh đương đầu và cả sức mạnh trù thư ma thuật.[1]

BA TRÒN

A, ra thế ! Thảo nào vừa nghe giọng hát các cô nàng, tôi đã thấy tâm hồn bay bổng, muốn dùng những phép tà gian, muốn đấu vật nhau trên gió, muốn mài sắc một châm ngôn con con chống lại một châm ngôn, muốn phản luận theo hình thức trả đũa từng lời, từng chữ. Chao ôi ! Mong sao có cách gặp mặt các nàng ngay được !

SOCRATE

Vậy thì ông hãy nhìn phía này, phía ngọn Parnès[2]. Ta đang thấy họ xuống núi, nhẹ nhàng, họ đã tới kia !

BA TRÒN

Đâu, họ đâu ? Ngài chỉ cho tôi !

SOCRATE

Đây, họ đang tới gần, một đoàn dày đặc. Kia, mỗi bên có những thảo nguyên và thung lũng nối đuôi theo !

BA TRÒN

(Nhìn đúng theo hướng Socrate chỉ cho, nhưng lại nhìn chệch lên trên không) Bịa ! tôi có thấy gì đâu !

---

1 Theo Aristophane *"Những Đám Mây"* là những nữ thần của "Socrate vô thần", nhưng ở đây, những đám mây lại ngợi ca lòng tin kính của các thần. Đó là điều mâu thuẫn. Aristophane bất chấp !

2 *Parnès* là một ngọn núi ở vùng Attique.

SOCRATE

Nhìn phía cổng ấy !

BA TRÒN

(Nhìn thấp xuống, vặn vẹo mình) À, bây giờ nhìn thế này, thì đúng, tôi có thấy ...

(Đội Đồng Ca của Những Đám Mây, mặc áo mỏng lung linh, tiến vào sân khấu.)

SOCRATE

Sao, lần này thì ông thấy chứ ? Hay mắt ông lại mọc đầy những mụn chắp to như quả bí ngô ?

BA TRÒN

Thượng đế nhân từ ơi ! Đúng tôi đã nhìn thấy họ. Ôi, các nữ thần đáng tôn thờ ! Bây giờ họ đã choán hết không gian.

SOCRATE

Đúng là những nữ thần, thấy không ? Vậy mà ông không biết, không thừa nhận điều đó !

BA TRÒN

Nói thực tình là không. Tôi tưởng đấy là mây mù, là mưa bụi, là hơi nước đó thôi.

SOCRATE

Vì ông không hay rằng họ đang nuôi không hàng trăm nhà khảo sát, những tên thầy bói nói càn, những gã lang băm, những thằng ba hoa ưỡn ẹo, tóc gợn sóng, móng tay dài, những thằng xẩm hát đi hát lại mãi những bản tình ca đã hát, những kẻ bán gió ngay chính giữa luồng lồng lộng gió, toàn những đứa vô tích sự mà sự lười biếng được họ nuôi dưỡng, chỉ vì cái lí do là trong thi hứng của mình chúng đã lấy các nàng Mây làm chủ đề !

BA TRÒN

A, té ra vì thế mà họ ca ngợi

"Nước phi mạnh (của) Những Đám Mây ẩm ướt
Đã làm bật lên những tia chớp sáng loè" !

và Bão Táp với :

"những làn tóc Mây cuồn cuộn tự trăm đầu !"

và :

"những dông tố thổi thành đám cháy"

và những tầng mây :

"tấm khí trời, no say đẫy nước
những diều hâu bơi lội giữa không trung !"

và Những Đám Mây :

"toả hơi sương và xối những trận mưa nguồn" !

Rồi sau đó để thưởng công, họ đã gọi :

"những khúc cá hồng ngon mềm, thơm lựng"

và :

"thịt chim thì toàn những hoạ mi hầm.[1]*"*

SOCRATE

Đó là những ân huệ các Nàng ban cho chúng chẳng công bằng sao ?

BA TRÒN

Nhưng, ngài hãy nói tôi hay, nếu họ thực sự là Những Đám Mây thì việc gì họ lại thích giống như những người trần thế ? Những đám mây trên kia có vậy đâu !

SOCRATE

Ông thử nói xem, họ như thế nào ?

BA TRÒN

Tôi khó mà nói chính xác được. Nhưng, đại khái, dù sao cũng có thể coi đó là những tấm lông cừu hong nắng thì đúng hơn, chứ không phải những người đàn bà, thật đó, không giống mảy may nào cả !

---

1 Những câu thơ trong đoạn này chắc chắn là được trích từ những bài thơ tác phẩm đương thời. Riêng hai câu cuối nói về khúc cá hồng và hoạ mi hầm thì rõ ràng của Aristophane thêm vào.

(chỉ Những Đám Mây phủ lớp voan móng, người ta chỉ thấy cái mũi thò ra ngoài)

Những đám mây này lại có cái mõm nhô ra !

SOCRATE

Hừm ! Ông hãy trả lời những câu ta hỏi !

BA TRÒN

Ngài cứ hỏi đi : tôi sẵn sàng.

SOCRATE

Đã có bao giờ, nhìn lên không, ông thấy một đám mây hình con nhân mã[1], con báo, con chó sói, con bò không ?

BA TRÒN

Nói thực tình là có thấy, thì sao ? Ngài định nói cái gì ?

SOCRATE

Nghĩa là Những Đám Mây thay đổi hình thù tuỳ ý. Cho nên, nếu gặp một gã tóc bờm xờm như rừng rậm, một gã người rừng lông lá như thằng con trai của Hiéronyme[2] là họ biến thành con nhân mã để đánh lừa thằng dại.

BA TRÒN

Thế nếu họ gặp một thằng đục khoét công quỹ, một gã Simon[3] nào đó ngài nói đi, thì họ sẽ làm gì ?

SOCRATE

Thì họ soi rõ cho ta thấy bản chất hắn ta bằng cách biến hoá thành những con chó sói.

BA TRÒN

Thảo nào, té ra vì vậy mà hôm qua gặp Cléonyme đang vứt cả khiên đi để chạy trốn cho nhanh hơn, chỉ thoáng nhìn thấy

---

1 *Nhân mã* (*centaure*), quái vật truyền kì nửa người nửa ngựa, chúng tới quấy rối đám cưới của vua người Lapithe là Piritus, bị người Lapithe đánh và tiêu diệt (*Chiron*, người dạy Achille, cũng là một centaure).

2 *Hiéronyme*, một nhà thơ hủ lậu, thường bị Aristophane công kích.

3 *Simon* không rõ chỉ ai.

ông vua những thằng hèn nhát ấy là họ đã biến ngay thành những con thỏ rừng !

SOCRATE

Và hôm nay, anh thấy không, gặp Clysthène[1] thì họ lại biến ngay ra thành những người đàn bà !

BA TRÒN

Vậy xin kính chào các Nàng, Nữ thần của tôi ! Và giờ đây, nếu có bao giờ các Nàng đã thực hiện điều này cho những người trần thế khác, thì xin cho tôi được nghe tiếng nói vang vọng khắp trời cao của các Nàng, hỡi những Nữ Thần tối thượng chí tôn !

NHẠC TRƯỞNG

Kính chào ông, ông già gốc gác cổ sơ, người đang muốn chộp được vào trong tấm lưới của mình những bí mật của nền văn hóa thượng đẳng ! *(với Socrate)* Và Người, vị Giáo chủ về những khoa nhảm nhí tinh vi, xin hãy trình bày cho chúng tôi hay nguyện vọng của Người. Không ai bằng Người được chúng tôi hôm nay, lắng nghe, hơn những bậc kì tài giỏi nghề chơi bong bóng, trừ Prodicos[2] : hắn ta, về khả năng phán đoán thông minh, còn Người, về cái điệu bộ đi lại vênh vang ngoài đường và cách nhìn xiên gian dối, đi chân đất – đã làm cho Người phải trải bao ngày vất vả – cùng cái vầng trán nghiêm khắc Người dành riêng cho bọn chúng tôi !

BA TRÒN

A, Đất thánh ơi ! Cái giọng nói của họ sao mà nghe thiêng liêng, tôn nghiêm, kì diệu !

SOCRATE

Là bởi vì các Nàng – chỉ các Nàng thôi – là Nữ Thần. Tất cả mọi cái khác đều là chuyện nhảm !

---

1 *Clysthène* và *Straton* là những tên đồng tính luyến ái nổi danh.

2 *Prodicos* : nhà nguỵ biện nổi tiếng khoe khoang tự đắc, Platon có nhắc đến trong tác phẩm *"Đối thoại"*.

BA TRÒN

(ngạc nhiên) Nhưng còn Zeus, theo cái lẽ của Ngài, Ngài nói đi, nhân danh ... quả đất, vị Chủ Olympe không phải thần sao ?

SOCRATE

Ai ? Zeus ! Thôi, chấm dứt chuyện nhảm đi ! Zeus à ? Làm gì có Zeus !

BA TRÒN

Ngài nói sao ? Vậy thì ai làm mưa ? *(Giọng quả quyết vì tưởng mình đã nắm được cái lí lẽ quyết định)* Ngài hãy giải thích cái điều đó tôi nghe, để bắt đầu, nào !

SOCRATE

Chính Họ, dĩ nhiên là thế. Đây tôi sẽ cho ông một bằng chứng trịnh trọng. Nào, ông đã thấy Zeus mưa xuống chỗ nào mà không có những đám mây không ? Vậy mà đó chính là cái điều Zeus đáng lẽ phải làm được : là mưa giữa trời xanh, khi các đám mây còn đang nghỉ hè !

BA TRÒN

Trời ơi ! Về vấn đề đó, quả là Ngài đã làm tôi tắc họng. Xưa nay tôi cứ đinh ninh là Zeus đứng trên cao mà tiểu vào một cái sàng ! Nhưng còn sấm thì ai, ngài nói đi, mà nó làm tôi kinh sợ run bắn cả người lên vậy ?

SOCRATE

Họ, họ lúc la lúc lắc : sấm là thế đấy !

BA TRÒN

Như thế nào nào, Ngài nói đi, Ngài mà không có gì doạ nạt nổi !

SOCRATE

Một khi thấm đầy nước rồi, thì mây buộc phải vận động ; nặng khối quá thì nó lún xuống lại trồi lên, đó là lẽ đương nhiên ; thế là đám mây nọ cụng đầu vào đám mây kia, và nổ ầm ầm.

BA TRÒN

Nhưng kẻ bắt buộc những đám mây vận động chẳng phải Zeus sao ?

SOCRATE

Đâu phải ! Đó là một cơn lốc xoáy của chất ê-te (éther).

BA TRÒN

Cơn lốc xoáy ? Tôi không hình dung được chuyện đó : vậy là Zeus không có thật à ? Và thay vào chỗ Người, là Cơn Lốc Xoáy giờ đây đang ngự trị Trái Đất ! ... Nhưng mà ... Về tiếng sấm động ầm ầm, ngài chưa giải thích gì cho tôi biết cả !

SOCRATE

Ông không nghe tôi nói à ? Ta nhắc lại cho ông rằng chính là những đám mây, căng đầy nước đã cụng đầu vào nhau, do sức nén mà nổ bùng lên làm thành tiếng sấm động ấy !

BA TRÒN

Này, ngài muốn cho tôi tin điều này à ?

SOCRATE

Ta sẽ lấy mình ông làm cơ sở để chứng minh. Trong đời ông, hẳn đã có nhiều lần vào dịp ngày lễ Panathénée[1] ông nốc quá nhiều những thức ăn nước đặc quánh đến nỗi bụng trương phè, rộn rạo và cứ thế bật ra một tràng dài tiếng nổ òng ọc, nhịp nhàng.

BA TRÒN

Ngày trời ơi ! Cái này thì có ! Nó đang sắp sửa rồi đây : nó đang làm bậy trong bụng tôi, nó nhộn nhạo, nó ầm ì, nó cút ca cút kít, nó ồn ào, nó huyên náo, nó xôn xao. Bụp, bụp, nhẹ nhàng thôi lúc mới bắt đầu ; rồi bụp bụp bẹp, bụp bụp bẹp, nhanh dần mỗi lúc ! Đến khi ị ra thì thật là sấm động : đùng đùng đoành, đùng đùng đoàng ... Y hệt Nữ Thần Mây !

SOCRATE

Suy đó thì biết : một tràng rắm to như thế kia mà thoát ra từ một cái bụng chỉ nho nhỏ bằng chừng ấy ; vậy thì từ khối lượng

---

1 *Panathénée* : lễ hội tổ chức hằng năm khắp nước Hi Lạp mừng Athéna, Nữ thần bảo vệ của Athènes.

vô biên của không khí mà bật ra những tiếng sấm khổng lồ, âu cũng chuyện đương nhiên, đúng không ?

BA TRÒN

A, ra chính vì vậy mà hai tiếng "sấm" và "rắm" lại vần với nhau[1] : cả hai bên đều là một vấn đề sức gió ! Nhưng còn sét thì ai đánh, ngài chỉ bảo cho tôi hay. Nó chớp, nó loè, nó nhè ta nó bổ, nó thui cháy anh này mà anh nọ vẫn như vâm, chỉ hơi sém da tí chút ngoài rìa ! Cái gì chứ cái sét thì không nghi ngờ gì nữa : chính là Zeus đánh xuống đầu những đứa nào phản bội.

SOCRATE

Thôi ông ơi ! Toàn chuyện vớ vẩn thiu thối của cái thời Cronos[2] ! Ông từ mặt trăng rơi xuống đấy à ? Nếu quả thật Zeus đánh bọn phản bội, thì Simon sao người chẳng nướng chín nó đi ? Rồi Cléonyme, rồi Théoros[3], chúng nó thằng nào cũng đều ít nhiều phản bội cả. Không ! Sét đã nhằm chính cả đền thờ mà đánh, mũi Sunion "hải giác của Athènes" và những cây sồi kiêu hãnh. Vì lí do nào ? Một cây sồi có bội thề đâu ?

BA TRÒN

Tôi không biết ... Nhưng ngài, tôi thấy ngài nói rất hay ! Vậy thì sét, trong mọi cái đó, nó là cái gì ?

SOCRATE

Khi một ngọn gió nóng bay lên dém kín vào lòng những đám mây, thì nó thổi từ trong làm cho mây phồng lên như những cái bong bóng ; Và tất nhiên nó làm cho mây nổ tung, rất mạnh, dưới tác dụng của sức ép, và chỉ do sức mạnh của vụ nổ mà nó cháy lên thành ngọn lửa tức thì.

---

1 Tiếng Hi Lạp, *"brônte"* (sấm) và *"pordê"* (rắm) vần với nhau, tiếng Việt cũng vậy.

2 *Cronos* (tức *Saturne*), cha của Zeus, bị Zeus hạ bệ và giam xuống địa ngục, tượng trưng cho cái gì cổ lỗ xa xưa.

3 *Théoros*, một tay sai của Cléon (Xem chú thích *Những người Acharnes*).

BA TRÒN

Đúng quá, thượng hạng ! Cái đó đã xảy đến với tôi một lần trong ngày lễ Diasi[1]. Tôi luộc một cái dạ dày bò cho cả gia đình, tôi quên châm nó trước khi luộc. Thế là nó mới trương phồng lên, nó nổ cho tôi một phát vào ngay giữa mắt, phân văng lên sém cả mặt mày !

NHẠC TRƯỞNG

Hỡi con người trần thế đã nảy sinh cái nguyện vọng được chúng ta cho biết những điều bí mật của Trí tuệ cao siêu, anh sẽ hạnh phúc xiết bao giữa người Athènes và tất cả người Hi Lạp nếu anh là con người của kí ức và suy tư, nếu tâm hồn anh trước cái xấu không hề nhân nhượng, nếu anh dù đứng dù đi cũng không hề chán nản, nếu anh chịu lạnh mà không vật vã kêu ca, nếu anh không nghĩ quá nhiều đến bữa anh ăn, nếu anh biết kiêng rượu nho, kiêng thể thao và những thú vui không lành mạnh khác và nếu anh biết chấp nhận là tài sản tối cao trên đời, như một kẻ giàu kinh nghiệm sống, là cái khả năng giỏi hơn người trong hành vi, trong ý tưởng và bằng phương pháp chiến tranh võ mồm.

BA TRÒN

A ! Nếu là vấn đề một trái tim bọc thép, những đêm dài thức trắng vì sầu muộn, lo âu, một cái bao tử thanh đạm biết thắt lưng buộc bụng và ăn bữa chiều bằng một ít lá bồ công anh, thì các Người đừng lo. Nếu chỉ có thế thì tôi mạnh dạn hiến dâng mình, vững vàng như một chiếc đe !

SOCRATE

Vậy là ông sẽ không thừa nhận một vị thần linh nào khác trừ cái bộ ba thần linh mà chúng ta thừa nhận là Cái Chân không này đây, Những Đám Mây, và Ngôn ngữ ?[2]

---

1 *Diasi*, lễ của Zeus, đầu tháng 3.

2 Chữ Hi Lạp "*logos*" nghĩa rất rộng. Nó vừa là ngôn ngữ, vừa là phép suy luận, vừa là trí phán đoán. Nó được coi như cái chìa khoá thần kì để đi vào mọi lĩnh vực của sự hiểu biết.

BA TRÒN

Tôi sẽ không thèm cả chuyện hỏi các thần khác, đơn giản lắm, dù có giáp mặt họ giữa đường : họ sẽ không nhận được của tôi bất cứ một cái gì sất : vật lễ hi sinh, không ; một chén rượu, không ; một hạt nhỏ trầm hương, cũng không !

NHẠC TRƯỞNG

Tốt. Vậy anh hãy mạnh dạn nói cho chúng ta biết anh chờ đợi ở chúng ta cái gì : anh sẽ được toại nguyện nếu anh tôn trọng chúng ta, nếu anh chỉ để mắt trông chờ ở ta trong sự tìm kiếm trở thành một con người thành thạo.

BA TRÒN

Hỡi các Thánh Nữ ! Tôi chỉ xin có một ân huệ, một ân huệ nho nhỏ ! Đó là trở thành người nói giỏi nhất Hi Lạp, trên tài mọi người một trăm khuỷu tay[1] !

NHẠC TRƯỞNG

Đồng ý. Đó là cái ân huệ mà chúng ta sẽ ban cho anh : từ đây và về sau, trong những cuộc tranh luận trước công chúng, không một ai có nhiều ý kiến được chấp nhận cho bằng anh !

BA TRÒN

Ồ, không cần những ý kiến lớn lao ! Tôi không mong ước nhiều như vậy đâu : chỉ cần vừa đủ để vặn vẹo mấy ông quan toà một cách có lợi cho tôi và lẩn tránh mấy ông chủ nợ.

NHẠC TRƯỞNG

Được rồi, nguyện vọng của anh sẽ được đáp ứng đầy đủ, bởi vì nó rất khiêm tốn. Nào, anh hãy đừng ngại phó thác mình cho những người phục vụ của chúng ta.

BA TRÒN

Vâng, tôi xin làm : tôi hoàn toàn tin tưởng ở các cô nàng. Cái tất yếu trở thành luật lệ : đây là tội của mấy con ngựa đóng dấu

1 Đơn vị đo cũ, bằng 0,50 mét (tính từ khuỷu đến đầu ngón tay giữa).

chữ Coppa (C) nó xâu xé cái thân tôi, và là tội của cuộc hôn nhân kia, nó nghiền tôi tan nát. Đến nỗi tôi bây giờ như thế này đây. Người của các cô nàng muốn làm gì tôi cứ làm : tôi giao phó mình tôi cho họ ; Tôi sẵn sàng chịu bị đánh đòn, bụng đói, cổ khô ; sẵn sàng trở thành chai đá, quất người, bóc xác, lột da ... miễn sao thoát khỏi bàn tay bọn chủ nợ, và miễn sao người ta phải khâm phục và chịu tôi về hành vi vô lại, mặt dạn mày dày như một thằng đểu giả, lắm mồm, một thằng cướp biển, một đứa ghê tởm, một gã nhổ răng, một cái vòi tụng sự, một tên thầy dùi, một thằng cảnh sát, một con cáo già, một thằng khoác lác, đa ngôn, xảo quyệt, mềm nhũn, loẹt loè, dâm đãng, đáng treo đầu, tinh quái, mất dạy, chuyên quấy rầy, lưỡi thè vét đĩa ... Nếu khi gặp tôi mà người ta phải chào tôi bằng bao nhiêu cái tên ấy, thì đơn giản thôi : quân của các nàng cứ tuỳ tiện mà sử dụng tôi, và nếu như họ muốn, họ cứ việc biến tôi thành mớ thịt làm xúc xích, nói thật đó, dọn làm thực đơn triết lí, tuỳ lòng !

NHẠC TRƯỞNG

Ông lão nầy quả giàu nghị lực,
Không gì ngăn nổi bước,
Hồn ông đã sẵn sàng !

(với Ba Tròn) Ta nói ông nghe :

Bao giờ ông biết rõ ràng
Những điều bí mật ta truyền cho ông
Vinh quang ông giữa người trần
Sẽ lên tận đến bảy tầng trời xanh !

BA TRÒN

Điều gì sẽ xảy đến cho tôi ?

NHẠC TRƯỞNG

Suốt dọc thời gian, với bọn mình,
Rồi ông sẽ sống những ngày xinh
Đáng mong đáng ước chưa từng thấy !

BA TRÒN

Đúng thế sao ? Một chân trời đẹp vậy
Có bao giờ hé mở với tôi không ?

NHẠC TRƯỞNG

Có, vì thế cho nên lớp lớp tầng tầng
Thiên hạ sẽ ngày đêm bao vây trước cửa,
Cởi mở tấm lòng, nhỏ to hội ý,
Cùng với ông kiện tụng những hồ sơ,
Nó giúp ông thêm giảo hoạt ranh ma
Để đút túi hàng muôn hàng triệu !

(với Socrate)

Nào, hãy bắt đầu dạy cho ông già đi, khai tâm cho ông ta hiểu cái điều mà ngài định dạy, cạo gỉ cho trí tuệ và điều tra óc phán đoán nông sâu.

SOCRATE

Nào, ông hãy bộc lộ bản ngã mình cho ta thấy ; đó là điều kiện cần thiết để ta đặt cho ông, trên cơ sở thông tỏ vấn đề, những trận địa hoàn toàn mới mẻ.

BA TRÒN

Ồ, nhân danh Trời, ngài định nã pháo vào tường nhà tôi đấy à ?[1]

SOCRATE

Không ! Ta chỉ muốn biết một vài điều chỉ dẫn cần thiết. Ông có trí nhớ không ?

BA TRÒN

Vừa có vừa không, nói thật ! Nếu người nợ tôi tiền thì tôi có trí nhớ. Nhưng nếu tôi nợ tiền người khác thì, ối chà chà, chẳng ai hay quên bằng tôi !

SOCRATE

Nào, ta hỏi thêm, ông có khả năng "xâu chữ" không ?

---

1 Ba Tròn hiểu *"trận địa"* theo nghĩa đen và cụ thể : *"trận địa pháo"*.

BA TRÒN

Xâu chữ, tôi chịu thôi ! Nhưng "xâu túi" thiên hạ thì giỏi !

SOCRATE

Nếu thế thì ông học làm sao được ?

BA TRÒN

Ngài đừng lo, được tất !

SOCRATE

Ít ra, khi ta đề xuất cho ông một ý niệm thông thái nào đó về những sự vật trên trời, thì ông cố mà đớp ngay lấy, nghe không ?

BA TRÒN

Sao ? Đớp, như một con chó ? Thế là tôi sắp sửa được nuôi sống bằng khoa học theo cái cách đó à ?

SOCRATE

(một mình) Mít đặc, nhà quê, man rợ !

(với Ba Tròn) Ông bạn ơi, già thì già, vẫn cứ cần phải đánh đòn, ta phải làm như thế. Nào, ông thử nói : khi người ta đánh ông thì ông làm gì ?

BA TRÒN

Tôi chịu cho người ta đánh. Rồi tôi đợi một lúc, rồi tôi lấy người làm chứng, rồi sau một khoảnh khắc tí ti, tôi vác đơn đi kiện.

SOCRATE

Nào, cởi áo choàng ra ![1]

BA TRÒN

Tôi trả lời sai à ?

SOCRATE

Không ! Đây là nghi thức : phải cởi áo mới được vào.

---

1 Đây là một nghi thức đối với người tới thụ pháp.

BA TRÒN

Nhưng nào có phải để tiến hành một cuộc khám xét mà tôi vào đâu ![1]

SOCRATE

Để xuống. Không nói nhảm nữa !

BA TRÒN

(cởi áo choàng và lột giày) Được. Nhưng ngài cho tôi biết, nếu tôi chăm chỉ, nếu tôi học tập hết lòng thì tôi sẽ giống ai trong số đệ tử của ngài ?

SOCRATE

Giống Chéréphon, ông sẽ tài ngang với hắn.

BA TRÒN

Khổ thân tôi chưa ! Tôi sắp trở thành một người hấp hối !

SOCRATE

Đã bảo là đừng nói nhảm nữa mà ! Vào lối này, theo ta. Rảo bước lên, nhanh lên chút nữa nào !

BA TRÒN

Trước hết, Ngài hãy cho tôi một chiếc bánh mật ong cầm tay đã ! Tôi sợ lắm, như đang đi xuống hang ông Ba Bị[2] ấy !

SOCRATE

Bước lên ! Sao lại cứ lượn lờ xung quanh cái cửa thế !

(cả hai vào nhà Socrate)

NHẠC TRƯỞNG

(trong lúc họ đi)

"Thế tốt rồi ! Đi nhé !
Chúc gặp may cho bõ chí cương cường !"

---

1 Những người bị khám xét một vụ gì phải cởi áo để bên ngoài để khỏi bị nghi ngờ là mình có mang giấu vật gì vào để rồi lại giả vờ tìm thấy.

2 Nguyên văn : *"hang Trophonios"*. Hang *Trophonios* (ở Béotie) là nơi có những cái sấm đáng kính và đáng sợ. Vào hang phải dâng bánh mật ong cầu phúc.

(còn lại một mình Đội Đồng Ca)

"Mong cho rạng rỡ thành công
Con người gần bước trọn đường trần ai,
Còn mang trí óc trau dồi
Tắm mình trong những dòng đời mới tinh,
Khai tâm triết học cho mình !".

(tiến về phía khán giả)

Thưa quý vị khán giả,

Tôi xin sẽ trình bày chân thực tất cả mọi điều y nguyên như nó đang tồn tại, thề có vị Thần Rượu mà tôi là đứa con nuôi !

Nguyện ước của tôi là đoạt giải cao, là được coi như một con người khôn khéo, cũng như tôi tin chắc thế, các vị đây là những khán giả rất sành, và vở kịch này đây, trong các vở hài kịch của tôi, nó là vở được xây dựng gọn gàng khéo léo nhất. Vì thế nên tôi thấy cần đưa ra cho các vị thưởng thức lại như hoa tươi quả ngọt đầu mùa, một vở kịch đã tốn của tôi bao nhiêu công sức ! Đúng, tôi đã bỏ cuộc vì thua lũ đê hèn : đáng lẽ ra tôi không phải chịu thua như vậy[1] và đây là cái điều mà tôi thầm trách các vị, những con người thông minh tôi không quản công lao phục vụ lâu nay. Nhưng chẳng sao ! Sẽ không bao giờ tôi chủ trương phản bội những người hiểu biết trong các vị. Bởi vì, cũng từ cái hôm mà ngay tại đây, cả công chúng – một công chúng như vậy đã là niềm vui lớn của tôi rồi – đã nhiệt liệt hoan nghênh *"Chàng trai giỏi"* và *"Người phóng đãng"* của tôi[2]. (Nàng Thơ của tôi còn là con gái, chưa có thể đẻ con hợp pháp được ; vì lẽ ấy mà tôi không tuyên bố, một cô bạn tốt đã chịu lấy trách nhiệm về mình và đã thừa nhận nó là con, rồi chính các vị đã

1 Vở kịch này diễn lần đầu vào năm 423 tr. CN bị thất bại. Hai năm sau, Aristophane dựng trở lại, chỉ được giải 3 (cũng là giải chót) tuy rằng ông coi nó là tác phẩm đạt nhất của mình, có lẽ chính vì những lời đả kích không đúng thời.

2 Nhân vật trong vở kịch đầu của Aristophane *"Những người Détal"* ("Các tân khách") trình diễn dưới tên Philonide hay Callistrate.

rộng tình chăm nom nuôi nấng), vâng, từ cái ngày hôm đó, tôi đã có một bảo đảm vững vàng rằng sự đánh giá của các vị không sai.

Vậy nên hôm nay, như nàng Electra nổi tiếng, vở kịch này lại đến cùng các vị, để xem nó có may mắn được gặp một công chúng cũng thông minh, hiểu biết ngang tầm như ngày trước đó chăng. Thoáng cái nhìn đầu tiên, nó sẽ nhận ra món tóc quăn của người em thương mến.[1]

Các vị thấy đó, nó ăn mặc đoan trang, nó không khâu thêm khi ra mắt, một chiếc dùi-cui-da, đầu sơn son to tướng để gây cười cho lũ trẻ con[2], nó không trêu chọc kẻ hói đầu, nó không nhảy múa bài Cordias[3]. Không có những vai hề vừa đọc vai mình vừa vác gậy đánh người cùng diễn để thừa cơ nói những lời tục tĩu vô duyên. Nó không lao vào sân khấu tay vung ngọn đuốc. Nó không hét ầm : ối, ối, chao ôi ! Đến với mọi người, nó chỉ đặt niềm tin vào bản thân, vào những câu thơ của mình. Và tôi, là nhà thơ như xưa nay tôi vốn thế, tôi không vênh vang, tôi không hề có mưu mô lừa phỉnh các vị bằng cách diễn đi diễn lại một chuyện hai, ba lần. Tôi đưa lên sân khấu những chủ đề mới mẻ, trau chuốt kĩ càng, mỗi cái khác nhau và luôn luôn tinh xảo, tôi mà thời Cléon còn uy danh lừng lẫy, đã tống cho hắn ta một quả đấm thẳng vào chính giữa dạ dày !

Nhưng tôi lịch sự không dẫm chân lên bụng người đã khuất phục ! Những nhà thơ khác, từ cái ngày Hyperbolos hở lưng cho họ tấn công, thì không ngừng biến hắn thành một con người

---

1 Liên hệ tới một lớp rất xúc động trong vở kịch *"Những thiếu nữ dâng của lễ"* (Choéphores) của Eschyle : Oreste sau nhiều năm trốn tránh ở Phocide, trở về Argos và tới thăm mộ của cha (Agamemnon), anh đã cắt một nắm tóc của mình đặt lên mộ, rồi tránh đi. Chị là Electra tới, nhìn thấy nắm tóc nhận ra ngay là tóc của em. Hai chị em gặp nhau.

2 Aristophane công kích thứ công cụ tục tĩu này mà vẫn sử dụng nó không phải một lần ! (Xem *Những người Acharnes*).

3 *Cordias*, một điệu múa tục tĩu.

nộm để mà chế giễu, tội nghiệp cái thân hắn, mẹ hắn cũng vậy ! Bắt đầu là Eupolis[1] chắp vá vụng về vở kịch "*Maricas*" : một mớ hổ lốn ăn cắp từ vở "*Những kị binh*" của tôi, thằng khốn nạn ! Hắn đưa vào một mụ già suốt ngày say khướt, cho mụ ta nhảy múa những bài dâm ca. Một nhân vật, được Phrinicos nặn ra từ lâu rồi, bị ông ta bỏ cho chó biển ăn thịt. Sau đó, Hermippos, còn tiếp tục công kích Hyperbolos, và về sau tất cả các nhà thơ đều lao vào Hyperbolos như điên, bằng cách ăn cắp của tôi cái hình ảnh so sánh "*Những người câu cá chạch*"[2]. Những ai cười với những biện pháp trên đây có thể không thích thú lắm với những cách tôi đang trình diễn cho các vị ! Nhưng nếu các vị thích những tìm tòi mới mẻ của tôi, thì trong các thế hệ tương lai, người ta sẽ nói về các vị rằng : họ đúng !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

"Hỡi Người, quyền lực vô biên
Giơ cao vương trượng, thần thiêng cúi đầu,
Chúng tôi trước nhất nguyện cầu
Về đây, hỡi Zeus, thoả điều ước mong !
Và Người nữa, Poséidon[3]
Đinh ba vung khẽ muôn trùng sợ uy,
Làm cho đất, biển, bốn bề
Xáo tung hỗn độn khác gì sơ khai.
Và Người, thuần chất trong tươi,
Mẹ muôn chí thánh muôn loài tự nhiên,
Tiếng tăm lừng lẫy mọi miền,
Chúng con – con mẹ, mẹ hiền : Ether.

---

1 *Eupolis*, kình địch của Aristophane, đả kích Hyperbolos (Người cầm quyền ở Athènes sau Cléon) dưới cái tên man rợ "Maricas". Phrinicos, một nhà thơ hài kịch khác.

2 Xem *" Những kị binh"*.

3 Vương trượng của Hải thần Poséidon là một chiếc đinh ba.

Và Người, chúa cả thần kì,
Chủ nhân điều khiển cỗ xe sáng bừng[1]
Hào quang toả sáng nhân gian
Lớn lao thay, giữa thiên thần, sinh linh !

NHẠC TRƯỞNG

Hỡi công chúng vô cùng sáng suốt ! Hãy mở rộng tai nghe : người ta đã xúc phạm chúng ta nhưng chúng ta đã không dùng quả đấm để phê trách lại. Chúng ta, ở trên trời, là những ân nhân vĩ đại nhất của Thành bang các người, vậy mà chúng ta lại là những kẻ duy nhất trong các kẻ có quyền lực trên trời mà các người không hề dâng tế vật lễ hi sinh và tế rượu, chúng ta, những kẻ phù hộ các người ! Các người vừa toan làm một cuộc viễn chinh là một điều thách thức lương tri. Chúng ta đã phóng xuống mưa phùn và sấm sét[2]. Rồi sau khi gã thuộc da Paphlagonien khốn nạn sắp được các người giao trách nhiệm chỉ huy, thì chúng ta cau mày, gieo xuống một tai hoạ :

"Bốn phía chớp loè, ầm ầm sóng động,"
Giữa đường đi trăng liền lẩn trốn,
Mặt Trời nhanh tay lấy đấu che mắt mình

và tuyên bố sẽ thôi không rọi sáng cho các người nếu Cléon được trao quyền chỉ huy quân đội. Bất chấp lời cảnh cáo đó, các người vẫn chỉ định Cléon : Hình như cái tính chất mà số phận dành riêng cho Thành bang ta là thiếu óc thông minh, nhưng các thần linh, cứ mỗi lần các người lầm lỗi, lại chuyển lỗi lầm thành một thuận lợi của Thành bang ... Cái phương pháp làm cho ngay cả lầm lỗi cũng trở thành thuận lợi, đơn giản thôi, chúng ta sắp nói các người nghe :

Con cóc Cléon ấy, các người hãy tóm cổ nó như một thằng phản bội và một thằng ăn cắp rồi đút cổ nó vào gông. Thế là, một lần

1 Tức Mặt Trời.

2 Đây là điềm dữ. Đã có điềm dữ thì đang làm việc gì quan trọng cũng phải bỏ.

nữa, vận dụng cái đặc ân cổ sơ của các người, và dẫu các người lầm lỗi, thì sự việc này cũng rất bổ ích cho Thành bang.

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

"Đến đây bên cạnh chúng tôi.
Thần thiêng Phoebus đời đời chủ nhân[1]
Của hòn Délos đảo xanh
Đỉnh non thăm thẳm sáng vầng trán kiêu !
Đến đây, thần nữ thanh tao,[2]
Vinh quang ngự giữa đền cao dát vàng
Ephèse thành đẹp huy hoàng
Mà bao thiếu nữ hát mừng ngợi ca.
– Và Người hỡi Athéna,[3]
Nữ Thần bản mệnh khiên da tay cầm
Tận tình che chở ngày đêm
Vùng quê xứ sở một miền Thành bang
– Và Người, trên đỉnh Thi Sơn[4]
Đất riêng Người đó gập ghềnh lối đi
Múa Sao ánh đuốc đề huề
Delphes tửu hội ba-lê trưởng trò,
Dionysos, hoan hô !
Dẫn đầu đám rước vui đùa cười vang !".

NHẠC TRƯỞNG

Lúc chúng tôi vừa sẵn sàng cất bước tới đây thì Chị Hằng bỗng nhiên bổ tới và giao nhiệm vụ cho chúng tôi trước hết chuyển lời chào hỏi của Chị tới người Athènes và đồng minh của họ. Rồi tiếp theo Chị bộc lộ với chúng tôi nỗi bất bình căm tức của mình : Các người đã quá phũ phàng trong đối xử, khi mà – chẳng

1 Tức *Apollon*, sinh ra, cùng với em gái, trinh nữ *Artémis* (Diane).

2 Tức *Diane*, nữ thần săn bắn tại đảo Délos (ở biển Egée).

3 *Athéna* (Minerve) là nữ thần hộ mệnh của Athènes (Athènes là thành phố của Athéna).

4 *Thi Sơn*, nơi các thi thần (tức các nàng thơ, Muse) và Apollon ở (núi Parnasse, núi Hélicon).

đùa đâu – sự việc rõ như ban ngày. Chị đã luôn luôn vì các người chăm nom săn sóc từng li từng tí, xưa nay. Trước tiên là Chị đã tiết kiệm cho mỗi nhà hơn một đồng dầu mỗi tháng, bởi tối tối, đi chơi, ai cũng dặn đầy tớ : "Nhỏ ơi, chẳng cần phải mua đèn, đã có ánh trăng thanh !". Và bao việc khác nữa, Chị nói vậy. Nhưng các người đã sống hoàn toàn đảo lộn ngược xuôi, một mớ hổ lốn thật chẳng khác nào ! Đến nỗi Chị bị các Thần rầy la tồi tệ – Đây là lời Chị nói – Mỗi lần bị người trần xoáy mất một bữa ăn, họ phải về không vì không tìm thấy ngày lễ của mình đúng nơi hẹn hò trên tấm lịch[1] !

Đúng vậy mà ! Khi đáng lẽ là ngày dâng vật lễ cho thần linh, thì các người lại mở phiên toà hỏi cung, xử kiện và nhiều khi, trong lúc thần linh chúng ta ăn chay để tưởng niệm Memnon và Sarpédon thì các người lại tổ chức vui chơi nhậu nhẹt[2]. Đó là lí do vì sao Hyperbolos đáng ra năm nay được đóng vai trò đại diện cho các người tại Hội đồng Amphictionie đã bị thần linh chúng ta lột mất vòng hoa trên trán : đây là bài học nhỏ sẽ dạy cho hắn biết ít nhiều rằng : công việc hàng ngày phải dựa trên tuần trăng mà xếp đặt. *(Socrate trở vào)*

SOCRATE

Hỡi thánh Hơi ! Chân không bát ngát ! Khí trời ! Chưa bao giờ ta thấy một gã quê mùa, đần độn, dở hơi đến mức độ ấy ! Hắn quên tất cả ! Những ý tinh vi tối thiểu dạy cho hắn, chưa tiếp thu hắn đã quên ngay ! Dù sao, ta cũng gọi hắn ra chỗ sáng sủa ban ngày. Này, Ba Tròn, ông ở đâu rồi ? Ôm lấy đệm và ra đây !

BA TRÒN

(xuất hiện) Nhưng cái lũ rệp này cứ cắn chặt lấy đệm không cho tôi mang đi !

---

1 Liên hệ đến việc sửa đổi lịch do đề nghị của Méton, nhằm dung hoà hai cách tính theo Mặt Trăng và Mặt Trời.

2 Hai người, con của Biển Sáng (Memnon) và con của Zeus (Sarpédon) bị Achille và Patrocle giết tại Troie.

SOCRATE

Đừng huyên thuyên ! Đặt xuống đây và nghe kĩ lời tôi bảo.

BA TRÒN

Đây !

SOCRATE

Này, ông muốn bắt đầu bằng bài học nào trong tất cả những điều mà cho tới hôm nay ông chưa hề biết đến ? Ông trả lời đi : về phách, về nhịp, về ngữ vựng ?[1]

BA TRÒN

Phách ? Phách là gì ?

SOCRATE

Là cái để đo lường mức thừa thiếu của câu ca[2] !

BA TRÒN

Thế thì ngài hãy dạy tôi về "phách", phải đấy : vừa hôm nọ, gã hàng bột đã ăn bớt tôi gần một đấu cơ !

SOCRATE

Tôi không hỏi chuyện đó. Ta hỏi giữa phách sáu và phách tám, ông thích cái nào ?

BA TRÒN

Với tôi, bà chúa các "phách" là loại nửa đấu !

SOCRATE

Điểm "không" cho câu hỏi này, ông bạn ạ !

BA TRÒN

Sao ? Ông muốn đánh cuộc xem có phải bốn "phách" có bằng nửa đấu hay không à ?

---

1 Socrate nói về âm nhạc, thơ ca ; còn Ba Tròn thì nghĩ đến chuyện đo lường.

2 Trong nguyên văn không có hai câu này. Tiếng Hi Lạp nhiều chữ có hai ba nghĩa, Socrate nói theo nghĩa này, Ba Tròn hiểu theo nghĩa kia. Trong bản dịch, chúng tôi thêm hai câu thoại này để đặt cơ sở cho sự hiểu nhầm từ "phách" sang "đấu".

SOCRATE

Ma quỷ bắt ông ! Ông chỉ là một ông lão quê mùa, đầu đất sét[1]. Nhưng, có thể khi nói về nhịp điệu thì cái đầu óc ông bớt mít đặc hơn chăng ?

BA TRÒN

Nhịp điệu à ? Nó có góp được gì cho bữa ăn tôi không ?

SOCRATE

Trước hết nó sẽ giúp ông nổi bật mình lên khi giao tiếp với mọi người, nếu ông hiểu và phân biệt được tận chân tơ kẽ tóc, trong số các nhịp, thế nào là nhịp "énople", là nhịp "dactyle", và vân vân.

BA TRÒN

Dactyle, đầu ngón tay[2] ? Cái đó thì tôi biết !

SOCRATE

Phân tích đi xem, ta nghe.

(Ba Tròn chìa ngón tay trỏ lên một cách đắc thắng)

Không phải giơ ngón tay ra mà đủ đâu !

BA TRÒN

(bực mình vì sự ngu dốt của Thầy, và giơ ngón tay giữa lên chế giễu) Ngày trước khi tôi còn là một thằng cu con, thì tôi sử dụng ngón này !

SOCRATE

Ông chỉ là một tên thô kệch, ngu đần !

BA TRÒN

Và ngược lại, Ngài-khố-rách ơi ! Đấy cũng không phải cái điều tôi muốn học ! Hoàn toàn không !

SOCRATE

Vậy thì ông học cái gì ?

---

1 Nguyên văn : *cái đầu bằng gỗ.*

2 Tiếng Hi Lạp, *dactylos* có hai nghĩa : 1) ngón tay 2) nhịp dactyle (gồm một âm dài với hai âm ngắn v.v...).

BA TRÒN

Cái ... cái cách tài tình – ngài biết rồi – cái suy luận quán quân nó xuyên tạc tất cả mọi điều ấy mà !

SOCRATE

Ông phải học những cái khác trước khi học sang cái đó : sự chính xác của các từ ngữ. Ví dụ trong loài động vật bốn chân, những con nào là con đực ?

BA TRÒN

Những con đực à ? Tôi biết thừa ! ... Trừ phi tôi là một con ma bùn ! Cừu đực, dê đực, chó đực, gà đực ...

SOCRATE

Ông thấy chưa ? Ông nói bừa ! Chữ gà, dùng được cho con đực cũng như con cái[1].

BA TRÒN

Như thế nào, ngài nói xem ?

SOCRATE

Thế nào à ? Bố gà, mẹ gà.

BA TRÒN

Ừ nhỉ, mẹ kiếp ! Đúng ! Thế bây giờ tôi phải nói thế nào ?

SOCRATE

Mẹ gà thì nói "Kê Thị" và bố gà thì nói "Kê Văn".

1 Tiếng Hi Lạp, nhìn vào vĩ tố là biết được một chữ thuộc giống cái hay giống đực. Nhưng không phải không có biệt lệ ngược lại. Ở đoạn này (trong nguyên văn), Socrate dùng một từ gốc, thêm vĩ tố để tạo ra hai danh từ, một giống cái, một giống đực, hoặc dùng những trường hợp biệt lệ để "loè bịp" Ba Tròn. Khó mà diễn đạt ra tiếng Việt, cho nên chúng tôi cũng phải "sáng tạo" ra những "từ kép" kiểu Aristophane để dịch Aristophane.

BA TRÒN

Kê Thị ! Trời đất, không khí ơi ! Để thù lao cho ngài riêng về cái bài học này, tôi sẽ xin đong cho ngài một cái thùng nhào bột đầy tràn tận miệng.

SOCRATE

Ông lại tái phạm ! Thế là hai ! Ông nói : một "cái thùng nhào bột" ở giống cái trong khi "thùng" ở giống đực.

BA TRÒN

Sao ? Sao ? Khi tôi nói một "cái thùng nhào bột", mà là giống đực à[1] ?

SOCRATE

Đương nhiên ! Cũng như khi ông nói: " Cléonymos".

BA TRÒN

Sao ? Ngài giải thích xem !

SOCRATE

Ông thấy đó : "*Cái thùng nhào bột*" – "*cardopos*" – với "*Cléonymos*" đi rất vần với nhau, cũng là như nhau thôi !

BA TRÒN

Cléonymos, cũng là một mớ bột trong thùng thôi. Chia nhầm bài rồi, bố già ơi ! Trong nghề tráng bánh, hắn chỉ cần một cái khuôn tròn co giãn[2]. Được, cho qua ! Thế từ đây về sau, tôi phải nói như thế nào ?

SOCRATE

Nói sao à ? Nói "cối xay bột" không thôi. Như nói : Philoxénos.

BA TRÒN

"Cối xay bột" không thôi, là giống đực ?

1 Chữ *"cardopos"* tuy có vĩ tố *OS* (giống đực) nhưng lại là một danh từ giống cái. *Cardopos* là một cái thùng nhồi bột làm bánh, mang nhiều ẩn ý tục tĩu.

2 Aristophane công kích thói dâm đãng của Cléonyme.

SOCRATE

Phải, đó là cách nói đúng quy tắc ngữ pháp !

BA TRÒN

Thì ra thế ? Hiểu rồi ! "Cối xay bột ! Cléonymos !".

SOCRATE

Này này, ông còn phải học chương Danh từ riêng : những tên nào giống đực, những tên nào giống cái.

BA TRÒN

Tôi thừa biết những tên nào giống cái !

SOCRATE

Nói vài tên xem !

BA TRÒN

Sostraté, Zlydilla, Philinna ...

SOCRATE

Còn những tên nào giống đực ?

BA TRÒN

Hàng lũ : Philoxénos này, Mélédias này, Amynias này ...

SOCRATE

Hãy dừng lại, khốn khổ ! Hai gã này có phải giống đực đâu !

BA TRÒN

Sao, ở xứ ngài, chúng nó không phải giống đực à ?

SOCRATE

Hoàn toàn không phải ! Nào, giả sử ông gọi chúng nó thì ông gọi thế nào ?

BA TRÒN

Tôi gọi : "Amynia !".

SOCRATE

Ông thấy chưa ? Amynia là cái đuôi giống cái !

BA TRÒN

Nói gì ? Vậy chẳng phải tôi nói đúng sao, bởi đó toàn là những ả đàn ông ẻo lả, không làm nghĩa vụ quân sự ! Ai cũng biết, tôi không cần học làm gì ![1]

SOCRATE

(Chỉ cái đệm rơm) Phải, chẳng cần. Nào, ông hãy nằm lên đây !

BA TRÒN

Rồi làm gì ?

SOCRATE

Hãy suy tư mãnh liệt để giải quyết những vấn đề của ông !

BA TRÒN

Thôi, thôi, tôi van ngài, đừng bắt tôi nằm trên cái đệm ấy ! Nếu nhất thiết phải nằm thì hãy để tôi nằm đất mà suy tư về tất cả mọi cái đó cũng được !

SOCRATE

Không thể làm cách nào khác !

BA TRÒN

Tội nghiệp cái thằng tôi ! Hôm nay bọn rệp nó lại đòi nợ mình hết hơi đây !

ĐỘI ĐỒNG CA

(khúc ca)

"Hãy suy tư, quan sát phân minh,
Trong đầu óc, lật đi lật lại,
Chú ý đào sâu suy mãi !
Nếu giữa chừng tắc nghẽn, hãy nhanh chân

---

1 Hai chữ *Mélédias* và *Amynias* đều là giống đực, nhưng ở cách 2 (hô cách – vocatif) (Mélédi-**a** và Amyni-**a**) thì vĩ tố là **a** như vĩ tố cách 1 (chủ cách – nominatif) của giống cái. Vì vậy, Socrate mới bảo Ba Tròn gọi họ – tức dùng cách 2 – để đưa Ba Tròn "vào tròng". Còn Ba Tròn thì "ra vẻ" gọi họ bằng một cái tên giống cái vì đã biết họ không làm nghĩa vụ quân sự, chỉ có đàn bà mới không làm nghĩa vụ quân sự.

Nhảy lùi ngay, bằng động tác kiên cường
Theo hướng khác tìm câu giải đáp,
Và xua đuổi, xua xa mí mắt
Đôi cánh ngọt ngào giấc ngủ vấn vương !".

(Socrate đứng tách ra một quãng, lặng lẽ trầm tư trong suy nghĩ của mình).

BA TRÒN

Ối chà chà ! Ối chà chà !

NHẠC TRƯỞNG

Cái gì thế ? Ông ốm à ?

BA TRÒN

Tôi chết mất ! Khốn nạn thân tôi ! Cái đệm này, thật là một ổ rệp ! Nó chui ra, nó cắn tôi, chao ôi cái bọn Co ... rinthe[1] này. Nó xé thịt tôi ra, nó hút máu của tôi, nó róc cạn của tôi cả nguồn sinh lực ; rồi chỗ kín của tôi nó róc tận da non, nó chui vào lục soát, tôi đến chết mất thôi !

NHẠC TRƯỞNG

Ông làm gì quan trọng quá thế ! Bình tĩnh nào !

BA TRÒN

Đến nỗi này, còn bảo tôi bình tĩnh làm sao được cơ chứ ! Thôi vĩnh biệt gia tài của tôi, vĩnh biệt tấm da lợn của tôi, vĩnh biệt hơi thở của tôi, vĩnh biệt những chiếc giày của tôi ! Và cái bó hoa cuối cùng của những điều bất hạnh này là, do những đêm dài nghêu ngao canh gác, từ đây cho đến lúc tôi vĩnh biệt chính mình tôi cũng chẳng còn bao xa nữa[2] !

SOCRATE

(từ xa) Rõ ràng, tôi bắt quả tang ông chẳng chịu suy tư gì.

BA TRÒN

Tôi ấy à ? Ồ, Biển thánh ơi ! Có chứ !

---

1 Người Corinthe là kẻ thù không đội trời chung của Athènes.

2 *"Vừa gác vừa hát"* là một thành ngữ chỉ "thức trắng đêm".

SOCRATE

Thế ông đã suy tư được những gì nào ?

BA TRÒN

Tìm hiểu xem rệp nó sẽ còn để lại chút gì của người tôi không !

SOCRATE

Ông đáng xé ra hàng trăm mảnh !

BA TRÒN

Nhưng, Ngài nhân từ ơi ! Tôi đã bị xé tươm ra từ một phần tư giờ nay rồi !

(Socrate trở lại suy tư)

NHẠC TRƯỞNG

Đây không phải chuyện làm nũng ! Hãy quấn chặt lấy mình : phải tìm ra một cái mẹo quanh co, lẩn tránh.

BA TRÒN

A là là ! Ai có thể ném hộ cho tôi một cái ý đồ quanh quẹo để lôi tôi ra khỏi cái đống chăn này[1] !

SOCRATE

(trở lại bên Ba Tròn)

Nào, trước hãy xem lão đang làm gì. Này, ông ngủ đó à ?

BA TRÒN

Ngày trời ơi ! Có nguy hiểm gì đâu !

SOCRATE

Có nắm được cái gì không ?

BA TRÒN

Không, chẳng có gì cả.

SOCRATE

Hoàn toàn chẳng có gì ?

---

1 Cả đoạn này, Ba Tròn vừa nghĩ đến rệp vừa nghĩ đến bọn chủ nợ – "bọn Corinthe".

BA TRÒN

Mỗi một cái của tôi thôi, đây, đang nắm trong tay.

SOCRATE

Hãy quay trở lại dưới màn và cố suy tư đi chứ !

BA TRÒN

Suy tư về cái gì ? Socrate, Ngài hãy giải thích cho.

SOCRATE

Để bắt đầu, hãy ý thức một cách chính xác ông muốn cái gì rồi nói cho ta biết !

BA TRÒN

Cái tôi muốn, tôi đã nói với ông hàng nghìn lần rồi. Những món lãi về số nợ tôi vay người ta, làm cách nào để khỏi phải trả cho ai cả ?

SOCRATE

Vậy ông hãy thu mình lại, tập trung tư tưởng, đào sâu suy nghĩ quan sát vấn đề một cách tỉ mỉ chi tiết, tách ra từng phần mà xem xét cho sâu.

BA TRÒN

(lại nằm xuống) Ối chà chà ! Thật là khốn khổ !

SOCRATE

Hãy giữ tinh thần yên tĩnh ! Và có khái niệm nào nó lừa phỉnh ông thì ông cứ cho qua đi và quay sang một hướng khác ; rồi lại vắt óc tìm ra những ý nghĩ mới, cân nhắc kĩ càng.

BA TRÒN

(đứng lên đột ngột) Ngài Socrate bé bỏng, báu vật của tôi ơi !

SOCRATE

Có cái gì đó, ông bạn ?

BA TRÒN

Được rồi đây : tôi đã có cái mẹo này để khỏi phải nộp lãi.

SOCRATE

Ông trình bày xem !

BA TRÒN

Nào, ngài nói cho tôi một chút ...

SOCRATE

Cái gì nào, nói đi !

BA TRÒN

Giả sử tôi thuê tiền cho một mụ phù thuỷ Thessalie ; một đêm nào đó, tôi phóng lao móc bắt tóm Mặt Trăng về, tôi đặt như chiếc gương soi trong một chiếc hộp tròn rồi để trong buồng khóa lại ... có được không[1] ?

SOCRATE

Để làm gì ? Làm chuyện đó, ông có được lợi lộc gì đâu mà làm ?

BA TRÒN

Sao lại không ? Nếu Trăng không mọc nữa, thế là tôi sẽ không phải trả lãi chứ sao ?

SOCRATE

Lí do ?

BA TRÒN

Là vì người ta cho vay nợ tháng.

SOCRATE

(mỉa mai) Hoan hô ông ! Nhưng ta hãy bàn sang việc khác ; ta sắp giao cho ông xem xét một vấn đề tế nhị đây : nếu người ta kiện ông đã biển thủ của công năm triệu, thì ông làm thế nào để trắng án ?

BA TRÒN

Tôi làm thế nào à ? Làm thế nào nhỉ ? Tôi chả biết ! Phải tìm đã chứ ! *(ông ta lại thu mình trong chăn)*

1 Liên hệ việc thờ Hécate với những phù phép "nhốt trăng".

SOCRATE

Đừng có vặn vẹo tư tưởng quẩn quanh mãi bên mình ! Hãy để tâm hồn bay bổng lên không trung như con bọ rầy có sợi chỉ buộc vào chân ấy.

BA TRÒN

(lại đứng lên) À ! Thế là ra ! Tôi đã tìm được cách làm cho trắng án ! Một cái mưu mẹo tinh vi đến nỗi ngài cũng sẽ tán thành !

SOCRATE

Mưu gì nào ?

BA TRÒN

Ngài có thấy trong hiệu bán thuốc của các ông lang, cái hòn đá, ngài biết không, đẹp và trong, người ta thắp lửa với nó ấy mà ? ...

SOCRATE

Ông muốn nói cái pha-lê, phải không ?

BA TRÒN

Phải, phải. Nghĩa là tôi sẽ lấy mang theo một cái đó, và trong khi lục sự ghi chép thì tôi sẽ ngồi như thế này này, dưới nắng, hơi xa xa và chiếu vào những bản ghi của anh ta cho nó tan thành nước[1]. Ngài nghĩ thế nào ?

SOCRATE

(mỉa mai) Mẹo quả là tinh vi ! Các nàng Duyên Nữ ban phúc cho ông[2] !

BA TRÒN

A ha ha ! Tôi rất hài lòng ! Một vụ kiện năm triệu thế là cãi bay cãi biến, một cách lợi cho tôi.

SOCRATE

Bây giờ, ông hãy tiến công qua điểm khác, nhanh lên !

---

1 Ngày xưa, người ta viết lên trên những tấm sáp ong, nóng thì chảy.

2 Ba nàng tiên Duyên Nữ, là biểu tượng của những nét đẹp quyến rũ nhất của người phụ nữ . Đó là : Aglaé, Euphrosynes, Thalie.

BA TRÒN

Điểm nào ?

SOCRATE

Tìm một cái mẹo xoay xở làm sao cho ổn trong một vụ kiện mà ông đứng trước nguy cơ bị kết án vì thiếu người làm chứng hộ ông.

BA TRÒN

Đó là điều bé nhỏ nhất trong mọi sự, cực kì dễ làm.

SOCRATE

Cứ nói nghe !

BA TRÒN

Đây này nhé : bao giờ toà xử đến việc cuối cùng trước khi gọi đến tôi thì tôi phi nhanh đi ... treo cổ !

SOCRATE

Điểm "không" cho câu hỏi này !

BA TRÒN

Kì thật ! Đáng điểm mười thì có ! Chẳng còn ai lôi tôi ra trước toà khi tôi đã chết ngoẻo rồi !

SOCRATE

Ông chỉ toàn nói nhảm. Ông cút đi theo quỷ sứ ! Ta từ chối, không tiếp tục dạy cho ông nữa !

BA TRÒN

Vì sao vậy ? Nhân danh các thần, Socrate, xin ngài cho biết ?

SOCRATE

Ông quên ngay những điều ông vừa mới học ! Chẳng hạn, ta đã dạy cái gì cho ông trước hết, lúc nãy ?

BA TRÒN

Đầu tiên, nào, cái gì ? ... Tuy rằng ... Ừ, cái gì nhỉ ? ... Cái chữ gì, có liên quan đến bột và xay ... Kinh khủng, vậy mà ... Cái gì nhỉ ? ...

SOCRATE

Đi mà chết mất xác ông đi ! Ông không có nổi hai xu trí nhớ, cái đầu la già ạ !

BA TRÒN

Ái ái ái, tôi sẽ ra sao đây ? Tội nghiệp thân tôi ! Thế là hết đời nếu tôi không học làm được cái cối xay lưỡi ! Hỡi Những Đám Mây ! Xin cho tôi lấy một lời khuyên !

NHẠC TRƯỞNG

Lời khuyên của ta, ông già ơi, nghe đây : Ông có đứa con trai nào đã đến tuổi thành niên không ? Hãy gởi hắn tới đây học tập thay ông vậy !

BA TRÒN

Có chứ, tôi có một thằng con trai, một thanh niên hoàn hảo. Chỉ có điều là : nó không muốn học hành gì cả ! Nó sẽ trở thành cái gì ?

NHẠC TRƯỞNG

Thế ông đầu hàng hắn sao ?

BA TRÒN

Là vì nó to lớn, và đầy sinh lực ! Về phía ngoại nó thuộc dòng họ cao sang : dòng họ Césyra. Nhưng tôi sẽ đi tìm nó. Nếu nó từ chối, chẳng lôi thôi gì cả : tôi đuổi nó ra khỏi nhà ! *(với Socrate)* Ngài đợi tôi một phút, ở nhà Ngài nhớ ! *(trở về nhà)*

ĐỘI ĐỒNG CA

(với Socrate)

(Đối ca)

"Người có thấy điều may vô hạn
Của trời cho ban xuống tận tay
Nhờ ơn ta giúp đỡ người
Chỉ riêng ta, giữa thần trời, gia ân.
Ông lão ấy sẵn sàng làm tất
Những việc gì người sắp sửa giao,
Làm cho mê hoặc đã lâu,
Rõ ràng óc não trong đầu tiêu tan !
Hãy lợi dụng đến cùng càng tốt,
Cho vào mồm, một hốc là xuôi ;

Làm nhanh : thiên tải nhất thời
Thấy chăng, có thể nay vầy mai không !".

(Ba Tròn và Hai Phi ra)

BA TRÒN

(giận dữ) A ! đồ mù sương mù tịt ! Mày sẽ không rỉ mốc ra ở đây đâu ! Cút đi mà ăn cái dãy cột của dòng họ Đại Gia nhà mày !

HAI PHI

Kìa bố ! Bố làm sao thế ? Bố mất hết cả lương tri thật rồi, thật như Zeus đang ở trên trời vậy !

BA TRÒN

Nhìn nó kìa ! Nhìn nó kìa ! Zeus-ở-trên-trời ! Chừng ấy tuổi trên đầu con tin ở Zeus, ngu ơi là ngu !

HAI PHI

Có cái gì mà sao bố lại cười ầm lên thế ? Bố nói đi !

BA TRÒN

Là vì tao nhận ra rằng mày chỉ là một thằng ranh con thò lò mũi, đầu óc đầy dẫy những chuyện cổ tích xa xưa. Nào, dù sao cũng phải soi sáng cho cái đầu óc mày một tí. Đến đây, tao giảng giải cho vài điều. Khi mày biết được điều đó, mày mới là người lớn. Nhưng hãy coi chừng, chớ có nói với ai !

HAI PHI

Nào, chuyện gì vậy bố ?

BA TRÒN

Mày vừa nhắc tới Zeus phải không ?

HAI PHI

Vâng !

BA TRÒN

Mày xem, được học là hay như vậy đó ! *(hạ giọng)* Hai Phi này, Zeus không có nữa đâu ! Bây giờ một gã tên là "Cơn Lốc Xoáy" đang trị vì : hắn đã đuổi Zeus ra khỏi cửa !

HAI PHI

Chuyện tầm phào ! Bố nhảm nhí quá mất rồi !

BA TRÒN

(trịnh trọng) Đúng vậy đó, con phải biết như thế !

HAI PHI

Ai nói với bố ?

BA TRÒN

Socrate người Mélos[1], và Céréphon, kẻ đo được bước chân con bọ chét.

HAI PHI

Đến thế này kia sao ? Bố huyên thuyên đến mức độ này kia sao ? Bố lại đi tin cái phường tâm thần, loạn trí ấy à ?

BA TRÒN

Không được phỉ báng, phạm thượng ! Mày không được nói bất cứ lời nào có tính chất mạt sát đối với những con người vừa thông minh vừa giảo hoạt đó ! Họ có một tinh thần tiết kiệm thật là sâu sắc. Người ta không bao giờ thấy một ai trong bọn họ đến hiệu cắt tóc, xoa bóp mình hoặc đi nhà tắm để tắm. Còn mày thì mày đang giũ sạch những phương tiện sinh sống của tao, làm như tao đã chết rồi ! Nào, nhanh chân lên, hãy đi tới nhà họ mà xin nhập học, hãy làm việc đó vì tao !

HAI PHI

Thế người ta có thể học được cái gì hay ở những con người đó ?

BA TRÒN

Mày hỏi thật đấy chứ ? Đây : có thể học tất cả những gì là khôn ngoan tài giỏi ! Hãy đi đi, rồi mày sẽ hiểu mày vụng về dốt nát đến mức nào ! Nhưng hẵng khoan, đợi tao đây một chút ! *(vào trong nhà)*

---

1 *Mélos* – tức đảo *Milo* – ở biển Égée – Socrate người Athènes, nhưng tác giả gán cho ông là người Mélos, hàm ý nói ông là người vô đạo.

HAI PHI

Khốn khổ ! Làm sao bây giờ ? Thế là bố tôi hoá dở rồi ! Có nên đề nghị người ta giam kín bố lại không cho ra với lí do loạn trí hay không ? Hay tôi phải đi gặp "ban tang lễ" mà giải thích trường hợp của bố tôi với họ ?

BA TRÒN

(trở vào với một cái lồng gà ở mỗi tay)

Đây, con này, mày gọi là con gì ? Nói nghe !

HAI PHI

Con gà !

BA TRÒN

Được ! Còn con này ?

HAI PHI

Con gà.

BA TRÒN

Hai con, như nhau ? Mày làm tao buồn cười quá đi mất ! Không phải vậy đâu ! Từ đây về sau, mày phải gọi con này là "kê thị" và con này là "kê văn".

HAI PHI

Con "kê thị" ! Đấy là những cái mẹo hay ho mà bố đã học được trong lúc tới thăm mấy "ông con trai của Đất" đó à[1] ?

BA TRÒN

Cái này, cùng nhiều cái khác nữa. Nhưng mà tao học được cái gì tao lại lập tức quên ngay. Đó là cái lỗi của tuổi già !

HAI PHI

Thế, cũng là lỗi của tuổi già nếu cái áo choàng của Bố bị đánh mất chứ ?

---

1 Thần con của Đất, tức các Khổng lồ.

BA TRÒN

Nó có mất đâu : nó bay hơi thôi !

HAI PHI

Còn đôi giày nữa, bố tống khứ nó đi đâu rồi, hở bố già điên ?

BA TRÒN

Cũng như Péricles, tao phải nhượng nó đi vì những việc cấp thiết quan trọng hơn[1] ! Nào, lên đường, đi thôi ! Hãy chiều ý muốn của bố, rồi sau muốn làm gì thì làm tuỳ thích ! A, tao cũng vậy, tao nhớ cái thuở xa xưa, khi mày lên sáu, bập bẹ đòi gì tao cũng chiều ngay ! Với khoản phụ cấp bồi thẩm đầu tiên của tao, tao đã mua cho mày cả một cỗ xe làm quà năm mới.

HAI PHI

Đồng ý. Nhưng một ngày kia bố sẽ hối hận vì tất cả những cái đó !

BA TRÒN

Tốt, tốt đấy ! Mày đã biết nghe ra điều phải trái !

(gọi) Ra đây, Socrate, ra đây ! Ra ngoài này, tôi mang thằng con tôi tới cho Ngài đây ! Ngài thấy không ? Tôi đã thuyết phục được nó, chứ nó thì nó không muốn đâu !

SOCRATE

(thái độ khoan hoà) Là bởi nó còn là một chú bé con ẽo ợt, thấy ta tập chao trên không thì sợ đó thôi.

HAI PHI

(nói nhỏ cau có) Chính ông sẽ trở thành mớ bùi nhùi nếu ông đung đưa đầu một sợi dây !

BA TRÒN

Ôn dịch nó bắt mày đi ! Dám bố láo rủa thầy như vậy hả ?

1 Péricles đã dùng một số tiền lớn ở "quỹ bí mật" để mua chuộc một tướng Sparte về hưu. Người ta yêu cầu ông báo cáo sự việc đó, ông đã trả lời : "Vì lí do thượng đẳng".

SOCRATE

Nghe nó nói kìa : "nếu ông đung đưa ..." nghe sao mà ngây ngô, mà nhão nhoẹt quá chừng ! Cái ngữ này liệu rồi có học được cách lẩn tránh một bản án, đưa một cái đơn kiện, có cái giọng trầm thích hợp để chinh phục lòng tin không ? Tuy rằng Hyperbolos chỉ mất có một triệu để học cái đó[1].

BA TRÒN

Cái đó không hề gì, ngài hãy nhận nó làm đệ tử. Bản chất nó khá thông minh : Hồi bé, chưa cao quá ngần này, nó đã nặn được những mái nhà con con trong một góc buồng, nó gọt được những chiếc tàu, nó làm được những chiếc xe bọc da ; và nó gọt vỏ lựu làm thành những con ếch, con nhái. Phải nhìn thấy nó mới biết nó tài ! Ngài hãy cố dạy cho nó học được hai cái Suy luận trứ danh : cái Thẳng – được, không cần nói đến – và cái Cong, cái bênh vực cho điều bất công thì đánh ngã được cả cái Thẳng. Hoặc giả không được cả hai, thì ít ra cũng được cái thứ hai, cái Suy luận bất công ấy, bằng mọi biện pháp !

SOCRATE

Nó sẽ đích thân học tập từ miệng của chính hai Suy luận đó. Ta, ta lui.

BA TRÒN

(đuổi theo) Ngài hãy nhớ cho ! Làm sao cho nó đánh bại được bất cứ quan điểm nào đúng đắn !

(Socrate vào nhà, lập tức hai Suy luận đi ra)

SUY LUẬN PHẢI

Tiến lên đây ! Chẳng lẽ còn e thẹn
Khi công khai ra mắt mọi người ?
Anh làm gì biết xấu hổ, xưa nay !

---

1 *Hyperbolos*, thủ lĩnh phe bình dân, cầm quyền Athènes sau Cléon.

SUY LUẬN TRÁI

Anh cứ đi ! đi đâu tuỳ ý !
Trước công chúng tôi sẽ càng thú vị
Để nghiến nát anh bằng lời lẽ của tôi.

SUY LUẬN PHẢI

Anh, mà nghiến nát tôi ? Vậy anh là ai ?

SUY LUẬN TRÁI

Suy luận !

SUY LUẬN PHẢI

Đúng, Cái cong queo ! tôi biết chán !

SUY LUẬN TRÁI

Ái chà ! Vậy mà chính tôi sẽ cho anh đo ván !
Anh, người tự cho mình có sức mạnh hơn.

SUY LUẬN PHẢI

Bằng thủ đoạn nào ?

SUY LUẬN TRÁI

Bằng những châm ngôn
Chưa xuất bản mà tôi vừa đánh cắp.

SUY LUẬN PHẢI

Cái thắng lợi đó, nếu anh có được

(chỉ công chúng)

Chỉ do cái ngu si của bọn dở hơi !

SUY LUẬN TRÁI

Không ! Của những kẻ khôn ngoan này !

SUY LUẬN PHẢI

Tôi sẽ nghiến anh như con chấy vậy !

SUY LUẬN TRÁI

Bằng biện pháp nào, xin anh hãy nói !

SUY LUẬN PHẢI

Bằng cách biện minh cho lẽ phải, tất nhiên !

SUY LUẬN TRÁI

Và tôi, tôi sẽ xô anh ngã chổng kềnh
Bằng cách biện hộ cho bên đối lập,
Bởi Công lí, tôi xin quả quyết,
Có bóng dáng gì tồn tại nữa đâu anh ?

SUY LUẬN PHẢI

Anh nói sao, nó không tồn tại chút nào ?

SUY LUẬN TRÁI

Thì xem đấy : nó đâu, anh nói thử ?

SUY LUẬN PHẢI

Cạnh các thần linh !

SUY LUẬN TRÁI

Nhưng giả sử
Có một Công lí nào, anh nói tôi nghe :
Sao không vật chết tươi thần Zeus tức thì,[1]
Vì Zeus đã bắt cha mình tống ngục ?

SUY LUẬN PHẢI

Ái chà chà ! Lộn gan lộn mật !
Buồn nôn quá trời ! Xin cái chậu nhanh lên !

SUY LUẬN TRÁI

Gã huyên thuyên, lú lẫn, đớn hèn !

SUY LUẬN PHẢI

Đĩ trai đê tiện ! Điên liều, bạt tử !

SUY LUẬN TRÁI

(vênh vang trước những câu sỉ mắng)

Ôi những cánh hoa hồng !

SUY LUẬN PHẢI

Bù nhìn xấu hổ !

---

1 Zeus đã lật đổ cha là Cronos, giam xuống địa ngục, để giành làm chúa tể trên trời.

SUY LUẬN TRÁI
Ôi vành hoa huệ !

SUY LUẬN PHẢI
Và kẻ giết cha !

SUY LUẬN TRÁI
Đây những bụi vàng anh rắc mình ta
Mà anh chẳng nghi ngờ gì hết !

SUY LUẬN PHẢI
Vàng ? Tin mới me thứ nhất !
Vậy mà ta cứ tưởng chì kia !

SUY LUẬN TRÁI
Đâu ! Với tôi, là hào quang thật đó mà !

SUY LUẬN PHẢI
Ôi, quái vật mặt dày vô sỉ !

SUY LUẬN TRÁI
Ôi, đồ vật của thời kì thái cổ !

SUY LUẬN PHẢI
Vì mi mà không chàng trai nào chịu đến trường ta. Người Athènes một ngày kia sẽ nhận ra những điều tai hại mà mi đang dạy cho bọn trẻ điên rồ.

SUY LUẬN TRÁI
Anh đang sống vật vờ, lay lắt !

SUY LUẬN PHẢI
Còn mi thì béo tốt phương phi ... tuy rằng cách đây không lâu, người ta đã thấy mi đi hành khất : "Xin xót thương một Telephetos tội nghiệp[1] !" rồi từ trong túi dết mi lôi ra, để gặm nhấm, những câu châm ngôn xứng đáng Pandélétos[2] !

---

1 Nhân vật của Euripide, dói rách cùng khổ.

2 *Pandélétos* có lẽ là một nhân vật mà ác ý đã thành ngạn ngữ.

SUY LUẬN TRÁI

Ôi ! Sáng suốt ai bì ...

SUY LUẬN PHẢI

Ôi ! Điên rồ vô hạn ...

SUY LUẬN TRÁI

... Cái điều anh vừa nói đến !

SUY LUẬN PHẢI

... Điên rồ của mi và của Thành Bang
Đã nuôi mi để đầu độc thanh niên trai tráng của mình !

SUY LUẬN TRÁI

(tới gần Hai Phi) Anh sẽ không dụ được chàng trai này làm môn đệ của anh đâu, ông già Cronos cóc đế ạ !

SUY LUẬN PHẢI

(cũng tới gần Hai Phi) Được chứ !... Hay người ta mong cho hắn hư hỏng, bằng cách chỉ tập nói năng nhảm nhí huyên thuyên ?

SUY LUẬN TRÁI

(với Hai Phi) Hãy đến với ta, lão nói mê kệ lão !

SUY LUẬN PHẢI

Bâu lấy nó, sẽ có ngày hối hận đó, chàng trai ạ !

NHẠC TRƯỞNG

(đứng chen vào giữa hai bên)

Thôi miễn tranh cãi và phỉ báng nhau ! Tốt hơn là hai bên hãy trình bày :

(với Suy Luận Phải) Anh thì trình bày nền học thuật mà anh đã truyền thụ cho lớp người ngày trước ;

(với Suy Luận Trái) Còn anh thì tanh bành cái giáo dục hiện nay, để sau khi nghe các người đối chất, chàng trai kia có thể tự mình quyết định theo học với bên nào.

SUY LUẬN PHẢI

Tôi đồng ý !

SUY LUẬN TRÁI

Tôi cũng đồng ý !

NHẠC TRƯỞNG

Nào, bên nào nói trước bây giờ ?

SUY LUẬN TRÁI

Tôi xin nhường anh ta nói trước. Và tiếp theo sau bài diễn thuyết của anh ta, tôi sẽ bắn cho anh ta chết ngay, với những mũi ngôn từ nho nhỏ chưa xuất bản cùng với những mũi tên dài nhọn sắc của tôi. Và để kết thúc, nếu anh ta còn dám hé nửa lời, thì tôi sẽ chĩa thẳng vào giữa mặt, giữa con ngươi những châm ngôn sắc như nọc ong bầu, và anh ta sẽ bỏ mạng !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

"Giờ đã đến rồi :
Hai bên đều tin tưởng.
Vào kĩ năng biện luận,
Vào kĩ xảo suy tư,
Vào tài năng kinh nghiệm có thừa.
Để làm ra công thức
Giờ đây là dịp tốt
Để xét xem ai giỏi nói hơn ai !
Giây phút đến rồi :
Dốc túi vào canh bạc !
Cuộc đua tài thi sức
Nhằm đoạt giải khôn ngoan
Đã chính thức mở màn
Món tiền cược dành cho trận đấu
Đối với kẻ ta thân tình yêu dấu
Phen này hệ trọng xiết bao !".

(Với Suy Luận Phải) Nào anh, người đã đặt lên vầng trán của cha ông vành hoa thắm của những đức tài cao cả, hãy chấp cánh cho những lời lòng anh đang nung nấu và nói cho ta nghe thực chất của mình !

SUY LUẬN PHẢI

Vâng, tôi sẽ nói rõ nội dung, tính chất của nền giáo dục cũ, khi mà với những châm ngôn đúng đắn do tôi đề xướng và bảo vệ, chính tôi là người được trọng dụng trong nhân dân, và cái chính đạo khắp nơi thịnh trị.

Trước tiên là không có cái chuyện nghe một đứa trẻ con hé miệng nói câu nào ; thứ nữa phải thấy ngoài đường thanh niên xếp hàng lối thứ tự để đi tới trường nhạc, tập hợp theo từng khu phố, quần áo mỏng mảnh nhẹ nhàng dù có tuyết rơi đông cứng như thạch cao ! Người ta tập luyện cho thanh niên biết hát một khúc tụng ca, mà không có cái điệu bộ dúm dó khép nép, ví dụ :

"Hỡi Pallas oai hùng, hạ bao thành luỹ ! ..."

Hoặc là :

"Một tiếng ồn ào vọng tới xa xăm ..."

Làm rung lên những âm sắc khoẻ khoắn làm đậm đà truyền thống cha ông ; và nếu ai trong bọn họ làm trò nhốn nháo hoặc rung lên một giọng ồm ồm theo kiểu Phrynis[1], một trong những bài đoản ca lạc điệu mỗi dòng, thì kẻ đó sẽ phải hối hận : nó sẽ bị một trận đòn nên thân như một tên thủ phạm giết Thi thần.

Tại lớp học thể dục, trong giờ nghỉ giải lao, trẻ con ngồi phải duỗi chân ra phía trước cho khỏi hở hang làm chướng mắt những người lạ đi qua, và khi đứng lên phải cẩn thận xoa bằng mặt cát, không để lại dấu vết xinh trai của họ cho những gã si tình.

Cái thuở ấy, không bao giờ một thanh niên xoa dầu sâu quá rốn, cho nên ở bộ phận này trên mình họ mọc một lớp lông tơ mềm mại, mịn màng – một lớp tuyết nhung, một làn hơi nước như trên một quả đào non ! Người ta không thấy họ giả cái giọng tỉ tê uốn éo với những liếc mắt lúng liếng đưa tình để đến với người theo đuổi họ si mê. Nơi bàn tiệc, không có chuyện gắp cho mình những miếng ngon dù là một miếng tân-đại-canh,

1 *Phrynis*, một nhạc sĩ mà Aristophane rất ghét, cũng như nhà thơ *Carsinos*.

không xoáy của người già một chút hồi hương hay một nhánh rau cần ; không làm điệu bộ khảnh ăn, hoặc vừa nhai vừa cầu nhầu, không tréo hai chân lại với nhau.

SUY LUẬN TRÁI

Toàn chuyện cũ nhàm tai, lạc hậu, trái mùa ! Thích hợp với lễ Dipolies lúc nhúc những "ve sầu", với Célidès, với lễ Buphonies cổ lỗ[1].

SUY LUẬN PHẢI

Vậy mà chính những lời giáo huấn này đã cho phép tôi giáo dục và đào tạo nên những chiến sĩ anh hùng Marathon. Còn anh, anh luyện cho bọn trẻ ngày nay từ buổi lọt lòng sống quấn chặt trong hàng đống áo ! Và tôi suýt chết thật vì căm giận khi trông thấy chúng trong ngày lễ Panthénée nhảy múa một bài mà tay ôm ép tấm khiên sát vào bụng dưới ! Thật là một điều xúc phạm với Tritogénie[2].

Vậy đó, chàng trai ạ ! Hãy tỏ ra lòng dũng cảm, hãy chọn ta, hãy chọn Suy Luận Phải. Nhờ ta, anh sẽ biết kinh tởm cái chuyện lang thang nơi các vỉa hè và các nhà tắm ; Anh sẽ biết xấu hổ trước những chuyện nhuốc nhơ, và khi bị ai chế nhạo thì biết nổ bùng-; biết rời ghế đứng lên nhường chỗ cho người già khi họ tới gần ; biết đối xử với mẹ cha không phũ phàng khinh rẻ, biết lánh xa mọi hành vi xấu xa có thể xúc phạm lòng trong trắng, là cái làm nên vẻ đẹp sáng ngời quyến rũ của anh.

Nhờ ta, anh sẽ biết giữ mình không lao vào những cái hộp đêm khiêu vũ, sợ rằng trong lúc anh mải há mồm nhìn ngơ ngác thì một con mụ hư hỏng nào ném cho anh một quả tuyết lê – và thế là thanh danh anh phút chốc tiêu tan ; biết không cãi lại cha, không gọi cha là "ông già Japet" và không nhắc lại bằng giọng gắt gỏng quãng đời dài người đã trải qua từ cái buổi anh còn măng sữa !

---

1 *Dipolies* và *Buphonies* là những lễ tôn giáo cổ lỗ lỗi thời. *Célidès* là một nhà thơ cổ. Quý tộc Athènes cặp tóc với những cái cặp hình ve sầu.

2 *Tritogénie* là một cái tên khác của *Athéna*. Ngày lễ *Panthénée* là ngày lễ cổ nhất truyền thống của Athènes và những chư hầu.

SUY LUẬN TRÁI

Rượu–Thần ơi ! Nếu cậu để người ta dắt mũi cậu đi vào những lối đó thì cậu sẽ giống hệt những đứa con trai của Hypocrate và thiên hạ sẽ gọi cậu là "thằng nghiện rau lê"[1] !

SUY LUẬN PHẢI

Không, không ! Anh sẽ chói lọi rõ ràng, sẽ dùng thời gian tới trường luyện võ chứ không lang thang giữa đường, miệng nói những chuyện lung tung nhảm nhí, ngày nay thiên hạ vẫn quen làm, và cán mỏng óc vì một chuyện vô duyên, quái dị kiểu Ba Tàu. Anh sẽ tới công viên triết lí[2] dưới rặng ôliu thiêng luyện tập đôi chân, trán đội một vòng lá cỏ đăng tâm mềm mại, cùng với một người bạn đức hạnh như anh, thoảng mùi hoa kim ngân và sự thanh thản của lòng, mùi cây bạch dương và những đống lá màu trắng bạc. Mùa xuân sang sẽ gieo cho anh niềm phấn khởi khi cây tiêu huyền mộc và cây tiểu du thì thầm tâm sự với nhau. Nếu anh làm theo những điều ta nói, chuyên tâm thực hành lời dạy bảo của ta, thì anh sẽ luôn luôn : da dẻ hồng hào, vai rộng, mông to, thân hình chắc nịch, dương vật bé và lưỡi ngắn gọn gàng. Nhưng nếu anh thực hiện như cái cách ngày nay thì trước tiên anh sẽ : mặt sạm mình gầy ; vai so, cổ rụt ; thân loắt choắt, đít vòi, dương vật nặng, cái lưỡi loằng ngoằng và nói năng bất tận, thao thao ! Vả lại *(chỉ sang đối thủ của mình)* hắn sẽ làm cho anh coi là hèn tất cả những gì là tốt đẹp và coi là tốt đẹp tất cả những gì đê tiện xấu xa.

Thậm chí, hắn sẽ biến anh thành một thằng đáng kinh tởm nhất trong phường phóng đãng[3] !

1 Con trai của Hippocrate tức cháu của Périclès bị coi là những thằng khờ. *"Người ăn rau lê"* là thành ngữ chỉ những thằng khờ.

2 Tức *Académos* – trường học do Platon thành lập tại khu vườn đẹp Académos, nơi mà Aristote giảng dạy và có nhiều những cuộc tranh luận, toạ đàm.

3 Nguyên văn : "Nó sẽ làm anh dơ bẩn đi với sự trác táng của Angtimakhos.".

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

"Ôi Minh Trí ! Trán cao lồng lộng
Danh lẫy lừng, đẹp lắm vô song

(quay sang Suy Luận Phải)

Hỡi Anh, chung thuỷ một lòng
Hoa thơm đức hạnh, hương trong mỗi lời !
Dạt dào hạnh phúc chao ôi !
Những ai được sống cái thời ông cha !

(quay sang Suy Luận Trái)

Còn với anh trên đà cảm hứng
Biết vũ trang, thủ đoạn tinh vi,
Hãy tìm ra một cái gì
Thực tình mới mẻ, chưa hề ai hay
Bởi chưng đối thủ khá tài
Biết tìm ra cách cho người hoan hô !".

NHẠC TRƯỞNG

Sắp tới anh cần phải đưa ra những luận chứng ghê gớm, ta nghĩ vậy, để đập lại con người ấy, nếu như anh muốn hạ được anh ta và không để cho thiên hạ cười anh !

SUY LUẬN TRÁI

Ái chà ! Lâu nay tôi đang nghẹt thở đến tận ruột với cái mong muốn lật nhào tất cả những cái đó đi bằng một phép nghịch luận ! Bởi vì tôi đây "Suy Luận Cong", sở dĩ các nhà tư tưởng đặt cho tôi cái tên này là vì tôi, trước nhất và là kẻ đầu tiên, nghĩ ra cái chuyện dùng biện ngôn chống lại lẽ phải và công bằng ; và cái bí quyết này đáng giá trên mười vạn, đảm nhận lấy những vụ kiện còn chứa đựng một cái gì đó chưa minh bạch, và trên cơ sở này mình làm chủ trên sân bãi, hoàn toàn.

(với Hai Phi) Để rồi cậu xem, cái cách dạy người mà ông ta vênh vang tự phụ, ta sẽ bác bỏ một lèo. Trước hết, ông ta tuyên bố cấm cậu không cho tắm suối nước nóng.

(với Suy Luận Phải) Nào, anh dựa trên những nguyên lí nào để phủ nhận việc tắm nước nóng ?

SUY LUẬN PHẢI

Vì tắm nước nóng là điều có hại : nó làm cho con người trở thành uỷ mị.

SUY LUẬN TRÁI

Dừng lại đó ! Mới vào trận, tôi đã tóm được thắt lưng của anh rồi, anh bị khoá tay rồi, khôn đường cựa quậy ! Hãy trả lời : trong tất cả những người con của Zeus, theo ý anh, thì vị anh hùng nào có tấm lòng dũng cảm nhất, nói đi, và đã đảm nhiệm những công việc nặng nề nhất ?

SUY LUẬN PHẢI

Héraclès, theo ý tôi, chẳng ai hơn được vị anh hùng này !

SUY LUẬN TRÁI

Thế những "Suối Héraclès" có phải là những Suối lạnh không ? Có bao giờ anh thấy chuyện đó không ? Tuy thế, đã bao giờ có một người nào dạt dào sinh lực cho bằng Héraclès không[1] ?

SUY LUẬN PHẢI

Đấy, đấy, những cái lí lẽ cao siêu đã khiến cho bọn thanh niên mê gái của chúng ta chỉ biết nói nhảm nhí suốt ngày ; nhà tắm thì chậtních người, còn chuyện võ trường thì bỏ trống không ai đến !

SUY LUẬN TRÁI

Thứ hai, anh phê phán thanh niên suốt ngày lang thang trên lề đường phố ; với tôi, đó là một sự biểu dương. Bởi, giả sử trong cái việc này có gì sai trái thì Homère đã không nói về Nestor và

1 Những suối nóng ở Hi Lạp, trước tiên là suối Thermopiles được gọi là "nhà tắm Héraclès" (Aristophane công kích hình thức suy luận chủ nghĩa).

những kẻ hiền nhân chúng ta ngày trước rằng : "Họ chiếm đỉnh cao lề đường" trong tranh luận[1] ! Bây giờ, nói đến việc trau dồi khoa nói, mà theo ý ông ta thì thanh niên cần phải kiêng đi (tôi, tôi cho rằng họ cần phải lao vào mới đúng).

Và ngược lại, ông ta còn đòi phải tiết dục trong thanh niên. Hai lần sai, và sai nguy hại nhất ! Bởi, nói tóm lại, anh đã thấy sự tiết dục làm lợi gì cho bất cứ ai bao giờ không ? Trả lời đi ! Nói và bác tôi đi xem !

SUY LUẬN PHẢI

Cho khá nhiều người. Nói gì thì nói, nhờ có tiết dục mà Pélé đã nhận được chiếc dao găm[2] !

SUY LUẬN TRÁI

Chiếc dao găm ! Cái lợi cỏn con của ông già tội nghiệp ! Hyperbolos, gã hàng đèn, nhờ tính đểu cáng mà hắn lợi được hàng đống hàng dãy ngàn, ức, triệu đồng ; nhưng mà một con dao găm thì quả thực, chưa hề !

SUY LUẬN PHẢI

Kết duyên với Thétis, một cái ân huệ thứ hai mà Pélé được ban cho là nhờ có tiết dục.

SUY LUẬN TRÁI

Phải, đúng vậy ! ... Và rồi lấy xong, nàng bỏ ông già lại đó, và giã từ luôn ! Vì lão không có một sức tấn công hùng hổ, lão không phải là một gã tình nhân biết trùm chăn đùa giỡn suốt đêm ! Mà đàn bà thì chỉ thích cho đổ quán xiêu đình. Còn anh, anh chỉ là một con ngựa già quá tuổi !

---

1 Chơi chữ giữa *Agoraios* – lang thang – nơi công cộng và *Agorétes* – người nói chuyện nghiêm túc trong các cuộc họp.

2 *Pélé* : truyền thuyết kể rằng : Vua nghi ngờ Pélé, trong một cuộc đi săn, đã bỏ Pélé đi lạc giữa rừng núi. Ông được thoát chết nhờ có Hermès tặng ông một vũ khí thần kì (chiếc dao găm). Sau Pélé lấy Nữ thần Thétis, sinh ra Achille.

(với Hai Phi) Bạn bé bỏng ơi ! Nói đúng hơn, cậu hãy nên nhìn thấy rõ tất cả những gì mà sự tiết dục đòi hỏi ở chúng ta, biết bao nhiêu lạc thú cậu sẽ bị tước mất đi vì tiết dục : trai tân, gái đẹp, trò chơi cottabes[1], mĩ vị đầy bàn, rượu nồng đầy hũ, thoải mái vui chơi. Sống mà những lạc thú kia đành nhịn thì còn sống để làm gì ? Được, bây giờ ta bàn sang những thiên hướng của bản năng : anh làm một chuyện bậy bạ, anh yêu, anh cắm sừng cho một thằng chồng nào đó, và thế là anh bị bắt quả tang. Cơ sự vậy thì anh chết rồi bởi vì anh không biết nói. Nhưng nếu anh theo học trường tôi, thì hãy cứ luyện tập bản năng, hãy cứ cợt nhả, hãy cứ vui đùa, và đừng thèm xấu hổ vì một cái gì sất !

Nếu không may thằng chồng bị cắm sừng nó bắt chộp được anh, anh hãy trả lời thế này : "Tôi không phải là thủ phạm", thế rồi bắn sự tranh luận của anh với hắn ta sang Zeus : Người cũng vậy, đã ngã gục trước tình yêu và trước đàn bà ! Còn cậu, một người trần thế bình thường, làm sao có thể cứng rắn hơn một đấng thần linh được ?

SUY LUẬN PHẢI

Thế nếu vì nghe lời anh, nó bị người ta tọng vào đít một củ tân đại căn, bị người ta vặt lông mông trên tro nóng, thì liệu nó có cách biện luận nào để khỏi mang tội là một đứa gian dâm không[2] ?

SUY LUẬN TRÁI

Rồi sao nữa ? Làm một đứa gian dâm thì có hại gì ?

SUY LUẬN PHẢI

Ồ ! Còn gì xấu xa tồi tệ hơn vậy nữa ?

SUY LUẬN TRÁI

Anh sẽ nói thế nào nếu tôi đánh bại anh về điểm này ?

---

1 Một trò chơi tập thể trong bữa tiệc : té rượu lên một cái mâm. (Xem *Hoà bình*)

2 Đó là hình phạt quái gở dùng để trị bọn gian dâm.

SUY LUẬN PHẢI

Tôi chỉ còn cách im !

SUY LUẬN TRÁI

Vậy anh trả lời tôi đây : Các cố vấn tư pháp, người ta chọn trong số nào ?

SUY LUẬN PHẢI

Trong số bọn phóng đãng.

SUY LUẬN TRÁI

Trả lời đúng. Thế bọn bảo dân quan, lấy ở đâu ?

SUY LUẬN PHẢI

Trong số bọn phóng đãng.

SUY LUẬN PHẢI

Thấy chưa ? Anh có công nhận rằng anh đã nói toàn những chuyện ngô nghê không ? Còn trong công chúng : hạng nào chiếm đa số ? Hãy nhìn xem !

SUY LUẬN PHẢI

Tôi nhìn đây.

SUY LUẬN TRÁI

Vậy anh thấy gì ?

SUY LUẬN PHẢI

Quả thật, bọn phóng đãng cũng là đa số ! *(Chỉ ngón tay về góc này, góc kia phía công chúng)* Có gã này chẳng hạn, tôi biết nó ! ... Và tên kia có cái đầu tóc bờm xờm !

SUY LUẬN TRÁI

Vậy chứ ? Tự anh kết luận đi : tôi nghe.

SUY LUẬN PHẢI

(với khán giả) Tôi nhận thua, thưa các vị phóng đãng !

(quay sang phía nhà Socrate) Nhân danh Thượng đế, xin Ngài hãy nhận chiếc áo choàng của tôi ! Tôi xin được sang hàng ngũ các ngài.

(Suy Luận Trái vênh vang đi vào nhà Socrate. Suy Luận Phải đi theo. Socrate ra.)

SOCRATE

Nào, còn thằng con trai ? Ông chọn đường nào ? Dẫn nó trở về nhà hay để nó lại ta dạy nghệ thuật hùng biện cho nó ?

BA TRÒN

Ngài hãy dạy cho nó ! Tôi phó thác nó vào bàn tay nghệ thuật của Ngài ! Và Ngài nhớ cho : cố gắng mài nó thật sắc cho tôi, sắc cả hai lưỡi – một lưỡi để dùng trong những vụ kiện cáo lặt vặt linh tinh, và lưỡi kia, mài thật sắc để dùng trong đại sự !

SOCRATE

Ông đừng sợ : Ông sẽ thấy khi ta trả lại nó cho ông, nó sẽ là một tay biện luận tài hoa tuyệt diệu !

HAI PHI

(một mình) Hay lại trả trở về với cái mặt sạm ngoét của một thằng tôi tội nghiệp ? Sợ lắm !

NHẠC TRƯỞNG

Thôi được, cứ đi !

(Socrate vào nhà với cậu đệ tử mới. Nhạc trưởng nhìn theo, Ba Tròn cũng rút lui về một xó.)

... Còn ông, ta chắc ông sẽ phải cắn ngón tay hối hận !

(với công chúng)

Hội đồng giám khảo sẽ lợi rất nhiều đường nếu ban ân huệ cho đoàn chúng tôi. Âu cũng là điều công bằng hợp lí ! Vì sao vậy ? Chúng tôi xin phân giải.

Trước hết, mỗi lần đến thời vụ, các ngài có muốn cày xới đất lại, là chúng tôi sẽ tưới dẫn nước cho các ngài đầu tiên ; kẻ khác, hãy chịu khó chờ. Rồi chúng tôi sẽ chăm sóc cho ruộng lúa, vườn nho của các ngài khỏi mưa dầm nắng hạn. Nhưng nếu có kẻ nào dám xúc phạm đến chúng tôi, hắn, một người trần hèn mọn, xúc phạm chúng tôi là những nữ thần cao cấp, thì liệu hồn ! Hắn nên nghĩ tới những tai hoạ mà hắn sẽ bị chúng

tôi trút xuống trên đầu ! Đồng ruộng của hắn sẽ không có thu hoạch, không nho, không gì sất. Đúng thời kì mà ôliu, nho ra hoa kết quả, chúng tôi sẽ dội mưa rào xuống liên hồi kì trận cho tất cả tan hoang. Thấy hắn đóng gạch, là nước mưa chúng tôi tưới xuống ! Ngói trên mái nhà hắn, mưa đá chúng tôi sẽ dập nát tan tành. Và nếu như bản thân hắn, hoặc ai đó trong bà con bạn hữu hắn liên hoan cưới vợ, thì chúng tôi sẽ cho mưa dội thâu đêm[1] ... Và khi đó, có thể hắn ta sẽ ân hận : Thà sinh ra và sống trên miền đất Ai Cập còn hơn đã phán đoán sai lầm[2] !

(Ba Tròn ra khỏi nhà)

BA TRÒN

Ngày kém bốn, kém ba, kém hai, rồi kém một... rồi sau đó là cái ngày mà tôi sợ nhất trong các ngày trên lịch, nó làm tôi run lên cầm cập và cái bụng sinh đau, ngay sau đó ; Chính là cái ngày J, ngày trăng già – trăng non ! Bọn chủ nợ của tôi không ai là không thề sẽ kí tiền bảo đảm kiện tôi, nhằm chà đạp và nghiền nát cái thân tôi ! Còn tôi, cái mà tôi xin với họ, chỉ vừa phải, đứng đắn thôi : "Anh hãy nghe đây, anh bạn, chúng tôi cắt quả lê làm ba : một phần, tôi không trả ; phần thứ hai, cho tôi hoãn một thời gian, và phần còn lại coi như tôi đã thanh toán !". Họ cho rằng nợ cái kiểu này thì không bao giờ đòi được ; họ sỉ mắng tôi là đồ ăn cắp, họ quả quyết sẽ đưa tôi ra toà ... Thôi cũng được ! Cứ phát đơn kiện đi ! Tôi mặc kệ họ, miễn thằng Hai Phi học được cái cách ăn nói thật thành tài ! Cái chuyện này thì tôi biết ngay trong chốc lát ! Chỉ cần tốc tốc hai gõ vào cửa buồng suy tư !

(gọi người gác cổng) Ê, ê, nhỏ ơi ! Nhỏ !

SOCRATE

(mở cửa) A, Ba Tròn, chào ông !

---

1 Đuốc cưới mà bị tắt là điềm dữ cho cặp vợ chồng mới.

2 Đất Ai Cập hiếm mưa.

BA TRÒN

Tôi cũng xin chào Ngài ! Nhưng trước hết, Ngài hãy cầm lấy cái này ! *(đưa cho Socrate một túi bột)* Gọi là đền đáp lại một chút công ơn Thầy dạy dỗ ... Và thằng con tôi, cái Suy luận trứ danh ấy nó đã học được chưa, từ khi Ngài chấp nhận nó vào trường học của Ngài, lúc nãy ?

SOCRATE

Nó đã học được.

BA TRÒN

Hoan hô ! Hỡi Thánh Nữ Bịp Đời, Nữ Vương của muôn loài Vũ trụ !

SOCRATE

Nó giỏi đến nỗi mà ông sẽ thắng bất kể vụ kiện nào ông muốn !

BA TRÒN

Kể cả những khi có người làm chứng về việc tôi vay tiền ?

SOCRATE

Trong trường hợp đó, ông càng thắng dĩ nhiên ! Và dù có đến một nghìn người làm chứng !

BA TRÒN

"Nếu quả vậy, ta dâng trời đất
Cảm hứng dạt dào khúc hát của ta !
Khóc đi biển lận xấu xa
Phường cho vay lãi nặng già năm phân[1]

Quân khỉ đột ! Bản thân hãy khóc
Rồi cả nhà, dòng tộc, cháu con[2].
Giờ đây ta đã thoát vòng
Vuốt nanh ghê tởm cái phường chúng bay !

1 Cho vay lãi mỗi ngày một ôbôl (cho một mine), bằng 60% / năm, tính ra lãi tháng là năm phân (5%).

2 Tiếng Hi Lạp, chữ "tokos" (tiền lãi), còn có nghĩa là "con cháu".

Bởi con ta, chim trời cất cánh,
Sẽ vung cao lấp lánh xung quanh
Gươm – Lời hai lưỡi sáng xanh,
Đứa con ta đó, luỹ thành của ta !

Với gia đình, bàn tay cứu chữa,
Với quân thù, tai hoạ đáng ghê.
Với cha khổ nhục ê chề :
Tay con giải thoát mọi bề đau thương !

Ngài gọi hộ ! Ra đây với bố,
Hỡi con ta, máu mủ nhà ta !
Ra đi con, ra khỏi nhà
Nghe lời bố gọi, bố chờ con đây !".

SOCRATE

Đây kia, người hùng của chúng ta !

(Hai Phi xuất hiện nơi ngưỡng cửa Socrate)

BA TRÒN

Con thân yêu ! Con thân yêu của ta !

SOCRATE

Chào ông : hãy đưa nó về ! *(Socrate trở vào nhà)*

BA TRÒN

Con của bố ! Vui sao ! Vui ơi ! Vui tuyệt ! Mới nhìn qua da dẻ của con, bố cũng đã hạnh phúc rồi. Nhìn thấy con là biết ngay con đã học được cái tài chứng minh và phản bác ! Trên mặt mày của con rạng rỡ lên một cái nhìn attique, cái nhìn như muốn nói rằng : "Gượm tí nào ! Anh định nói gì đây ?... Cái nghệ thuật vừa ăn cướp vừa la làng[1] ta biết ! Cái nhìn con nhìn ta mang dấu ấn riêng của dòng họ. Bây giờ thì con hãy nghĩ làm cách nào để "trở thành cứu tinh bởi đã trót làm cho ta sạt nghiệp !".

1 Nguyên văn : "Cái nghệ thuật tự cho mình là nạn nhân sau khi đã đánh nạn nhân mình một cú hiểm".

HAI PHI

Bố sợ cái gì ?

BA TRÒN

Sợ cái ngày trăng già – trăng non của tháng.

HAI PHI

Ngày trăng già – trăng non ? Có một ngày mang cái tên như vậy sao ?

BA TRÒN

Ừ, có, và chính là ngày mà họ sẽ nộp tiền án phí để thưa kiện ta, theo như họ nói[1] .

HAI PHI

Kí bao nhiêu thì người kí sẽ mất bấy nhiêu. Một ngày, không phải là hai. Không thể nào quan niệm được một chuyện như thế !

BA TRÒN

Một không làm thành hai được sao ?

HAI PHI

Làm thế nào được ? Trừ phi một bà già nhăn nheo và một cô gái tân cũng hệt như nhau !

BA TRÒN

Vậy mà chính pháp luật nói như vậy !

HAI PHI

Con cho rằng các chủ nợ của bố không nắm đúng tinh thần luật pháp.

BA TRÒN

Tinh thần luật pháp, là cái gì ?

---

1 Trong các vụ kiện dân sự, cả hai bên nguyên và bị đều phải kí quỹ một số tiền án phí ít nhiều tuỳ tầm quan trọng của vụ kiện. Người được sẽ được trả lại tiền, người thua chịu mất. Hai Phi dựa vào cái quy định "ngày trăng già – trăng non" (tức là ngày cuối tháng và ngày đầu tháng) để nguỵ biện. Ở đoạn trên, Aristophane công kích lối suy luận hình thức chủ nghĩa. Ở đây ông công kích lối nguỵ biện hàm hồ của bọn sophiste *(tức bọn nguỵ biện) và vạch trần thủ đoạn bọn quan toà.*

HAI PHI

Ông già Solon đã có trái tim của một người bạn dân[1].

BA TRÒN

Chuyện đó liên quan gì đến ngày trăng già – trăng non ?

HAI PHI

Có chứ ! Nếu ông ta ấn định hai ngày để kí tiền án phí, vâng, ngày cuối tháng và ngày đầu tháng là cốt để việc trả tiền án phí đó được thực hiện vào ngày đầu tháng.

BA TRÒN

Vậy thì ông ta thêm chữ "ngày trăng già" vào để làm gì ?

HAI PHI

Cái điều ông ta muốn, bố ơi, là các bào chữa viên hai bên cùng tới giải quyết ổn thoả với nhau từ ngày hôm trước. Nếu không thì người ta lại chà xát cho chúng đến khổ sở ngay từ sáng sớm ngày thứ hai tức ngày trăng non !

BA TRÒN

Thế vì sao các ông quan toà không nhận án phí vào ngày đầu tháng – trăng non, lại cứ nhận vào ngày hôm trước vậy ?

HAI PHI

Cũng giống bọn "nếm thịt trước"[2] của nhà nước thôi : họ muốn cuỗm số tiền công quỹ càng sớm càng hay và thế là họ mó tay vào sớm trước một ngày !

BA TRÒN

Hay quá ! *(với công chúng)* Chà ! Các vị là những kẻ đáng thương ! Cứ ngồi đực ra một chỗ như những thằng đần, chỉ được việc tốt là nuôi béo chúng tôi, những con người khôn ngoan ! Các vị chỉ

---

1 *Solon* (thế kỉ VII – VI tr. CN) – nhà lập pháp và nhà thơ – đòi giảm tô tức, rồi huỷ bỏ chế độ nông nô, giải phóng nông nô. Solon là một trong bảy nhà hiền triết Hi Lạp.

2 Hôm trước buổi tiệc công cộng của ngày lễ Apaturies, người ta cử một số "nhân viên nếm trước" để kiểm tra chất lượng các thức ăn.

là những cái cột mốc, có số, không tên, một đàn cừu, một đống chum vại ! Vậy cho nên, để biểu dương những thành tích của ta, và của con trai ta hiện diện tại đây, ta cần phải hát một khúc ca cảm tạ !

"Hỡi Ba Tròn hạnh phúc
Xoay xở quả tài tình !
Vốn giỏi từ bẩm sinh,
Và thằng con vui tính !

(với Hai Phi)

Họ sẽ khen như vậy,
Bạn hữu với người quen,
Cùng bà con láng giềng
Khao khát nghề con đó
Để ra toà bào chữa
Cũng thắng lợi tương đương !".

Nhưng trước hết ta muốn đưa con về nhà nhậu nhẹt một phen đã !

(Hai người vào. Tên chủ nợ Pasias – một lão bụng phệ – vừa tới, theo sau là một nhân vật câm.)

PASIAS

(tiếp tục) ... Tóm lại, không lẽ một gã đàn ông lại chịu để cho tài sản của mình bay hơi đi như vậy sao ? Không bao giờ ! A ! Sao cái hôm đó ta không tống khứ hắn đi một cách thẳng thừng ? Thà vậy còn hơn là cứ phải chịu bao thứ phiền phức ! Vậy là giờ đây, để đòi lại tiền cho vay, ta phải lôi anh đi cùng để giúp ta khiếu tố. Hơn nữa, ta sắp tạo ra cho mình một đối thủ ngay trong khu phố của ta !

Mặc kệ, bao lâu ta còn sống, sẽ chẳng bao giờ có ai thấy ta xúc phạm đến thanh danh Tổ quốc[1] ! Ta phải gọi Ba Tròn ...

---

1 Đã là người Athènes tức phải mê kiện tụng. Không mê kiện tụng là xúc phạm đến thanh danh Tổ quốc.

BA TRÒN

Ai đi kia ?

PASIAS

(tiếp tục một mình) ... ra toà, đúng ngày cuối và đầu tháng mới được !

BA TRÒN

(với nhân vật câm) Anh nghe đó, hắn vừa chỉ ra hai ngày ! *(với Pasias)* Về vụ gì vậy ?

PASIAS

Về vụ mười hai vạn ông đã vay tôi để sắm con ngựa màu tro.

BA TRÒN

Mua ngựa ! Anh có nghe không ? Tôi, mà tính kinh tởm giống ngựa ai ai cũng đều biết tiếng !

PASIAS

Đùa à ! Ông đã thề trên tất cả các thần là ông sẽ trả tôi số tiền đó kia mà !

BA TRÒN

Trả à ! Không ! Nói thật đấy ! Là vì khi đó Hai Phi chưa học được cái Suy luận bất khả thắng để làm người bào chữa cho ta thôi !

PASIAS

Và bây giờ đây, ông dựa vào duyên cớ ấy để vỗ nợ tôi chăng ?

BA TRÒN

Nếu không thì nó bỏ công học tập làm gì ?

PASIAS

Cái chữ "không" ông nói đó, ông sẽ không ngại nhắc lại với tôi, có tuyên thệ, tại nơi hẹn gặp mà tôi sẽ định cho ông, với sự chứng giám của các thần linh chứ ?

BA TRÒN

Các thần linh ! Những thần nào ?

PASIAS

Zeus, Hermès và Poséidon[1].

BA TRÒN

Dĩ nhiên, thề có Zeus ! Và tôi sẵn sàng cho thêm một trăm xu tiền túi của tôi để mua một câu thề như vậy !

PASIAS

Ngoài ra, ông còn đáng moi gan về cái thái độ vô liêm sỉ của ông !

BA TRÒN

(chỉ vào bụng Pasias) Cái bụng này, lấy muối mà thuộc kĩ đi, có thể dùng nhiều việc có ích đấy !

PASIAS

Ông dám coi thường tôi đến thế à ?

BA TRÒN

Nó sẽ đựng được sáu công[2] già dặn đó !

PASIAS

Không, thề có Zeus tối cao và có các thần, ông sẽ chẳng thắng tôi dễ dàng như vậy đâu !

BA TRÒN

"Thề có các thần" ! Ta thích câu này lắm ! Tuyệt ! Còn thề "có Zeus", chỉ làm cho những cái đầu óc sáng suốt buồn cười.

PASIAS

Nói thật với ông, tất cả chuyện này một ngày nào đó sẽ làm cho ông hối hận không kịp ! Nào, ông có chịu trả tiền cho tôi không đây, trả lời đi, có hay không ? Và để tôi đi !

1 Đó là 3 vị thần mà luật Solon và Dracon chỉ định làm người "bảo chứng" cho mọi lời tuyên thệ.

2 Công, một đơn vị đo lường.

BA TRÒN

Thôi được, đứng yên đấy, ta sẽ trả lời ngay, rõ ràng và dứt khoát. *(giả vờ vào nhà)*

PASIAS

(với người làm chứng) Theo ý anh, lão sẽ xử trí như thế nào ? Anh có tin là lão sẽ trả cho tôi không ?

BA TRÒN

(đứng chững chạc ở ngưỡng cửa)

"Hắn ở đâu rồi nhỉ,
T'ra là lả là la !
Hắn đâu rồi con khỉ
Chạy theo chiếc bánh đa ?".

Đấy là cái gì, ông nói nghe !

PASIAS

Một bài ca.

BA TRÒN

Trình độ của ông chỉ đến đấy thôi à ? Vậy mà cũng đòi phần bánh đa ư ? Hại gì không trả một xu cho hạng người dốt nát mà "bài hát" sờ rờ ra lại gọi là "bài ca"[1] !

PASIAS

(sửng sốt nhưng cố giữ thái độ đường hoàng)

Vậy là anh không trả thật ?

BA TRÒN

Không, theo tôi biết ! Nào, nhanh nhanh hơn tí, cút ngay khỏi nhà tôi, tức tốc !

PASIAS

Tao đi. Nhưng tao sẽ tới toà nộp số tiền án phí, mày hãy cứ tin chắc như vậy : tao thà chết tươi chứ không chịu mày !

---

1 Trong nguyên văn, Ba Tròn lại vận dụng "giống cái, giống đực" để bắt bẻ Pasias nhằm vỗ nợ anh ta. Tiếng Việt không có giống đực giống cái, đành chuyển sang "bài hát, bài ca".

BA TRÒN

Mi lại mất thêm chừng ấy câu nữa ngoài số mười hai mine vàng ! Tiếc quá nhỉ ! Ta có hề muốn cho mi nhiều tai hoạ đến thế này đâu ! ... Nhưng mi khờ dại quá đỗi, với chữ "bài ca" của mi !

(Pasias ra, Amynias vào, hắn là một gã thanh niên đi cà nhắc, áo quần rách rưới.)

AMYNIAS

Than ôi ! Than ôi !

BA TRÒN

Ồ ! Con người đang khóc than ầm lên đó, ai vậy ? Phải chăng là một trong những vị thần linh trên sân khấu của Carcinos đang lên tiếng đó ư ?

AMYNIAS

"Có chuyện gì ? Tôi là ai ? Ông muốn biết phải không ? – Một kẻ bất hạnh ...".

BA TRÒN

Vậy thì đường anh anh đi đi !

AMYNIAS

"Ôi, vị thần linh nghiệt ngã !
Ôi số phận làm cho tan vỡ ...
Cỗ xe đua, đàn ngựa của tôi !
Pallas Athéna, Người đã hại tôi rồi !".

BA TRÒN

Tlépolème đã làm thiệt hại cho anh làm sao ? Chuyện buồn cười thật !

AMYNIAS

Anh bạn ơi ! Đây không phải lúc đùa cợt ! Tiền của tôi, cái số tiền con anh đã nhận, anh bảo nó trả tôi đi ! Đó là cái điều tối thiểu, trong hoàn cảnh tôi đang gặp hoạn nạn thế này !

BA TRÒN

Coi nào ! Số tiền gì vậy ?

AMYNIAS

Số tiền hắn vay tôi.

BA TRÒN

Ô kìa ! Hình như bị người ta đánh à, có phải không ?

AMYNIAS

Tôi điều khiển ngựa, mẹ kiếp ! Nó hất tôi xuống đất !

BA TRÒN

Anh nói bậy nói bạ, như là vừa bị ngã từ trên lưng một con lừa[1] !

AMYNIAS

Tôi nói bậy, bởi vì tôi muốn đòi số tiền tôi lại, phải không ?

BA TRÒN

Trường hợp của anh không hi vọng gì chữa khỏi !

AMYNIAS

Vì sao vậy ?

BA TRÒN

Tôi đoán anh bị, như người ta nói, chấn thương sọ não !

AMYNIAS

Còn anh, nói có Hermès, tôi đoán anh sẽ bị tôi đưa ra toà một phen quyết liệt nếu anh không trả nợ cho tôi !

BA TRÒN

Anh hãy nói, theo anh hiểu thì mỗi lần mưa là mỗi lần Zeus dội nước mới xuống hay khi nào cũng vẫn là một cái ... lượng nước ấy thôi, do mặt trời hút trở lại từ dưới thấp lên trên cao ?

AMYNIAS

Nước nào thì nước, tôi biết đâu, và cóc cần phải biết !

BA TRÒN

Không có thể được ! Anh tưởng có quyền đòi lại tiền khi anh hoàn toàn dốt đặc về những sự việc trên trời như vậy sao ?

---

1 *"Ngã từ trên lưng một con lừa"*, ngạn ngữ, ý nói "Toàn nhảm nhí".

AMYNIAS

Nếu anh túng thì ít ra hãy trả tôi cái số tiền lãi.

BA TRÒN

Tiền lãi ? Nó là con vật gì vậy ?

AMYNIAS

Nó là tiền, cứ theo tháng, theo ngày mà lớn lên, lớn lên theo nhịp bước thời gian, nó là thế chứ không là gì khác !

BA TRÒN

Câu trả lời hay thật ! Nhưng tôi hỏi, biển ấy mà, theo ý anh, nó có lớn lên không ? Nó có đầy nước lên hôm nay hơn hôm qua không ?

AMYNIAS

Tất nhiên không ! Biển bao giờ cũng như nhau. Biển mà lớn lên à ? Thật là chuyện ngược đời !

BA TRÒN

Thế là thế nào, khốn nạn ! Biển, nó không lớn lên một giọt nào với tất cả các con sông lớn sông nhỏ đổ về ; vậy mà anh toan làm cho tiền của anh lớn lên được à ? Anh muốn đi kiện ư ? Liệu tìm đường cút xéo ngay lập tức[1]. Ra khỏi nhà tôi ngay ! *(với đầy tớ)* Đưa cho ta chiếc roi ngựa !

AMYNIAS

Thật thế này à ? Ta viện người làm chứng !

BA TRÒN

Quất, quất ! Mày khịt mũi hả ? Hu ! Samphoras, lên nước kiệu đi nào ! *(thúc roi vào người và đánh Amynias)*

AMYNIAS

A ! Bạo hành ! Quả tang, không cần bàn cãi.

---

1 Ngụy biện của Ba Tròn là vận dụng một nguyên tắc đúng (không được mâu thuẫn với mình) để buộc Amynias phải thừa nhận một cái không đúng bằng một tam đoạn luận mà trung đề hoàn toàn sai (so sánh tiền vốn cho vay với biển !).

BA TRÒN

(vẫn tiếp tục hành động như trên) Quất, quất, nào nhanh, phi nước đại ! Tao sắp thúc ngay cho mày vào đít đó, ngựa nòi ơi ! *(Amynias bỏ chạy)* Mày chạy trốn ! Ạ ! Tao đã biết chắc rằng tao sẽ làm cho mày cuốn xéo, mày, các bánh xe và cả cỗ xe mày !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

"Đời là thế : cắn câu việc dở ;
Lão già này cũng đã cắn câu
Hắn mưu toan tự buổi đầu
Khư khư giữ nợ ra màu ăn không.

Nhưng chắc chắn qua đường tụng sự,
Hôm nay rồi hắn sẽ bập ngay
Vào mình, một vụ khá gay,
Giáng cho một vố đắng cay thẳng thừng.

Cho hắn phải cắn răng mà chịu
Cả cái phần quả báo oan gia
Những tuồng ăn cắp xấu xa
Hắn từng mưu tính, lão già tham lam !".

(Đối ca)

"Bởi hắn sẽ thấy ngay ước vọng
Từ bao ngày phỉ nguyện hôm nay
Ước ao có đứa con tài
Dẻo môi bảo vệ những lời nghịch ngôn

Để có thể trong từng vụ kiện
Thắng người bằng luận chứng điêu toa
Rồi đây hối hận xót xa
Cớ sao mình lại chẳng là người câm !".

(Ba Tròn hốt hoảng chạy từ trong nhà ra, theo sau là Hai Phi)

BA TRÒN

Ối ! Ái ! Ối ! Làng xóm, làng xóm ơi ! Cha mẹ, họ hàng, dân phố ơi ! Người ta đánh tôi ! Bằng bất cứ giá nào hãy cứu tôi với ! Ôi cái hàm răng ! Chó má ! Mày đánh bố mày chứ !

HAI PHI

(điềm nhiên) Thưa bố, vâng !

BA TRÒN

(với công chúng) Các vị thấy đó : nó thú nhận là nó đánh tôi !

HAI PHI

Thế thì sao ?

BA TRÒN

Đồ chó đẻ, đồ giết cha, đồ cướp biển !

HAI PHI

A ! Bố nói lại lần nữa đi ! Nói thêm nữa đi ! Bố có biết chăng nó làm con thú vị vô cùng, cái tràng chửi ấy !

BA TRÒN

Thằng trai lơ – thùng xia !

HAI PHI

Con yêu cầu bố cứ tiếp tục ! Đây là một trận mưa hoa hồng[1] !

BA TRÒN

Mày đánh cha mày ư ?

HAI PHI

Và con sẽ chứng minh, đúng thế, rằng con đánh bố là có lí do chính đáng.

BA TRÒN

Thằng mất dạy ! Lí do chính đáng để đánh bố mày à ? Không thể nào bào chữa được !

---

1 Hai Phi đã học được lối tranh luận tráo trâng của Suy Luận Trái ở phần trước (Ôi, những cánh hoa hồng ! Ôi, vành hoa huệ).

HAI PHI

Con sẽ chứng giải cho bố thấy, và những luận cứ của con sẽ làm cho bố phải chịu thua dài.

BA TRÒN

Tao, chịu thua ? Trên lĩnh vực này ?

HAI PHI

Hoàn toàn và rất dễ ! Con cho bố chọn : Bố muốn chọn cái nào trong hai suy luận ?

BA TRÒN

Hai suy luận nào ?

HAI PHI

Cái Cong hay cái Thẳng ?

BA TRÒN

Thế này, ông tướng con ơi ! Những bài học tao đã nhờ người ta dạy cho mày để biện hộ chống lại những điều công bằng hợp lí, quả là mày đã tiếp thu được một cách trọn vẹn nếu như mày thuyết phục được cho tao tin rằng một ông bố bị con trai mình đánh là chuyện hợp lí hợp tình và đáng ngợi khen !

HAI PHI

Con tin là con có cách thuyết phục bố hay đến nỗi nghe xong bố sẽ không còn biết nói lại được nửa lời !

BA TRÒN

Thử xem ! Ta cũng đang tò mò muốn nghe xem mày nói những gì đây !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

"Ông già ơi, nghĩ cho sâu,
Tìm cho ra cách húc vào hắn ta !

Hắn láo xược, hẳn là có chuyện
Học được đường võ hiểm nào đây,

Vững vàng bí quyết cầm tay
Mới khiêu khích bố, mặt dày vênh vang !".

NHẠC TRƯỞNG

Nào, cái nguyên nhân đầu tiên của vụ xung đột giữa bố với con này là ở đâu ? Phải thông báo kịp thời cho Đội đồng ca biết, nhưng bằng cách nào thì cách, anh sẽ phải làm việc đó.

BA TRÒN

Vâng, nguồn gốc cuộc xung đột của chúng tôi xảy ra như thế nào tôi xin sẽ nói rõ. Như các ngài biết, chúng tôi tiệc tùng bù khú với nhau. Bắt đầu, tôi bảo nó cầm lấy chiếc thất huyền cầm và ca cái bài ca của Simonide[1] *"Cừu đực được chải lông như thế nào ?".* Hắn tuyên bố ngay rằng : trong bữa tiệc mà bấm dây đàn và hát hỏng như một bà nội trợ giã mì rang, là một hành vi đã lạc hậu quá chừng.

HAI PHI

Thì sao ? Bố không đáng đánh đòn và lột da cho vào lò thuộc vì đã bắt con ca hát, làm như bố chỉ ăn tiệc bằng ve sầu ấy à[2] ?

BA TRÒN

Đúng là ở trong kia nó cũng đã nói như vậy đó, hệt như các ngài vừa nghe. Còn về Simonide thì nó cho rằng, với tư cách nhà thơ, đó chỉ là một thằng ngông. Tôi đã khó khăn lắm mới kiềm chế được mình, lúc đầu. Tôi bảo nó : thì ít ra hãy cầm lấy cành lá và đọc cho tôi nghe một đoạn thơ của Eschyle[3]. Nó đáp ngay : "Theo con, thì Eschyle là ông chúa tể các nhà thơ, về loại ngôn ngữ âm vang, hỗn loạn, rườm rà, về phong cách ồn ào

1 Nhà thơ trữ tình *Simonide*, đã chết trước đó 50 năm, có *"Bài ca nói về lực sĩ Crios"*. (*Crios* có nghĩa là Cừu đực)

2 Ve sầu kêu suốt mùa hè không ăn uống gì, ý Hai Phi trách bố ăn tiệc lại bắt con hát suốt (chứ không để cho ăn).

3 Sau bữa tiệc các tân khách cầm cành sim chuyền cho nhau và hát bài hát của mình. Nhà thơ bi kịch Eschyle được Aristophane yêu mến ca ngợi bao nhiêu thì nhà thơ Euripide bị ông chế giễu bấy nhiêu : Cũng như đối với Socrate, Aristophane chưa hiểu được họ.

chém sông xẻ núi !". Nghe nó nói, các ngài đoán biết được lòng tôi cũng căm phẫn đến mức nào ! Tuy vậy, tôi cũng đành nuốt giận, bảo nó : "Hay không nữa thì mày hãy tấu lên cho tao một đoạn thơ nào đó trích của các nhà thơ hiện đại, một trong những kiệt tác diệu kì !". Lập tức, nó ngâm một tràng dài thơ Euripide trong đó kể chuyện đất trời ơi : một thằng anh nằm với con em gái cùng một mẹ sinh ra[1] ! Không thể chịu được, tôi lập tức nổi trận lôi đình, đổ ụp xuống đầu nó một đống lời chửi rủa và những câu kinh tởm rợn người. Lẽ đương nhiên, hết chỉ sang kim, lời qua tiếng lại. Thế là nó nhảy bổ vào tôi mà nghiến nát, mà đâm loi, mà bóp cổ.

HAI PHI

Không công bằng sao ? Khi bố từ chối không ca tụng Euripide, ông chúa các nhà thơ sắc sảo ?

BA TRÒN

Ông ta mà chúa các nhà thơ sắc sảo ? ... Còn mày, coi mày là hạng người nào bây giờ ? ... Nhưng mà khéo lại làm cho nó đánh mình lần nữa ...

HAI PHI

Đúng, và vẫn là hợp lí thôi !

BA TRÒN

Sao, đúng à ? Thằng mặt dày ! Tao, tao đã nuôi nấng tuổi thơ của mày, tao đã đoán được cái điều mày muốn qua những lời ngọng líu ngọng lô. Mày nói : "Ớn !" hiểu rồi : tao cho mày uống nước. Nếu mày đòi : "Măm măm", tao lại đưa bánh cho mày ăn. Và khi mày vừa mở miệng : "I, i", chưa hết lời, tao đã bế xốc lấy mày, ôm ra ngoài, đặt giữa hai đầu gối. Còn mày hồi nãy, khi hai bàn tay mày chét lấy cổ tao,

"Tao thét tao gào
Rằng tao sôi bụng,

1 Đó là nhân vật Macaré trong kịch *Éole* của Euripide (không còn).

Mà mày tàn nhẫn
Không chịu bế tao
Ra cửa chút nào !
Mày là sâu bọ !
Và tao, bí quá,
Nhằm ngay tại chỗ
Phệt luôn cả bầu !".

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

"Chắc rằng mọi gã thiếu niên
Đợi chờ câu đáp mà tim phập phồng.
Nếu tên láu vẫn vững vàng
Nhờ tài bẻm mép sau hành động kia
Thì ta quyết chẳng bao giờ
Thí cho một hạt đậu khô gọi rằng".

NHẠC TRƯỞNG

Anh con, người biết xáo lộn rồi ổn định những công thức mới, nhiệm vụ anh là tìm một con đường thuyết phục khả dĩ tô vẽ được cho lời nói của anh một bề ngoài đúng đắn dễ xuôi.

HAI PHI

A ! Thú vị biết bao được vạch ra những điều mới mẻ tinh vi và kiêu hãnh coi thường những luật lệ đã được xác lập. Như tôi chẳng hạn, khi trong cái đầu tôi chỉ nghĩ đến ngựa thì tôi không thể viết được ba chữ liền không lỗi. Giờ đây khi thầy *(chỉ ngôi nhà Socrate)* đã chữa cho tôi khỏi những cái đó và tôi đã thành thạo trong lập luận và suy tư, thì tôi nghĩ tôi sẽ chứng minh được rằng sự sửa dạy của người cha là điều hợp lẽ[1].

---

1 Ý Hai Phi muốn nói "(con) sửa dạy cho cha là điều hợp lí". Nhưng Aristophane đã viết lắt léo khiến cho người nghe có thể hiểu rằng "Sự sửa phạt của người cha (đối với con cái) là hợp lẽ" mà Hai Phi không để ý. Ba Tròn cũng hiểu như Hai Phi (con sửa phạt cho cha) nên vội vàng nhân nhượng để tránh khỏi trận đòn ... Và cuối cùng đã thừa nhận : "Tôi thấy những điều nó nói dường như là đúng".

BA TRÒN

Vậy thì cứ tiếp tục mà đua ngựa đi, càng hay ! Tao thà mất tiền mua cho mày bốn con ngựa dở còn hơn là để mày mang gậy và dùi cui đánh tao !

HAI PHI

(vẻ kiêu căng) Tôi trở lại cái điểm ban đầu mà tôi đang nói thì bố cắt ngang lảng qua chuyện khác. Tôi hỏi bố một câu trước đã : lúc tôi còn bé, bố có đánh tôi không ?

BA TRÒN

Có, vì yêu thương săn sóc : tao chỉ muốn điều tốt cho mày.

HAI PHI

Vậy thì, bố hãy nói tôi nghe, tôi cũng đánh bố như vậy để mong muốn điều hay điều tốt cho bố, há chẳng phải là công bằng sao ? Bởi vì đánh ai là mong muốn điều hay lẽ tốt cho kẻ đó mà lại ! Vì sao cái thân xác của bố thì phải được thoát khỏi làn roi mà cái thân xác của tôi thì không ? Há tôi cũng chẳng sinh ra tự do hay sao ?

"Nếu con cái đã khóc thì những người cha càng khóc dữ !". Bố không nghĩ vậy à ? Bố có thể nói : "Nhưng mà tập quán muốn rằng đó là cái phận riêng của những đứa trẻ con !". Tôi sẽ vặn lại :

"Người già ư ? Là hai lần con trẻ !". Mà người già phải khóc nhiều hơn trẻ con là cái điều hợp lí, bởi vì tội lỗi người già đâu dễ tha thứ cho bằng tội lỗi trẻ con !

BA TRÒN

Nhưng chẳng nơi nào luật lệ cho áp dụng một cách đối xử như vậy đối với những người cha cả !

HAI PHI

Người đầu tiên làm ra cái luật lệ đó cũng chỉ là một con người, như bố, như tôi : ông ta đã trình bày và Viện Nguyên Lão đã chấp thuận. Vậy thì vì sao tôi đây, tôi lại không được quyền bằng ông ta để thiết lập trong tương lai một điều luật mới có lợi cho những kẻ làm con : đánh bố mình, theo nguyên tắc hỗ

tương ? ... Còn những trận đòn mà chúng tôi đã chịu trước khi ra điều luật nầy, chúng tôi sẵn sàng tha thứ hết, sẵn sàng ân xá những trận đòn quắn đít ngày xưa.

Dù sao, bố hãy nhìn những con gà trống và tất cả những con vật kia, xem chúng nó trừng phạt bố chúng nó dữ dội biết ngần nào ! Thực ra, giữa chúng ta và chúng nó, có cái gì khác biệt đâu, trừ có một điểm là chúng nó không làm ra những sắc lệnh !

BA TRÒN

Nhưng mà, bởi mày đã chọn những con gà trống làm mẫu trên toàn bộ lí luận của mày, sao mày không mổ tìm cái ăn trên đống phân, không đậu trên một rẻo gỗ con con mà ngủ ?

HAI PHI

Đó là chuyện khác, bố thân yêu ơi ! Socrate sẽ không tán thành ý bố !

BA TRÒN

Dầu sao, cũng đừng đánh tao, bằng không thì một ngày kia mày sẽ tự oán trách mình !

HAI PHI

Như thế nào ?

BA TRÒN

Này nhé : nếu tao đánh mày là đúng chứ không phải ngược lại, thì giữa mày và con trai mày – nếu mày có – cũng sẽ vậy mà thôi !

HAI PHI

Và nếu tôi không có con trai ? Tôi, tôi sẽ không bằng lòng về những lần đã khóc, còn bố, bố sẽ tha hồ mà thích thú về chuyện đó cho đến lúc vĩnh biệt cõi đời !

BA TRÒN

(với công chúng) Này, các bạn già ơi ! Tôi thấy những điều nó nói dường như là đúng. Ừ, tôi cũng tán thành cho thanh niên được hưởng những cái gì hợp lí. Âu cũng là chuyện bình thường nếu chúng ta phải hối hận về cách đối xử bất công của chúng ta thôi !

HAI PHI

Bố hãy xem xét thêm cái ý này nữa ...

BA TRÒN

Lần này đây, chắc là ta chết thật !

HAI PHI

Tuy vậy, có lẽ bố sẽ không bất bình về cái cách đối xử mà bố đã phải chịu đâu !

BA TRÒN

Là thế nào ? Tao rất muốn biết mày tìm ra cái lợi gì trong chuyện đó cho tao.

HAI PHI

Thế này này : mẹ tôi, tôi cũng sẽ đánh như bố !

BA TRÒN

Mày nói sao ? Mày vừa nói gì đấy ? Rõ càng ngày càng quá quắt[1] !

HAI PHI

Thì sao ? Nếu như vung cao cái Suy luận Cong queo, tôi lại đánh bại bố bằng cách chứng minh rằng : con đánh mẹ là cần ?

BA TRÒN

"A ! nếu, quả thật, mày làm như vậy,
Thì có thể đi cho người ta thắt cổ chúng mày
Tao sẽ không ngăn cấm mảy may !
Mày, Socrate và cái biện minh cong quẹo !".

(với Đội Đồng Ca) Và nói rằng tất cả mọi sự này, hỡi Những Đám Mây, chính vì các Cô nàng mà tôi phải chịu ! Tôi, người đã phó thác vào tay các Cô nàng mọi lợi ích của tôi !

NHẠC TRƯỞNG

Sai lầm ! Anh chỉ nên oán trách bản thân anh và chỉ một mình anh, vì đã hướng về những hành vi độc ác !

---

1 Hai Phi nghĩ rằng Ba Tròn không ưa gì vợ lắm, cho nên nếu hắn đánh mẹ thì bố sẽ bằng lòng.

BA TRÒN

Ồ ! Sao các Cô nàng không bảo tôi ngay lúc đó, lại đi hâm nóng đầu một lão tội nghiệp nhà quê ?

NHẠC TRƯỞNG

Đường lối của chúng ta bao giờ cũng như thế đó, mỗi lần phát hiện ra lương tâm bị cái xấu xa làm mù quáng ! Làm như vậy để, sau khi sa chân vào bất hạnh theo kế hoạch chúng ta bố trí, thì con người đó cuối cùng mới bằng cái giá này mà rút ra được bài học kính sợ thần linh !

BA TRÒN

Ôi ! Ác độc quá đó, hỡi các Nàng Mây ! Nhưng cũng là công bằng : đáng lẽ tôi không nên quỵt tiền mấy ông chủ nợ của tôi ! *(với con trai)* Nhưng bây giờ đây, con mọt Chéréphon ấy, lão Socrate ấy, chúng ta phải giết chúng đi thôi. Chúng nó đã lừa phỉnh cả bố con chúng ta !

HAI PHI

Ồ, nhất định không ! Con không thể giơ tay động đến các Thầy được !

BA TRÒN

Được chứ ! Được chứ ! Zeus, vị thần của tình phụ tử, đòi hỏi mày phải ra tay vì lòng tin kính đối với Người !

HAI PHI

Lại thế nữa ! "Zeus, vị thần của tình phụ tử !". Bố cổ hủ quá mất rồi ! Zeus, cái ngữ ấy, có tồn tại à ?

BA TRÒN

Có tồn tại !

HAI PHI

Không, Zeus không tồn tại ! Bố biết rằng giờ đây chính là Cơn Lốc Xoáy đang ngự trị : hắn đã đuổi Zeus ra khỏi cửa rồi !

BA TRÒN

Đâu có ! Hắn đâu đuổi Zeus ra khỏi cửa ! Chính tao tưởng tượng ra câu chuyện đó, bởi người ta đã đánh lừa tao : tao tin, chỉ vì cái lọ đất sét này ! Tội nghiệp cái thân tao, cứ tưởng là một thần linh khi chỉ là một cái lọ bằng đất sét[1].

HAI PHI

Con nhường chỗ cho bố : bố cứ việc mà nói nhảm nhí huyên thuyên tuỳ thích. *(bỏ đi)*

BA TRÒN

Sao tôi lại có thể đi chệch con đường thẳng phải đi đến như vậy ? Tống khứ hết các thần đi, tôi quả thật là một thằng điên ! Đây là tội của Socrate ! *(quay sang bức tượng Hermès)*

Ôi ! Hỡi Hermès thân yêu, xin đừng buông mình theo cơn thịnh nộ, xin đừng nghiến nát cái thân tôi ! Hãy tha thứ cho tôi sự lỗi lầm này ! Đây là lỗi của bọn ba hoa dẻo miệng ! Xin Người hãy bảo ban tôi : Tôi có nên mang đơn khiếu nại tới toà và kiện họ không ? Hay là tôi ...? Tôi sẽ làm theo điều Người chỉ bảo ! *(Ghé tai bên hình tượng của thần)*

Hay biết bao cái ý kiến Người bảo cho tôi : Thay vì đi kiện, châm lửa ngay vào cái quán của bọn dẻo mồm ! *(gọi nô lệ)* Ra đây Santias ! Ra đây ! Cầm chiếc thang và mang theo một cái cuốc chim và ra ngoài ! Xong chưa ? Rồi hả ? Bây giờ hãy trèo lên cái buồng suy tư, đập phá cái mái xuống, vì tình yêu ông chủ của mày, cho bao giờ cái quán đổ sụp xuống trên đầu họ. Tốt ! Còn ta, hãy mang cho ta một ngọn đuốc cháy. Ta biết trong cái quán đó có những gã đắc chí vênh vang ta cần phải trị.

(Ba Tròn cũng leo lên thang tay cầm đuốc)

1 Ba Tròn chơi chữ với từ *"dinos"* ; *"dinos"* có hai nghĩa : "cơn lốc" và "cái vại bằng đất sét" (nặn bằng bàn xoay). Aristophane phê phán Socrate là thiếu tin, kính thần linh nhưng khi viết những đoạn văn như thế, nhà thơ đã tỏ ra bản thân mình đối với thần linh cũng chẳng lấy gì làm tin và kính cho lắm.

MỘT ĐỆ TỬ [CỦA SOCRATE]

Ới ! Ới ! Ới kìa !

BA TRÒN

Đuốc của ta, làm việc đi ! Hãy khạc ra những ngọn lửa bao la đỏ rực !

ĐỆ TỬ 2

Này, ông kia ! Ông làm cái gì vậy ?

BA TRÒN

Tao làm cái gì ư ? Tao sẽ nói cho mày hay, không úp mở : tao đang tiến hành với những cánh cửa nhà này một cuộc biện chứng nảy lửa đây !

ĐỆ TỬ 3

Úi chà chà ! Kẻ nào châm lửa vào nhà ta đó ?

BA TRÒN

Chính kẻ mà chúng bay đã ăn cắp chiếc áo choàng !

ĐỆ TỬ 3

Nhưng mà ông giết chúng tôi mất ! Ông sắp giết chúng tôi mất !

BA TRÒN

Đúng là cái mà tao đang muốn – nếu cái cuốc chim của tao không phản lại những công việc tao đang chờ đợi nó, hoặc tao không ngã gãy cổ ngay từ đầu !

SOCRATE

(đến lượt ông xuất hiện)

Này, ông kia ! Ông làm gì đó ? Ừ, ông ở chót vót trên mái nhà ấy ?

BA TRÒN

"Ta đo đạc không trung và bao quát mặt trời bằng trí óc !".

SOCRATE

Ối chà chà ! Khốn khổ ! Tai hoạ ! Ta sắp chết ngạt đến nơi rồi !

ĐỆ TỬ

Và tôi ! Tai ương thay : tôi sắp cháy thành than !

BA TRÒN

Các người động gì mà đi cưỡng hiếp cả thần linh và dòm dõi chị Hằng Nga tận chỗ giang môn như vậy ? *(với nô lệ)* Nào, xô đẩy đi, phá banh đi, húc mạnh đi ! Mày có đủ ba mươi sáu lí do để hành động, mày đã rõ : nhưng cái lí mạnh nhất là họ đã xúc phạm các thần !

NHẠC TRƯỞNG

Hãy hướng dẫn chúng ta ra cửa ! Hôm nay, Đội Đồng Ca chúng ta hoàn thành rất tốt vai mình !

Hết

Hoà bình

(421 tr. CN)

TIỂU DẪN

Vở hài kịch ***Hoà bình*** được biểu diễn năm 421 tr. CN, ít ngày trước khi hiệp định Nisias được kí kết, chấm dứt giai đoạn thứ nhất của Chiến tranh Péloponèse (431 – 404 tr. CN).

Hoàn cảnh rất thuận lợi cho sự chấp nhận giải pháp hoà bình. Athènes vừa bị thất bại nặng nề tại Amphipolis, trong trận đó, may thay, thủ lĩnh của cả hai bên : bên chiến thắng (Sparte) là Bcadidas và bên chiến bại là Cléon đều tử trận. Quân hai bên mỏi mệt kiệt sức rồi. Athènes, nơi mà hàng vạn nông dân vùng Attique đổ dồn về để tránh hoạ chiến tranh đang bị nạn đói. Chính trị kinh tế, đều bị nhiều tổn thất.

Phía Sparte thì sau thất bại Sphactérie (Pylos) cũng gặp nhiều khó khăn trước âm mưu nổi dậy của người Hilotes. Chỉ có các đồng minh như Thèbes, Corinthe, Mégare là mong muốn chiến tranh cứ tiếp diễn để làm kiệt sức hai thành bang đầu não của hai bên là Sparte và Athènes.

Chính giữa lúc hai bên đang thương thuyết hoà bình sắp sửa có kết quả, thì Aristophane sáng tác và biểu diễn vở kịch của mình. Lúc này nhà thơ vừa 24 tuổi.

Nội dung vở kịch nói lên nỗi vui sướng tràn trề của người nông dân vùng Attique được thấy hoà bình trở về sau bao nhiêu năm gian khổ ước mong.

Anh trồng nho **Trygée** là nhân vật chính của vở kịch, anh ta cưỡi trên lưng một con bọ hung khổng lồ lên trời tìm cho được hoà bình đã bị chiến tranh giam hãm trong một hang sâu. Với sự giúp đỡ của thần Hermès và của Đội Đồng Ca gồm những người nông dân chất phác vùng Attique, anh đã giải thoát được hoà bình và trở về trần thế cùng với hai cô bạn luôn luôn có mặt bên nhau là Opora – nữ thần của hoa trái mùa màng – và Théoria – nữ thần của hội hè hoan lạc. Anh dẫn Théoria đến giao cho Hội đồng, được Hội đồng đón tiếp vô cùng âu yếm (có nghĩa là Théoria sẽ gợi ý cho Hội đồng trong những quyết định của mình). Rồi anh tổ chức lễ cưới Opora giữa những tiếng hát ca và điệu vũ của một đám rước nông thôn mộc mạc vui tươi.

Hoà bình vừa là một vở kịch luận đề vừa là một vở kịch thời sự. Aristophane không phải là người mang tư tưởng thất bại chủ nghĩa. Ông nghiêm khắc lên án những kẻ hèn nhát phản bội Thành bang, trốn tránh giao tranh. Nhưng đối tượng công kích số 1 của ông trước sau vẫn là bọn hiếu chiến, bọn phiêu lưu chiến tranh mà sự điên rồ cuối cùng chỉ đưa lại cho Athènes sự sụp đổ tinh thần lẫn vật chất.

Sáng suốt và thực tế trước tình hình, Aristophane luôn luôn kiên trì đấu tranh cho hoà bình, cho sự thống nhất của mọi người Hi Lạp vì cuộc sống yên vui hạnh phúc, ngoài mọi chuyện thù hằn, ngoài "cái cối khổng lồ" của chiến tranh năm này qua năm khác nghiến nát tất cả những gì là quý giá, tinh hoa của đất nước tươi đẹp này. Ông biết lợi dụng thời cơ tập hợp những lực lượng hoà bình, thúc đẩy cuộc thương thuyết để sớm giải phóng cho hoà bình còn bị giam hãm. Nhưng ông cũng sáng suốt phát hiện ra những tên phản bội, những đứa phá hoại chui vào hàng ngũ, ngăn cản hoặc lôi kéo phong trào theo một hướng trái ngược lại với mọi người, và dựa hẳn vào lực lượng nông dân Attique là lực lượng trung kiên và tích cực nhất, đã đoàn kết chiến đấu đến cùng và đã đưa được hoà bình trở về với đất nước quê hương.

Qua tác phẩm này, người ta có thể phê phán Aristophane không có những ý tưởng cao thượng mà thiên về những mục tiêu vật chất tầm thường. Quả là có như vậy. Nhưng xét cho cùng và đúng với hoàn cảnh lịch sử, thì cuộc chiến tranh Péloponèse, về cả hai phía, nào có mục đích cao thượng gì đâu ! Không phải là Tổ quốc bị xâm phạm mà là chính cuộc sống ngày thường của con người bị xúc phạm. Việc Aristophane giương cao ngọn cờ đấu tranh cho hoà bình nhằm khôi phục cuộc sống hạnh phúc yên vui là kịp thời, là đúng mức, là hoàn toàn nhân đạo và không gì cao cả hơn. Ngược lại, nếu kêu gọi chiến đấu hi sinh trong lúc này, về một mặt nào đó, rất cơ bản, là phản bội quyền sống của con người, phản bội nhân dân. Không nên quên lời kêu gọi cuối cùng của Trygée-Aristophane : "Mọi dụng cụ của chúng ta, giờ đây, ta phải mang trả lại cho làng quê đồng ruộng, sau khi đã khiêu vũ, chạm chén cùng nhau và tống cổ Hyperbolos ra ngoài.".

Lời kêu gọi tha thiết và phấn khởi của Trygée không nhằm cái gì khác ngoài ba hoạt động chính của loài người : **sống, chiến đấu** và **lao động**.

Sống trong no ấm, tự do và hạnh phúc, chiến đấu đến cùng chống bọn bạo chúa mị dân, lao động làm ra của cải vật chất phục vụ cho cuộc sống.

Và đó cũng là ba nguồn cảm hứng chính của mọi nhà thơ, nhà văn chân chính của mọi thời.

Aristophane luôn luôn đứng về phía những lớp người nhỏ bé nghèo hèn. Aristophane luôn luôn chống lại bọn "ông lớn" đầu cơ chiến tranh và đầu cơ chính trị.

Từ chỗ sáng tạo ra cái "ô vuông hoà bình" (trong *Những người Acharnes*), phát hiện ra những thủ đoạn lừa bịp và đục khoét dân của gã Paphlagonien (trong *Những kị binh*) đến chỗ khẳng định lòng dân là nền tảng của sức mạnh và cảnh giác với bọn phá hoại nội bộ trong sự nghiệp đấu tranh cho Hoà Bình – rất gần với quan điểm của chúng ta ngày nay – Aristophane đã tỏ ra là một nhà thơ, một nhà chính trị, một chiến sĩ hoà bình ở hàng đầu trận tuyến và luôn luôn mang tính hiện đại.

HOÀNG HỮU ĐẢN

NHÂN VẬT

ĐẦY TỚ 1 ĐẦY TỚ 2	của Trygée.
TRYGÉE (Mùa Nho)	người trồng nho xứ Attique.
2 CON GÁI NHỎ	của Trygée (đứa em, nhân vật câm).
HERMÈS	
CHIẾN TRANH	
ẨU ĐẢ	đầy tớ của Chiến Tranh.
ĐỘI ĐỒNG CA	gồm chủ yếu những nông dân vùng Attique.
HOÀ BÌNH OPORA (Kho báu – Mùa hè) THÉORIA (Hội hè – Hoan lạc)	ba nhân vật nữ, câm.
HIÉROCLÈS	người chuyên nói sấm.

MỘT NGƯỜI SẢN XUẤT LƯỠI HÁI với hai vai phụ, câm.

MỘT NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ với nhiều nhân vật phụ, câm : bọn làm lông mũ, bọn làm mũ, làm áo giáp, làm giáo, làm kèn.

MỘT ĐỨA TRẺ	con của tên hiếu chiến Lamakhos.
MỘT ĐỨA TRẺ KHÁC	con của Cléonyme.

Sân khấu biểu hiện phía đằng trước trang trại của Trygée. Một cửa vào nhà, một cửa khác vào chuồng ngựa. Cả hai cửa đều đóng.

Hai anh đầy tớ tất tả bận rộn, một anh thì nhào trộn một cái chậu to phân hôi thối, một anh thì chuyển dần những nắm phân vừa nắm được vào chuồng.

ĐẦY TỚ 1

Đưa đây, đưa đây một nắm cho con bọ hung, nhanh lên !

ĐẦY TỚ 2

Bùm ! Đấy, cho nó ăn đi, cái con thịt xúi quẩy kia và cho nó tìm thấy trong nắm phân này bữa cỗ yến ngon lành nhất của nó !

ĐẦY TỚ 1

Đưa đây nắm nữa, bằng cứt ngựa thật dẻo vào !

ĐẦY TỚ 2

Bùm ! Vậy là hai nhé ! Thế cái nắm cậu vừa cho nó đâu ? Nó không muốn xơi hết à ?

ĐẦY TỚ 1

Ối chao ôi ! Nó cướp lấy trên tay tao, nó vo vo tròn, dưới chân qua loa rồi ực một cái nó nuốt tươi cả nắm. Thôi, liệu mà nắm nhanh những nắm khác đi, thật nhiều vào và thật đầy !

ĐẦY TỚ 2

(Nói sang hai bên sân khấu, đầu óc bối rối)

Ơi các ngài ... Sở Vệ sinh ơi ! Nhân danh Trời, hãy giúp tôi một tay nếu các Ngài không muốn để tôi chết ngạt.

ĐẦY TỚ 1

Nắm nữa, cho tao nắm nữa ! Bằng ... của một thằng con trai vừa mới xia xong ! Bởi vì nó rất mê loại ấy nhào kĩ, theo như lời nó nói ra.

ĐẦY TỚ 2

Bùm ! Đấy ! *(với khán giả)* Dẫu sao thì thưa các ngài, cũng có một điều mà tôi có thể an toàn được, chắc thế : không ai có thể buộc cho tôi cái tội đã ăn bớt "những chiếc bánh" của tôi làm !

ĐẦY TỚ 1

Nào nào, đưa đây nắm nữa ! Nữa ! Và nữa ! Và nhào nắm ngay những nắm khác nữa đi !

ĐẦY TỚ 2

Ái dà dà ! Thề có ngày trời ! Lần này thì không ! Tớ chịu thôi ! Lảo đảo cả hai chân trong đống phân ngập ngụa này rồi !

ĐẦY TỚ 1

Thế thì cái đống phân đó, tao sẽ hốt lấy, tao bê đi cho nó vậy ! *(anh ta bước tới bê lấy cái thùng)*

ĐẦY TỚ 2

Ừ phải, hay thật ! Cho cái thùng phân nó đi đời nhà ma, và cả cậu nữa ! *(với khán giả)* Các ngài, các ngài nói đi, có ai biết tôi có thể mua đâu được một cái mũi không lỗ không ?

Ai biết thì xin nói ! Là bởi vì không có nghề gì khốn nạn cho bằng cái nghề trộn thức ăn cho một con bọ hung. Con lợn, con chó thì cái thứ đó nó làm tái một lèo, nguyên như trong bụng tống ra, nhưng cái con bọ hung này, nó không chịu xỉ mũi bằng chân, nó làm ra vẻ đài các khó tính, và không chịu ăn cho, nếu tôi không dâng cho nó những thức ăn phải mất cả ngày nhào trộn, như loại bánh bao do một bàn tay trắng trẻo làm ra.

Nào, nó đã xong bữa tiệc chưa nào ? Ta lại chỗ này, hé cửa dòm xem không để cho nó thấy !

(liếc nhìn vào cái chuồng ngựa, làm điệu bộ câm, rất hoạt bát)

Cố nữa lên ! Mày cứ ăn đi, liên tục, không nghỉ cho đến khi mày lăn đùng ra chết mà không biết chết vì sao ! Cái con vật đáng nguyền rủa ấy nó thu mình vào để nó hốc ! Y hệt một đấu sĩ đang vẫy tay bên trái, bên phải ... Nó lại còn lắc lư cái đầu, phe phẩy cái chân, như thế này này ... y như những người bện dây thừng, loại thừng to dùng cho tàu vận tải nặng ấy. Chao ôi, một con vật bẩn thỉu, vừa hôi thối, vừa phàm ăn ! Chẳng biết vị thần linh nào gieo xuống cho chúng tôi cái tai

họa này, tôi không hề biết. Tất nhiên không phải Nữ thần Aphrodite, cũng không phải các nàng Duyên Nữ rồi[1], phải không ?

ĐẦY TỚ 1

Vậy thì vị nào ?

ĐẦY TỚ 2

Không một bóng dáng nghi ngờ nào nữa : con quái vật ấy, chính là do Zeus từ trên chiếc ngai ... thủng của Người thả xuống[2].

ĐẦY TỚ 1

Nhưng trong trường hợp nào cũng có thể xảy ra cái nguy cơ này : là có một kẻ nào đó trong cử toạ – một gã trai lơ tự cho mình là ma lanh – tuyên bố rằng : "Chuyện quái gì lại như vậy ? Con bọ hung đó, liên quan đến cái gì ?". Và thế là ông bạn ngồi cạnh anh ta, một gã Ionien, bèn giải thích ngay : "Theo như *mềng* hiểu thì chính là người ta muốn cho mọi người nhớ tới Cléon, qua cái cách thức mà con vật ấy nó sinh sống bằng chất bẩn đó mà !" *(buồn đi ngoài cấp tốc)*. Nhưng, tôi vào nhà đây : phải lấy nước cho con bọ hung nó uống !

ĐẦY TỚ 2

(ra phía trước sân khấu, làm điệu bộ dùng bàn tay đo kích thước các chiều của khán giả mỗi lần anh ta nhắc đến một ai)

Còn tôi, tôi xin giải thích chuyện này cho các em bé, rồi cho các ông nhỏ, các ông vừa và các ông rất to, và rồi *(chỉ các nhà chức trách ngồi ở hàng ghế đầu)*[3] cho cả các ngài đang lên mặt ông lớn đây nữa. Ái dà ! Ông chủ tôi mắc một bệnh điên chưa từng thấy.

---

1 *Aphrodite* (tức Vénus – Vệ Nữ) là nữ thần sắc đẹp và tình yêu. *Duyên Nữ* (những nàng tiên duyên dáng, diễm lệ) là những nàng tiên thể hiện những nét yêu kiều, duyên dáng hấp dẫn nhất trong nhan sắc của người phụ nữ.

2 Nguyên văn : do Zeus Scataibalès, một từ thuộc ngôn ngữ bẩn thỉu do Aristophane tạo ra từ chữ *"cataibatès"* (phóng sét, gieo sấm sét). Gieo sấm sét là một thuộc tính của Zeus.

3 Tại các nhà hát (lộ thiên), hàng ghế đầu kề sân khấu dành cho các nhà chức trách cao cấp.

Không phải loại bệnh điên của các ngài đâu : không, một bệnh điên khác, tuyệt đối chưa thấy bao giờ. Từ tinh mơ đến tối sẫm, ông cứ ngước mắt nhìn trời, với cái mồm há rộng ra như thế này này. Ông công kích cả Zeus và nói : "Hỡi Zeus ! Người ôm ấp những mưu đồ gì đây. Hãy đặt cái chổi của Người xuống ! Đừng có quét tung cả nước Hi Lạp này đi !".

Ồ, ồ, im lặng ! Tôi nghe có tiếng ai nói, dường như thế.

TIẾNG CỦA TRYGÉE

"Hỡi Zeus ! Người định làm gì dân chúng tôi đây ?"

Người không nhận thấy rằng Người sắp sửa bóc lột hết các Thành bang chúng tôi sao ?

ĐẦY TỚ 2

Chết rồi ! Đấy, đúng là nó đấy, cái bệnh mà tôi nói. Cái điều mà các anh vừa nghe, là một hình mẫu bệnh điên của ông chủ tôi đó ! Nhưng cái mà ông ta nói trước tiên mỗi lần, ông bắt đầu hăng tiết, các ngài sẽ được biết. Ông tự nói với mình, ông nói như thế này : "Mẹ kiếp, ta làm cách nào để có thể đi vèo một cái thẳng tới nhà của Zeus như một viên đạn được nhỉ ?". Thế là ông bắt tay vào dựng những chiếc thang bay rồi ông lao lên trời, cho đến cái ngày ông bị tụt thang ngã xuống vỡ cả quai hàm[1].

Nhưng hôm qua, không biết đi dạo đâu về mà thấy ông mang theo về một con bọ hung của núi Etna[2] to ơi là to ; ông cưỡng bách phong tôi làm "lính mã phu" của con vật đó, còn ông thì vuốt ve nó như vuốt ve một con ngựa tơ ! Ông nói :

Hỡi nòi ngựa Pégase ! Hỡi chim thần cao thượng[3],
Hãy chọn đường bay, thẳng đến Zeus, cùng ta !.

---

1 Đây là tính chất lãng mạn của trí tưởng tượng người xưa hay một sự linh cảm tiên đoán của trí tuệ và khả năng vô tận của con người vươn lên vũ trụ trăng sao ? Nhà của Zeus, chỗ ở của các thần, ở trên đỉnh núi Olympe (tức là ngọn Elymbos – Vouno ngày nay) ở khoảng giữa xứ Macédoine và Thessalie.

2 *Etna* là ngọn núi ở đảo Sicile (Italia) tại Địa Trung Hải, theo thần thoại, đó là chỗ ở của Cyclope, nổi tiếng về chăn nuôi ngựa, nên lắm bọ hung.

3 *Pégase* là con ngựa thần của các nàng thơ.

(tới dòm vào chuồng)

Nhưng ta hãy cúi xuống dòm qua cái lỗ này xem ông đang làm gì. *(ngẩng đầu lên, hoảng hốt)* Ôi, này này ! Khốn nạn ! Tránh sang phía này, phía này, các ông bạn láng giềng ơi ! Ông chủ tôi đang cất cánh.

Ông đang bay lên không, ngồi chễm chệ trên lưng con bọ hung, hai chân quặp lấy lưng nó kia kìa.

(Trygée xuất hiện, ngồi trên một cái công cụ máy kì quái, tạc hình một con bọ hung đồ sộ treo lơ lửng trên không bằng một hệ thống ròng rọc.)

TRYGÉE

(vừa vui nhộn hể hả, vừa cau có và lo lắng)

Ê, nhè nhẹ, êm êm ! Ngựa ơi, bình tĩnh !
Mới bắt đầu, đừng nhanh quá, vừa thôi,
Đừng làm luôn thẳng một mạch tức thời
Bởi thú vị quá dạt dào sức khoẻ.
Hãy đợi lúc máy mi tróc gỉ
Và lau dầu rồi, sẽ tung cánh bay cao !

(con bọ hung trả lời bằng một tràng rắm hôi thối)

Tao van mi ! Mi hãy
Đừng bắt tao phải ngửi
Mùi rắm thối tha kia !
Mi mà hành động vậy
Thà để mi ở nhà
Nằm một chỗ, không ra !

ĐẦY TỚ 2

Thưa ngài đáng kính, ngài quá huyên thuyên rồi đó !

TRYGÉE

Im ! Im !

ĐẦY TỚ 2

Cái kiểu nghiến gió này
Sẽ dẫn ông tới chỗ nào đây ?

TRYGÉE

(với giọng sử thi)

Ta bay đây, vì tha thiết thương mọi người Hi Lạp !
Ta sửa soạn xong rồi một chuyến đi táo bạo vô song !

ĐẦY TỚ 2

Ngài bay để làm gì ? Sự điên rồ vô lối ấy để làm gì ?

TRYGÉE

Phải bình tâm suy nghĩ,
Mọi lời lẽ nhỏ nhen
Phải loại khỏi miệng mình
Và hát bài kinh nguyện !
Bảo mọi người im tiếng,
Lợp ngói mới lên nhà
Để ngăn cản không cho
Phân trào ra các rãnh
Và khoá trôn thật kín[1] *!*

ĐẦY TỚ 2

Bắt tôi im à ? Không thể nào bắt được, chừng nào ngài chưa giải thích cho tôi ngài định bay đi đâu.

TRYGÉE

Đi đâu à ? Lên Zeus, tất nhiên, lên trời, chứ đi đâu ?

ĐẦY TỚ 2

Thế ngài định làm gì ?

TRYGÉE

Hỏi xem Zeus có những ý định gì về người Hi Lạp, tất tần tật người Hi Lạp đang tồn tại.

ĐẦY TỚ 2

Nếu người từ chối không nói thì sao ?

---

1 Nếu không con bọ hung ngửi thấy mùi sẽ lập tức "hạ cánh", không đưa Trygée đến nhà Zeus được.

TRYGÉE

Thì ta đi kiện người : tố cáo người về tội phản bội người Hi Lạp chúng ta để phục vụ cho quân Mèdes[1].

ĐẦY TỚ 2

Thần Rượu ơi ! Không, tôi còn sống ...

TRYGÉE

Ngoài việc đó ra, không có mục đích nào khác.

ĐẦY TỚ 2

(quay vào phía nhà, gọi to tiếng)

Này, này, các cô bé ơi ! Bố các cô bỏ các cô lại trơ trọi một mình để bay trộm lên trời đó ! Nào,

Hãy cầu xin cha, hỡi các cô gái đáng thương !

ĐỨA CON GÁI NHỎ CỦA TRYGÉE

(chạy ra hốt hoảng, theo sau là một em gái còn ít tuổi hơn)

Cha, cha ơi ! Nói cho con được rõ :
Dư luận bay đến nhà mình có thật hay không ?

Cha đi với chim, cha bỏ con thật sao ? Cha đi theo quạ, phất phơ chiều gió ! Có thật vậy, có đúng vậy không cha ? Cha, cha trả lời đi, nếu còn thương con chút xíu !

TRYGÉE

Các con ơi, vẫn rộng chỗ cho những điều giả định !

Nhưng thật sự là với các con, ta vô cùng ân hận trong lòng khi các con gọi ta là cha mà lại phải mang thân đi ăn mày từng mẩu bánh và tiền thì không hề có bóng dáng dấu vết một xu nhỏ ở nhà. Nếu cha đi thành công thì lúc trở về các con sẽ có một chiếc bánh bao thật to và một cái "bánh nướng" đặt lên trên làm gia vị[2].

---

1 Mèdes, người xứ Médie, thuộc đế quốc Ba Tư. Bọn tố giác thường dùng cái "lí do yêu nước" ấy để tố giác những người chúng không ưa. Người Athènes rất mê xử kiện.

2 Nguyên văn : *"Và một quả đấm"* đặt lên ... Tiếng Hi Lạp, chữ *kondylos* (quả đấm) đọc na ná chữ *kandalos* (bánh kẹo).

ĐỨA CON GÁI

Nhưng bằng đường nào và phương tiện nào mà cha lên đó được ? Không phải là một chiếc tàu sẽ mang cha đi trong chuyến này ư ?

TRYGÉE

Ta làm cuộc viễn du này trên cánh ngựa phi,
Chứ không phải đi bằng đường biển ...

ĐỨA CON GÁI

Cha ôm ấp mưu đồ gì mà lại đi thắng yên cho một con bọ hung để lên nhà các thần vậy, cha thân yêu ?

TRYGÉE

Cha phát hiện ra điều này trong truyện ngụ ngôn Ésope[1] : trong loài có cánh biết bay thì đó là con vật duy nhất đã tới được xứ sở các thần.

ĐỨA CON GÁI

Đó là một chuyện bịa không thể nào tin được,
hỡi cha, cha của con ơi !
Rằng một con vật thối tha như vậy đã lên được đến
chỗ ở các thần linh !

TRYGÉE

Nó đã lên đó cái thời xa xưa, vì căm ghét con chim ưng : nó đã xô đổ trứng con chim ưng để trừng phạt nó.

ĐỨA CON GÁI

Cần làm như vậy thì đáng lẽ cha phải thắng cương con ngựa Pégase để có cái vẻ oai phong bi đát trước mặt các thần chứ !

---

1 *Ésope* (Aisopos), nhà ngụ ngôn Hi Lạp ở thế kỉ VII-VI tr.CN, nguyên là một nô lệ được giải phóng. Có những truyện ngụ ngôn nổi tiếng như "*Con cáo và chùm nho*". Người ta thường nhắc câu chuyện "*Những cái lưỡi của Ésope*". Một hôm, ông chủ là Santos sai Ésope ra chợ mua cái gì ngon nhất. Ésope mua về một mớ toàn lưỡi, bởi theo ông lưỡi là công cụ giao tế trong cuộc sống công dân, là chìa khoá của khoa học, là cơ quan của chân lí và suy lí, của lời nguyện cầu... Hôm khác, ông chủ thử bắt bẻ ông, lại sai ông ra chợ mua cái gì dở nhất. Ésope cũng lại mua về một mớ lưỡi như lần trước, với lí do : lưỡi là cái xấu nhất trên đời, bởi nó là đầu têu mọi sự cãi lộn, là nguồn gốc mọi hiềm khích và chiến tranh, là cơ quan của sự sai lầm và vu khống, là sự phạm thượng và bất kính đối với thần linh.

TRYGÉE

Nhưng mà, con gái xinh ơi, như vậy thì phải tăng gấp đôi suất ăn cần mang theo, còn như thế này thì những thức ăn cha nuốt vào bụng cũng đủ thừa nuôi nó.

ĐỨA CON GÁI

Và nếu nó bị rơi xuống làn sóng đắng ?
Với cái cánh này nó sẽ thoát làm sao ?

TRYGÉE

(với một cử chỉ tục tĩu)

Để phòng xa, cha sẵn có đây một mái chèo để dùng. Và cha sẽ có một con thuyền cánh cứng ... "bọ hung" như người ta đóng ở Nacos[1].

ĐỨA CON GÁI

Nhưng cảng nào sẽ đón cha trong trang phục lạ lùng kia ?

TRYGÉE

Ở cảng Pirée, chẳng có Vũng Bọ Hung là gì[2] ?

ĐỨA CON GÁI

Ít nhất cha hãy cố gắng mà để ý đừng có bước sai một bước nào kẻo lại rơi tõm xuống đó nghe cha : cha sẽ bị què chân và sẽ tạo ra một đề tài cho Euripide đưa cha vào kịch đấy[3] !

TRYGÉE

Đó là phận sự của cha, cha sẽ lo !

(với khán giả)

Và các ngài, mà vì yêu thương tôi chịu đựng thử thách này, xin hãy nhịn ba ngày đừng đánh rắm hoặc đi xia gì cả ! Bởi vì nó

---

1 Các xưởng hải quân Nacos đóng những chiếc tàu vận tải ngắn và to trùng trục, người ta gọi là "tàu bọ hung".

2 Cảng *Pirée* có 3 vũng, một trong ba vũng đó mang tên "Vũng Bọ Hung" thật.

3 Aristophane vẫn thường công kích Euripide và nhà thơ bi kịch này quen xây dựng những nhân vật què chân – kiểu như Télèphe – làm nhân vật chính trong nhiều tác phẩm của mình.

mà đánh hơi thấy mùi gì trong lúc còn bay trên không là lập tức nó lộn ngược trở lại và hất tôi xuống để đi tìm mồi liền ngay tức khắc !

(Hai đứa bé lui vào. Cái máy lại hoạt động. Trygée treo lơ lửng giữa đất và trời, vừa đung đưa vừa nghiến răng.)

TRYGÉE

(hoạt bát)

Nào, Pégase, lên đường !
Bước vui tươi nhảy nhót
Leng keng đôi hàm thiếc
Trên vỏ cứng vàng ươm
Nhong nhong đôi tai ngoắt ...

(sợ sệt)

Kìa ! Làm chi đó vậy ?
Sao nhằm đống phân tiêu
Mà giúi mũi mi vào ?

(động viên và trữ tình)

Nâng mình lên, mạnh dạn !
Rời mặt đất ! Giờ đây
Tung cánh rộng tầng mây
Phi theo làn gió cuốn
Thẳng cung điện thần Trời !

(nghiêm khắc)

Hãy xa lánh mùi thơm
Của phàm trần rác rưởi,
Thức ăn đời hiện tại...

(kinh hoàng và lưu loát, với những điệu bộ to tát về phía mặt đất)

Ê, anh bạn ơi ! Cái kiểu gì làm vậy ?
Ừ chính anh, dưới kia, đang thả phân ra
Nơi xóm thanh lâu của xứ Pirée,
Muốn cho tôi chết, anh muốn cho tôi chết hử ?

Nào, có chịu vùi sâu ngay thứ đó,
Đắp lên trên một đống đất tươi
Trồng phủ lên một cụm rau mùi
Rồi tưới xuống bằng nước hoa thơm phức ?

(giọng châm biếm)

Nếu gặp điều bất trắc
Rơi tõm từ "xe mây"
Thế là người Chiotes
Vì cái chết của tôi
Phải đền năm triệu bạc[1]
Nguyên do của chuyện này
Tại cái trôn anh tất !

(kinh hoảng)

Ôi, ôi chao ! Sợ quá ! Ta nói thật, không phải đùa đâu ! Này, anh điều khiển máy ơi, coi chừng nghe. Ta thấy bụng ta như đầy đầy, cuồn cuộn xung quanh rốn. Anh không cẩn thận thì ta dọn ngay một ... suất ăn cho con bọ hung đây ! Nhưng kìa, dường như các thần không còn xa nữa ! Đúng kia rồi ! Ta đang nhìn thấy lâu đài của Zeus.

(Cái máy dừng lại và thả Trygée trước cửa Olympe. Anh đập cửa một cách quả quyết.)

Ai là người gác cổng nhà Zeus nhỉ ? Nào ! Mở cửa ra !

HERMÈS

(đằng sau cánh cửa)

Nghe mùi trần thế... Đâu tới ?

(mở cửa ra thấy Trygée với con ngựa – bọ hung của anh ta)

Lạy Thượng đế quyền uy ! Cái gì kinh tởm thế này ?

TRYGÉE

Một con ngựa – bọ hung.

---

1 Nhắc tới số tiền mà các đồng minh phải cống nạp cho Athènes.

HERMÈS

Bẩn thỉu ! Mi là một thằng vô liêm sỉ hết chỗ nói ! Một thằng mất dạy hoàn thiện, mất dạy cực kì, mi lên đây bằng cách nào, nói, cái thằng bẩn thỉu cực kì trong các thằng bẩn thỉu kia ? Tên mi là gì ? Mi có chịu nói hay không đây ?

TRYGÉE

Tên tôi là "Chúa mất dạy".

HERMÈS

Nguyên quán mi ở đâu ? Trình bày nghe.

TRYGÉE

Ở xứ "Cực kì mất dạy".

HERMÈS

Cha mi là ai ?

TRYGÉE

Cha tôi ư ? Là "Tổ sư mất dạy".

HERMÈS

Đất trời ơi !

Cái chết đợi mi, khôn đường tránh thoát nếu mi không mở to mồm khai ngay tên họ của mi !

TRYGÉE

Trygée, thị trấn Athmonée[1], một người trồng nho sành nghề. Không mật thám, không nói càn : cái đó không phải bản tính của tôi.

HERMÈS

Thế mi tới đây làm gì ?

TRYGÉE

Để mang đến cho anh những miếng rõ ngon lành : đây !

---

1 *Athmonée* là một thị trấn ở cách Athènes khoảng hai dặm (khoảng 4 km) ở phía Bắc.

HERMÈS

(trở nên dịu dàng) Ồ anh bạn béo đáng thương của tôi, anh đến bằng cách nào ?

TRYGÉE

Đấy, đấy, anh bạn tham ăn của tôi, tôi không còn là thằng "Chúa mất dạy" trong con mắt của anh nữa ư ? Nào, anh mời Zeus ra đây cho tôi !

HERMÈS

Ái dà dà ! Vậy là anh chả làm sao đến gặp được các thần nữa rồi ! Chẳng còn ai ở đây nữa : họ đã dọn đi từ hôm qua.

TRYGÉE

Dọn đến cái xó xỉnh nào trên mặt đất thế ?

HERMÈS

Ối dà dà ! Rời khỏi mặt đất, hẳn !

TRYGÉE

Thế đi đâu ?

HERMÈS

Đi xa, xa lắm ... Đơn giản thôi : tới đúng cái vùng sâu thẳm nhất của thiên khung.

TRYGÉE

Nhưng vì lẽ gì người ta bỏ anh ở lại đây một mình như vậy ?

HERMÈS

Tôi phải canh giữ các thứ lặt vặt còn lại của họ : soong chảo, ngăn kệ, chai, vò ...

TRYGÉE

Thế vì sao, các thần, họ lại dọn đi ?

HERMÈS

Người Hi Lạp đã làm cho họ bực tức ; vậy là thay cho họ, họ bèn đặt Chiến Tranh cư trú tại đây, và giao các anh cho Chiến

Tranh tuỳ nghi xử lí. Còn họ, họ dọn đi xa tít mịt mù trên cao để khỏi phải thấy các anh đánh đấm nhau và thoát ra ngoài tầm những lời than vãn của các anh !

TRYGÉE

Thế vì sao các thần lại chơi xỏ chúng tôi cái vố này, anh cho biết xem ?

HERMÈS

Bởi vì các anh đã thích Chiến Tranh hơn, trong bao nhiêu cơ hội mà họ cố tìm cách giúp các anh hoà thuận lại. Khi quân Laconie thắng một chút, họ liền bảo : "Thế là có *hai chàng sinh đôi*[1], chúng bay sẽ phải trả giá đắt đó, quân Attico bẩn thỉu ạ !". Còn người Attico các anh sau một thắng lợi, nếu người Laconie đến với các anh với những đề nghị Hoà Bình, thì lập tức các anh lại nói : "Đây là một mưu mô cạm bẫy gì đây, hỡi Thánh mẫu của Athènes[2]. Nhất định, hỡi Thượng đế vĩ đại, ta không nên chấp nhận một điều gì ! Chúng sẽ còn trở lại, miễn chúng ta không thả Pylos ra[3].

TRYGÉE

Phải thừa nhận rằng cái cách nói đó đúng là mang dấu ấn của đất nước chúng tôi !

HERMÈS

Đó là những lí do khiến cho tôi không biết rằng các anh sẽ còn tìm lại được Hoà Bình nữa hay không.

TRYGÉE

Nhưng Hoà Bình đi đâu mất ?

---

1 *Laconie* ở bán đảo Péloponèse, đứng về phía Sparte. "Hai chàng sinh đôi" tức là anh em *Castor* và *Pollux*, anh hùng bảo hộ của Sparte. Aristophane ghép ***Atti***que với La**co**nie thành Attico để nói lên khả năng hoà hợp hai bên.

2 Tức nữ thần *Athéna*, con gái của Zeus, nữ thần của trí tuệ và của chiến tranh có sự chỉ đạo của tư duy.

3 *Pylos*, bị quân Athènes chiếm đóng, đã từng bị Sparte đe doạ nghiêm trọng trước chiến thắng lẫy lừng của Cléon năm 425 tr. CN. (Xem *Những kị binh*)

HERMÈS

Chiến Tranh đã xô nàng xuống một cái hang sâu.

TRYGÉE

Cái hang nào ?

HERMÈS

Cái kia kìa, ở tầng dưới. Sau đó, anh thấy rằng nó đã phủ một đống đá to lên để ngăn cản các anh không bao giờ còn tìm lại Hoà Bình được nữa !

TRYGÉE

Anh nói đi ... Còn chúng tôi giờ đây, Chiến Tranh định phân xử cho chúng tôi như thế nào ?

HERMÈS

Tôi chỉ biết một chuyện : Là tối hôm qua, hắn đã đặt hàng được một cái ... cối, kích thước to ... vượt tất cả !

TRYGÉE

Thế hắn định làm gì với cái cối ấy ?

HERMÈS

Bỏ các thành bang các anh vào mà nghiền nát như cháo. Đó là ý định của hắn ta. Nhưng mà tôi đi đây ! Hắn sắp ra rồi ! Tôi đoán vậy. Hắn đang làm om sòm lên dưới kia !

(Người ta nghe có những tiếng la thét kinh khủng. Hermès chuồn)

TRYGÉE

(kinh sợ) Ối chà chà, khốn nạn ! Chao ôi ! Làm sao chạy thoát được hắn bây giờ ? Ta cũng nghe như có tiếng đổ vỡ ầm ầm của cái cối Chiến Tranh ! ...

(Anh ta trốn nấp trong xó. Chiến Tranh ra, hai tay lăn một cái cối kinh khủng.)

CHIẾN TRANH

(cay chua) A ha ! Loài người ! Loài người khốn khổ ! Loài người chịu đau thương ! Mày sắp sửa, ngay bây giờ, nhận được món ăn gì đây, xuyên qua hàm răng mà vào bụng ?

TRYGÉE

(một mình) Thượng đế ! Ngày Trời ơi ! Cái cối này ... tầm cỡ lớn sao ! Và Chiến Tranh ! Với cái lông mày chao ôi là ghê sợ ! Nó đấy ư ? Chính nó, cái mà chúng ta trốn tránh, cái kinh khủng, cái bọc sắt, cái mà trong quần cộc chúng ta ...

(anh ta càng thu mình ẩn nấp, dễ hiểu thôi)

CHIẾN TRANH

(ném những củ tỏi to vào trong cối)

A ! Prasies[1] đáng thương, ba mươi lần, năm mươi lần, trăm ngàn lần khốn khổ ! Hôm nay đây, người ta sắp biến mi thành một nồi thịt nấu nhừ !

TRYGÉE

(với khán giả) Thưa các ngài, đây chưa phải việc chúng ta : điều thất sủng này liên quan đến xứ Laconie.

CHIẾN TRANH

(ném loại tỏi nhỏ vào cối) Tội nghiệp xứ Mégare ! Tội nghiệp xứ Mégare ! Mi sắp phải bị giã nhừ và hoàn toàn nát nhũn như người ta giã tỏi !

TRYGÉE

(một mình) Mẹ kiếp khốn nạn ! Thế là thừa thãi những cái để làm cay và tuôn nước mắt những người dân xứ Mégare !

CHIẾN TRANH

(ném bánh sữa vào cối) Sicile ơi, mi nữa, mi sẽ hoá thành nồi cháo sữa ngon lành trên bếp !

TRYGÉE

(một mình) Dân tộc bất hạnh ! Nó sắp bị chà xát cho đến chết mới thôi đây !

---

1 *Prasies* là một thành phố cổ ở Laconie ; Tiếng Hi Lạp, đồng âm với chữ "củ tỏi". *Mégare* là một thành phố ở eo đất *Corinthe* (Xem *Những người Acharnes*).

CHIẾN TRANH

Và bây giờ, cái ta cần bỏ vào cối ... là mật ong của xứ Attique này !

TRYGÉE

(một mình) Ê, này ! Ta khuyên mày nên dùng thứ mật ong khác. Thứ này giá quá đắt, bốn ôbôl một côtyl[1] ! Đừng có quá nặng tay đối với những cái gì của xứ Attique !...

CHIẾN TRANH

(hướng về phía nhà) Hê là, nhỏ ! Ẩu Đả đâu !

ẨU ĐẢ

(xuất hiện) Chuyện gì vậy thưa ông ? Ông gọi con ?

CHIẾN TRANH

Với số hiệu mày, mày sắp đánh nhau ác liệt đó ! Mày vòng hai tay lại, giả vờ à ? Đây, phần mày đây : một cái bướu !

(tát tai Ẩu Đả một cái)

TRYGÉE

(một mình) Bốp ! Cái bướu trộn hồ tiêu !

ẨU ĐẢ

(khóc vờ) Ối chà chà, cứ phải chịu thôi, thưa ông !

TRYGÉE

(một mình) Món ăn này của hắn, hình như hắn đã xát muối sẵn rồi !

CHIẾN TRANH

Mang cái chày ra đây cho tao, phi nhanh lên !

ẨU ĐẢ

Thưa ông quý yêu, làm gì có ! Chúng ta vừa mới dọn nhà tới hôm qua !

CHIẾN TRANH

Chạy sang người Athènes mượn một chiếc, nhanh chân lên tí nữa !

---

1 Một côtyl bằng 0,26 lít.

ẨU ĐẢ

Dạ, con đi ngay, dĩ nhiên là thế rồi ! *(một mình)* Không thì lại "sắp đánh nhau ác liệt !".

TRYGÉE

(một mình) Vậy là thật ư ? Chúng ta sẽ làm gì, chúng ta, những con rối đáng thương ? Các ngài thấy có phải chúng ta đang đứng trước một nguy cơ rất lớn ! Chỉ cần thằng nhỏ trở về với cái chày của nó, là lão ta có thể tha hồ làm mứt hết các thành bang của chúng ta ! A ! Thần Rượu ơi ! Ước gì nó chết quách đi còn hơn là trở lại với cái chày !

CHIẾN TRANH

(thấy Ẩu Đả trở về tiu nghỉu) Sao mày ?

ẨU ĐẢ

Thưa Ngài nói gì ạ ?

CHIẾN TRANH

Mày không cầm chày về à ?

ẨU ĐẢ

(líu lưỡi không nói được vì sợ) Là vì ... sau cùng ... là vì ... bởi hắn ngoẻo mất rồi, cái chày của người Athènes, cái gã hàng da lâu nay đã biến Hi Lạp thành nồi cháo sữa ấy !

TRYGÉE

(một mình) À, tốt quá ! Hỡi Bà chủ của Athènes, Nữ thần bảo vệ chúng tôi ! Cái gã ấy, hắn chết đi là biết điều đó, chết thật đúng lúc, vào đúng trước khi kịp dọn nồi cháo sữa của hắn ra mời đồng hương của hắn.

CHIẾN TRANH

Vậy thì chạy tìm cho tao cái chày khác, ở Sparte, ba chân bốn cẳng lên !

ẨU ĐẢ

Như vậy là đúng đó, thưa ông chủ !

CHIẾN TRANH

Và mau trở về, nghe không ?

TRYGÉE

(một mình) Các ngài ơi ! Cái gì sắp sửa đổ xuống trên đầu chúng ta đây ? Bây giờ đây mới là phần quan trọng. Nào, nếu trong các ngài tình cờ có ai nắm được điều bí mật của thần linh, thì đây là một dịp để ta dâng một lời cầu nguyện xin các thần linh gạt rō xa đi ... cái chuyện trở về của nó !

ẨU ĐẢ

(trở về, thảm hại) Ôi than ôi, bất hạnh ! Khốn khổ, ôi khốn khổ ! Ôi chao ôi, chao ôi !

CHIẾN TRANH

Cái gì ? Cái gì ? Mày không trở về tay không lần nữa đấy chứ ?

ẨU ĐẢ

Nó cũng mất tiêu rồi, cái chày của người Sparte[1] !

CHIẾN TRANH

Sao, thằng đĩ trai kia ?

ẨU ĐẢ

Người Sparte gửi nó lên miền đất Thrace ! Người ta mượn nó đi ... và thế là người ta mất tiêu nó luôn !

TRYGÉE

(một mình) Hay lắm, hay lắm ! Mẹ kiếp Sparte ! Có thể có chiều hướng tốt đây ! *(làm bộ nghiêng mình trông xuống phía dưới)* Dũng cảm lên, hỡi người trần thế !

CHIẾN TRANH

Mang tất cả những bộ sậu này cất đi ! Ta, ta về nhà, ta sẽ đẽo một cái chày khác !

(Chiến Tranh và Ẩu Đả cùng vào)

---

1 Cái chày của người Athènes là *Cléon* ; cái chày của người Sparte là *Brasidas*, cả hai đều tử trận tại Amphipolis (tại xứ Macédoine).

TRYGÉE

(từ chỗ ẩn nấp chui ra) Thực tình mà nói, đây đúng là lúc nên hát câu điệp khúc trứ danh mà Datis một hôm đã vừa xoa mình vừa hát :

"Ôi ! Những phút giây hạnh phúc,
Vui tươi, bao xiết ngọt ngào !".

Giờ đây, thưa các ngài Hi Lạp : là một cơ hội tốt cho chúng ta chấm dứt những chuyện hỗn loạn và giao tranh, để lôi ra khỏi hầm cái Hoà bình mà tất cả chúng ta đều yêu quý, trước khi có một cái chày mới đến chặn ngang giữa lối chúng ta đi ! Nào, những người lao động đất đai và buôn bán, những người làm nơi công xưởng, hiện trường, những người ngụ cư, những người bên ngoài và hải ngoại, hãy tới đây, tất cả mọi dân tộc, nhanh nhanh lên, mang theo cuốc thuổng, dây thừng và đòn bẩy ! Đây là thời cơ cho chúng ta thắng lợi – thời cơ Trời cho !

(Đội Đồng Ca vào, xô đẩy nhau với một động tác rất mãnh liệt)

NHẠC TRƯỞNG

(với cái giọng stentor[1])

Tới đây, tất cả mọi người, cất bước đi lên tự nguyện và vui vẻ, thẳng tiến trên con đường hạnh phúc ! Tất cả người Hi Lạp, muôn người như một, hãy chung tay cứu viện, đây là lúc hoặc chẳng bao giờ ! Chúng ta hãy rời bỏ những mặt trận giao tranh và bọn tướng tá gieo tai hoạ ! Đã đến ngày phải tống cổ đi những tên đồ tể của chiến tranh !

(với gã Trygée)

Tốt ! Bây giờ, anh hãy giải thích cho chúng tôi nghe cách làm như thế nào : Anh sẽ là người đốc công chỉ đạo của chúng tôi. Không cần quanh co gì cả : tôi tự hứa với mình sẽ không bỏ cuộc

1 *Stentor* là một người truyền lệnh của quân Hi Lạp trong Chiến tranh thành Troie, có cái giọng thét vang dội đến kinh hoàng (Xem *Iliade*). Cái tên riêng ấy đã được dùng như một danh từ chung để chỉ những người có giọng vang như sấm.

hôm nay, trước khi, chúng ta đưa được ánh sáng vị Nữ Thần vĩ đại nhất, trong các Nữ Thần, và là người bảo hộ dịu hiền nhất của các đồng nho ta bằng những dụng cụ và đòn bẩy trở về !

TRYGÉE

Anh có chịu câm bớt cái mồm đi không ? Coi chừng ! Nếu sự việc này làm anh sướng vui quá mức, khéo lại làm cho gã kia ở dưới đó lại khạc lửa vào Chiến Tranh, với những câu la lối om sòm này !

NHẠC TRƯỞNG

Nghe rồi : một cái lệnh như thế làm cho người ta vui thích ! Chứ không phải như : "Lệnh đến tập trung mang theo ba ngày lương thực" !

TRYGÉE

Cần phải cảnh giác với gã kia, con chó ba đầu dưới âm ti ấy[1] : đừng để cho hắn lại nấu cháo sữa và sủa càn như hồi còn trên dương thế, rồi luồn vào dưới chân chúng ta ngăn cản chúng ta lôi Nữ Thần ra khỏi cái hang đang giam giữ chân Nàng !

NHẠC TRƯỞNG

Phen này thì không sợ một kẻ nào cướp mất Nàng, một khi ta đã ôm được Nàng trong đôi cánh tay ta, la la la !

TRYGÉE

Các bạn ơi, các bạn mà không bơn bớt mồm la hét thì chính là các bạn kí bản án tử hình tôi đó ! *(chỉ cái cửa mà Chiến Tranh đã đi vào nhà)* Hắn ta sẽ lại nhảy sổ ra và đá tung tất cả lên không cho mà xem !

NHẠC TRƯỞNG

Mặc kệ ! Cho hắn cứ xáo trộn, cho hắn cứ giày đạp, cho hắn cứ đá tung tất cả lên không : những hoan hỉ reo mừng của chúng ta hôm nay, không gì có thể ngăn cản được !

(Đội Đồng Ca lao vào một loạt những điệu nhảy, đập chân loạn xạ)

---

1 Con chó *Cerbère* canh giữ âm ti có ba đầu, đây chỉ Cléon.

TRYGÉE

Các anh bị làm sao thế ? Ốm rồi à ? Nhân danh Trời, đừng làm hỏng một công việc tuyệt vời như vậy với những cặp đùi cò sếu của các anh !

NHẠC TRƯỞNG

Tôi có nhảy nhót, không phải là lỗi của tôi ! Tôi không thể làm khác được ! Vui mà lại : có phải tôi vận động cặp giò tôi đâu : tự nó nó nhảy nhót lấy một mình đó chứ !

TRYGÉE

Nào bây giờ thế là đủ ! Chấm dứt nhảy nhót đi, thôi !

NHẠC TRƯỞNG

Được rồi ! đây nhé, chấm dứt, xong !

TRYGÉE

Anh nói gì ? Anh vẫn tiếp tục. Đấy kia !

NHẠC TRƯỞNG

Đâu có ! Cho tôi nhảy một cái điệu này nữa là thôi thật !

TRYGÉE

Thôi được, cho xong nốt điệu này ; nhưng sau đó là thôi, không nhảy múa, không gì nữa cả, nghe chưa !

NHẠC TRƯỞNG

Chúng tôi sẵn sàng ngừng những điệu nhảy múa nếu anh thích như vậy.

TRYGÉE

Nhưng mà, đây kia, các anh có chịu thôi đâu !

NHẠC TRƯỞNG

Còn một điệu nhỏ này nữa, hỡi Thượng đế lòng lành ơi ! một cái dập chân phải thôi mà, rồi nghỉ thật !

TRYGÉE

Được, cho các anh làm nốt đi. Rồi đừng quấy rầy tôi nữa !

NHẠC TRƯỞNG

Nhưng còn cái chân trái nó cũng đòi phần của nó cơ, tôi không sao cưỡng lại được ! Ôi vui mừng và hoan hỉ, những tràng vỗ tay và những trận reo đùa ! Thoát khỏi tấm khiên, thật sướng hơn là được trút khỏi tuổi già vậy !

TRYGÉE

Vui mừng, không. Chưa phải là lúc ! Các anh chưa thắng lợi hoàn toàn đâu ! Bao giờ ta nắm chắc Hoà Bình trong tay, khi đó niềm vui là của các anh,

Với tiếng thét, câu cười ! Đúng thế
Tới khi đó, các người có thể
Ra biển khơi, ở lại trong nhà
Mà yêu đương, đánh giấc ngủ trưa,
Những hội lễ liên bang đi khắp,
Rồi yến tiệc, rồi chơi trò côttab[1]
Sống những tháng năm êm ả vui tươi,
Trong tiếng hò reo khúc hát yêu đời !

ĐỘI ĐỒNG CA

(*Khúc ca*)

Ước gì thấy hiện lên ngày đó thật :
Phiền luỵ nhiều rồi, anh rõ hay không ?
Ta đã bao phen gối đất nằm sương
Những đêm trường cùng với Phormion[2]
Anh sẽ chẳng thấy ta xét xử
Quá gắt gay hay với giọng rên hờn ...

TRYGÉE

Cũng đừng có sắt đanh, cứng nhắc
Như trước kia, theo thói cũ, nghe chăng ?

---

1 Một trò chơi té rượu trong các bữa tiệc thời xưa.

2 *Phormion* là một tướng tài của Athènes, đã thắng trận Naupacte năm 429 tr. CN, năm thứ ba của cuộc Chiến tranh Péloponèse. (Naupacte tức Lépante ngày nay, ở vịnh Corinthe.)

ĐỘI ĐỒNG CA

Ta sẽ rất đáng yêu
Rồi anh xem ! Trẻ lại
Chỉ vì ta thoát khỏi
Những phiền muộn giày vò
Tính đã biết bao lâu
Họ giết nhau, vật nhau man rợ,
Đi, về trường luyện võ[1]
Chen chúc nào giáo, khiên
Nhưng ta hãy tính xem
Làm gì đây đáp lại
Trọn lòng anh mong mỏi ?
Anh cứ nói đi thôi :
Chính là anh, con người
Mà thần linh chọn lựa
Để làm người lãnh chúa
Và Thầy của chúng tôi !

TRYGÉE

Nào, hãy cho tôi đứng trên mà nhìn xuống một chút xem chúng ta sẽ dọn đống đá kia đi bằng cách nào !

HERMÈS

(trở lại, giận dữ) Tên mất dạy, tên vô sỉ, mày định làm gì đó ?

TRYGÉE

Chẳng có gì là phạm pháp cả, y như Cillicon[2] thôi.

HERMÈS

Rồi mày sẽ biết tay, thằng khốn nạn ạ !

---

1 Tức *Lykêiôn*, ở ngoại ô Athènes, có những khu vườn rộng và đẹp. Aristote từng dạy học trong khu Lykêiôn này. Chữ *Lycée* (trường trung học – tiếng Pháp) chính do chữ *Lykêiôn* mà ra.

2 Nhân vật *Cillicon* đã bán nước mà không một chút hối hận trong lòng. Tên hắn đã đi vào ngạn ngữ.

TRYGÉE

Ối già, nếu tôi rút phải con bài thua !... Bởi vì anh là Hermès, tôi đoán chắc thế nào anh cũng chơi kiểu chơi xúc xắc[1] !

HERMÈS

Mày sẽ chết. Mày đến số rồi !

TRYGÉE

Ngày nào thì đến số ?

HERMÈS

Ngay bây giờ, không sai một giây !

TRYGÉE

Nhưng mà tôi chưa sắm sửa được chút gì, bột không, bánh sữa không, để đi thanh toán nợ nần[2].

HERMÈS

Mặc kệ, mày sẽ chết cứng !

TRYGÉE

Không lẽ ? Tôi sẽ được đưa lên địa vị hạnh phúc này mà tôi không hề biết à[3] ?

HERMÈS

Mày có rõ rằng Zeus đã tuyên án tử đối với bất kì ai bị bắt quả tang đang lôi Nàng ra khỏi đất hay không ?

TRYGÉE

Thế thì hết đường thoát, tôi thấy rõ : cái chết đang chờ tôi à ?

HERMÈS

Hãy coi như chắc chắn !

---

1 Hermès là thần dẫn đường, thần của trộm cắp, của buôn bán ngẫu nhiên, may rủi. Chơi xúc xắc là kiểu chơi may rủi.

2 Trygée lại nhắc đến cái luật lệ "ba ngày lương thực" bắt buộc đối với người công dân được động viên vào quân đội.

3 Có một sự chơi chữ nghịch ngợm ở câu nói của Hermès cho nên Trygée mới đáp lại như vậy. Không thể dịch được lối chơi chữ này của Aristophane cũng như khó mà dịch được những câu thơ nói lái của Hồ Xuân Hương ra tiếng nước ngoài.

TRYGÉE

Vậy thì, anh cho tôi vay ba trăm để mua một con lợn sữa : Tôi phải xin được thụ pháp trước khi lìa khỏi cuộc đời !

HERMÈS

(với giọng nói to khoẻ, mắt nhìn lên trời)

Hãy cứu tôi, hỡi Thượng đế toàn năng gieo sấm sét kinh hoàng !

TRYGÉE

Nhân danh Thượng đế thiêng liêng, thưa Ngài, tôi van Ngài, đừng làm mặt đạo đức giả với chúng tôi !

HERMÈS

(không suy chuyển, cứng cỏi như thần tượng của bổn phận)

Ta không thể lặng im được !

TRYGÉE

Được lắm chứ ! ... Nhân danh những thức ăn thiêng liêng mà tôi đã vui vẻ biếu Ngài khi tôi mới đến.

HERMÈS

(hơi dịu lại) Nhưng mà anh bạn ơi ! Zeus sẽ biến tôi thành mây khói nếu tôi không gào cái chuyện này cho om sòm cả lên !

TRYGÉE

Đừng có gào, tôi van Ngài, Hermès, con mèo con yêu quý của tôi ơi ! *(ngoảnh lại phía Đội Đồng Ca)* Này, còn các anh, cái gì xảy ra vậy ? Các anh đứng nghệt ra như trời trồng đó sao ? Các anh đừng đứng lặng thinh thế, khốn khổ ạ ! Hắn ta lại sắp gào hét lên bây giờ !

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

Xin miễn hết, Ngài Hermès ơi, xin miễn !
Nếu Ngài còn nhớ lại cái khi
Ngài đã xơi, lòng vui sướng tràn trề,
Con lợn sữa của tôi dâng cúng.

Trong giờ khắc chúng tôi lâm nạn,
Vật biếu này, Ngài chớ khá coi khinh !

TRYGÉE

Ngài có nghe những câu hát vuốt ve mình,
Họ hát dâng Ngài, chủ nhân và lãnh chúa ?

ĐỘI ĐỒNG CA

Ngài làm ơn đừng theo đuổi chúng tôi
Với một sự thù hằn hâm mới ấy
Cho chúng tôi tìm được Nàng trở lại,
Nào, ban cho chúng tôi được hưởng niềm vui,
Ngài, mà lòng âu yếm con người
Và tính rộng rãi chói lên sáng rực
Trên thiên cung không ai sánh được,
Đừng nôn ra tên hiếu chiến Pisandre[1],
Lông mày y, và túm lông ba chòm !
Trong lúc chúng tôi, hỡi Ngài lãnh chúa
Rước xách linh đình, trang nghiêm cúng lễ :
Cả tấm lòng tôn kính dâng lên
Cho Ngài đây, muôn kiếp vĩnh hằng !

TRYGÉE

(thống thiết) Tôi van Ngài, Ngài hãy xót thương, nghe lời họ cầu khẩn. Ngài hãy ghi nhận rằng : hôm nay họ ca tụng Ngài nhiều hơn thuở trước, bởi vì ngày nay họ giỏi ăn cắp hơn ngày xưa[2]. Và tôi sẽ tiết lộ cho Ngài hay một sự việc nghiêm trọng, kinh khủng mà người ta đang âm mưu, chống lại các thần.

HERMÈS

Được ! Anh cứ tiết lộ đi : tôi cũng không phải là con người không lay chuyển nổi đâu !

---

1 Một tên hiếu chiến của Athènes.

2 Hermès cũng là thần của bọn du côn, ăn cắp.

TRYGÉE

Cô nàng Mặt Trăng và lão mất dạy Mặt Trời, họ âm mưu với nhau chống lại Ngài đó (cái này xảy ra lâu lắm rồi) ; họ phản bội người Hi Lạp và phục vụ cho bọn Man di.

HERMÈS

Thế vì sao họ lại làm như vậy ?

TRYGÉE

Là bởi vì chúng tôi thì chúng tôi dâng lễ vật cho người Hi Lạp. Vì vậy mà họ muốn nhìn thấy chúng tôi bị tiêu diệt sạch đi, theo lẽ công bằng, để họ được duy nhất là những đối tượng cho con người thờ phụng.

HERMÈS

Té ra đó chính là cái mà họ đánh cắp của chúng ta ít lâu nay trên tờ lịch và họ gặm dần trên con đường mòn xe họ vẫn đi à ? Quân hủ lậu[1] !

TRYGÉE

Vâng, đúng vậy đó ! Bây giờ thì, hỡi Hermès rất thân yêu, hãy vui lòng hộ chúng tôi một tay, giúp chúng tôi kéo Nàng ra khỏi đó ! Rồi chúng tôi sẽ dâng lễ rước linh đình của ngày lễ chung toàn quốc, cùng với mọi nghi thức tôn giáo khác cho Ngài. Sẽ là của Hermès, từ đây, ngày đại lễ Panathénée, những phép diệu huyền, những ngày lễ Dipolie và những ngày lễ Adonie[2], tất cả ! Và bao nhiêu dân tộc khác, khi thấy mọi nỗi khổ của mình đã chấm dứt, thì khắp nơi họ sẽ dâng lên cho Hermès, vị cứu tinh thần thánh, nhiều vật lễ hi sinh[3]. Rồi Ngài sẽ còn thu nhập

---

1 Liên hệ với việc cải cách lịch ở Athènes (Xem *Những đám mây*).

2 Những ngày lễ *Panathénée* – Lễ quốc khánh toàn Athènes, lớn nhất và xưa nhất – những phép diệu huyền chúc tụng Nữ thần Déméter (Nữ thần của nông nghiệp và văn minh), những lễ *Dipolie* ca ngợi Zeus, những lễ *Adomie* ca ngợi Aphrodite. Những ngày lễ ấy từ đấy về sau trở thành ngày lễ của Hermès.

3 Không những *Hermès* được sở hữu những ngày lễ mà còn được sở hữu một số danh hiệu trước kia dành cho các vị thần khác. Ví dụ "cứu tinh thần thánh" (nguyên văn : giữ gìn khỏi tai hoạ) nguyên là danh hiệu của Apollon.

hàng đống bao nhiêu nguồn lợi khác. Để mở đầu, *(đưa tận tay Hermès một cái cốc có chân bằng vàng)* đây là món quà tôi dâng tặng Ngài để Ngài có thể tha hồ nhậu nhẹt.

HERMÈS

(mềm mỏng) Chao ôi ! Với các đồ bằng vàng bạc, tấm lòng ta bao giờ cũng âu yếm thân thương ! *(với Đội Đồng Ca)* Vậy là từ giờ phút này trở đi là công việc của các vị đó, thưa các vị người trần ! Nào, mang cuốc xẻng tới đây và dọn sạch đống đá đi nhanh nhanh lên chút.

NHẠC TRƯỞNG

Xin nhất trí. *(với Hermès)* Bây giờ thì, với tài khôn khéo thần linh tuyệt diệu của Ngài, xin Ngài hãy nắm quyền điều khiển. Hãy hướng dẫn cách làm cho chúng tôi như một đốc công thành thạo trong nghề. Còn chúng tôi ở dưới trướng của Ngài đây, Ngài sẽ chứng kiến rằng chúng tôi là những con người biết lao động.

TRYGÉE

(với Hermès) Nào, Ngài hãy cầm cốc thánh dâng lên để chúng tôi tụng kinh trước khi công việc bắt đầu.

(Đội Đồng Ca bắt đầu dọn dẹp đống đá.)

HERMÈS

(cầm chiếc cốc trên tay, rất trịnh trọng)

Vật lễ thánh vô cùng thần thánh ! Hãy yên tĩnh suy tư ! Dâng lễ vật nầy, chúng tôi cầu xin : Ngày hôm nay sẽ mở cửa cho người Hi Lạp đi vào một kỉ nguyên muôn nghìn hạnh phúc, và kẻ nào hôm nay thực tâm nắm chắc chiếc dây thừng thì kẻ đó không bao giờ sẽ phải cầm khiên nữa ! ...

TRYGÉE

Không, lạy các thánh thần ! ... mà sẽ sống trong Hoà bình suốt trọn cuộc đời, bên cạnh người vợ thân yêu, lo quạt lửa ở cái lò con của nó[1] !

1 Ý nghĩa lập lờ, tục tĩu.

HERMÈS

Và kẻ nào thích có Chiến Tranh, thì kẻ đó suốt đời không một phút nghỉ ngơi, không một lúc nào ngừng, hỡi vị Thần tuý luý ...

TRYGÉE

... chỉ lo gỡ những mũi tên đâm thủng khuỷu tay !

HERMÈS

Và nếu có ai vì nhìn trộm bảng tăng lương mà ganh tị với Người, hỡi vị Thần Nữ, về việc trở về áng sáng, thì cầu cho hắn, trong cuộc giao tranh ...

TRYGÉE

... cũng gặp chuyện rủi ro như Cléonyme đã gặp.

HERMÈS

Và nếu có một tên thợ bào cán giáo hay một gã bán khiên nào đó muốn được nhiều lợi mà mong muốn những cuộc giao tranh ...

TRYGÉE

... thì cầu cho hắn bị bọn trộm cắp vào nhà cướp sạch sành sanh và phải ăn toàn đại mạch.

HERMÈS

Và nếu kẻ nào vì muốn làm tư lệnh trưởng mà khước từ không chịu kề vai sát cánh với chúng ta – hoặc vì đã chuẩn bị sẵn sàng đào ngũ một cách đê tiện ...

TRYGÉE

... thì bị căng lên bánh xe và đánh đòn tan xác.

HERMÈS

Và chúng ta, thì hạnh phúc ! Hoan hô hết máu chảy ! Hoan hô !

TRYGÉE

A ! Đừng có nói đến "máu chảy" nữa ! Chỉ reo "hoan hô" thôi, đừng thêm thắt gì !

HERMÈS

Đúng, đúng đấy ! Hoan hô ! Ta "hoan hô" thôi, không thêm thắt gì !

TRYGÉE

Hoan hô Hermès, hoan hô các nàng Duyên Nữ, hoan hô các Nữ Thần Giờ, hoan hô vị Nữ Chúa Tình yêu và Dục vọng !

HERMÈS

Nhưng vị thần Chinh Chiến, thì không !

TRYGÉE

Không !

HERMÈS

Các thần Tàn Sát, cũng không !

TRYGÉE

Không !

HERMÈS

Tất cả, chìa vai ra, thật khoẻ vào ! Quấn chắc dây thừng, kéo mạnh ! Kéo !

(Đội Đồng Ca bắt đầu nắm kéo những chiếc dây thừng)

ĐỘI ĐỒNG CA

Ô hê ! Kéo nào !

HERMÈS

Kéo đi chứ !

ĐỘI ĐỒNG CA

Ô hê ! Kéo nào !

HERMÈS

Nữa ! Kéo nữa đi chứ !

ĐỘI ĐỒNG CA

Ô hê, kéo nào ! Ô hê, kéo nào !

TRYGÉE

Nhưng mà, các cha này, không phải ai cũng đều nhiệt tình kéo như nhau ! Nào, các anh có chịu xắn tay áo lên mà làm đồng đều không đây, có hay không, nói ! A ! Các vị chơi trò lếu láo hả, thưa các vị người Béotie ! Rồi các vị sẽ hối hận !

HERMÈS

Nào, kéo đi !

TRYGÉE

Kéo đi, dô ta nào !

NHẠC TRƯỞNG

(với Trygée và Hermès)

Nào, hai vị, cùng kéo với chúng tôi đi !

TRYGÉE

Tôi kéo đấy chứ, anh thấy không, tôi bám thật chắc, tôi kéo hết hơi, tôi làm cật lực !

NHẠC TRƯỞNG

Vậy thì vì sao công việc không tiến lên được tí nào ?

TRYGÉE

(xô đẩy một người kéo) Quân Lamakhos ! Mày ăn gian ! Mày ngồi lọt vào giữa chân người khác. Chúng tao không làm gì được với cái loại mày, với cái mồm há hoác ra ai cũng phải khinh ! Cả bọn Argiens kia nữa, cũng chẳng nhúc tay nhích chân tí nào ! Bao đời nay chúng nó chỉ chuyên lừa phỉnh những người vất vả làm ăn, và bằng thủ đoạn ấy, chúng nó lĩnh lương cả hai bên và ăn ở cả hai máng[1].

HERMÈS

Nhưng bọn Laconie, anh bạn tốt của tôi ơi ! Chúng nó kéo rất hăng.

TRYGÉE

Bọn đó ư ? Những đứa nào bị đóng gông[2], anh biết đó, thì làm nhiệt tình thật sự. Nhưng chỉ riêng những đứa ấy thôi, còn cái gã đập sắt kia đang cố tình cản trở công việc.

---

1 Người Argiens không tham chiến bên nào nên mong muốn chiến tranh kéo dài vô hạn định, như vậy có lợi cho chúng.

2 Tức những tù binh bắt được ở trận Pylos.

HERMÈS

Bọn Mégare cũng không làm được cái gì tốt cả. Nhưng chúng nó vẫn cố kéo, mồm thì sùi cả bọt mép, môi thì cong lên như những con chó con !

TRYGÉE

Dĩ nhiên thôi : chúng nó đang chết đói mà !

HERMÈS

Chưa đi đến đâu, các bạn ơi ! Nào tất cả cùng một nhịp, ta hãy bỏ toàn sức của mình và bám thật chắc. Ô hê, kéo nào !

ĐỘI ĐỒNG CA

Kéo đi chứ !

HERMÈS

Dô ta nào, kéo !

ĐỘI ĐỒNG CA

Kéo lên đi nào !

HERMÈS

Có nhích được tí xíu nào đâu !

TRYGÉE

Như thế này thì quá quất thật ! Người thì còng lưng tôm mà kéo, kẻ lại nhằm chiều ngược lại mà lôi ! Bọn Argiens kia, chúng bay sẽ không khỏi xơi một trận đòn !

HERMÈS

Kéo đi chứ !

TRYGÉE

Dô ta, kéo này !

NHẠC TRƯỞNG

Trong cái tập thể này đang có kẻ phá hoại.

TRYGÉE

(với người Athènes) Nào các anh, ít nhất là các anh, những người đang đói khát Hoà bình, dũng cảm mà kéo đi chứ !

NHẠC TRƯỞNG

Nhưng mà có những kẻ chỉ làm cho vướng chân !

HERMÈS

Chúng bay, người Mégare, cút mất·thây chúng mày đi ! Vị Nữ Thần, Người đang thù hằn chúng bay đó : Người nhớ rất dai. Chính chúng bay là những đứa đầu tiên đã bắt Người chịu một trận "đòn tôi"[1]. Còn các bạn người Athènes, đừng có bám lấy cái phía mà các bạn đang kéo : các bạn sẽ không đi đến kết quả gì đâu, ngoài những chuyện cãi vã nhau vô bổ. Không ! Nếu quả tình các bạn muốn lôi Nàng ra ngoài, thì hãy ngả chút xíu về phía biển[2].

NHẠC TRƯỞNG

Nào các bạn, chúng ta hãy kéo lấy một mình, các bạn nông dân chúng ta ơi[3] !

(chỉ còn những nông dân Attique ở lại kéo)

HERMÈS

A ! Với các bạn công việc chạy hơn nhiều đó, các bạn ạ !

NHẠC TRƯỞNG

Người bảo là công việc đã chạy tốt ! Nào tất cả, gắng lên hết lòng lên nghe !

TRYGÉE

Theo tôi thì chính nông dân ta sẽ thắng, chứ không ai khác !

ĐỘI ĐỒNG CA

Nào cố lên ! Tất cả cố lên !

HERMÈS

A ! Sắp được đến nơi rồi !

---

1 Ý nói chính người Mégare đã châm ngòi Chiến tranh Péloponèse (Xem *Những người Acharnes*).

2 Ý tác giả muốn khuyên phía Athènes nên nhượng bộ một chút ít trên đất liền, đừng quá tham vọng, để nắm bá quyền mặt biển, như vậy sẽ có hoà bình.

3 Aristophane thông cảm sâu sắc với nông dân, rất gắn bó, tin tưởng nông thôn, luôn luôn đứng về phía quyền lợi của nông dân mà chiến đấu trong sự nghiệp sân khấu của mình.

NHẠC TRƯỞNG

Đừng thả ! Hãy gò lưng thêm tí nữa, dũng cảm lên, khoẻ hơn lên một phen nữa xem nào !

HERMÈS

Bây giờ thì tốt đấy !

ĐỘI ĐỒNG CA

Dô ta, kéo nào ! Dô ta, kéo nào ! Dô ta, kéo, kéo nào ! Dô ta, kéo, kéo, kéo tất cả, nào !

(Hình tượng của Hoà Bình xuất hiện, đẹp chói lọi. Bên phải và bên trái là hai cô bạn thân thiết của Nàng : Hội hè – Hoan lạc và Kho báu – Mùa hè.)

TRYGÉE

Hỡi Nữ Thần tối cao ! Hỡi Người ban phát những chùm nho chín ! Chúng tôi chào Người với danh hiệu gì đây ? Tôi biết lấy đâu ra được một lời cho thật khoáng đạt ? Để chào mừng Người, phải có một Cơn Sấm Sét[1], nhưng Cơn Sấm Sét thì tôi không có trong hầm rượu của tôi. A ! xin hoan nghênh Nàng, hỡi Kho báu – Mùa hè ! Và Nàng nữa, hỡi Hội hè – Hoan lạc ! Khuôn mặt Nàng xinh sao, hỡi vị Nữ Thần yêu dấu ! Hơi thở Nàng, ôi, sao mà êm dịu, ngọt ngào, thấm tận tâm can ! Tựa như mùi thơm của sự giải ngũ và mùi thơm hương liệu.

HERMÈS

Nó không giống như cái mùi áo lính !

TRYGÉE

"Eo ôi ! Thuộc tính nhục nhã của một con người nhục nhã !"[2].

Nó có cái mùi ựa nôn của những kẻ ăn hành[3] ! Còn như Nàng, là mùi thơm của những kho báu mùa hè, của sự đón tiếp nồng

1 Theo anh nông dân Trygée thì *"Cơn Sấm Sét"* là một cái tên khoáng đạt, cao cả, nói lên được lòng tôn kính tràn ngập của anh đối với Hoà Bình (chú ý anh ta dùng toàn những hình ảnh nghề nghiệp – trồng nho – của anh trong những lời anh nói).

2 Aristophane nhại lại một câu thơ của Euripide (trong *Télèphe*).

3 Thức ăn chính của lính là bánh sữa và hành.

hậu, của ngày hội Tửu Thần, của tiếng sáo kêu, của những màn độc tấu bi kịch những khúc ca Sophocles, những câu thơ con con của Euripide và của những con sáo rừng ...

HERMÈS

A ! Liệu hồn nếu anh vu khống cho Nàng ! Một con người sản xuất ra những câu thơ chọc ghẹo con con không thể được Nàng ban ân huệ ! ...

TRYGÉE

... của cây thường xuân leo, của những con cừu con đang be be gọi mẹ, của nho rượu chưa lên men, của ngực đàn bà trong những buổi chạy vui đùa nơi đồng nội, của con ở tóc để đuôi gà, của cái hũ lật nghiêng và bao nhiêu những cái hay cái tốt khác !

HERMÈS

Kìa xem, các thành bang đã hoà giải với nhau giờ đây đang trả lời nhau với những giọng líu lo và những tiếng cười hoan hỉ !

TRYGÉE

Phải, và với những mí mắt còn sưng lên hum húp, tất cả, không trừ ai, và những vết thương bầm tím đầy người !

HERMÈS

Còn những người kia nữa, các khán giả ấy, anh hãy quan sát nét mặt của họ : anh có thể đoán ra họ làm những nghề gì.

TRYGÉE

(mất tinh thần trước cái hình vòng cung vĩ đại dày đặc khán giả) Ôi ! Chao ôi ! Khổ cái thân tôi !

HERMÈS

Ít ra, anh lại không nhìn thấy cái thằng cha sản xuất những chòm lông cấm mũ đang tự vặt lông mình ở đằng xa kia sao ?

TRYGÉE

Còn anh chàng rèn cuốc đằng kia, anh ta đã thả một tràng rắm mừng thành công đúng vào giữa mũi thằng cha sản xuất khí giới !

HERMÈS

Và anh chàng làm lưỡi hái, anh không thấy rằng anh ta phấn khởi như thế nào ư ?

TRYGÉE

Anh ta lại xoè ngón tay trước chót mũi chế nhạo thằng cha tiện cán giáo kia một cách mới ngộ chứ !

HERMÈS

Nào, bây giờ thì truyền đạt cho các nông dân biết là đã đến lúc lên đường !

TRYGÉE

Im lặng nghe thông báo ! Nông dân chúng ta, hãy lên đường, mang theo công cụ trồng trọt, ra đồng ruộng của mình, tức thời và không chậm trễ ... Không có gươm đao, giáo mác gì sất ! Tất cả ở đây đều đã thấm đượm một hương vị Hoà bình sực nức thơm tho. Nào, ai nấy hãy đi làm công việc đồng áng ngay đi, sau khi đã hát một bài tụng khúc trang nghiêm, long trọng !

NHẠC TRƯỞNG

Hỡi bình minh đã bao lần mong ước
Các dân lành và các nông dân
Người đã lên, ta vui sướng vô ngần
Ta muốn giờ đây chào hỏi ruộng nho ta,
thắm thiết
Hàng vả thân yêu, sao mà ta háo hức
Những cây ta trồng cái thuở xuân xanh
Ôm chúng vào lòng sau xa cách bao năm !

TRYGÉE

Nhưng trước hết, các bạn ơi ta phải
Tạ lễ Nữ Thần ta : Người đã quét sạch bong

Khỏi trước mắt ta lông mũ, khiên tròn ![1]
Rồi sau đó, lo ra ngay đồng ruộng,
Nhớ mua những mỡ lòng heo, thịt lợn
Mang về nhà, ai trại nấy riêng ai.

HERMÈS

Thượng đế nhân từ ! Đẹp biết bao được thấy họ kết thành một khối, chắc nịch như một cái bánh đa, phấn chấn như một chiều yến tiệc !

TRYGÉE

Nói thật, một cái cuốc đánh bóng cẩn thận, trông cứ sáng ngời lên ! Những cái cuốc xỉa kia dưới mặt trời cũng chói loé lên từng chiếc răng của nó.

Một luống nho được vun xới có thể có một bộ mặt xinh tươi ! Chao ôi ! Ta cũng vậy, giờ đây ta khao khát ra đồng, vỡ mảnh đất của ta bằng những nhát cuốc sâu và bẫm – Từ cái thời ... !

Phải đó, các bạn ơi, có nhớ
Cuộc sống tốt lành cái thuở xa xăm
Nhờ có Hoà bình ; bạn biết hay chăng
Những chiếc bánh làm bằng hoa quả
Tươi nguyên trái vả
Mát rượi đồi sim
Những chùm nho ngọt lịm trên giàn
Và yểu điệu những cành hoa tím
Dịu hiền bên bờ giếng
Trong gốc vườn ... cũng hững trái ôliu.
Ôi nhớ nhung ! ...
Và hôm nay hạnh phúc ngần nào
Được thấy những niềm vui xưa trở lại !
Nào đồng thanh ca ngợi
Cảm tạ Nữ Thần ta !

---

1 Nguyên văn : *"những hình nổi Gorgone"*, tức hình những tấm khiên hình con quái vật Gorgone (như tấm khiên của Lamakhos trong *"Những người Acharnes"*.)

ĐỘI ĐỒNG CA

Nàng đã tới ! Vui ôi ! Xin chúc
Xin chào ! Thần nữ rất mến thương !
Bấy lâu canh cánh đợi Nàng :
Trở về đồng ruộng, dạ hằng thiết tha !
Bởi chung báu vật mong chờ,
Bao yêu bao quý chính là Nàng đây !

Nàng, chỗ dựa chúng tôi duy nhất,
Đã rộng tình ban phát năm nao
Bao nhiêu ân huệ ngọt ngào,
Ân sao may mắn, huệ sao tốt lành !
Với chúng tôi người nông dân
Bột mì tinh, chính là Nàng không sai !
Chính Nàng, xưa cũng như nay,
Bàn tay cứu giúp cuộc đời bao khi !

Ôi tiếng cười hả hê náo nức
Đang chạy dài trên khắp đồng nho,
Vả xanh mơn mởn cành tơ
Khắp nơi nhựa sống mặn mà dâng lên
Say sưa nồng nhiệt đón Nàng !

NHẠC TRƯỞNG

(với Hermès) Nhưng trước đây, Nàng ở nơi đâu ? Nàng xa chúng ta, suốt cả thời gian dài ấy sao ? Hãy nói cho chúng tôi hay điều đó, hỡi vị thần giàu lòng ưu ái hơn trong tất cả các thần linh !

HERMÈS

Hỡi những nông dân ! Trí tuệ cao siêu của các bạn, hãy thấm thía những lời ta nói, nếu các bạn muốn biết rõ vì sao người ta đã để mất Hoà Bình !

Trước tiên, điều gây ra tai hoạ, đó là những nỗi oan khuất mà Phidias phải chịu[1] rồi là cái lo âu của Périclès sợ bản thân mình cũng sẽ chịu cùng số phận như trên : Các bạn có bản lĩnh, và ác mồm ác miệng, đó là cái làm cho ông ta nơm nớp sợ ngày đêm. Vậy là ông ta bèn đi trước những hình phạt đang đe doạ đổ xuống đầu ông, ông ta châm lửa đốt thành, bằng một tia lửa nhỏ : sắc luật về Mogas ; rồi ông ta ráng hết sức hết hơi thổi bùng Chiến tranh lên, đến nỗi khói của nó làm cho mọi con mắt Hi Lạp ở bờ bên này cũng như ở bờ bên kia đều phải khóc[2]. Và một khi một cành nho đã bắt đầu nổ lẹt đẹt dù nó không muốn, và một cái vò bị người ta lật đổ đã bắt đầu nổi giận và gây sự với cô bạn láng giềng, thì không còn ai ngăn chặn nổi nữa. Thế là Nàng, Nàng vội chuồn luôn.

TRYGÉE

Ngày trời ơi ! Đó là những chuyện mà không hề ai nói cho tôi hay biết ! Tôi có biết đâu rằng Phidias lại có vấn đề liên quan tới Nàng.

NHẠC TRƯỞNG

Tôi cũng vậy, cho tới ngày hôm nay tôi có biết gì đâu ! Thì ra vì thế mà Nàng có cái khuôn mặt đẹp xinh duyên dáng thế ; bởi Nàng có những mối liên quan gắn bó với một nghệ sĩ thiên tài vĩ đại dường kia ! Chao ôi ! Quả là có bao nhiêu điều chúng ta không được biết !

---

1 *Phidias*, nhà điêu khắc vĩ đại tạc ra những bức tượng tròn tuyệt diệu như "Zeus ở Olympe", bức tượng Athéna bằng đồng rất lớn và bức tượng Athéna bằng vàng và ngà voi của đền Parthénon cũng do ông chỉ đạo toàn bộ phần trang trí chạm trổ. Phidias vừa là bạn thân vừa là người được Périclès (thủ lĩnh lỗi lạc của Athènes trong thời kì phồn thịnh nhất của Athènes) đỡ đầu, bị buộc tội (oan) đã cắt xén những nguyên vật liệu dùng để tạc bức tượng Athéna bằng vàng và ngà voi nổi tiếng của ông ... Quy nguồn gốc cuộc chiến tranh Péloponèse vào những chuyện vặt vãnh đó là thiếu căn cứ lịch sử (xem *Những người Acharnes*).

2 Cuộc Chiến tranh Péloponèse quả đã tàn hại mọi thành bang Hi Lạp.

HERMÈS

Sau đó, khi các thành bang chư hầu thấy các anh đối xử với nhau như một lũ man rợ nhe răng nhe vuốt, liền tìm mọi thủ đoạn chống lại các anh, bởi khi nào họ cũng nơm nớp lo sợ những khoản cống nạp mà các anh bắt họ phải trả ; và họ dùng tiền mua chuộc, lấy lòng những nhân vật giả nhân giả nghĩa đối với người ngoài, đã tống khứ Hoà bình ra ngoài một cách đê tiện để cưới lên Chiến tranh. Kết quả là : cái gì làm lợi ích cho chúng, cái đó là tai hoạ cho nông dân. Bởi vì phía chúng ta, những chiếc thuyền chiến đã lên đường đi trừng phạt, đến xứ sở những người đã kiệt sức tàn hơi, và ngốn sạch vả của chúng.

TRYGÉE

A, không, đợi chút ! Thế là công bằng, bởi vì chúng nó đã chặt mất của tôi, sát đất, một cây vả đen tay tôi đã trồng và chăm bón biết bao công phu !

NHẠC TRƯỞNG

Đúng đấy, ông bạn ạ, thế là công bằng, rõ quá bởi vì đối với tôi, chúng nó cũng đã ném một hòn đá làm vỡ của tôi một cái vò đựng lúa mì chứa được hai mươi đấu.

HERMÈS

Sau đó, khi dân chúng lao động nông thôn chen chúc nhau hàng lũ hàng đàn vào các thành phố, họ không biết rằng mình vẫn là nạn nhân của hành vi mua bán đó : là những người nghiện vả, nay đến bã nho khô cũng không có mà ăn, vậy mà họ chỉ quan tâm để mắt vào những gã dẻo mồm diễn thuyết.

Còn bọn nó thì dẫu biết rõ rằng đám quần chúng đáng thương hại kia không còn sức chịu đựng và đang thiếu cả bánh ăn, chúng đã dùng đinh ba xua đuổi Nữ Thần đi trong những tiếng gào (tuy rằng thỉnh thoảng Nàng vẫn hiện ra tự nhiên, vì tình yêu chung thuỷ đối với đất nước chúng mình). Rồi trên các nước đồng minh, chúng lung lạc mở cửa bọn nhà giàu, những bọn lắm của, bằng cái chìa khoá cầm tay là những bản án "cảm

tình với Bradidas[1]". Thế là các anh lao vào xé xác nó ra, như những con chó rách. Bởi vì cái thành bang đói khát, bẹp dúm vì kinh hoảng này đã vồ lấy một cách khoái lạc say sưa tất cả những cái gì của sự vu khống ném sang cho nó. Vậy là các chư hầu nước ngoài thấy rõ những chuyện không hay đổ xuống trên đầu, liền lấy vàng bịt mồm những kẻ hành động theo phương pháp đó, rốt cuộc là họ làm giàu cho bọn chúng nó, trong khi nước Hi Lạp thì ngược lại bị hút hết sạch trơn cả máu mủ, tuỷ xương, mà các anh không hề biết chút gì. Và tác giả của tất cả chuyện này, là một gã hàng da[2] ! ...

TRYGÉE

Suỵt, suỵt ! Hermès, ông chủ của tôi ơi ! Đừng nói đến tên hắn ! Hãy để gã ấy ngồi yên trong cái xó của hắn ta. Hắn không thuộc về chúng tôi nữa ! Hắn thuộc về Ngài[3] ! Và như vậy, tất cả những gì Ngài nói về hắn –

Một thằng vô lại, đáng khinh khi còn sống
Một thằng tố gian, thằng lắm miệng lắm mồm,
Một cái máy làm bơ xáo trộn chuyện lăng nhăng,
Và tất tật ... – những câu chửi đó,
Đều nhằm một thành viên trong số
Dân của Ngài giờ đây mà mạt sát đó thôi !

(ngoảnh lại phía Hoà Bình)

Nhưng vì sao Nàng lặng thinh,
hỡi Nữ Thần tối thượng ?
Nàng hãy nói tôi nghe !

HERMÈS

Nàng nói với khán giả cũng chẳng can hại gì ! Lòng Nàng vẫn ứ một nỗi hiềm thù sâu sắc đối với họ, về những đắng cay họ đã bắt Nàng phải chịu trước đây !

---

1 *Bradidas*, tướng giỏi Sparte, đã thắng và tử trận trong trận Amphipolis.

2 Tức Cléon.

3 Hermès cũng là vị "thần" dẫn người chết về cõi Hadès (âm phủ).

TRYGÉE

Thì ít ra cũng xin Nàng hãy nói khẽ với tôi, với một mình tôi vậy !

HERMÈS

(đến gần Hoà bình) Nàng hãy nói đi, cho tôi biết Nàng đang có những ý nghĩ gì về họ nào, Nữ thần thân yêu ! Nàng, mà trong giới phụ nữ, là người căm ghét cái đai đeo khiên hơn ai hết !

(đặt lỗ tai sát vào miệng của Hoà Bình và làm bộ lắng nghe)

A ! Được, nghe rồi. Đó là cái điều mà Nàng oán trách ? Các người hãy nghe vì sao Nàng vẫn căm giận các người. Nàng bảo rằng sau sự kiện Pylos, Nàng đã tự mình mang đến cho Athènes một rổ đầy đình chiến và các người đã ba lần giơ cánh tay xua đuổi Nàng ra khỏi Hội nghị Nhân dân.

TRYGÉE

Về sự việc đó, chúng tôi hoàn toàn có lỗi ; Nhưng xin Nữ Thần tha thứ : vì lúc đó người ta xỏ mũi chúng tôi bằng những cái dây da[1] !

HERMÈS

(cũng làm điệu bộ như trên) Này, các anh hãy nghe cái điều mà Nàng vừa hỏi tôi : kẻ nào trong các người muốn điều xấu cho Nàng nhất và kẻ nào yêu Nàng, cùng tìm phương sách trong những cuộc giao tranh ?

TRYGÉE

Người có tình cảm với Nàng hơn hẳn tất cả, đó là Cléonyme.

HERMÈS

Hắn là hạng người nào ? Hắn ra dáng cái gì khi ra trận ?

TRYGÉE

Một người trung thực trong những người trung thực, ngoài cái chuyện anh ta nhất định không phải thật là con của người mà

---

1 *Cléon* xuất thân là một anh bán hàng da, cảnh sát ngày xưa cũng trang bị roi da. Aristophane liên hệ cả hai điều đó.

anh ta đã nhận là cha. Bởi vì ngay khi vừa nhập ngũ, ra trận đầu tiên, anh ta đã buông luôn vũ khí đi để chạy trốn được nhanh hơn !

HERMÈS

(vẫn điệu bộ như trên) Hãy nghe cái điều mà Nàng vừa mới hỏi thêm tôi : Hiện nay, ai đang ngự trị trên đồi Pnyx[1] ?

TRYGÉE

(bối rối) Hiện nay à ? Hyperbolos đang ngồi ở cái xó ấy. *(với Hoà Bình)* Ồ ! Nàng làm gì vậy ? Sao Nàng lại quay đầu đi ?

HERMÈS

(vẫn điệu bộ ấy) Nàng quay lưng với đám nhân dân này : Nàng hết sức tức giận vì nhân dân đã chọn một thằng đại gian ác như thế làm ông chủ !

TRYGÉE

Ồ ! Chúng tôi sẽ không tiếp tục dùng hắn đâu, không ! Nhưng trước mắt, nhân dân đang trần truồng, không có người bảo lãnh : trong lúc chờ đợi, họ đành phải lấy hắn ta làm miếng vải khố che mình.

HERMÈS

(vẫn điệu bộ ấy) Như vậy thì Thành bang sẽ được lợi cái gì ? Nữ Thần hỏi như vậy.

TRYGÉE

Chúng tôi sẽ trở thành những bộ óc minh mẫn hơn !

HERMÈS

Bằng phương pháp nào ?

TRYGÉE

Bởi ngẫu nhiên hắn lại là một gã bán đèn. Trước đây, người ta điều khiển công việc bằng cách mò mẫm. Giờ đây, chúng tôi sẽ suy nghĩ, chuẩn bị làm mọi việc dưới ánh sáng của cây đèn.

---

1 Đồi *Pnyx* là nơi họp của Hội nghị Nhân dân (tức "Quốc hội" Athènes).

HERMÈS

(vẫn điệu bộ ấy) Ồ, ồ, còn đây bao nhiêu câu hỏi mà nàng nhờ ta hỏi anh.

TRYGÉE

Những câu hỏi nào ?

HERMÈS

Hàng đống câu ! Đặc biệt về cái thời xa xưa, những cái Nàng để lại sau lúc Nàng đi ... Trước tiên Nàng hỏi ta Sophocles [1] nay thế nào rồi.

TRYGÉE

Ông ta đang phát đạt. Nhưng chuyện xảy đến cho ông ta ... không bình thường.

HERMÈS

Sao vậy ?

TRYGÉE

Trước kia ông là Sophocles, nay thành Simonide[2] !

HERMÈS

Simonide ? Làm sao ?

TRYGÉE

Chẳng là già lão mọc rêu ra rồi, vậy mà cứ cho tiền là ông ta sẽ sẵn sàng vượt biển trên một cái rổ thưa !

HERMÈS

Rồi còn nữa, nhà tinh ranh Clatinos, ông ta còn sống không ?

TRYGÉE

Ông ta chết rồi, vào lúc quân Laconie xâm lược.

HERMÈS

Ông ta bị cái gì ?

---

1 *Sophocles* : nhà thơ bi kịch vĩ đại *(Edipe làm vua, Antigone, Electre, v.v.)*, hơn Euripide 15 tuổi.

2 Sự tham lam của nhà thơ *Simonide* đã trở thành huyền thoại.

TRYGÉE

Bị cái gì à ? Xuất huyết não. Ông ta không thể nào chịu được khi thấy một cái vò đầy rượu bị đập tan ... A ! Người ta còn thấy nhiều chuyện khác nữa, thôi ! Giá Nàng được biết những gì đã xảy ra trong cái thành phố này ! Vậy cho nên chẳng bao giờ chúng tôi để Nàng ra đi lần nữa đâu, hỡi vị Nữ Thần tối thượng !

HERMÈS

Được rồi trên cơ sở đó, anh hãy nhận làm trên danh nghĩa cá nhân, nàng *Kho báu – Mùa hè* hiện có ở đây. Anh hãy dẫn nàng về nhà riêng anh ở nông thôn và làm nảy mầm những ... gốc nho xinh xắn.

TRYGÉE

(phấn chấn) Em muôn vàn yêu dấu ! Hãy đến đây và để cho ta được ôm em ! *(với Hermès, trân trọng)* Hỡi Ngài Hermès, theo ý Ngài thì có điều gì bất lợi nếu sau bao năm, tôi lại lăn xả vào lòng những *Kho báu – Mùa hè* ấy hay không ?

HERMÈS

Không, nếu sau đó anh uống ngay một bát nước bạc hà sắc[1] ; Nhưng anh hãy mau mau mang cô nàng kia, đúng, cô nàng *Hội hè – Hoan lạc*, dẫn cô ta về Hội đồng : chính Hội đồng đã sử dụng cô ta trước kia.

TRYGÉE

Ôi chao, cái Hội đồng đáng nguyền may mắn, với cô nàng *Hội hè – Hoan lạc* của các người ! Các người sẽ được nốc cháo mặn trong ba ngày ; các người sẽ được ngốn món ruột nấu nhừ và xúp trên lửa. Nào, Hermès, xin chào và chúc Ngài ... ngủ ngon !

HERMÈS

Cũng chúc anh như vậy, anh bạn thân ơi ! Lên đường mạnh khoẻ, gặp nhiều may mắn ! Và đừng có quên ta !

---

1 *Kho báu– Mùa hè* chính là trái cây ; sợ ăn quá nhiều sau một thời gian dài phải nhịn sẽ ảnh hưởng đến sức khoẻ, người ta uống một bát nước bạc hà sắc – vì nó chữa được chứng đầy hơi.

TRYGÉE

Bọ hung đâu ! Vào chuồng, vào chuồng ! Ta cất cánh !

HERMÈS

Anh bạn già ơi ! Nó không có ở đó !

TRYGÉE

Nó chạy đâu mất rồi ?

HERMÈS

Zeus đã đặt nó dưới ách Người, bắt chuyển đưa sấm sét.

TRYGÉE

Thế trên đó nó lấy gì mà ăn, con vật tội nghiệp !

HERMÈS

Ganymède[1] sẽ cấp cho nó chất thần đơn[2] đủ cho nó ăn no.

TRYGÉE

Còn tôi, tôi làm sao xuống được bây giờ ?

HERMÈS

Chớ có sợ, cứ tự nhiên thế là về đến nơi thôi. Nào ! Đi lối này, qua trước mặt Thần Nữ !

TRYGÉE

Đến đây, các cô bé ơi ! Theo ta, nhanh lên chút ! Một lũ người đang đợi các cô em và thèm muốn các cô em ... Họ đang thẳng đuồn đuột trong bộ quân phục !

(Anh ta đi khuất cùng với hai cô bạn, theo sau Hermès)

NHẠC TRƯỞNG

Chúc lên đường bình an và may mắn ! Còn chúng ta, trong giờ khắc này, hãy bàn giao các khí cụ cho người phụ trách : sân khấu là nơi không đâu quen thuộc cho bằng đối với lũ ăn cắp

---

1 *Ganymède* là con trai của vua Thros thành Troie, rất đẹp trai, Zeus đã bắt lên Olympe làm cậu bé hầu rượu, thay cho nàng Hébé vợ của Heraclès.

2 *Thần đơn*, thức ăn của các thần.

để cho chúng nó trổ tài làm ăn bất chính của chúng. Nào, dũng cảm lên, bắt đầu buổi gác !

(Họ giao lại cho các lao công sân khấu tất cả những cuốc, xẻng, dây thừng ... Nhạc trưởng tiến lên trước khán giả)

Còn chúng ta, ta hãy trình bày trước công chúng ý nghĩa các diễn từ và nội dung tư tưởng chúng ta.

Quả là đáng cho những người phụ trách trật tự đánh vào ngón tay, chàng thi sĩ khôi hài tự mình sẽ đến đọc bản thành tích của mình bên lề sân khấu, trước mặt công chúng trong lớp màn phụ ở đây. Nhưng nếu phúc đức mà được ca tụng một nhà thơ dàn dựng trò vui xuất sắc nhất và rất mực lẫy lừng, thì hiện có một người tự cho mình xứng đáng lời ngợi ca không cần mặc cả, và đó chính là nhà thơ tác giả vở kịch mà chúng tôi biểu diễn hôm nay !

Trước tiên chính Người và chỉ một mình Người đã buộc nhà thơ kình địch phải bỏ cái nghề mài ngôn ngũ trên những đống áo rách bươm và chiến đấu với loài chấy rận[1]. Cái lũ Héraclès, vừa nướng bánh vừa kêu đói ấy, các ngài biết không, chính Người là kẻ đầu tiên đã tống khứ chúng đi như những thằng nhơ bẩn, và đuổi bọn nô lệ mà người ta đã lôi ra khỏi hầm đang còn rền rĩ than khóc về bất cứ điều gì, với mục đích duy nhất là để cho một thằng bạn chế giễu chúng bị đánh đòn bằng một câu hỏi : "Thằng thộn ơi ! Cái gì đã xảy ra cho lớp da ngoài của mày vậy ? Có phải mày bị con mèo chín đuôi tấn công thật lực vào đôi bên hông, làm bong sạch cả cái lớp da che xương của mày không ?".

Bằng cách nhổ bật gốc những cái trò khốn khổ, vô vị, những lối khôi hài thô lỗ ấy đi, Người đã tạo cho ta một nghệ thuật thật là mạnh mẽ, đắp từng tảng đá một, xây từng lỗ châu mai bằng

1 Lại châm biếm Euripide, tiếp theo, Aristophane tỏ ra tự hào đã từ bỏ những lối khôi hài nhạt nhẽo của các nhà thơ kình địch ; thực ra ông vẫn sử dụng một cách rộng rãi các lối đó.

những lời chắc nịch và những suy nghĩ vững vàng, những câu bông lơn không phải nhặt ở đầu đường xó chợ. Người không đưa lên sân khấu những mẫu bù nhìn mờ ám, những phụ nhân, mà như một Héraclès báo thù, Người chơi thẳng vào những kẻ quyền uy mạnh nhất, lao thẳng mình qua lớp xú khí kinh hoàng của mùi da hôi thối và những lớp nước dơ ngập ngụa tanh hôi[1] !

Và trước tiên, tôi[2] tấn công vào đích thân gã "Ăn–sống–nuốt–tươi" với những chiếc răng nhọn hoắt, những con ngươi ánh lên những cái nhìn dâm dật đáng khinh ; xung quanh cái đầu hắn, là hàng trăm cái đầu la liếm của những thằng nịnh nọt quái ác tinh ma ; hắn có cái giọng nói của một con suối chỉ phun ra toàn những chết chóc, mùi tanh tưởi khắm khú của một con chó biển, những ... của con ba bị và cái hậu môn của một con lạc đà. Con quái vật đó nó như thế đó. Tôi lao vào cuộc chiến đấu, không hề thay đổi sắc mặt, vì các người và vì những người hải ngoại xa xôi, luôn luôn ở thế tiến công. Đó là cái điều mà giờ đây, lẽ công bằng đòi hỏi các người phải trả ơn nghĩa cho tôi và giữ lại cho tôi chút lòng hoài niệm.

Vả lại, chẳng phải những lần trước đây, khi tôi có những thành công theo ý muốn, người ta không hề thấy tôi lượn đi lượn lại quanh sân vận động để dụ dỗ bọn du côn, mà tôi đã xếp dọn hành lí và lập tức lui chân sau khi đã chọc tức tí ti và giỡn cợt những đám đông quần chúng : tóm lại, sau khi đã hoàn thành mọi nhiệm vụ của tôi.

Vậy nên tôi phải có
Người đến tuổi trung niên
Cùng bọn trẻ tán thành
Mời cả người hói nữa

1 Đoạn này nhắm vào Cléon trong vở *"Ong vò vẽ"*, tác giả lại đưa gần nguyên xi cả đoạn này vào.

2 Đến đây, Aristophane không để cho nhạc trưởng phát ngôn về mình mà chuyển thẳng sang ngôi thứ nhất.

Hãy nhiệt tình cổ vũ
Cho thắng lợi của tôi
Bởi tôi thắng cuộc rồi
Trong tiệc tùng, nâng chén
Ai nấy đều nghe tiếng :
"Chúc Ông Hói[1] *: bình yên !*
Phần Ông Hói : bánh mềm !"
Đừng bắt ăn kiêng mặn
Một người mang vầng trán
Cao thượng nhất thi nhân !

ĐỘI ĐỒNG CA

(*Khúc ca*)

Hỡi Người, Nàng thơ ta,
Chiến Tranh, xua sạch lối
Hãy tham gia vũ hội
Ôi ! Người thương yêu kiều !
Hãy đến đây chúc tụng
Lễ cưới các thần linh
Yến tiệc của người trần
Những niềm vui hoan lạc
Của những người vĩnh phúc !
Bởi đây những chủ đề
Từ những thuở xa xưa
Lòng ta hằng tha thiết !
Nhưng nếu Con Cua[2] *cầu khẩn Nàng cùng nhảy*
Với các Cua Con của hắn, hãy làm ngơ !
Cả lũ kia, Nàng thấy đó, chỉ là
Loài cun cút giữa sân gà vịt.
Không có cổ, khác gì cái túi dết

1 Aristophane hói đầu từ rất sớm, và ông luôn luôn tự giễu mình một cách dí dỏm về cái đầu hói đó.

2 *Con Cua* và *Cua Con* : tức *Carcinos*, tác giả bi kịch, cùng với ba con của ông hay bị Aristophane chế giễu. ("*carcinos*" có nghĩa là "*cua*").

Mùi phân dê, quân hàng giả, dâm ô.
Cha chúng một hôm, trái mọi trông chờ
Kịch của hắn được diễn lên một vở.
(Lũ chuột nhắt không biết đường bảo vệ)
Ngày hôm sau hắn nói giọng bi ai
"Con lon[1] cắn chết tối qua rồi" !

(Đối ca)

Đó những câu điệp khúc
Những thanh điệu trầm vang
Mà nhà thơ thông thái
Cần hát lên ca ngợi
Các Duyên Nữ tóc vàng
Mỗi lần chim én mới
Giọng líu lo tập nói
Ríu rít chào xuân sang ...
Đúng khi Morsimos và Mélanthios hai chàng
Mất quyền thi biểu diễn.
Người em đã cho tôi chứng kiến
Một mẫu hàng giọng hát sai cung
Khi hai anh em một lúc đã cùng
Vào tham dự cuộc thi bi kịch :
Đúng là hai gã bù nhìn không khác
Hai con thần trùng ăn sống nuốt tươi
Nấp đợi triều lên săn những con mồi,
Hai con dê ôn dịch, chuyên điều vô sỉ
Tốc váy các bà già giữa chợ
Ăn chực quen mồm hàng cá hàng rau !
Đè bẹp chúng đi, hỡi Nàng thơ nhiệm mầu,
Bằng nước bọt ngập đầu một bãi !
Chính với tôi Nàng cần phải tới
Cùng đùa vui trong ngày hội hôm nay !

---

1 *Lon* : một thứ chồn mình dài mõm nhọn, người ta nuôi trông nhà thay mèo.

(Trygée bước vào, hai bên là hai cô nàng vừa chinh phục được)

TRYGÉE

Thật đó, đâu phải chuyện dễ dàng đi thẳng một thôi lên tận chỗ ở các thần linh ! Chuyến đi đã làm cho đôi bắp chân rã rời ra từng mảng ! *(với khán giả)* Quả các người bé nhỏ biết bao nhiêu nếu đứng trên mà nhìn xuống ! Theo đường chim bay, các người đã có dáng dấp chó má thực sự rồi ; nhưng lên đây mà nhìn thì càng có dáng dấp trăm ngàn lần chó má hơn nữa !

ĐẦY TỚ

(từ trong nhà bước ra) A ! Ông chủ ! Ông chủ đã về ?

TRYGÉE

Ta đã tự cho phép mình nói vậy !

ĐẦY TỚ

Thưa đã có chuyện gì xảy ra cho ông ?

TRYGÉE

Ta bị đau ở bắp chân : chẳng là vì ta đã phải đi một đoạn đường mà !

ĐẦY TỚ

Ông kể chuyện con nghe với !

TRYGÉE

Mày muốn biết về chuyện gì ?

ĐẦY TỚ

Ông thấy, ngoài ông ra, có người nào khác lại đi dạo chơi trên không trung không ?

TRYGÉE

Không, trừ chăng một vài cái hồn của các nhà thơ chuyên viết tụng ca.

ĐẦY TỚ

Những cái hồn đó, họ đã làm gì, trước kia ?

TRYGÉE

Họ bay lượn đó đây để nắm bắt những phần tự khúc, mày biết không, những tự khúc phất phơ như sóng xao như bướm lượn trong những dòng không khí ấy mà !

ĐẦY TỚ

Vậy thì cũng không đúng, cái điều người ta nói, rằng chúng ta chết rồi thì hoá thành những ông sao trên không trung ?

TRYGÉE

Đúng chứ, đúng hoàn toàn !

ĐẦY TỚ

Thế thì giờ đây, Ion xứ Chios đã hoá thành ngôi sao nào ?

TRYGÉE

Ngôi sao mà lúc còn ở dưới cõi trần ông ta đã từng ca ngợi :

"Áng sao Mai, Người đưa tin xa cách ![1] ..."

Vừa lên trời, tất cả mọi người đều gọi ông ta là Áng Sao Mai.

ĐẦY TỚ

Thế còn những vì sao đổi ngôi nó chạy trên trời như lửa ấy, đó là cái gì ?

TRYGÉE

Đó là những vì sao giàu đi dự tiệc đêm về : Chúng nó có những ngọn đèn sáng đi trước soi đường.

(chỉ Kho báu – Mùa hè) Nào, đưa cô gái này vào nhanh lên, tao giao mày, mày hãy vợi đầy thùng nước tắm, hâm nóng nước lên, rồi dọn chiếc giường tân hôn cho ta với Nàng. Xong đâu đấy, thì quay trở lại đây rõ chưa ? *(chỉ Hội hè – Hoan lạc)* Còn ta, trong lúc đó, ta mang cô kia đi giao tận tay cho Hội đồng.

ĐẦY TỚ

Thế ông vớ đâu được hai cô nàng đó ?

---

1 Đây là câu mở đầu một bài tụng ca nổi tiếng của nhà thơ trữ tình Ion.

TRYGÉE

Ở đâu à ? Trên trời.

ĐẦY TỚ

Vậy ư ? Các thần, tôi sẽ không chịu mất cho họ một cái đầu đanh nào nữa, nếu họ làm những con cá bạc má y như bọn người trần thế chúng ta !

TRYGÉE

Đừng tưởng vậy ... tuy nhiên, trên kia cũng có người sống bằng cái đó.

ĐẦY TỚ

(với Kho báu – Mùa hè) Nào, lên đường ! *(quay lại với chủ mình)* Thưa ông, có phải cho cô nàng ăn uống chút gì không ?

TRYGÉE

Không ! Cô ta không muốn ăn bánh mì cũng không ăn bánh sữa. Trên xứ sở thần linh, cô ta chỉ quen mút thần đơn.

ĐẦY TỚ

(toàn cái giọng đầy ẩn ý) Tốt. Vậy thì ở đây cũng phải chú ý mà cho cô nàng "một miếng" để cô ta mút chứ.

(cùng với Kho báu – Mùa hè vào)

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

Cứ nhìn qua, người ta đoán chắc
Rằng giờ đây, anh bạn khôn ngoan
Đã thành công trong việc anh làm !

TRYGÉE

Bao giờ các bạn nhìn xem
Thấy tôi chói lọi lửa hồng tân hôn

ĐỘI ĐỒNG CA

Thì ai cũng phải ghen tuông
Khi người cũ ấy mịn màng thay da
Sạch bong, sáp xức thơm tho
Một lần nữa trở lại là thanh niên.

TRYGÉE

Tôi biết vậy ! Và trong ân ái
Khi hai tay tôi ôm ấp trái đào tiên ?

ĐỘI ĐỒNG CA

Thì anh sẽ hạnh phúc hơn
Lũ cua con giữa vành tròn xoay quanh.

TRYGÉE

Cũng là chuyện công bằng, có phải ?
Khi tôi đi, trên cánh bọ hung
Cứu dân Hi Lạp thoát vòng
Cho ai nấy chỗ ruộng đồng yên vui
Nhà riêng thoải mái đứng ngồi
Hôn nhau chán, lại giấc dài thâu canh ! ...

ĐẦY TỚ

Cô bé đã tắm xong. Và trang điểm rồi. Bánh nhân thịt đã chín ; người ta đang nhồi bột làm bánh đa[1] và tất tần tật ; chỉ còn thiếu cái nơ nữa thôi.

TRYGÉE

Nào, ta đi giao nàng *Hội hè – Hoan lạc* vào tay Hội đồng đây, không được chậm trễ.

ĐẦY TỚ

Cô nàng này là ai ? Và ông vừa nói gì vậy ?

TRYGÉE

Mày không nhận ra ai à ? Hội hè – Hoan lạc đấy ! *(chỉ vào cô nàng)*, xưa kia chúng ta thường đánh trống tung hô Nàng trên con đường đi Brauron[2], sau khi đã nhấm nháp vài ba chén. Chính đích thị là cô nàng, mày thấy đó, tuy rằng vất vả lắm người ta mới thu hồi lại được !

1 Đó là những thứ bánh cưới theo nghi thức.

2 Một thị trấn nhỏ của Attique ; ở đây, bốn năm một lần người ta tổ chức lễ rước linh đình.

ĐẦY TỚ

Ôi, ông chủ ơi ! Đôi mông sao mà tròn trĩnh thế ! Nó hứa hẹn một ngày hội lễ tưng bừng vui như bốn năm ta mới có được một lần.

TRYGÉE

(nghiêm trang) Tốt ! *(với khán giả)* Trong đám các ngài, ai là người lành, ai là quỷ dữ ? Ta giao nàng cho ai đây, để hắn gìn giữ nàng cho Hội đồng, dưới sự canh gác thiêng liêng của hắn ?

(ngoảnh lại, thấy anh đầy tớ đang có những cử chỉ đáng nghi ngờ trước cái vẽ yêu kiều duyên dáng của người thiếu phụ)

Hê ! Thằng này, mày đang vẽ cái gì đó, hả ?

ĐẦY TỚ

À ... ơ ... ờ, ấy là để chuẩn bị đi "Hội vui vùng Eo" đó mà : con đang tìm một địa điểm để cắm cột buồm của con thôi, có gì đâu[1] !

TRYGÉE

(với khán giả) Trong tất cả cái đám này, các ngài không nói cho tôi biết ai sẽ canh giữ nàng cả à ? *(với Hội hè – Hoan lạc)* Nàng, hãy tới đây. Ta sẽ đích thân dẫn Nàng đến với họ và giao phó Nàng vào tay của cả cộng đồng.

ĐẦY TỚ

Có người đang làm dấu hiệu muốn nhận phía xa xa kia !

TRYGÉE

Ai ?

ĐẦY TỚ

Ai à ! Ariphadès[2] : Hắn sẽ lao thẳng vào Nàng và liếm sạch hết dòng sữa ngọt của Nàng thôi. *(với Hội hè – Hoan lạc)*. Nào Nàng hãy bắt đầu cởi hết xiêm y để nó xuống đất.

---

1 Ngày *"Hội vùng Eo"* (Corinthe) tổ chức nhiều trò chơi. Dân cả nước đổ về chơi, nếu muốn chắc chắn phải dành trước một khoảnh đất cắm trại chữ *"vùng eo"* còn có một nghĩa nghịch ngợm – Anh đầy tớ đã vận dụng cái nghĩa thứ hai ấy vào câu trả lời.

2 *Ariphadès*, em của nhạc sĩ *Arignotos*, là một nhà thơ truy lạc.

(Hội hè – Hoan lạc cởi áo xống, khi cởi xong đâu đấy, Trigée cầm tay nàng dắt tới hàng ghế đầu của công chúng khán giả, dành riêng cho các thành viên Hội đồng).

Thưa các vị Hội đồng và quý vị Uỷ viên, tôi giới thiệu với các vị đây là Nàng *Hội hè – Hoan lạc* ! Các vị hãy nhìn nhận xem : giao nàng lại cho các vị, tôi đã mang về cho các vị, những kho tàng vô giá biết bao. Vâng đúng thế, các vị có thể ngay tức khắc tung Nàng lên vó chổng lên trời và vận dụng cái hoa sen rảy nước phép ... Hãy ngắm xem cái lò sưởi kia ...

ĐẦY TỚ

Khốn nạn ! Đẹp sao ! Thì ra vì vậy mà nó bị ám đen mùi khói ! Chính đấy, chính chỗ mà Hội đồng xào nấu danh vị của mình trước Chiến tranh !

TRYGÉE

Rồi sau đó, bây giờ các vị đã ôm chặt nàng trong tay rồi, các vị sẽ tha hồ tổ chức ngay ngày mai, những cuộc cưỡi ngựa đấu thương ngoạn mục : bò bốn chân tấn công trên đệm, lật nằm nghiêng một bên hông, cong lưng duỗi chân ngồi bật dậy ; đấu trận tự do ; xoa xoa chút dầu lên da thịt rồi vừa cuốc mạnh vừa cày, bằng cả chày vồ và nắm đấm.

Sau đó, sang ngày thứ ba, các vị sẽ lao mình trên các đường đua, thoải mái vai kề vai mà khi phi, khi kiệu ; ngựa xe nghiêng ngửa tùng phèo, chân vướng vào nhau, thở phì phào hổn hển ; còn những kẻ khác đứng lại giữa trường đua, xe bật cả mui vì đã đổ nghiêng ở những khúc đường quanh ! ...

Nào, các ngài Uỷ viên, các ngài hãy tiếp đón *Hội hè – Hoan lạc*. *(với công chúng)* Các người thấy chưa, Uỷ viên Ngài ấy đã xiết bao ân cần đón tiếp nàng ta !

(ngoảnh lại phía ông Uỷ viên)

Chao ôi ! Không phải như khi Ngài khởi tố một vụ kiện không có thù lao : trong trường hợp đó, thế nào Ngài cũng viện lí do để trì hoãn !

ĐỘI ĐỒNG CA
(Đối ca)

Ôi quả là kho báu
Cho những đồng hương mình
Một nhân vật như anh !

TRYGÉE

Bao giờ đến mùa nho rộn rã
Bạn sẽ cùng hiểu giá trị ta !

ĐỘI ĐỒNG CA

Rõ thôi, ngay tự bây giờ
Trần gian hiển hiện anh là cứu tinh.

TRYGÉE

Bạn sẽ nói câu này, chớ vội,
Chờ nốc vò rượu mới đầy nguyên.

ĐỘI ĐỒNG CA

Loại trừ các vị thần linh
Với ta, mãi mãi tôn anh hàng đầu !

TRYGÉE

Vì ta đã tự hào cứu giúp
Cho các người một việc đáng ghi,
Ta, Trygée Athmoné.
Miền quê thôn dã, vụng về dân đen,

Ta đã cứu khỏi phiền khỏi luy
Khỏi mọi niềm thống khổ đau thương
Hyperbolos cuối cùng
Ta đem đút nút khoá trôn lại rồi !

ĐẦY TỚ

Thế bây giờ, ông với con, chúng ta làm gì đây ?

TRYGÉE

Theo lẽ thông thường : Khôi phục lại vị Nữ Thần chúng ta qua làn khói toả ra từ miệng các cái nồi, soong[1] ?

1 Mỗi lần làm lễ đặt một tượng đều có cúng thức ăn.

ĐẦY TỚ

Miệng nồi soong ? Như để dựng một cái tượng con không đáng ba xu của Hermès ấy à ?

TRYGÉE

Nhưng mà với các người, ý nghĩ các người như thế nào ? Các người có thích cúng một con bò mộng béo không ?

ĐẦY TỚ

Một con bò mộng à ? Không bao giờ ! Để rồi lại phải lên xe đi cứu viện nữa chứ !

TRYGÉE

Vậy thì một con lợn xề bằng xương bằng thịt thật nghe ?

ĐẦY TỚ

Không, không !

TRYGÉE

Vì sao ?

ĐẦY TỚ

Để cho Théogénès[1] lại bắt chúng ta chịu đựng những thứ "triết lí lợn xề" của hắn nữa ư ?

TRYGÉE

Nào, ngựa nòi ơi ! Mày đang nghĩ gì trong cái đầu óc mày đó ? Mày còn cái gì nữa không ?

ĐẦY TỚ

Một con chiên.

TRYGÉE

Một con chiên à ?

ĐẦY TỚ

Vâng, đúng vậy !

TRYGÉE

Nhưng đây là một tiếng thổ ngữ, Ioni.

---

1 *Théogénès* là bạn của Cléon.

ĐẦY TỚ

Chọn con chiên là có mục đích ý nghĩa lắm đó : thế này nhá : ở Hội đồng, nếu có bao giờ bàn chuyện Chiến tranh, thì tóc liền dựng ngược lên trên đầu những người tham dự, và họ kêu lên : "Ôi chao, Trời ơi !".

TRYGÉE

Theo tao, mày nói có lí.

ĐẦY TỚ

Thế rồi nói chung cái đó làm cho họ dịu bớt : chúng ta sẽ mang tính tình phong thái những con chiên con đối với nhau và với các Đồng minh thì dễ dàng nhân nhượng hơn nhiều.

TRYGÉE

Được, tốt ! Đi đi ! Mày hãy kiếm một con cừu và mang tới đây lập tức, còn tao, tao sẽ tự sửa soạn dọn dẹp lấy một chiếc bàn thờ để dâng vật lễ hi sinh.

(Cả hai người rời sân khấu.)

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

Khi Trời, Thượng đế thương ta
Làm bao nhiêu việc vẫn là thành công !
Sự đời thoả vẹn ước mong
Tương giao đúng lúc, tương phùng đúng khi.

TRYGÉE

(trở lại)

Này đây sự đã hiển nhiên
Vừa ra đến cửa, thấy nguyên bàn thờ.

(lại vào)

ĐỘI ĐỒNG CA

Nào ta hãy nhanh lên tranh thủ
Phút giây khi ngọn gió thiên đình
Quét mùi hôi thối Chiến tranh
Còn đang ngự trị thanh bình khắp nơi

Hôm nay, ân huệ chói ngời
Mở đường hạnh phúc cho đời chúng ta !

TRYGÉE

(trở lại)

Đây lúa mạch trong làn,
Đây vòng hoa giao sắc
Và lửa đây đủ tất
Chỉ đợi chú cừu non
Thổi lên cho lửa bùng !
Nếu Chaeris thấy
Không mời y cũng tới
Cầm tiêu thổi một bài,
Và các bạn đây, tôi dám nói không sai
Thấy y cứ è cổ ra như thế,
Sẽ cho y một vài xu bố thí !

(Anh đầy tớ trở lại với một con cừu trắng và một chậu nước)

TRYGÉE

(với đầy tớ) Nào, hãy cầm lấy chiếc làn và bình nước thánh và đi xuống bàn thờ từ bên phải, nhanh lên !

ĐẦY TỚ

Rồi ! Bây giờ làm gì nữa, ông nói đi : con đã đi xong một vòng.

TRYGÉE

Nầy, đưa tao que củi đang cháy, tao nhúng vào trong nước[1] !

(nói với con cừu mà anh ta vừa vẩy nước thánh lên hai tai) Hãy giữ lông đi, nhanh lên ! *(với đầy tớ)* Mày, hãy đưa ta một nắm hạt lúa mạch. Rồi mày cũng tự tẩy uế mình đi sau khi đã đưa nước cho tao ; và phân nến cho khán giả.

ĐẦY TỚ

Đây !

1 Đó là một nghi thức tôn giáo.

TRYGÉE

Phân rồi à ?

ĐẦY TỚ

Vâng, thần lành số phận ! Các khán giả, tất cả không ai là không có một cây nến.

TRYGÉE

Nhưng đàn bà có đâu[1] !

ĐẦY TỚ

Lo gì ! Đêm đến chồng họ khắc cho thôi mà !

TRYGÉE

Bây giờ chúng ta hãy dâng lời cầu nguyện. *(với khán giả)* Nào, tất cả các người, sẵn sàng chưa ? Dũng cảm lên, hỡi những con người trung thực !

ĐẦY TỚ

(té nước về một góc công chúng) Nào, ta hãy rảy cho những người này. Đúng đó : quả họ có tấm lòng dũng cảm !

TRYGÉE

Họ, dũng cảm, mày tưởng ?

ĐẦY TỚ

Chứ sao ! Bởi vì tụ họp lại đây mà họ không hề nhúc nhích, dưới trận mưa rào mà chúng ta xối lên đầu !

TRYGÉE

Nào, bây giờ thì chúng ta cầu nguyện đi, cho thật là hoạt bát.

ĐẦY TỚ

Đúng đấy, nào, chúng ta cầu nguyện !

1 Ý nghịch ngợm.

TRYGÉE

(rất nghiêm trang long trọng, ngoảnh sang nàng Hoà bình)

Nữ Thần chí tôn !
Nữ hoàng chí thánh !
Nữ vương tối thượng, **Hoà bình** *!*
Nữ chúa tiệc tình duyên
Nữ hoàng chiều khiêu vũ
Xin Nàng nhận lễ
Hèn mọn, chúng tôi dâng.

ĐẦY TỚ

Vâng, hỡi Nữ Thần vô cùng tôn quý !
Hãy nhận lễ này, vì vị nể thần linh !
Đừng làm như những cô gái hợm mình
Thò cái mũi ra ngoài khe cửa hé,
Khi thấy có chàng trai để ý
Vội vàng chơi chiến lược rút lui,
Nhưng người ta bước thẳng không nhìn lùi
Thì lại ló mũi ra ngoài khe cửa.
Nàng, xin đừng chơi chúng tôi lối đó !

TRYGÉE

Không, lạy Trời ! Nàng hãy hiện toàn thân
Như một thiếu phụ tâm hồn cao đẹp
Nguyên vẹn cả cho những người khao khát
Là chúng tôi, chốc đã mười ba năm
Nóng bỏng yêu thương mong đợi âm thầm
Hãy quét khỏi bầu trời êm ả
Của chúng tôi binh đao khói lửa,
Cuộc Chiến tranh và mọi tiếng ồn ào
Để xứng mệnh danh "Người tiêu diệt binh đao" ;
Xin Nàng hãy nhanh tay chấm dứt
Những nghi kị lạnh lùng chưng cất
Khiến kẻ này bàn tán chuyện người kia.
Người Hi Lạp chúng tôi tất cả bất kì,

Hãy nhồi trộn hết thành một khối
Liên kết lại bằng men thân ái ;
Hãy tiêm sâu vào tâm trí chúng tôi
Một chút khoan dung, vắt mật đắng ra ngoài
Cho chợ chúng tôi la liệt hàng ngon ngọt
Từ Mégare, bí đầu mùa, tỏi, ớt
Nào mộc qua, nào thạch lựu, vân vân ...
Những áo blu cho nô lệ chúng tôi dùng
Cho người của xứ Béotie mang đến
Những mỏ nhát, những chim cu, vịt ngỗng,
Và những con cá chạch hồ Copais
Mang đây trong những giỏ xếp đầy,
Cho chúng tôi nối đuôi nhau nô nức
Quanh lều hàng giành mua cho kì được,
Đến phải đánh nhau chân đá tay loi
Với Morychos, Téléas, Glaucétès, và hàng trăm người,
Toàn một lũ thuồng luồng và chó bể ?
Vừa khi đó Mélanthios tới chợ :
Muộn quá rồi ! Hàng họ bán sạch trơn !
Hắn kêu rên, ca cái giọng đau buồn
Một khúc ai bi trong vở **Médée** *của hắn :*
"Chết tôi rồi ! Chết tôi rồi ! Người ta đã cuỗm
Mất cô nàng vẫn đợi chờ tôi" ...
trên giường cỏ hoa tươi !
Thế là mọi người phá lên cười chế giễu !

Đấy, hỡi Nữ Thần chí tôn, là cái điều mà chúng tôi xin Nữ Thần chiếu cố. *(với đầy tớ)* Mày, cầm lấy dao, làm cái nhiệm vụ chọc tiết con cừu non, theo đúng mọi quy tắc của nghề bếp núc !

ĐẦY TỚ

Như vậy không hợp pháp đâu !

TRYGÉE

Tại sao ?

ĐẦY TỚ

Ông không biết à, Hoà bình không ưa chuyện giết chóc ! Và bàn thờ Nàng không được có máu dây.

TRYGÉE

Vậy thì, đưa nó vào để làm một vật lễ hi sinh ; cắt mấy cái đùi ra, mang đây. Làm như vậy là cứu được một phần cho ông bầu bỏ vốn : ông ta vẫn còn con cừu.

(Anh đầy tớ vào nhà dắt theo con cừu.)

ĐỘI ĐỒNG CA

(Đối ca)

Còn anh, bây giờ, cần ở đây tại chỗ
Phía bên ngoài, để sắp đặt cho xong
Những vỏ bào khô[1] *và mọi cái cần dùng*
Cho cuộc lễ tiến hành theo nghi thức.

TRYGÉE

Há tôi chẳng có khả năng tiên đoán giỏi
Để sắp bày những phoi gỗ hay sao đây ?

ĐỘI ĐỒNG CA

Lẽ tất nhiên, tất cả mọi đặc tài,
Làm nên nhà hiền triết anh nào có thiếu !
Còn sót điều gì là anh không sở hữu
Trong mọi điều bí quyết của thành công
Mà một đầu óc uyên thâm, khôn ngoan,
hoạt bát phải từng.

(Trygée, trong lúc Đội Đồng Ca hát, đã vào và bây giờ trở ra, hai tay bê một chiếc bàn)

TRYGÉE

Dù sao, phoi bào kia, lấy cũng đủ rồi
Stilbidès[2] *sẽ ngập đầu ngạt thở*
Cái bàn này cũng do ta mang ra đó,
Cần gì thằng nhỏ nào đâu ?

---

1 *Vỏ bào khô* để lọc rượu.

2 *Stilbidès* là một tư tế và một thầy bói.

ĐỘI ĐỒNG CA

Lời ca ngợi có thể ai từ chối
Với một người như anh, qua bao thử thách gian nan
Đã cứu khỏi tai ương Thành bang thánh thần !
Chính vì vậy anh suốt đời, không bao giờ dứt
Mãi mãi là Người chúng tôi yêu quý thân thương !

ĐẦY TỚ

(trở lại với cả mấy cái đùi cừu) Vậy là hoàn tất. Ông cầm lấy đùi cừu và cho lên lửa quay đi. Còn con đi lấy lòng và những chiếc bánh thánh.

TRYGÉE

Đúng, công việc này tao tự lo lấy ! *(anh ta đặt thịt lên lửa, ngoảnh lại)* Nhưng mà mày, đáng lẽ là mày đi về rồi mới phải chứ !

(Trong lúc Trygée bận việc quay thịt cừu thì anh đầy tớ vội chạy về nhà bê ra nào đĩa, nào bánh.)

ĐẦY TỚ

Đây con đã có mặt ! Con có lề mề không, thưa ông ?

TRYGÉE

(giao cho anh ta công việc quay thịt) Mày hãy quay sao cho thật ngon lành : Kìa có một thằng cha nào đang đi tới, đội một vòng lá nguyệt quế trên đầu.

ĐẦY TỚ

Cái gã này là ai nhỉ ?

TRYGÉE

Hệt bộ mặt của phường lừa đảo ! Chắc lại là một tên thầy bói đó thôi !

ĐẦY TỚ

Nó à ? Con quả quyết với ông nó là Hiéroclès, giống lắm. Thằng cha ở xứ Oréos tới, chuyên nói những câu sấm.

TRYGÉE

Hắn ta sắp nói gì đây ?

ĐẦY TỚ

Đúng và chắc chắn là thằng cha ấy nó sẽ thọc gậy bánh xe vào câu chuyện hoà nghị cho mà coi.

TRYGÉE

Không phải thế ! Hắn mò tới đây vì ngửi thấy mùi thịt thơm lừng.

ĐẦY TỚ

Vậy thì, hãy làm như là không trông thấy nó.

TRYGÉE

Mày nói có lí đấy.

(Hiéroclès ra)

HIÉROCLÈS

Chuyện cúng tế gì đây vậy ? Vật lễ dâng cho vị thần nào đây ?

TRYGÉE

(với đầy tớ) Mày, suỵt ! Coi chừng theo dõi mấy xâu thịt quay nghe chưa ?

HIÉROCLÈS

Các người dâng lễ hi sinh này cho ai ? Các người có chịu nói không đây ?

ĐẦY TỚ

Cái đuôi, tốt lắm rồi.

TRYGÉE

Rất tốt, hỡi **Hoà bình** tối thượng và yêu thương !

HIÉROCLÈS

Được rồi, hãy cất dành riêng những phần mà nghi thức quy định, rồi cho ta những lễ vật đầu mùa.

TRYGÉE

Nên bắt đầu bằng cách đem quay thì hơn.

HIÉROCLÈS

Phía kia kìa, quay chín lắm rồi đấy !

TRYGÉE

Việc tôi tôi lo, thưa Ngài "Tôi–chẳng–biết–là–ai" ạ ! *(với đầy tớ)* Thái ra !

HIÉROCLÈS

Có thể lấy đâu được cái bàn nhỉ ?

TRYGÉE

Hãy mang đồ nhậu ra đi !

HIÉROCLÈS

Cái lưỡi, người ta cắt để riêng !

TRYGÉE

Chả cần nhắc chúng ta chuyện đó. Nhưng ông có biết ông sẽ phải làm gì không ?

HIÉROCLÈS

Nếu anh nói cho ta biết.

TRYGÉE

Ông hãy bỏ ý định thương thuyết với bọn ta. Chúng ta dâng lễ vật này chính cho Hoà bình đó !

HIÉROCLÈS

(tấu lên theo giọng sấm ngôn)

Hỡi khách trần khốn khổ, trong trắng ngây thơ !

TRYGÉE

Ông hãy nói cho bản thân ông !

HIÉROCLÈS

Hỡi các người, kẻ từng rồ dại
Chẳng thèm nghe ý định của thiên cung
Kí mật ước riêng, tư cách người trần,
Với lũ khỉ mắt loè cục lửa !

TRYGÉE

Ô là là !

HIÉROCLÈS

Sao anh lại cười ?

TRYGÉE

Những con khỉ mắt lòi cục lửa, ta thú cái hình ảnh ấy lắm !

HIÉROCLÈS

Ngỗng con ơi, các ngươi sẽ bị lừa
Vì tin tưởng ở phường chồn cáo
Xảo quyệt trong tim, xảo quyệt tâm tư !

TRYGÉE

A ! Thằng lừa đảo, ước gì tao được thấy cái thân xác của mày cũng cháy vàng *(chỉ đùi thịt quay)* như cái này !

HIÉROCLÈS

Nếu quả thật các nữ Thuỷ thần cũng vậy
Không dối lừa cho Basis lên cung trăng
Và Basis không cho lên cung trăng đám khách dương trần
Và các nữ Thuỷ thần cũng không lừa Basis ...[1]

TRYGÉE

Mày hãy chết trương, chết nứt mẹ mày đi ! Đủ lắm rồi, mày đang lừa phỉnh chúng tao với những câu sấm Basis.

HIÉROCLÈS

Các ngươi đã đi trước ngày số định
Để phá tan xiềng xích Hoà bình
Điều người ta cần làm trước tiên ...

TRYGÉE

(với đầy tớ) Cầm lấy muối : xát vào đây cho ta !

HIÉROCLÈS

Là bởi các vị thần tối ư thanh thản
Chưa đồng ý để người ta ngăn chặn

---

1 Để châm biếm các câu sấm thần, Aristophane để cho Hiéroclès tự mâu thuẫn lung tung trong những câu sấm của hắn.

Những tiếng kêu gào, thét lác Chiến tranh
Trước khi được chính mắt nhìn
Đám cưới giữa cừu tơ và chó sói.

TRYGÉE

(bị lây tên thầy bói, anh ta cũng bắt đầu nói bằng thơ)

Đồ quỷ đói ! Làm sao thấy được
Cuộc tình duyên giữa sói với cừu tơ ?

HIÉROCLÈS

Và bao lâu con rệp trên đường chạy trốn
Còn gieo luồng tà dịch theo sau ;
Bao lâu con chim oanh khua lục lạc ồn ào
Trong vội vã, đẻ lứa con mù mắt
Thì thời gian chín muồi chưa đến lúc
Để Hoà bình kí kết xong xuôi !

TRYGÉE

Vậy phải làm gì đây ?
Ôm chặt Chiến tranh, hay tổ chức rút thăm
Để xem ai, ai, ai sẽ phải đánh đòn ?
Khi ta có mọi khả năng thực tế
Bằng một hiệp định kí chung tập thể
Nước Hi Lạp mình, cùng quản lí chung ?

HIÉROCLÈS

Ngươi sẽ chẳng bao giờ bắt được cua bò thẳng.

TRYGÉE

Chẳng bao giờ mi có thể hòng mong
Trong tương lai, tới điện Prytanée tiệc tùng thoải mái !
Cái gì đã xong rồi là xong
Mà chẳng có thể làm được gì chống lại.

HIÉROCLÈS

Ngươi chẳng bao giờ làm trơn lông nhím !

TRYGÉE

Còn mi, mi có chịu thôi lừa phỉnh Athènes ?

HIÉROCLÈS

Từ đâu ra câu sấm ngươi tuân hành
Mi quay cả hai đùi cừu cúng tế ?

TRYGÉE

Của Homère, một câu thơ tinh tuý :

"Gạt tầng mây dữ tợn Chiến tranh đi
Họ muốn Hoà bình hơn là thiết lập tức thì
Với một lễ hi sinh, và sau khi hoàn tất
Đùi cháy rồi và, ruột lòng ăn sạch,
Họ nâng li, làm tiệc rượu liên hoan ;
Ta dẫn mọi người ...".[1] Nhưng với kẻ phán truyền
Những câu sấm thì không ai biếu một bình rượu đỏ.

HIÉROCLÈS

Ta không muốn biết gì về chuyện đó :
Khác nhau là câu của Sibylle.[2]

TRYGÉE

Homère khôn ngoan đã nói lên hợp lí hợp tình :

"Bất cứ ai say sưa tìm lạc thú
Trong tang tóc cuộc Chiến tranh huynh đệ,
Hãy đặt ra ngoài mọi vòng pháp luật, mọi tình thân
Ngoài mối liên quan của mọi gia đình !".

HIÉROCLÈS

Hãy cảnh giác kẻo say mồi nào không biết
Một con chim ưng bất thần quặp mất.

TRYGÉE

(với đầy tớ giọng hốt hoảng)

Lần này đây mày phải quan tâm !
Câu sấm kia rất đáng hãi hùng cho bộ ruột !
Rót rượu đi, và mang ruột ra đây không chậm trễ
tức thì !

---

1 Tác giả ghép những câu thơ, những vế thơ *Homère* lại thành một mớ hổ lốn.

2 *Sibylle*, nữ tư tế (và tiên tri) của Apollon ở Crimée (phía bắc Naples).

HIÉROCLÈS

Ta cũng thế, nếu ngươi đồng ý
Thì ta sẽ tự mình tắm rửa lấy cho ta !

TRYGÉE

(uống rượu) Rót rượu đi ! Rót, rót tràn trề !

HIÉROCLÈS

Nào rót cho ta với ! Phần ruột ta đâu, mang đến !

TRYGÉE

Ý định các thần tối ư thanh thản
Là, điều thứ nhất, nghe đây :
Phần chúng ta : yến tiệc vui vầy !
Phần mi : cút xéo ngay tức khắc !

(đột ngột quay lưng lại Hiéroclès)

Hỡi Hoà bình thánh thần, ân đức,
Hãy sống cùng chúng tôi mãn kiếp trọn đời !

HIÉROCLÈS

(lại quay sang trước mặt Trygée) Mang cái lưỡi ra đây cho ta !

TRYGÉE

Đây, lưỡi của mày, mày hãy nuốt đi !

ĐẦY TỚ 1

(uống rượu) Nào ta uống ! Chúc mừng thần linh !

TRYGÉE

(vừa trút đầy thịt vào đĩa của anh ta vừa nói) Tốt, giờ đây, ăn những miếng này đi, cấp tốc !

HIÉROCLÈS

(quay trở lại, kêu xin) Không ai cho ta miếng ruột nào sao ?

TRYGÉE

Cho mi ư ? Ta chẳng có cách nào trước khi thấy cuộc tình duyên giữa cừu tơ và sói đã !

HIÉROCLÈS

Tôi quỳ dưới chân anh !

TRYGÉE

Lão già ơi, van xin vô ích ! Mi sẽ không làm cho lông nhím nên trơn ! *(với công chúng)* Nào, các khán giả, xin mời đến đây cùng với hai đứa chúng tôi xơi mớ ruột cừu !

HIÉROCLÈS

Còn tôi thì sao ?

TRYGÉE

Mi hãy ăn thịt nàng Sibylle của mi vậy.

HIÉROCLÈS

Đất trời ơi ! Các anh không thể hai người mà xơi hết cả mớ : đó là phần chung của tất cả mọi người !

(Hắn cố gắng xâu xé được vài miếng thịt. Tên nô lệ của hắn lợi dụng trong lúc lộn xộn, đánh cắp những tấm da cừu trải sẵn chờ những người khác nằm lên để ăn tiệc.)[1]

TRYGÉE

(với đầy tớ) Nện, nện cho gã nói sấm !

HIÉROCLÈS

(với công chúng) Tôi xin viện các người làm chứng cho tôi !

TRYGÉE

Tao, tao cũng viện người làm chứng, rằng mi là một gã ăn chực, một thằng lừa đảo ! *(với đầy tớ)* Nện đi ! Nện cho nó một thanh củi tươi, thật nên thân vào, thằng lừa đảo !

ĐẦY TỚ

Ông nện thì đúng hơn ! Con, con phải đi giã cho thằng kia một trận cho nó phải lột trả hết những tấm da cừu mà nó đã gian lận đánh cắp của ta. Mày có trả lại những tấm da kia không đây, hả thằng khốn nạn ?

(Hiéroclès và tên nô lệ của hắn vừa kêu gào vừa trốn chạy)

---

1 Người xưa nằm mà ăn lộc.

TRYGÉE

Chú mày nghe chăng ? Cái con quạ xinh xinh đã đến với chúng ta từ Oréos ! Mi có liệu hồn bay ngay về hòn núi phân chim của mi ngay tức thì hay không, hả ?

(Trygée và đầy tớ trở vào nhà)

ĐỘI ĐỒNG CA

(Khúc ca)

Vui thú ơi, vui thú
Thoát cảnh đầu đội mũ
Ăn bánh sữa và hành !
Ta chẳng thích Chiến tranh
Bằng dốc nhiều chai cạn
Với bạn bầu thân mến
Bên bếp lửa từng quen
Đốt bằng củi của mình
(loại thật khô, củi gốc,
bổ từ mùa hạ trước)
Vừa xào đỗ xanh dài
Vừa nướng hạt dẻ gai,
Không quên hôn con ở
Khi nhìn quanh biết vợ
Còn bận tắm trong buồng !

NHẠC TRƯỞNG

Bởi không có gì thú vị cho bằng được thấy một khi vụ gieo hạt vừa xong, ông Trời tưới xuống cho anh một trận mưa phùn và có một anh bạn láng giềng gọi anh và hỏi :

– "Này, Comarchidès ! Hãy bảo cho tớ hay bây giờ đây cậu định làm gì ! Còn tớ, tớ chỉ ước ao được uống một trận ra trò, bởi vì ông Trời đang phù hộ chúng ta.".

– "Này, vợ hiền ơi hãy đem xào mớ hoàng hoa thiên lí thảo của em đi : cho ba mớ vào ! Trộn thêm những hạt mì, và ít quả vả, nào đưa ta xem ! Còn Manès, bảo Syra hò hắn ta tới ngay đi ! Hắn phải bỏ ruộng mà về thôi : Hôm nay không có cách nào

tỉa mầm cho nho hoặc là cuốc bùn ngoài ruộng được ; hắn ướt sũng như chuột rồi.

Ai đó về nhà mang con sáo rừng và hai con mai hoa ra đây. Cũng còn một ít sữa loãng trong buồng kho với cả bốn đùi thịt thỏ nữa (trừ phi con lon đã tha mất : đêm qua ta có nghe tiếng ồn ào lộn xộn trong đó). Đem sang đây ba đùi nghe nhỏ ![1] Còn một đùi mời ông già. Xin Eschinadès cho tao những cành đào kim nhưỡng với cả quả và nhân tiện đi ngang thì hò Charinadès một tiếng, bảo hắn :

Hãy tới đây nhậu với chúng tao một hớp
Bởi hoàng thiên đang phù hộ chúng ta
Và giúp đỡ chúng ta trong vụ cày bừa ...

ĐỘI ĐỒNG CA
(Đối ca)

Đến giữa mùa ve sầu
Khi rung lên vang rộn
Những âm thanh say đắm
Vui sao, được kiểm tra
Xem những ruộng nho nhà
Giống nho vùng Lemnos[2]
Đã bắt đầu chín thật ?
(Bởi nho sớm ra mầm)
Và vả bắt đầu ương !
Rồi một khi trái chín,
Tôi vừa ăn vừa tọng
Vừa hát : "Hỡi mùa thân !"
Và nấu món thịt mềm
Bằng cách nghiền tỏi dại
Tôi béo lên thế đấy
Qua những tháng ngày hè ! ...

---

1 Đây là anh láng giềng nói với tên nô lệ của anh ta.

2 *Lemnos* là một đảo của biển Egée.

NHẠC TRƯỞNG

(nói tiếp)

... hơn là liếc nhìn một tên đội trưởng kị binh với cái lông mũ ba chòm và một chiếc áo choàng đỏ chói ; đúng, hắn phô rằng : đó là nước nhuộm thành Sardes ! Nhưng nếu hắn có ra trận với chiếc áo choàng này thì lúc đó chính hắn ta sẽ nhuộm cho chiếc áo một nước nhuộm Cyzique[1].

Bây giờ thì hắn là đứa đầu tiên bỏ trốn, vừa lắc lư chòm lông mũ vừa lung linh những cái móng chân và những cái cánh bay y như một con "Mã kê"[2] !

Còn tôi, tôi vẫn ngồi một nơi thủ lưới[3] ! Và khi đã chuồn về nhà mình, bọn chúng gây cho các anh những câu chuyện ... không ai chịu được.

Chúng nó lập ra những bản danh sách, ghi tên này, xoá tên nọ, đảo ngược, đảo xuôi, hai lần, ba lần : "Ngày mai đi chiến dịch !". Anh chàng chưa chuẩn bị lương ăn : anh ta biết đâu mình sẽ phải đi ! Và rồi đứng sững trước tượng Pandion[4], anh ta thấy tên mình có ghi trong danh sách ! Tai hoạ bất ngờ làm anh điếng cả người, nhớn nhơ nhớn nhác chạy đi chạy lại khắp nơi. Đấy, cái điều mà chúng nó đã làm cho nông dân chúng ta là vậy đó ! Với dân thành thị, chúng nó không khốn nạn đến như vậy đâu, cái phường đào ngũ cao cấp trước mặt Đấng Vĩnh Hằng và trước nhân loại ấy !

Một ngày kia nếu vui lòng Thượng Đế,
Chúng phải có lần thanh toán nợ cùng ta :
Bởi đã bắt nông dân chịu lắm nỗi phiền hà
Cái lũ ấy, sư tử chui trong xó bếp
Mà trong chiến đấu chỉ là một bầy chồn bạc nhược.

---

1 *Sardes* ở Lydie, *Cyzique* ở Midi (đều thuộc Tiểu Á).

2 Quái vật huyền thoại vừa có hình ngựa vừa có hình gà.

3 Như anh đầy tớ mang lưới theo chủ đi săn, bị người ta bỏ quên.

4 Danh sách động viên được yết dưới chân tượng các anh hùng khai sáng của mỗi bộ tộc. Anh chàng này thuộc bộ tộc Pandion.

(Trygée và anh đầy tớ trở ra)

TRYGÉE

(nhìn thấy cả Đội Đồng Ca tập hợp quanh cửa nhà anh)

Hoan hô ! Hoan hô ! Bao nhiêu người tới đám cưới của ta để đánh chén *(trao cho đầy tớ một chiếc áo nhà binh anh ta vò nát trong tay và nói).* Này, lấy cái này mà lau bàn ghế : giờ đây, không còn một thứ gì có thể dùng vào công việc đó, ngoài cái này ra. Xong thì dọn ra mời khách. Bánh ngọt này, sáo rừng này, đùi thỏ này, thật nhiều đấy nghe, và bánh hạnh nhân !

(Hai ông khách ra ; đó là hai người thợ thủ công, một thì mang những chiếc lưỡi hái, một bê những chiếc vò.)

NGƯỜI LÀM LƯỠI HÁI

Đâu rồi ? Trygée đâu rồi nào ?

TRYGÉE

Mình đang nấu cách thuỷ mấy chú sáo rừng !

NGƯỜI LÀM LƯỠI HÁI

Bạn Trygée đáng quý đáng yêu ! Mang lại Hoà bình, anh đã giúp đỡ chúng tôi bao nhiêu điều bổ ích. Trước đây, không một khách hàng nào mua nổi cho tôi một xu mỗi cái lưỡi hái. Bây giờ tôi bán năm trăm mỗi cái. Còn anh bạn này, ba trăm một cái vò dùng cho nông thôn. Nào, Trygée anh có thấy những cái lưỡi hái và những chiếc vò kia chứ ? Anh cứ lấy mà dùng, bao nhiêu cũng được, không phải trả tiền đâu !

(Trygée chọn, anh bạn còn đưa thêm cho anh bao nhiêu thứ khác) Ngoài ra, còn cái này, biếu anh làm quà cưới ; đây là chúng tôi lấy món tiền lãi kiếm được đem mua.

TRYGÉE

Tốt, cảm ơn, mang cả về nhà mình đi, rồi vào ăn cơm, nhanh, nhanh lên nghe ! Kia, có thằng cha bán vũ khí đang tới ; hắn đang bực tức trong lòng.

(Hai người thợ thủ công vào nhà Trygée. Một gã bán vũ khí, vào theo sau có mấy tên hầu của hắn : Tên thì mang một chòm lông vũ, tên thì mang bộ áo giáp, tên thì mang một cái kèn ...)

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Ôi, khốn khổ ! Ông Trygée ơi ! Ông đã làm thiệt hại cho tôi vô kể, về tài sản cũng như về con người[1] !

TRYGÉE

Có chuyện gì xảy ra vậy, anh bạn già ơi ? Có phải cái chòm lông kia nó làm khổ anh không ?

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Ông làm tiêu tan cơ nghiệp của tôi, cái cần câu cơm của tôi *(chỉ người làm mũ chiến)* của anh này, *(chỉ người thứ ba)* và của cả anh thợ tiện mũi giáo này nữa !

TRYGÉE

(làm ra vẻ chiều lòng mọi người trong ngày vui của anh) Nào, cần phải trả anh bao nhiêu hai cái chòm lông kia ?

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Tuỳ anh, anh cho bao nhiêu ?

TRYGÉE

Ta, cho bao nhiêu ? Anh làm phiền hà tôi nhiều quá lắm ... Nhưng, thôi được ; cũng có thể dùng trong cái .... Ta có thể đổi cho ba lạng vả khô.

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Được ! Ông về nhà lấy vả đi ! *(với bạn của y)*. Còn hơn là không được gì, anh bạn ạ !

TRYGÉE

(đột ngột) Cút ! Cút ! Đồ ma bắt, cút ngay khỏi nhà ta ! Lông nó rơi tuột hết ; Những cái chòm lông mũ ấy ! Một quả vả ta cũng không mua, một quả thôi cũng không thèm !

---

1 Theo Aristophane, một trong những nguyên nhân của chiến tranh là sự sản xuất ra vũ khí giết người.

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

(đặt dựng xuống đất một bộ áo giáp rồi chào hàng) Còn bộ giáp này, sít sao như vậy, nó đáng giá một nghìn drachme ! Ta sẽ làm gì nó bây giờ ? Ôi khốn khổ !

TRYGÉE

Ít ra cái này cũng không đến nỗi mất ráo, mất trơn đâu ! Nào đưa nó đây ta, với giá phải chăng : để dùng làm chiếc ghế thủng ngồi đại tiện, thật là thích hợp.

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Ông đừng có làm nhục tôi về cái nơ quân trang của tôi nữa !

TRYGÉE

(chặn chiếc áo giáp) Thế này, với ba hòn đá ba bên, chẳng phải là một sáng kiến sao ?

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Ngu thế ! Rồi phải làm thế nào mà chùi (đít) ?

TRYGÉE

(chỉ hai cái lỗ tay) Chỗ này này, cho tay qua cái lỗ, và chỗ kia.

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Vậy là bằng cả hai tay !

TRYGÉE

Chứ sao nữa ! Để người ta không buộc được cho ta cái tội khai gian quân số ![1]

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Và khi đó ông sẽ ngồi trên "một nghìn drachme" để đi xia à ?

TRYGÉE

Chứ sao nữa. Thế cái của ta, mi tưởng ta sẽ nhượng lại cùng với cái giá ấy sao ?

---

1 Bọn chỉ huy thuyền chiến thỉnh thoảng cho bịt một vài cửa sổ ngang lại (tức bớt đi một số lính chèo) nhằm rút số tiền lương của số lính chèo "ma" ấy.

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Thôi được, ông đem tiền đây !

TRYGÉE

(chế giễu) Thực ra, chú mày ơi ! Nó thít cái mông của ta chặt quá đấy. Mang ngay đi, ta không mua đâu !

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

(chỉ cái kèn đồng) Còn cái kèn "trômpet" này, tôi làm gì với nó bây giờ ? Trước kia tôi mua sáu chục drachme đó.

TRYGÉE

Hãy rót chì vào, trong cái ống ấy, rồi hàn chặt vào đầu trên của nó một cái cần dài dài chút xíu : Mi sẽ có ngay một cái bình trượt để chơi côttab.

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Ái dà dà ! Vậy là anh lừa tôi !

TRYGÉE

Thôi được, một gợi ý khác : cứ việc đổ chì vào như ta vừa bảo ; đầu này, lấy sợi dây buộc vào một cái đĩa treo lên : thế là thành một cái cân để cân vả cho bọn đầy tớ trang trại !

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

(chỉ những chiếc mũ)

Số phận tàn nhẫn, mi làm ta cay đắng biết bao khi ta đã phải mua những chiếc mũ này một trăm drachme chẵn ! Làm gì bây giờ ? Có ai mua cho không ?

TRYGÉE

Hãy làm một vòng qua Ai Cập đem mũ bán cho họ : tiện lợi vô cùng để nhân thể kiếm cây syrmea về làm thuốc tẩy[1] !

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Than ôi ! Chúng ta đang gặp vận xấu đây, anh bạn hàng mũ ạ !

---

1 *Syrmea*, một loại cây rất thông dụng để làm thuốc tẩy ruột.

TRYGÉE

Nhưng mà anh ta đã mất gì đâu !

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Những cái mũ đó bây giờ người ta biết dùng nó vào việc gì ?

TRYGÉE

Nếu biết lắp thêm cho nó những cái quai như vậy này *(chỉ cái tai mũ)*, thì có thể tống khứ nó đi một cách có lợi hơn là để vậy.[1]

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Đi thôi, anh bạn tiện cán giáo ơi !

TRYGÉE

Đừng đi vội ! Những ngọn giáo kia ta sẽ mua cho !

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Anh trả bao nhiêu ?

TRYGÉE

Cưa đôi ra thì có thể mua làm cọc chống nho, một trăm một drachme.

NGƯỜI SẢN XUẤT VŨ KHÍ

Họ thoá mạ bọn ta ! Lên đường, ta chuồn thôi, anh bạn ơi !

(cả ba đều vào)

TRYGÉE

(làm một điệu bộ tinh quái về phía chúng) Ối chù chà ! Kìa trông, bọn trẻ con của các vị khách mời của chúng ta nó đang đái lung tung bên ngoài ấy kìa, chắc là chúng nó đang lấy giọng, chuẩn bị dạo nhạc khởi đầu cho những bài ca của chúng nó đây.

(gọi một đứa vào) Nào, cháu định hát bài nào ? Tới đây, đứng cạnh chú và hát khe khẽ cho chú nghe trước đã xem nào !

---

1 Để bán làm nồi, làm soong.

THẰNG BÉ

(hát)

Hãy tấn công, bài hát chúng mình
Một lần nữa, bằng lời ca tụng
Những đoàn quân đầy khí thế thanh niên

TRYGÉE

Thôi, dừng lại ! Không được tụng ca những đoàn quân đầy khí thế thanh niên, thằng ba lần vô sỉ kia ! Vào đúng cái lúc ta trở lại Hoà bình ! Mày là một thằng nhỏ hư hỏng !

THẰNG BÉ

Vừa đến ngang tầm là đôi bên hỗn chiến
Khiên chạm nhau, những tấm khiên khum ...

TRYGÉE

Khiên à ? Mày có thôi nói chuyện khiên giáo với chúng tao không đây ?

THẰNG BÉ

Và cùng lúc ngàn âm thanh vang động
Đau xót tóc tang, khoác lác reo mừng ...

TRYGÉE

Tiếng thét tóc tang của mày, lại còn khum khum nữa !

THẰNG BÉ

Vậy thì phải hát cái gì bây giờ ? Chú hãy nói đi : chú thích bài nào ?

TRYGÉE

Chẳng hạn :

Họ ăn hết những đùi quay bò mộng

Và những câu theo cái thị hiếu này :

Bữa ăn trưa dọn toàn mĩ vị cao lương !

THẰNG BÉ

Họ ăn hết những đùi quay bò mộng
Rồi vội vàng lưng ngựa tháo yên cương

Những con ngựa chiến mồ hôi ướt sũng :
Chuyện giao tranh họ chán ngấy vô cùng.

TRYGÉE

Hoan hô ! Chán ngấy giao tranh, thế là họ chuyển sang bàn tiệc. Đúng vậy, đúng vậy, hãy hát cái chuyện họ ăn đầy bụng thế nào khi họ chuyển sang bàn tiệc.

THẰNG BÉ

Ăn uống xong, rượu uống say choáng váng ...

TRYGÉE

Quả là những con người trung chính !

THẰNG BÉ

Liền đổ xô ra ngoài các luỹ thành,
Thét tận trời xanh những tiếng vang lừng kinh khủng ...

TRYGÉE

Thằng nhãi ranh ! Cút xéo ngay theo quỷ sứ với những chuyện chinh chiến đao khiên của mày ! Mày chỉ toàn ca ngợi những trận đánh nhau ! Thử xem bố mày là ai vậy ?

THẰNG BÉ

Bố tôi ấy à ?

TRYGÉE

Ừ, bố mày !

THẰNG BÉ

Lamakhos[1] !

TRYGÉE

Ôi !

Nghe mày ca tao cũng phải ngạc nhiên
Nếu như mày không phải con lão gào Chinh chiến

1 *Lamakhos* : có nghĩa là "hiếu chiến". Tướng quân Lamakhos là một nhân vật trong vở *"Những người Acharnes"*.

Hoặc một tên hò hét Chiến tranh !
Cút khỏi mắt tao ! Đi mà hát cho những thằng lính kích !

(Thằng bé chuồn đi – Trygée ngột ngạt khó thở vì tức giận và đang tìm một cái gì đó để làm cho mình bình tĩnh lại. Bỗng anh nảy ra một ý kiến.)

Phải có thằng bé của Cléonyme mới được ! Nó đâu ?

(Thằng bé vừa xuất hiện đúng lúc.)

Trước khi vào, hãy hát tao nghe một khúc ca đã ! Mày, tao biết mày không hay làm bộ : bố mày là con người biết liệu sức mình.

CON CLÉONYME

Một tên Thrace vênh vang điệu bộ,
Trên vai mang chính tấm khiên tôi,
Cái quân trang vô khuyết mới vừa rồi,
Tôi miễn cưỡng ném vào xó bụi
Để nhẹ nhàng tôi quay lưng, rẽ lối ![1]

TRYGÉE

Này, cu con, nói nghe : cái bài này, có phải mày hát tặng chính bố mày không ?

CON CLÉONYME

Nhưng cái da bì tôi, tôi giữ được nguyên lành !

TRYGÉE

(ngắt thằng bé và đọc tiếp)

Dù giống dòng tôi bị mất thanh danh !

Nào, vào đi ! Tao tin và chắc chắn rằng cái bài hát về tấm khiên của mày, với một người cha như thế, mày có quên đi cũng chẳng thiệt thòi gì !

(Thằng bé trở về. Bọn đầy tớ mang dọn ra nào đĩa, nào lẵng.)

---

1 Mấy câu thơ này của *Archiloque* (trong một cuộc giao tranh với quân Thrace, đã bỏ chạy trốn).

TRYGÉE

(với Đội Đồng Ca)

Cái việc còn lại mà ta phải làm, giờ đây, đối với các bạn, những người mà tôi mời ở lại, là ăn và nhá cho hết sạch những món ăn này, chứ đừng có khua mái chèo bên trên mặt nước. Nào, ngồi vào ghế đi, dũng cảm lên và cho hai hàm răng làm việc, một, hai ! Bởi vì những cái răng trắng, các bạn đáng thương của tôi ơi, chẳng dùng được vào tích sự gì nếu không có cái gì cho nó nhai nó nghiến !

NHẠC TRƯỞNG

Đó là phận sự chúng tôi, nhưng anh quả là lịch sự với cái nhã ý nhắc nhở điều đó. Nào, những con người đói khát hôm qua, hãy đổ bộ vào cái món thịt thỏ nấu rượu vang đi ! Các bạn đừng tưởng ngày nào ta cũng vớ được những chiếc bánh ngọt lạc đường đi dạo một mình như hôm nay ! Căn cứ vào điều đó, các bạn hãy ăn đi, không chốc nữa lại ân hận ; chính là tôi, tôi nói với các bạn cái điều này !

TRYGÉE

(trịnh trọng đứng ở ngưỡng cửa)

Mọi người hãy tĩnh tâm và hãy dẫn cô dâu ra ngoài này ! Hãy cầm lấy đuốc ! Hãy hoà tiếng hát của mình, tất cả, vào với niềm vui và những lời tung hô náo nức của chúng tôi ! Mọi dụng cụ của chúng ta, giờ đây phải trả lại cho làng quê ruộng đồng, sau khi đã khiêu vũ với nhau, cùng nhau chạm chén và tống cổ tên Hyperbolos ra ngoài,

Và nguyện thần linh ban cho người Hi Lạp
Được phồn vinh ! Cho tất cả chúng ta
Ai nấy như nhau thu hoạch được mùa
Nhiều lúa mạch, rượu nho, quả vả ;
Cho vợ chúng ta sinh nhiều thằng bé
Và bó hoa nhiều hạnh phúc mất đi
Trên cánh tay ta, nay lại trở về
Đầy đủ cả, không cái nào vắng mặt
Đả đảo những ánh hào quang sắt thép !

(với Kho báu – Mùa hè)

Đến đây em, ta lại ra đồng !
Đến đây em, vợ quý vợ thương !
Rồi nhớ cho ta, em xinh em thắm,
Một tối tân hôn tuyệt trần trọn vẹn !
Vui say, hoan lạc, bốn phương !

(Một đám rước vui vẻ được tiến hành : Trygée được công kênh trên vai bạn hữu.)

NHẠC TRƯỞNG

Ôi, kẻ ba lần hạnh phúc !
Niềm vui cầm chắc trong tay
Xứng đáng, hợp tình bao xiết
Vui say, hoan lạc, tràn đầy !

ĐỘI ĐỒNG CA

Vui say, hoan lạc, tràn đầy !

TRYGÉE

Làm gì cho Nàng đây nhỉ ?

ĐỘI ĐỒNG CA

Làm gì cho Nàng đây nhỉ ?

TRYGÉE

Cùng Nàng khai vụ hái nho !

ĐỘI ĐỒNG CA

Cùng Nàng khai vụ hái nho !

NHẠC TRƯỞNG

Nào nhanh lên các bạn ta
Những kẻ hàng đầu đang đứng
Ta hãy công kênh chúc tụng
Biểu dương chú rể hôm nay
Vui chung, tập thể, tràn đầy !

ĐỘI ĐỒNG CA

Vui chung, tập thể, tràn đầy !

TRYGÉE

Các bạn rồi đây được sống
Nhà riêng hạnh phúc, yên vui

Thanh thản, không gì xáo lộn
Trăng lên hoa nở tháng ngày[1] !
Vui say, tập thể, vui say !

ĐỘI ĐỒNG CA

Vui say, tập thể vui say !

NHẠC TRƯỞNG

Trăng của Anh tròn to đầy đẩy
Hoa của Nàng mềm mại xinh xinh.

TRYGÉE

Anh sẽ cho hay tin tức
Bao giờ anh phưỡn bụng ra
Nốc những li đầy rượu ngọt
Vui chung, tập thể, tràn trề !

ĐỘI ĐỒNG CA

Vui chung, tập thể, tràn trề !

TRYGÉE

(với công chúng)

Chào các bạn, xin chào !
Theo đường tôi mở trước
Bạn sẽ được nuông chiều
Bằng bánh ngọt !

Hết

1 Nguyên văn : *Chỉ lo "hái vả tháng ngày"*. Chữ *"hái vả"* trong tiếng Hi Lạp có một nghĩa nghịch ngợm. Chúng tôi dùng chữ *"trăng, hoa"* để diễn đạt ý nghĩa đó.

DANH MỤC TÁC PHẨM CỦA ARISTOPHANE

(Năm tr.CN – Tác phẩm – Nội dung)

GIAI ĐOẠN MỘT
Những vở kịch bừng bừng tính chiến đấu

427 *Những tân khách* (Daitales).
426 *Những người Babylone :* Chống Cléon.
425 *Những người Acharnes :* Chống chiến tranh, đòi hoà bình.
424 *Những kị binh :* Chống Cléon.
423 *Những đám mây :* Chống Socrate và bọn sophistes cùng nền giáo dục mới.
422 *Ong vò vẽ :* Đả kích tổ chức Toà án và thói mê xử kiện của người Athènes.
421 *Hoà bình :* Kêu gọi mọi người, mọi dân tộc đoàn kết đấu tranh cho hoà bình.

GIAI ĐOẠN HAI
Những vở kịch châm biếm nhẹ nhàng, dễ thương

414 *Bầy chim :* Vừa đả kích xã hội hiện thực vừa vẽ lên hình ảnh một xã hội lí tưởng vắng bóng phiền luỵ đau thương.
411 *Lisistrata :* Đòi hoà bình.
Ngày hội Déméter (Lễ Nữ Thần Nông – Thesmophôriazousai)
405 *Đám ếch nhái :* Chế giễu Tửu Thần Bacchus, phê phán Euripide và đề cao Eschyle.

GIAI ĐOẠN BA
Những vở kịch có xu hướng xã hội

392 *Hội nghị các bà vợ :* Các bà vợ bàn chuyện "*nổi dậy*" chống các ông chồng để thiết lập một xã hội mới trong đó tài sản là của chung, không có kẻ giàu người nghèo, ai cũng no đủ nên không có nạn trộm cắp, toà án trở nên vô ích, cuộc sống quanh năm chỉ có khiêu vũ tiệc tùng.
388 *Plutos* hay *Tiền :* Giàu nghèo chỉ là vấn đề may rủi.
387 *Cocalos*
385 *Bếp núc của Éole*

TÊN RIÊNG VÀ CÁCH ĐỌC

(Theo bản Pháp văn)

Tên riêng	*Cách đọc*
A	
Académos	A-ca-đê-môs
Achaia	A-cai-a
Acharnes	A-cac
Achille	A-sil
Adonie	A-đô-ni
Agamemnon	A-ga-mem-nông
Aglaé	A-gla-ê
Agoracrite	A-gô-ra-crit
Alceste	Al-xe-st(ơ)
Alcibiade	Al-ci-bi-ad
Amphipolis	Am-phi-pô-lis
Amphithéos	Am-phi-tê-ôs
Amynias	A-mi-nias
Anétos	A-nê-tôs
Apaturies	A-pa-tuy-ri
Aphrodite	A-phô-đi-t(ơ)
Apollon	A-pô-lông
Arcadie	Ar-ca-đi
Archéptolémos	Ar-kê-ptô-lê-môs
Argos	Ar-gôs
Arignotos	A-ri-nhô-tôs
Ariphradès	A-ri-phra-des
Aristide	A-ri-stid
Aristogiton	A-ris-tô-gi-tông
Aristophane	A-ris-tô-phan
Artémon	Ar-tê-mông
Aspasie	A-spa-zi
Assyrie	A-xi-ri
Athamas	A-ta-mas
Athènes	A-ten
Athéna	A-tê-na
Athmonée	At-mô-nê
Atlas	At-las
Attico	At-ti-cô
Attique	At-tic
B	
Babylone	Ba-bi-lon
Bacchus	Bac-cus
Bacis	Ba-xis
Ballène	Ba-len
Bauron	Bô-rông
Bcadidas	Bca-đi-đas
Bellérophon	Ben-lê-rô-phông
Béotie	Bê-ô-xi
Bradidas	Bra-đi-đas
Bulgarie	Bul-ga-ri
Buphonies	Buyp-phô-ni
Bysance	Bi-zăng-x(ơ)
C	
Cadis	Ca-đis
Calistrate	Ca-li-strat
Camarine	Ca-ma-rin
Carsinos	Car-xi-nôs
Carthage	Car-ta-giơ
Castor	Ca-stor
Catagéla	Ca-ta-giê-la
Caystre	Ca-y-stơ-r(ơ)
Cerbère	Xer-ber
Cécrops	Xê-crôp
Céléos	Xê-lê-ôs
Célidès	Xê-li-des
Chéréphon	Kê-rê-phông
Césyra	Xê-zi-ra
Chaeris	Kaê-ris
Chalcidien	Cal-xi-điêng
Chalcis	Cal-xis
Chaonie	Ca-ô-ni
Charès	Ca-res
Charinadès	Ka-ri-na-des
Cherkosèse	Ker-kô-xez

Chéréphon	Kê-rê-phông
Chimère	Si-me-r(ơ)
Chios	Ki-ôs
Chiotes	Ki-ôt
Chiron	Ki-rông
Choéphores	Cô-ê-phor
Cholléides	Cô-lê-iđ
Cicynna	Xi-xin-na
Cillicon	Xi-li-công
Clatinos	Cla-ti-nôs
Cléénète	Clê-ê-net
Cléon	Clê-ông
Cléonte	Clê-ông-t(ơ)
Cléonyme	Clê-ô-nim
Cléonymos	Clê-ô-ni-môs
Cléophon	Clê-ô-phông
Clisthène	Clis-ten
Coalémos	Cô-a-lê-môs
Cocalos	Cô-ca-lôs
Comarchidès	Cô-mar-si-đes
Copaïs	Cô-pai
Coppatia	Cô-pa-xi-a
Copri	Cô-pri
Coprien	Cô-priêng
Cordias	Coor-đi-as
Corinthe	Cô-ranh-t(ơ)
Cratinos	Cra-ti-nôs
Crimée	Krim-mê
Crios	Cri-ôs
Cronos	Crô-nôs
Ctesiphon	Ktê-xi-phông
Ctésias	Ktê-zias
Cuirrine	Quy-rin
Cyclope	Xi-clôp
Cyllène	Xi-len
Cynna	Xin-na

D

Daphné	Đa-phnê
Datis	Đa-tis
Delphes	Đel-ph(ơ)
Dercétès	Đer-xê-tes
Décithéos	Đê-xi-tê-os
Délos	Đê-lôs
Déméter	Đê-mê-ter
Démos	Đê-môs
Dénodora	Đê-nô-đô-ra
Diane	Đi-an(ơ)
Diasi	Đi-a-zi
Dicéopolis	Đi-xê-ô-pô-lis
Dioclès	Đi-ô-cles
Dioméia	Đi-ô-mê-i-a
Dionysies	Đi-ô-ni-zi
Dionysos	Đi-ô-ni-zôs
Diophyte	Đi-ô-phit
Dipolies	Đi-pô-li
Dracon	Đra-công

E

Ectabane	Ec-ta-ban
Égée	Ê-giê
Égine	Ê-gin
Électra	Ê-lêc-tơ-ra
Élymbos	Ê-lem-bôs
Élymbos-nelno	Ê-lem-bôs-nel-nô
Énée	Ê-nê
Éole	Ê-ôl(ơ)
Épicharmos	Ê-pi-ca-môs
Épire	Ê-pir(ơ)
Érechtéion	Ê-rêc-tê-i-ông
Érechthée	Ê-rêc-tê
Érythée	Ê-ri-tê
Eschinadès	Es-ki-na-des
Eschyle	Es-sil(ơ)
Ésope	Ê-zôp
Éther	Ê-ter
Etna	Et-na
Eubée	Ơ-bê
Eucratès	Ơ-cra-tes
Euménides	Ơ-mê-nid(ơ)
Euphrosynes	Ơ-phrô-zin(ơ)
Eupolis	Ơ-pô-lis
Euripide	Ơ-ri-pid(ơ)
Euryale	Ơ-ri-al(ơ)
Euthymémès	Ơ-ti-mê-nes

G

Gades	Gad(ơ)
Ganymède	Ga-ni-med(ơ)
Géla	Giê-la
Géreste	Giê-re-st(ơ)
Géryon	Giê-ri-ông
Glanis	Gla-nis
Glaucétès	Glô-xê-tes
Gorgone	Gor-gôn(ơ)
Gruvttos	Grư-vtôs

H

Hadès	Ha-des
Harmodios	Har-mô-đi-ôs
Hébé	Hê-bê
Hermès	Her-mes
Hermippos	Her-mip-pôs
Hespérides	Hes-pê-riđ(ơ)
Hécate	Hê-cat(ơ)
Hélicon	Hê-li-công
Héraclès	Hê-ra-cles
Hiéroclès	Hi-ê-rô-cles
Hiéronyme	Hi-ê-rô-nim
Hilotes	Hi-lôt(ơ)
Hippari	Hip-pa-ri
Hippias	Hip-pi-as
Hippodamos	Hip-pô-đa-môs
Hippras	Hip-pras
Homère	Hô-me-r(ơ)
Horace	Hô-ras
Hyperbolos	Hi-per-bô-lôs
Hyppocrate	Hip-pô-crat(ơ)

I

Iliade	I-li-ad(ơ)
Ino	I-nô
Ioni	I-ô-ni
Isménias	Is-mê-nia
Istamboul	Is-tam-bul

J

Job	Jôb (Giôb)
Jourdain	Jur-đanh (Giuôc-đanh)

K

Khoiros	Khô-i-rôs
Kydathénée	Ki-đa-tê-nê

L

Lacédémone	La-xê-đê-môn
Laconie	La-cô-ni
Lacratidès	La-cra-ti-đes
Lamakhos	La-ma-khôs
Lemnos	Lem-nôs
Lénéenne	Lê-nê-en(ơ)
Léogoras	Lê-ô-gô-ras
Licon	Li-công
Lisistrata	Li-xi-xtra-ta
Lisistrate	Li-xi-xtrat(ơ)
Lisistratos	Li-xi-xtra-tôs
Lyciclès	Li-xi-cles
Lycinos	Li-xi-nôs
Lydie	Li-đi

M

Macaré	Ma-ca-rê
Macédoine	Ma-xê-đoan(ơ)
Manès	Ma-nes
Marathon	Ma-ra-tông
Maricas	Ma-ri-cas
Marpsias	Mac-psia
Memnon	Mem-nông
Mèdes	Med(ơ)
Mécènes	Mê-xen(ơ)
Médie	Mê-đi
Méduse	Mê-duy-z(ơ)
Mégare	Mê-gar
Mélanthios	Mê-lăng-ti-ôs
Mélitos	Mê-li-tôs
Mélos	Mê-lôs
Méton	Mê-tông
Milet	Mi-lê
Miltiade	Min-xi-at
Mimas	Mi-mas
Mogas	Mô-gas
Molière	Mô-li-e-r(ơ)
Morsimos	Mor-xi-môs

Morycos	Mô-ri-côs
Moschos	Mô-côs
Muse	Muy-z(ơ)
Myrrhine	Mi-rin-n(ơ)
Mysie	Mi-zi
Mytilène	Mi-ti-len-n(ơ)

N

Nacos	Na-côs
Nephélé	Nê-phê-lê
Nestor	Ne-stor
Nicarchos	Ni-car-côs
Nisias	Ni-zi-as
Nicias	Ni-xi-as
Nil	Nil

O

Odomantes	Ô-đô-măng-t(ơ)
Oionichos	Ô-i-ô-ni-côs
Olympe	Ô-lem-p(ơ)
Olympic	Ô-lem-pic
Opora	Ô-pô-ra
Oratinos	Ô-ra-ti-nôs
Oréos	Ô-rê-ôs
Oreste	Ô-re-st(ơ)
Oulios	U-li-ôs

P

Pallas	Pal-las
Pallène	Pal-len
Panathénée	Pa-na-tê-nê
Pandélétos	Pan-đê-lê-tôs
Pandion	Pan-đi-ông
Pandios	Pan-đi-ôs
Panétios	Pa-nê-xi-ôs
Paphlagonien	Pa-phla-gô-niêng
Parnas	Par-nas
Parnès	Par-nes
Parthénon	Par-tê-nông
Pasias	Pa-zi-as
Pauson	Pô-zông
Persé	Per-xê
Pégase	Pê-ga-z(ơ)
Pélé	Pê-lê
Péloponèse	Pê-lô-pô-ne-z(ơ)
Périclès	Pê-ri-cles
Phalère	Pha-le-r(ơ)
Phase	Pha-z(ơ)
Phaylos	Phay-lôs
Phellée	Phel-lê
Phéax	Phê-ăcx
Phébos	Phê-bôs
Phénarète	Phê-na-ret(ơ)
Phénix	Phê-nic-x
Phidias	Phi-đi-as
Phidippide	Phi-đip-pid(ơ)
Philipos	Phi-li-pôs
Philocléon	Phi-lô-clê-ông
Philoctète	Phi-lôc-tet(ơ)
Philonide	Phi-lô-nid(ơ)
Philostrate	Phi-lô-strat(ơ)
Phoebus	Phê-buys
Phormion	Phor-mi-ông
Phrinicos	Phri-ni-côs
Phrynis	Phơ-ri-nis
Phylé	Phi-lê
Pirée	Pi-rê
Pisandre	Pi-zăng-đr(ơ)
Pisistras	Pi-zis-tras
Pittalos	Pit-ta-lôs
Platon	Pla-tông
Plilo	Pli-lô
Plutos	Plu-tôs
Pnyx	Pnix
Poecile	Pô-ê-xil
Pollux	Pôl-luyx
Polymnestos	Pô-lim-ne-stôs
Potidée	Pô-ti-đê
Prasies	Pra-zi
Prépis	Prê-pis
Prodicos	Prô-đi-cos
Propylées	Prô-pi-lê
Protagoras	Prô-ta-gô-ras
Prytanée	Pri-ta-nê
Pseudartabas	Pxơ-đac-ta-bas

Pyanepsies	Pi-a-nep-xi
Pylos	Pi-lôs
Pyrée	Pi-rê

R

Racine	Ra-xin(ơ)
Rhodes	Rô-đ(ơ)

S

Salabaccho	Xa-la-bac-cô
Salamine	Xa-la-min(ơ)
Samphoras	Xam-phô-ra
Sardes	Xac-đ(ơ)
Sarpédon	Xac-pê-đông
Scythes	Xit(ơ)
Shah	Xa
Sibylle	Xi-bil-l(ơ)
Sicile	Xi-xil(ơ)
Simaitha	Xi-mai-tha
Simon	Xi-mông
Simonide	Xi-mô-nid(ơ)
Sitalcès	Xi-tal-xes
Socrate	Xô-crat(ơ)
Solon	Xô-lông
Sophocles	Xô-phô-clơ
Sounion	Xu-ni-ông
Sparte	Xpar-t(ơ)
Sphactérie	Xphác-tê-ri
Sphettos	Xphét-tôs
Stentor	Xten-tor
Sthéno	Xtê-nô
Stilbidès	Xtin-bi-des
Straton	Xtra-tông
Strepsiade	Xtơ-rep-xi-ađ(ơ)
Styx	Xtix
Sounion	Xu-ni-ông
Syra	Xi-ra
Sysique	Xi-zi-c(ơ)

T

Tartare	Tac-tar(ơ)
Théléas	Tê-lê-as
Télèphe	Tê-le-phơ
Téléphetos	Tê-lê-phe-tôs
Ténas	Tê-nas
Thalès	Ta-les
Thalie	Ta-li
Thèbes	Te-b(ơ)
Thermopies	Ter-mô-pi
Thessalie	Tes-xa-li
Thémistocle	Tê-mi-xtôcl(ơ)
Théocrite	Tê-ô-crit(ơ)
Théognis	Tê-ô-nhis
Théophane	Tê-ô-phan(ơ)
Théoria	Tê-ô-ri-a
Théoros	Tê-ô-rôs
Thésée	Tê-zê
Thétis	Tê-tis
Théogénès	Tê-ô-giê-nes
Thoumantis	Tu-man-tis
Thrace	Tơ-ra-x(ơ)
Thuycidide	Tuy-xi-đi-d(ơ)
Thyeste	Ti-e-xt(ơ)
Timocréon	Ti-mô-cri-ông
Tlépolème	Tlê-pô-lem
Tragas	Tra-gas
Triptolème	Trip-tô-lem(ơ)
Tritogénie	Tri-tô-giê-ni
Troie	Tơ-roa
Trophonios	Tơ-rô-phô-ni-ôs
Trygée	Tơ-ri-giê

V

Vélaques	Vê-la-c(ơ)
Virgile	Viếc-gil(ơ)

X

Xanthias	Xan-ti-as

Z

Zeus	Zơs

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Aristophane – Théâtre complet, par V.H. Debidour – Éditions Gallimard et Librairie Générale française – 1965.

Encyclopédie française

Histoire de la Littérature grecque, par Max Egger Librairie classique Paul Delaplane – Paris.

Histoire des Littératures *(Encyclopédie de la Pléiade)* – Gallimard, 1955.

MỤC LỤC

Chịu trách nhiệm xuất bản :
Chủ tịch HĐQT kiêm Tổng Giám đốc NGÔ TRẦN ÁI
Phó Tổng Giám đốc kiêm Tổng biên tập NGUYỄN QUÝ THAO

Biên tập nội dung :
PHAN BÍCH VÂN
HOÀNG XUÂN TÂM

Biên tập kĩ - mĩ thuật :
CÚC PHƯƠNG

Trình bày bìa :
THÁI HỮU DƯƠNG

Sửa bản in :
PHÒNG SBI – NXBGD TẠI TP. HỒ CHÍ MINH

Sắp chữ tại :
PHÒNG SCĐT – NXBGD TẠI TP. HỒ CHÍ MINH

HÀI KỊCH HI LẠP

MS: 8V569m5 - TTS

In 1.000 bản (69TK), khổ 16 x 24cm tại Công ty In Công Đoàn Việt Nam
167 Tây Sơn, Đống Đa, Hà Nội. Số in: 3003. Số xuất bản: 167/35-05.
In xong và nộp lưu chiểu tháng 12 năm 2005.

Giá: 68.000đ